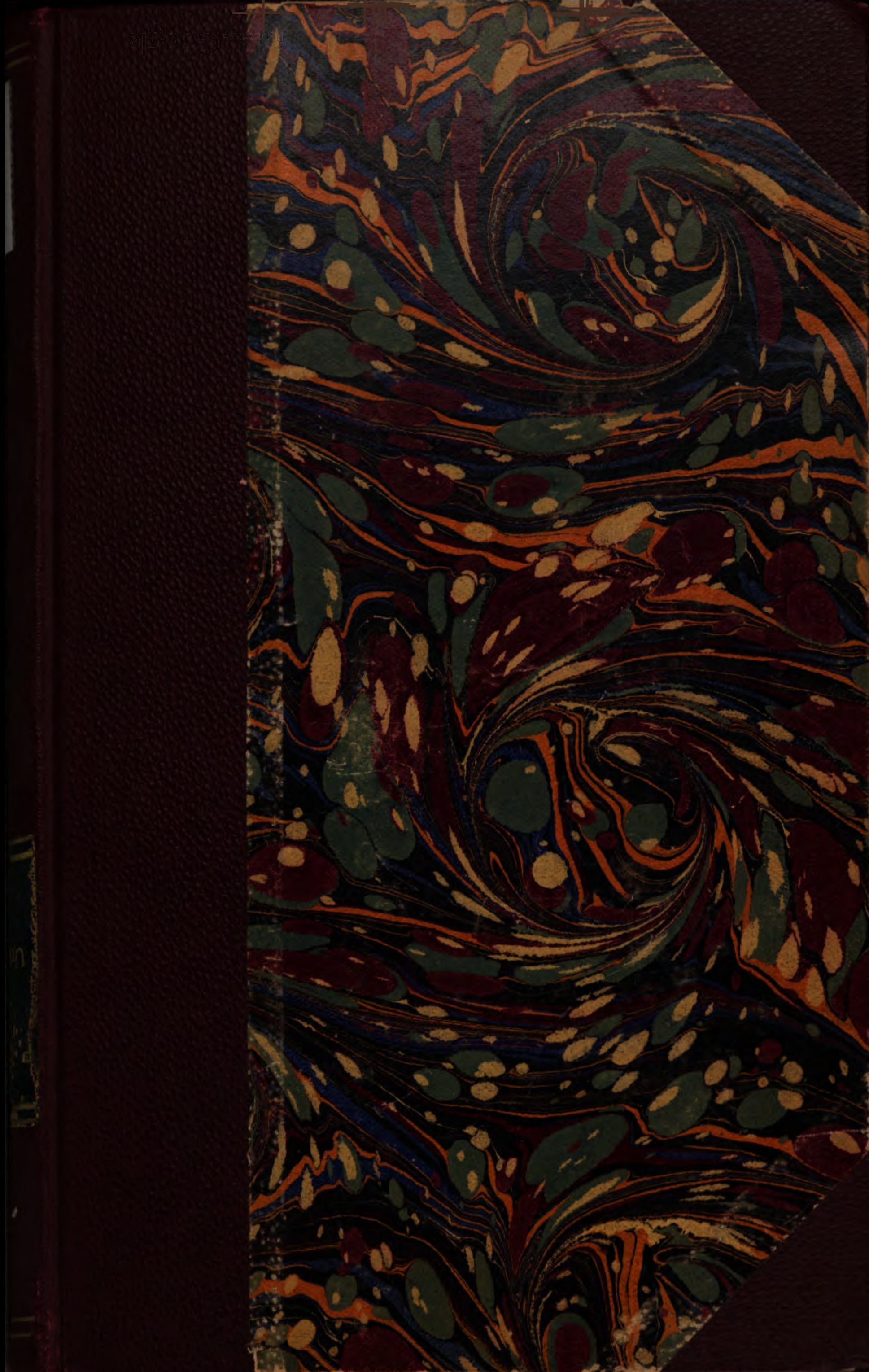

0

LUNDS UNIVERSITETS HISTORIA

AF

P. G. AHNFELT.

FÖRSTA DELEN.

STOCKHOLM,
HOS L. J. HJERTA.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS JOH. BECKMAN, 1859.

Förord.

Härmed öfverlemnas åt allmänheten första delen af Lunds universitets historia. Författaren har vid utarbetandet af denna del haft svårigheter att öfvervinna, hvilka under arbetets fortsättning ej kunna förekomma. Väl blir materialet större, ju längre i tiden forskningen framrycker, men det blir ock mera åtkomligt och handterligt. Öfver universitets-historiens första tidehvarf, öfver inrättningens barndomsålder, har länge legat ett mörker, som trotsat hvarje försök att genomtränga och utreda de förhållanden, under hvilka det academiska lifvet i början gestaltat sig. Blott en och annan svagare ljusstråle föll öfver vissa punkter på den dunkla taflan, under det hela stycken deraf voro alldeles blinda. Joh. Jak. *v. Döbeln*, sjelf professor i Lund blott 40 år efter universitetets stiftelse, har i sin Regiæ Academiæ Lundensis Historia ej lemnat oss annat än skuggritningar öfver verkets tidigare rörelse, tydligen derföre att han sjelf icke haft någon klar totalbild deraf. Det är mera efter tradition än efter säkra urkunder han sammanskrifvit sitt arbete, och på mer än ett ställe har han tydligen gissat sig fram och combinerat på fri hand, utan tecken till historisk kritik. Omkring 80 år efter v. Döbeln försökte sig And. Otto *Lindfors*, då hist. professor vid Carolinska universitetet, med ett supplement till ofvannämde arbete, men äfven han har ej spridt större ljus öfver det töcken,

hvari hans företrädare på denna väg varit insvept. Och likväl hade Lindfors verkligen egt i sin hand en ledtråd, som kunnat föra honom ett godt stycke fram genom labyrinthen. Deraf har han dock icke begagnat sig.

Mer än 20 år efter det Lindfors utgifvit en ny upplaga af supplementet till v. Döbelns Reg. Acad. Lund. Historia och en tid efter det han med döden afgått, återlemnades från hans sterbhus ett manuscript till dess egare, biskop Faxe, som lemnat det till låns åt Lindfors vid den tid denne gått i befattning med att fortsätta det Döbelnska arbetet. Denna fortsättning går, vare det i förbigående nämdt, till år 1765. Detta manuscript, som är »en sannfärdig berättelse om Carolinska academiens grundläggning», föll i undertecknads händer vid samma tillfälle som det, genom nämde biskops förtroende, föll på min lott att genom utarbetande af Lunds universitets historia lemna bidrag till den beskrifning öfver Skåne, hvartill Hrr Cronholm, Rietz och Brunius för flere år sedan hafva lemnat hvar sin tribut. Endast genom erbjudandet af ett sådant document, hvars värde jag genast anade, kunde jag låta förmå mig till ett företag, hvars många vanskligheter lågo i dagen. Nu hade jag åtminstone *begynnelsen* gifven till det ifrågasatta arbetet, och det var just denna, den lärda republikens första uppkomst, mina båda föregångare ej kunnat utspana. De hade i afseende på de första tio årens historia varit hänvisade endast på consistorii-protocoller, canzlersbref, academiska disputationer och en del camerala uppgifter, förvarade å universitetets bibliothek och rentekammare. *Protocollerna* voro dock, särdeles i början, såsom källor mindre brukbara, icke så mycket genom det vidunderliga språk, hvarpå de varit förde af en f. d. pomersk »consistorii-fiscal», hvilken blifvit utsedd till verkets »protonotarius», som fastmer genom en mängd vota och anföranden, dels på Tyska och Latin, dels på en förderfvad Danska, hvilka ej sällan anspela på academiska ställningar och förhål-

landen, dem endast samtidens menniskor kunnat närmare känna, och slutligen genom en torftighet, som än i dag skulle göra forskaren förtviflad, om han ej hade mera upplysande documenter att gå till. Dem finner han dock ej i *canzlersbrefven*, hvilka befinnas ofta under påtaglig brådska och kortvillighet tillkomne, med föreskrifter mera peremtoriska än motiverade. Motiverna får man derföre söka annorstädes. *Disputationerna* äro naturligtvis icke i detta afseende att rådfråga.

Men kort efter det förf. af biskop Faxe erhållit ofvannämde manuscript, öppnades för honom en rikare grufva af materialier till en historik öfver academiens första decennium. I Stenbockska archivet på egendomen Thorsjö hade en vän af historisk forskning, numera lector vid kathedralskolan i Lund och sjelf utgifvare af sådane memorabilier, år 1844 upptäckt en betydlig mängd handskrifter från samma tid, de fleste till år och dag daterade, af rent academiskt innehåll. Denna skatt ställde han till mitt förfogande, och här fann jag icke blott bekräftelse på hvad det Faxeska manuscriptet med påtaglig sannolikhet upplyste rörande universitetets upprinnelse, utan ock nyckeln till många consistorii-protocoller, som hittills varit så gåtfulla. Nu visade det sig tydligt att det förra var en authentik skrifvelse, på befallning afgifven till academiens förste canzler, grefve Gustaf Otto Stenbock, af dess förste procanzler, doctor Bernhard Oelreich, äfvensom fullt ljus uppgick öfver de sednare i de stycken, der »protonotariens» tunga hand eller andra vidriga omständigheter gjort dem något svårfattliga. Nu kunde således förf. gripa verket an med frimodighet, och det *usque ab ovo*. Det gjorde han ock, och om ej vissa outredda förhållanden, hvilka ej höra hit att omtala, lagt sig deremot, hade detta lilla arbete för mer än nio år sedan sett dagsljuset. Skulle det nu blifva af allmänheten väl upptaget, så vill förf. efter någon tids förlopp presentera sin Carolina några decennier äldre. Vid det

tidskifte vi nu släppa henne, är hon ännu så späd och omyndig, att hon måste bedja om öfverseende med de barnsligheter, som i rikaste mått vidlåda henne.

Skulle någon förskräckas när han med det dryga arktalet af föreliggande arbete jemför den korta tidrymd det omfattar, och möjligen föreställa sig att fortsättningen i alla hänseenden skall blifva begynnelsen lik, vill förf. genast möta en sådan fruktan med den trösten, att de följande delarne icke på långt när skola eller kunna bli så vidlyftiga som denna. Ty dels blir det redan en gammal bekant vi hädanefter komma att sysselsätta oss med, dels har icke hvarje lefnadsålder så behagliga minnen att framhålla, som barndomen. Lunds universitets första tidehvarf har dessutom hittills varit alltför litet påaktadt och källorna till dess historia ha måst ånyo uppgräfvas. Förf. tror sig derföre här hafva åtskilligt intressant nytt att bjuda på. Ty den ofvannämda Oelreichska berättelsen har aldrig hittills varit begagnad, ej heller har det rika Stenbockska archivet kunnat af någon tillgodogöras med afseende på Carolinska academiens historia, förrän det för omkring 15 år sedan, såsom redan nämdt är, blef upptäckt. Upptäckten var så öfverraskande, och hvad här utvecklade sig för författarens ögon, så mycket och mångfaldigt gifvande, att han ej kunnat neka sig att delvis framlägga fyndet i dess egen genuina form. När man får händerna fulla af något oväntadt godt, är det svårt att hålla igen, man blir frestad till slöseri, och för den frestelsen har förf. sannolikt här och der i denna afdelning af sitt arbete dukat under. Men en sådan frestelse kommer troligen icke åter, och derföre måste han hädanefter komma att iakttaga en större hushållning i meddelandet af råämnen. Först i ett långt sednare tidehvarf har förf. varit nog lycklig att stöta på en med *Stenbockska* manuscriptsamlingen någorlunda jemförlig skatt i några cahierer af den *Engeströmska*, hvilka i sin tour och ordning erbjuda ypperliga

tidsbilder. Skada att icke alla våra academie-canzlerer efterlemnat sig sådane brefsamlingar. I G. O. Stenbocks qvarlåtenskap får man läsa icke blott en mängd endast här förvarade *officiela* skrifvelser från academiens tvenne första procanzlerer, från dess curatorer och rectorer, utan ock *enskilta* bref från snart sagdt alla den tidens herrar professorer. Det är icke mer än en eller två, som underlåtit att på denna väg göra sig påminta hos den höge förmannen. En sådan correspondens uppdagar både privata saker och privatissima, och det synes hafva varit canzleren angeläget att samla och väl förvara alla dessa bidrag till de lärde männens resp. charakteristiker. En del af dem hafva här lemnat ett slags sjelfbiographier. Mer eller mindre målande hafva de hvar för sig tecknat sin bild i stundom mycket förtroliga utgjutelser för denne mägtige adressat, af hvars nådiga vilja deras personliga betydenhet inom lärosätet merändels förekommit dem sjelfva vara alltför mycket beroende. Canzlersembetet var i de dagarne en vida större och mera befallande myndighet än i våra, och sjelfva tidehvarfvet något servilare än nu. Servilismen var likväl då mera naiv, oreflecterad och vidskeplig, följaktligen mer ursäktlig än i längre avancerade tider. Läsaren skall framdeles komma i tillfälle att jemföra de olika tidehvarfvens olika åthäfvor af samma underdåniga fromleri och torde då äfven komma att medgifva att en sednare tids representanter af den högsta academiska lärdom ej gifvit fäderna på 1660- och 70-talet efter i osmakliga vördnads- och tacksamhetsbetygelser för de resp. academie-canzlererna.

I Stenbockska manuscriptsamlingen funnos icke mindre än 587 folier af blott academisk natur. Af denna värderika samling, jemförd med andra i academiens archiv och bibliothek förvarade, till större delen otryckta urkunder, är det som förf. hemtat de historiska upplysningar, han nu erbjuder såsom första delen af ett arbete,

hvars plan och prospectus han redan på annat ställe (*Folke*, et Nordisk Tidsskrift, udgivet af Fr. Bårfod, förste Binds förste Hefte) meddelat, men som dock här måste intagas.

Del 1, det *Oelreich-Pufendorfska* tidehvarfvet. Framställer först de förberedande rådplägningar och åtgärder, som ledde till inrättningen af ett universitet i Lund, så närmaste anledningen dertill, vidare universitetets fundation, privilegier, constitutioner och första löningsstat, derefter dess inauguration och begynnelsen af dess functionärers offentliga verksamhet och slutligen biographiska teckningar af dess förste professorer, i chronologisk ordning, allteftersom de blifvit academiens rectorer och således i någon mon kommit att bestämma den lärda republikens utveckling och gifva charakter åt dess styrelse, åt befordringsväsendet m. m. Danska infallet i Skåne bildar slutet af denna period.

Del 2, det *Hahnio-Papkeska* tidehvarfvet. Omfattar tiden från academiens restauration (och visar således hvad krafter dervid voro i rörelse) till begynnelsen af 18 århundradet. Härvid kommer biskop Hahn och hans nitälskan för »uniformiteten» att visa sin inflytelse äfven på academiska förhållanden. De efter restaurationen tillsatte professorernas biographier, sådane de i consistorii protocoller och andra autentike handlingar gifne äro. Tonen bland studenterna, mera Svensk än under förra perioden. En del tidsbilder.

Del 3, det *Stobæo-Rydelianska* tidehvarfvet. Raskt framåtskridande i naturvetenskapligt som i philosophiskt hänseende. Svenska språkets cultur. En Svenska prosans lärofader. Ett secularsnille. Motbilder i några efterblifna procanzlerer, Math. Steuchius och Jonas Linnerius. Convictorium och disputationsväsendet. Carl XII i Lund. H. M:t besöker föreläsningar och låter orera för sig. Lif och rörelse bland docentes och discentes. Martin Hegardt. Carl Schultén. Nils Lagerlöf. Carl Papke.

Del 4, det *Nehrman-Benzelianska* tidehvarfvet. Jurisprudens och statslära uppblomstra i bredd med Österländsk litteratur och hårdnackad symbolicism. Biskop Johan Engeström öfvergår sjelfva Henrik Benzelius i antipietistisk nitälskan. Bönhasjagt efter »väckta» studenter och andra predikande lekmän. Academiens rectorer och åtskilliga af dess lärare skildras. Palmstjernas cancellariat. En och annan bild från »frihetstiden». Chemiæ & med. prof. Harmens och hans

metamorphoslära. En kongl. kammarherre e. o. hist. adjunct, tidsbild.

Del 5, det *Lagerbring-Norbergska* tidehvarfvet. Reactionen mot det förra synbar och stark. Historisk konst och humanistik slå upp ögonen. Orientalism i förening med Taciti prägnanta stil, dock utan Taciti djupa kritiska konst, representerad af Matth. Norberg, en Europeisk celebritet. Sven Lagerbrings föreläsningar öfver Svenska historien göra epoch. Procanzler Celsius, sjelf historiker, uppmuntrar historiens studium och fäster dessutom vid universitetet en man, som kommer att grundlägga nästa period. Celsius, länge vexerad af domprosten Petrus Munck, öfverlefver slutligen sig sjelf. 18 århundradets politik framtränger ända till Lund. Man börjar der se Jakobinska spöken i studenternas rörelser. »Studentupproret» år 1793 och Norberg anklagad såsom demagog. Carl XIII och Norberg. Trozelius och Laurell, tvenne pecoralister. Eberh. Rosenblad och den medicinska skola, han skapade. Tidehvarfvets theologer och jurister i Lund.

Del 6, det *Lundblad-Fremlingska* tidehvarfvet. Latinismens herravälde i förening med den philosophiska eklekticismens. Moral. prof. Munthe, dock en deciderad Kantian. Fremling, slutligen Schellingian. Hans offentliga föreläsningar, illa anskrifna på högre ort, föranleda en explication mellan honom och academiens canzler, Lars v. Engeström. Fremling förhåller sig här »mascule». Den Linnéanska skolan i Lund: A. I. Retzius, Carl Fr. Fallén m. fl. Henr. Sjöborg, hist. professor, antiquarius och slutligen rikshistoriograph. A. H. Florman och hans anatomiska skola. Anders Lidbeck och ästhetikens studium i Lund. Joh. Holmbergsson lyfter juridikens på ett högre plan. Schlyter och Collin börja sitt arbete på ett dittills föga odladt fält. »Gymnasiarchen» Ling och hans lärjungar, A. O. Lindfors, Magnus Bruzelius m. fl. Lings Agne och hans lyriska idyller, utgifna i Lund. »Landtvärnssången» år 1808, ett förespel till stora poëtiska bragder. Tonen bland studenterna i detta tidskifte.

Del 7, det *Agardh-Tegnérska* tidehvarfvet. Naturphilosophi och humanism. Det naturliga systemet börjar göra sexualsystemet platsen stridig. Elias Fries, en tvillingstjerna till C. A. Agardh på botanikens firmament. Stjernorna gå snart i sär och taga olika rigtningar, men ingendera fördunklar den andra. Sv. Nilsson och zoologiens, längre fram äfven geologiens uppkomst i Lund. Realismen i vänlig academisk conflict med classiciteten, numera snarare Grekisk än Romersk. Co-

mitéen för granskning af rikets allmänna undervisningsverk. Tegnérska skolan och dess öfvermägtiga inflytelse på universitetsbildningen. Lings gothomani väsendtligen modifierad af »Sveas» och »Nores» skald. Dennes förbund med Geijer och bidrag till »Iduna». Reformationsfesten år 1817, en vändpunkt i Carolinas utvecklingshistoria, der *talaren* Tegnér är den, som vänder bladet. »Nattvardsbarnen» hänför studenterna och »Epilogen» vid phil. magisterpromotionen 1820 berusar dem. I »Frithiof» culminerar skalden och — lemnar Lund för att bli biskop öfver Smäländningar. A. O. Lindfors, hans medtäflare om kräklan, stor Latinare och för öfrigt »Smolandissimus», hade bättre passat i Wexiö än Tegnér, hvars plats i Lund ingen kunde fylla. »Herberget», en focus för de liberala ideerna vid universitetet, stängdes nu (sprängdt var det redan några år förut), och det conservativa partiet får småningom öfverhand. Agardh börjar revidera Banken och speciminera såsom biskopscandidat. Förbigången vid tillsättningen i Kalmar, flammar han åter upp för academiens reformer och fosterlandets, utgifver en del nationalekonomiska afhandlingar, fulla af framtid, men — tiaren lockar åter hans hog och han drager till Vermlands skogar, öfvergifvande ett lärosäte der ingen, om icke Tegnér, öfverglänst honom såsom föreläsare och talare. Elias Fries hade redan någon tid förut lemnat Lund. Zetterstedt & comp. skulle nu ersätta begge två dessa botanikens heroer vid det plundrade universitetet, likasom Carl Georg Brunius skulle ersätta den 10 år förut bortgångne Tegnér. Denne kom en gång igen till Lund, der Adam Oehlenschläger mötte och räckte honom handen till det Skandinaviska förbund som studenter först och de båda nationerna sedan beseglat. Den unionela idéens rörelser beteckna hufvudsakligen Carolinas progressiva lif. Studentföreningen i Lund. Elias Lidfors dör och andra Joh. Lundblads elever försvinna alltmer.

Del 8, det *Faxe-Reuterdahlska* tidehvarfvet. Ehuru utnämd till biskop och procanzler något tidigare än både Tegnér och Agardh nämdes till professorer, spelar dock Faxe ingen rôle af betydelse före Tegnérs afgång från Lund. Utan både snille och lärdom, genom en omständigheternas lek upphöjd på en plats, som han ej kunde försvara, ingriper han föga i universitetets bildningsgång. Det bildnings-*ideal,* som föresväfvat männen af sjette tidehvarfvet så väl som dem af det sjunde, var aldrig till för Wilhelm Faxe, och de olika bildnings-*methoder,* som i dem följdes, hade han aldrig tillegnat

sig. Han är egentligen en gengångare från det femte, utan att dock hafva rätt förstått hvarken Lagerbring eller Norberg, ehuru hans ungdomsstudier legat åt historiens håll och åt den österländska litteraturens. Huru Faxe af consistorium academicum mottogs såsom procanzler. Faxes theologi politisk, liksom hans politik theologisk. På prestbildningen har han haft stor inflytelse, men på theologiens vetenskapliga studium ingen. Hans förhållande såsom director vid prestseminarium. Vidare till theol. professorerna Eberstein, Wåhlin, Hagberg, Hylander, Ahlman, Helstenius, Bergqvist, Melin, Thomander och Reuterdahl. Huruledes den sistnämde såsom coadjutor gör sig med honom solidariskt ansvarig för det academiska *systemet* alltifrån 1826 intill 1856. Detta systems charakteristik, helst hvad befordringsväsendet angår. Hvad universitetet deraf fått vidkännas inom alla fyra faculteterna. Professorerne och andra mera utmärkte lärare af detta tidskifte skildras. Faxe †. Reuterdahl efterträder. Thomander har några år förut lemnat Lund och dragit till Götheborg, på kallelse af domkyrkoförsamlingen derstädes. Reuterdahl regerar nu souveränt. Retrograda rörelser vid universitetet. Theologiska faculteten börjar katholicera. »Svensk kyrkotidning», organ för neopapismen i Sverige. Det presterliga monopoliet m. m. Christendomens högkyrklige förpaktare skulle taga predikoembetet på arrende. Den presbyterianska reactionen tager dock slutligen gestalt äfven vid Carolinska academien. En utom-academisk person, en f. d. missionär i spetsen för den frikyrkliga rörelsen. Öppen conflict mellan Fjellstedt och Reuterdahl. Missionsinstitutet i Lund upplöses. Hierarcherna jubilera. Reuterdahl blir ärkebiskop, men — domprosten Bring blir ej universitetets procanzler. Ett nytt tidehvarf *anses* inbryta med Thomanders utnämning år 1856.

Det nionde tidehvarfvet må en annan penna beskrifva. Förf. skulle anse sin mission slutad, om han orkade genomgå de åtta, i hvilka han sökt studera sig in och der han redan bör vara någorlunda hemmastadd. Mången detalj af vissa tidehvarf återstår dock för honom att närmare begrunda, och här behöfves ännu flere års studium för att leverera universitetets historia complett. Hvad skulle förf. hellre önska än att få egna sina återstående dagar åt ett sådant studium och att successivt få meddela allmänheten frukterna deraf?

I Sverige har ännu ej någon universitetshistoria framträdt, som förtjenar detta namn. Här måste således en ny väg brytas. Den, hvilken förf. inslagit, den biographiskt-pragmatiska (sit venia verbo!) methoden torde ej behaga en och annan af våra critici ex professo. Förf. motser derföre icke det blidaste omdöme från ett visst håll, men han skall veta att trösta sig äfven öfver den hårdaste dom. Kunde denna uppskjutas blott så länge tills andra delen hinner utkomma, vore det visserligen önskligt, men hvarom icke, underkastar han sig det värsta, väl vetande att det *första* försöket, i hvilken litteraturgren det vara må, omöjligen kan blifva det *bästa.*

Med andra delen af denna historia komma vi redan ett stycke in uti adertonde århundradet. Då ljusnar det ock betydligt på vår väg. Källorna ligga redan i dagen och äro således lättare att åtkomma, men blifva allt mindre uttömliga. Hvad arbetet derigenom förlorar i nyhet, bör det kunna vinna i culturhistoriskt intresse. Högskolan har då först blifvit mera medveten af sig sjelf och tager följaktligen en sjelfständigare gestalt. Vid slutet af andra tidehvarfvet möta oss tvenne stora genier, som bestämma skaplynnet af det tredje. Andreas Rydelius och Kilian Stobæus, båda hvardera åt sitt håll banande väg för framtiden, rycka ungdomen med sig. Scholasticismens, alchemiens och vidskepelsens dimmor förskingras och Lund börjar följa med Europa, annorlunda än det under de begge föregående perioderna låtit sig göra. Ty ehuruväl en Pufendorf, en Spole och en Papke redan der förekomma, höra de icke egentligen dit, utan äro prophetiska personligheter, framtidsmenniskor midt ibland ett slägte af Tunguser. Väl skole vi äfven i tredje tidehvarfvet återfinna icke så få af detta slägte, dem hvarken Rydelius eller Stobæus förmått bringa i rörelse, men de komma dock att stå tillbaka såsom efterblifne lärare, dem lärjungarne alltmer öfvergifvit. Ty ungdomen, af naturen framåtskridande, behöfver blott få

af fäderna med sig för att lemna hela det conservativa slägtet efter sig. Så hafva alltid intelligens och talent haft studenterna i Lund på sin sida. Dessa två bildningskrafter hafva i intet tidehvarf fattats vår Carolina, och att uppvisa detta förhållande, att åt henne häfda hedern att hafva varit en af culturens ammor i Sverige, skall blifva en särskilt kär uppgift för författaren af detta universitets historia.

Eger det sin riktighet att högskolorna i ett land äro de Andens verkstäder, från hvilka odling och vett, frihet och andra sedlighetens häfstänger skola lyfta landets befolkning, måste å andra sidan *nationalmedvetandet* hafva genomträngt dem. På denna vexelverkan kommer det slutligen an, om ett universitet skall kunna försvara sin plats. Lyckligt det folk, som har sådane bildningsanstalter, och lyckligt det universitet, som får verka i ett sådant land!

Farhult, Midsommarafton år 1859.

Författaren.

RÄTTELSER.

Sid.	88,	rad.	19	nedifrån	*står:*	*TKειω*	*läs:*	*Τρειω*
»	94,	»	1 och 6	»	»	coruna	»	cornua
»	124,	»	9	»	»	indention	»	intention
»	126,	»	14	»	»	pastorater	»	pastoratet
»	128,	»	13	uppifrån	»	ordinanius	»	ordinarius
»	130,	»	14	nedifrån	»	undergångit	»	undgångit
»	134,	»	4	uppifrån	»	desideras	»	desidereras
»	142,	»	15	»	»	grekiska	»	grekisk
»	152,	»	16	»	»	för dess	»	dess
»	—	»	11	nedifrån	»	jurisdictioner	»	båda jurisdictioner
»	157,	»	5	»	»	expirerade	»	exspirerade
»	162,	»	17, 18	»	»	cogitatia ... dubitatia	*läs:*	cogitatio ... dubitatio
»	—	»	9	»	»	dioptnik	*läs:*	dioptrik
»	163,	»	11	uppifrån	»	förföljelse	»	förföljelsenit
»	—	»	8	nedifrån	»	transinta	»	transeunta
»	—	»	7	»	»	distriction	»	distinction
»	186,	»	2	uppifrån	»	180	»	190
»	—	»	6	nedifrån	»	arrestrum	»	arrestum
»	188,	»	15	»	»	1671	»	1670
»	189,	»	8, 15	uppifrån	»	convivia	»	convivio
»	192,	»	18	»	»	publici,	»	publice
»	—	»	25	»	*läs:*	Pomeranos oc Germanos studiosos		
»	—	»	5	nedifrån	»	fred oc rolighed		
»	195,	»	16	»	»	furstarne isynnerhet,		
»	197,	»	9	»	*står:*	skall	*läs:*	hvilket
»	215,	»	10	»	»	importuna	»	importunera
»	271,	»	3	»	»	pendererat	»	pondererat

CAP. I.

Förberedande anstalter till universitetets stiftelse.

Knappt hade Skåne, Halland, Bleking och Bohuslän åter blifvit lagda till det land, dit både natur och historia dem anvisat, förrän den lycklige eröfraren finnes betänkt på att genom kraftigare medel än fästningar och andra, militära eller administrativa, inrättningar fästa de eröfrade provinserna vid deras ursprungliga moderland. Redan i början af Mars månad år 1658, då Carl X Gustaf på sin ilresa genom Skånes märkligare orter kommit till Lund, der han gjorde halt för några dagar, tydligen i afsigt att fatta kyrkoväsende och undervisningsverk, som der hade sin medelpunkt, i närmare ögonsigte, har den tanken sprungit upp i konungens själ, att här vore något att göra för att på samma gång höja nationalbildningen och derjemte på denna culturväg försäkra Sverige om besittningen af de länder, han deråt förvärfvat. I den gamla metropolitanstaden fanns i den tiden en man, både mäktig nog och tillräckligt ärelysten att för ett sådant ändamål tagas i anspråk. Det var biskopen D:r Peder Vinstrup, högdragen i åminnelse. Född inom en presterligt förnäm slägt, hade han tidigt kommit i beröring med

både Tysklands och Danmarks utmärkte theologer och under ett flerårigt vistande vid åtskilliga af Europas mest framstående universiteter gjort sig känd för humanistiska studier så väl som för grundlig bekantskap med sin tids scholastiska theologi. Länge hade han både af allmänheten och af sig sjelf varit aktad såsom den lärdaste och störste bland nordens biskopar. Lunds kräkla hade han vid detta tidskifte burit redan i mer än 20 år, inom sitt stift var han nära nog suverän kyrkofurste, och i rikedomsglans kunde han täfla med hvilken egendomsherre som helst. Vid minsta vink åtlydde honom prester och skolmän, borgare och bönder; gällde det att förödmjuka någon högtfarande adelsman eller embetsman, var han icke heller sen att utveckla sina tillgångar, om han än dervid skulle våga aldrig så stora omkostnader till ett Ahasveri-gästabud eller till anskaffande af nytt livrée åt sin betjening och nytt blänkande seldon åt det stolta fyrspannet för sin stora caross. Till hans canzli hörde både »famulus, domesticus, lecteur och amanuensis»; eget boktryckeri, ja, egen boklåda hade han ock, och dertill en husfru som bjöd respect. Honom fattades således ingenting som till biskoplig prakt och representation hörde.

Men biskop Vinstrup kunde »ock låg vara», kunde ända ned i stoftet ödmjuka sig och antaga den ömkligaste tjenares skepelse inför en »summus episcopus». Då den nye landsherren den 5 Mars år 1658 landsteg i Helsingborg, stod prelaten i all underdånighet på bryggan och bjöd honom vara välkommen. Carl X Gustafs säkra blick upptäckte snart hvad mannen gick för, och han tog honom så som han borde tagas, tog honom ock alldeles till fånga. Från första ögonblicket var biskopen vunnen för den nya regimen, och hvad det nyss slutna

fredsfördraget i Roeskild ej med en bokstaf omnämt, ön Hveens afträdande till svenska kronan, det skulle Carl Gustaf få Vinstrup att tacka för. Emellertid skyndade, efter detta första möte landsherren och kyrkofursten emellan, den sednare tillbaka till Lund för att rusta sitt hus till den förres ståtliga mottagande. Få dagar derefter inträffade majestätet i Saxos gamla stad och tog in i biskopspalatset för att der i tvenne dagar uppehålla sig. Förtjusningen hos den versatile prelaten steg nu till sin höjd, och den sluge konungen skötte konungaträlen förträffligt. Desslikes blef dennes äkta hälft strax förvandlad till en spak och undergifven trälinna, sinom herra konungen för lifstiden tillsvuren. Med sådane subjecter kunde mycket uträttas.

Under ett förtroligt samtal med sin värd rörande kyrkoförfattningen och skolväsendet inom de nyss eröfrade landskaperna skall Carl Gustaf hafva tillsport Vinstrup, hvad honom syntes om det förslaget att använda Lunds capitelgods för ett ändamål af mera seculär beskaffenhet, »t. ex. till funderandet af en academia» *). Denna konungsliga tanke, att på folkuppfostringens väg för evärdliga tider bemäktiga sig hvad han nyss med vapenmakt vunnit, egnade fullkomligt den klarseende monarchen som, sannolikt mera för att dertill erhålla lika villigt som nödvändigt understöd af den inflytelserikaste man på stället, än just besvärad af någon religiös betänklighet, iklädt frågan en casuistisk drägt. Konungen öfverlemnade

*) »Kort och sannfärdig underrättelse om de medels natur och beskaffenhet, på hvilka Carolinska akademien i Lund grundad och funderad är, såsom ock om dess dels lycka, dels vedervärdighet, intill dessa tider, af *A. Stobæus*, hist. et poëseos professor», ett manuscript meddeladt af biskop Faxe.

således åt biskopens kyrkliga samvete att afgöra »huruvida det kunde vara orätt, om det, som till pios usus af en god intention fordom blifvit legeradt och destineradt, på sådant sätt användes, att fuller denna intention ej skedde tillfyllest, men dock Guds ära och landets väl derigenom i sjelfva verket befrämjades mera än genom den trognaste åtlydnad af donatorum förordnande, helst emedan det förra fundamentet vore i synnerhet grundadt på den påfviska superstitionen.» Ifrågavarande capitelgods hade nemligen i ett mörkare tidehvarf af enskilta fromma personer blifvit donerade, så att deraf ett collegium canonicorum, eljest capitulum kalladt, uppvuxit, bestående af 4 prælaturæ, 30 præbenda, 14 mensæ, 49 vicariatus m. m., hvarunder voro lagde 925 bondegårdar förutan åtskilliga och många s. k. fäster, gatehus, qvarnar, grunder, prestegårdar, jura patronatus med alla sina herrligheter; hafvandes hvardera af dessa ofvannämde titlar sina vissa tilliggande inkomster, somliga mer och somliga mindre. Varandes dessa gårdar och herrligheter capitulo tillagde uti de mörka tiderna, merändels af privatorum enskilta jordagods, några ock af biskoparne och andre canonici för egna medel tillhandlade, några af konungarne, ingalunda af kronogods, utan af deras enskilda arf- och allodialgods till capitulum perpetuerade, slutandes hvart och ett instrument, uti hvilket desse legata specificerades, med förskräckliga exsecrationer och förbannelser öfver alla de hufvuden som desse legater någonsin rubbade eller retraherade. — Ofvanbemälte fråga, som gjordes biskopen af konungen, »då den sednare hos den förre herbergerades och spisade här i Lund och som lade i dagen att H. M:t var en af Gudi med ett högt upplyst förstånd och mycket noga eftertänkande begåfvad herre, besvarades af

biskopen sålunda: Förslaget på en academia vore mycket väl grundadt, godt och christligt, emedan 1) ungdomen der skulle informeras och uppdragas att dyrka och tjena sin Gud; 2) andra goda konster der skulle läras, som göra ungdomen beqväm till att tjena Guds församling, konungen och fäderneslandet; 3) utom den allmänna nyttan skulle det vara här i hertigdömet så mycket nyttigare som det skulle efter handen blifva det fastaste band, hvarigenom provinsen med riket uti alla tillkommande tider skulle sammanknippas, ty derigenom skulle mycken ungdom uppe från riket dragas hit neder, genom hvars umgänge provinsens ungdom kunde tillika med det svenska språket alldeles indricka svenska tänkesätt och de samma till deras slägt kring landet utsprida och till deras barn i framtiden fortplanta; 4) många uppe från riket skulle derigenom icke allenast få tillfälle att komma hit neder, utan ock blifva här qvar uti en eller annan geistlig eller verldslig function, ja, ibland ock alliera sig med landsens inbyggare, hvaruppå ändtligen måste följa en sincer och upprigtig gemöternas förening med svenska nationen och abalienation från det danska väsendet» *).

Tillfreds med biskopens casuistik, hvilken så fullkomligt öfverensstämde med hans egen, »upptog konungen dessa motiver och raisoner så nådigt, att han regalerade sal. biskopen icke allenast med adeligt stånd, utan ock med H. M:ts eget, med diamanter kringsatta portrait, uti en mycket stor och vigtig guldkedja», en decoration, hvarmed biskop Vinstrup-Himmelstjerna (detta blef hans adelsnamn) alltid föreställes i de afbildningar man efter honom har i behåll. Genom denna sin konungs nådebevisning, så

*) *Stobæus* på anf. stället.

ock derigenom att »H. M:t lät sig af biskopen på det flitigaste undervisa och informera om det geistliga väsendet» i Lunds stift, synes biskopen hafva blifvit af den oemotståndlige Carl X nästan förtrollad, och har sedan vid alla möjliga tillfällen bekänt hans namn. Så t. ex. när han i sin beryktade predikan i Lunds domkyrka å Caroli-dagen år 1668 omrörer det samtal, hvarmed H. M:t bevärdigat honom, rörande Carolinska akademiens stiftelse. »Som en ringa Nathan,» heter det, »hafver jag ovärdige på det underdånigaste anhållit och andragit, att högstbemälta majestät måtte Gudi till ära stifta och upprätta ett universitet uti detta hertigdöme och här i Lund, hvilket högstbemälte majestät gerna samtyckte» — samtycket var dock i sjelfva verket biskopens, ty förslaget var konungens — »efter H. M:t allaredo af Gud i sitt hjerta förnummit ingifvelse dertill, för att bevisa tacksamhet mot vår Herre, hvilken han gifvit det löfte att för de herrliga victorier och segervinningar, hvarmed han blifvit välsignad, Gudi till ära upprätta en academia i detta land och i denna stad» *).

Efter denna rådplägning med D:r Peder skall konungen hafva »låtit sig förljuda, att ett universitet här utan dröjsmål skulle sättas i verket, men ty värr studsade det såsom många andra H. M:ts berömliga desseiner» **). Den olyckliga, aldrig hvilande eröfringslusten, som dref honom till det nya danska kriget, kom åter emellan och bortvände alldeles Carl Gustafs hog och sinne från fredliga och för foster-

---

*) Inaugurationspredikan d. 28 Jan. 1658, då regia Carolina academia eller Götha rikes kongl. universitet invigdes, af *P. Vinstrup* D:r, sid. 18 f.

**) *Stobæus* på anf. st.

landets väl längesedan högst nödvändiga inrättningar. Hade han låtit bero vid de fördelaktiga resultaterna af Roeskilderfreden och egnat sig åt sitt derigenom så betydligt förkofrade rikes inre angelägenheter, till hvilkas ordnande han utan tvifvel var rikligen utrustad, skulle hans minne blifvit vida ärofullare än det nu blef, och mången fläck, som nu fördunklar hjeltens charakter, hade säkert då uteblifvit. Otvifvelaktigt hade Lunds universitet då kommit till stånd hela 10 åren förrän det nu lät sig göra, ty Carl Gustaf var lika rask i verkställigheten som betänksam vid fattandet af ett beslut, och att det varit hans fulla allvar med denna inrättning, synes nogsamt af det formliga uppdrag han gifvit Vinstrup att inkomma med detaljeradt förslag dertill. Förslaget var färdigt redan sommaren 1658 och af följande lydelse:

Underdånigt betänkande om det gymnasium illustre eller academia, som i Lund stiftas skall.

1. Synes af nöden att der blifva 2 theologi, promoti doctores, den ene till att förtolka den hel. skrifts böcker, den andre till att explicera den christna religionens artiklar i Augustana Confessio.

2. Måste der constitueras 7 artium professores, nemligen: 1:o Linguarum orientalium, 2:o Græcæ linguæ, 3:o Latinæ linguæ & Eloqventiæ, som tillika kunde vara Historicus, 4:o Logices & Metaphysices, 5:o Physices, 6:o Ethices & Philosophiæ practicæ, 7:o Matheseos professor.

3. Bemälde 7 artium professores med 2 theologis erfordras till ett gymnasium illustre. Kommer dertill en Juris-consultus och en Medicus, så kan det blifva en academia eller universitet, ty jurisconsultus kunde tillika läsa ethicam & politicam, och medicus physicam. Således blefve der blott 9 personer att löna, så väl in academia som in gymnasio fundando.

4. På det förnäme och utvalde lärde män kunna hafva lust och begärelse till att antaga professiones, synes rådligt att professoribus icke för ringa lön deputeras. Men att dertill ock må kunna förslå vacantia Bona capituli, dem absentes utanför denna provins böra qvittera, och att det ej skall göras behof att stora omkostnader af K. M:t och kronan dertill läggas, så kan en måttlig aflöning beramas.

5. Antingen nu H. M:t vill att professores sjelfve skola bruka de geistlige godsen eller att de af andra skola förvaltas, det är likgiltigt, blott deras lön blir fast och bestämd. I Upsala förvalta professores sjelfve en del af capitelgodsen och en del af kronans.

6. Till lectorium eller auditorium superius & inferius behöfves ett stort och ansenligt hus, hvaruti äfven kan vara bibliothek och consistorium. I begge auditorierna bör vara ett förnämt, innestängdt stolrum, med fönster försedt, till K. M:ts egen person och der andra höge herrar kunna sitta, när det behagar någon af dem att höra disputationer och lectioner eller se akademiska högtidligheter. Till detta ändamål passade särdeles väl det stora grundmurade hus som K. M:t af Danmark har förärat M. Vitus Beringius och af honom nyligen blifvit efter dess stora ruin repareradt, eftersom samma hus ligger på en passande ort i staden, nära domkyrkan, med stor och vidlyftig gårdsplan.

7. Motiveras anläggandet af ett akademiskt boktryckeri med en typographus regius, som mot en årlig lön af 300 daler skulle vara obligerad att hålla ett perfect tryckeri af allehanda fremmande stilar, i synnerhet hebreiska, grekiska och romerska, förutan svenska och danska. Typographus bör äfven lägga

sig vinn om att trycka fina kopparstick perfect. Gratis bör han trycka professorum disputationes, orationes och programmata m. m. som på hela gymnasiets eller universitetets vägnar publiceras. Likaledes skall han alldeles fritt trycka hvad H. M:t konungen eller gouverneuren här i landet vill hafva prentadt.

8. Der bör ock ändtligen vara 2:ne ministri publici, som gemenligen kallas pedelli. Dem kan deputeras till årlig lön hvardera 100 daler s. m. förutan de ovissa accidentier som de kunna förtjena uti depositionibus och andra actibus academicis, här likasom på andra ställen. Fritt hus kan dem förskaffas på Lundagård vid det stora hus som skall vara till auditorier m. m. Ty på sidan derhos finnas några små hus som dertill må brukas.

9. När canonici, här på stället residentes och i landet præsentes, med döden afgå, kunna deras geistlige gods läggas till att amplificera och perficiera academiam, en del till ett bibliothek att upprätta, en del till att stifta ett communitet der 50 fattige studenter, svenska och skånska, må erhålla fri kost.

10. Synes det af nöden att förenämnde gymnasium illustre eller academia Carolina begåfvas med kongl. privilegier och friheter, sådana som andra universiteter åtnjuta.

11. Dersom K. M:t nådigst vill att hvad uti föregående artiklar förmäles, skall verkställas och mig varder befaldt Latine att concipera fundationis instrumentum med statutis & legibus, skall samma befallning underdånigst och med det forderligsta blifva efterkommet, och hvad jag conciperar, skall blifva till K. Mt:s nådigste revision och censur öfverlefvereradt.

Dessa artiklar blifva efter befallning underdånigst tillställde H. K. M:t. Anno 1658 af mig, H. K. M:ts allerunderdånigste trotjenare och undersåte

Peder Vinstrup. *)

Med Carl Gustafs dödliga frånfälle föll väl icke alldeles hans förslag rörande en akademi i Lund, men länge fattades både regering och ständer tillräcklig vilja och kraft att bringa saken till verkställighet. Icke en, utan flere gånger mellan åren 1660 och 1665 har frågan varit å bane inför båda statsmakterna. Vid Landtdagen i Malmö år 1662, då en uppmaning af regeringen gafs de församlade landtständerna från Skåne, Halland, Bleking och Bohuslän genom de kongl. commissarierna, riksråden Gustaf Bonde, Shering Rosenhane och generalguvernören G. O. Stenbock att vara betänkte på en närmare incorporation med Sverige, besvarades den Kongl. propositionen på följande sätt af de resp. stånden. Ridderskapet och Adeln yttrade: »Färdige till incorporation enligt pacterna och hållande för skäligt att lämpa sig efter Sveriges lag och stadgar, så vidt med landets natur vore öfverensstämmande, önskade de högligen att ett gymnasium illustre eller en academia måtte här i landet inrättas till såväl församlingens som den civila statens tjenst, utan hvilken inrättning hvarken religionens och disciplinens enhet ej heller kyrkor, skolor och hospitaler kunde rätt vidmakthållas.» Presterskapet »önskade ingenting hellre än att blifva med Sveriges rike incorporeradt, och hvad angick religionsskicket, skolor och kyrkor, trodde man att alla brister härutinnan skulle afhjelpas medelst inrättande af ett gymnasium illustre.» Borger-

---

*) Detta betänkande finnes intaget i Den Svenska Mercurius för Maj månad 1760.

skapets svar som börjar med den underd. begäran »att få blifva vid gammal lag och häfd, men för öfrigt enligt fredsfördraget få åtnjuta Sveriges inbyggares fri- och rättigheter, komma till riksdag, hafva sina frie vota» m. m., lycktar äfven dermed att »ingen enhet eller förkofran, hvarken i civila eller kyrkliga mål, kunde tillvägabringas, med mindre här inrättades en akademi» *). Bondeståndet synes ej haft någon röst vid detta tillfälle. Malmö Recess, som utgör resultatet af denna landtdags förhandlingar och är undertecknad den 18 Sept. 1662, företer Vinstrup-Himmelstjernas namn i spetsen för flere af prestståndets betänkanden och memorialer.

Äfven i riksdagsprotocollerna för 1660 förekommer detta namn på åtskilliga ställen, men icke under någon motion rörande universitetsinrättningen i Lund. Biskop Vinstrup stod ej i det bästa förhållande till sina statsbröder vid denna riksdag. En fråga om rangordningen vid Carl Gustafs begrafning, der Vinstrup yrkat företräde i processionen såsom »äldste theol. doctor, äldste episcopus, primus inter episcopos Daniæ & Norvegiæ och namnkunnig öfver hela Tyskland, hvarföre han endast ville cedera archiepiscopo» — hade vållat honom flere motståndare inom ståndet, hvilket dock slutligen bestämde hans plats, »såsom en förnämlig hospes», näst intill v. talmannen. **) Måhända har Vinstrup derföre funnit rådligast att ej rycka fram med sitt önskningsmål mot sådane vedersakare som en Enander och Emporagrius, af hvilka han i en sådan fråga väl ej

*) Bidrag till Svenska regeringens och regeringsformernas historia från midten af 17 århundradet, af V. *Tham,* sid. 227 ff.

**) *Loenbom,* Historiska märkvärdigheter till upplysning af Sv. Häfder, D. 2, sid. 87 f.

kunde tillförse sig synnerlig medgörlighet. De skånske ledamöterna af Riddersk. och Adeln hade ej heller rönt särdeles välvilja inom sitt stånd, der de endast voro tolererade, något hvaraf också deras tystlåtenhet i detta hänseende kan förklaras. Det gamla Sverige förstod alltför litet af den konsten att göra sig de nye medborgarne förbundne. Emellertid har frågan om universitetsinrättningen af någon, jag vet icke hvem, vid detta tillfälle hållits öppen, ty i acta comitialia för 1660, preteståndets archiv, förekommer något om »ett universitet för Götha rike,» angående hvars läge man dock något tvistat. Somlige ville hafva det förlagdt till Linköping, andra till Göteborg, och endast aktningen för »högsalig Konungens vilja» tyckes hafva bibehållit Lund i någon åtanka hos riksens ständer. Man besinnade icke nog den sistnämda ortens fördelaktiga läge, genom närheten af Europa, ej heller de rika materiela tillgångar der funnos för den tilltänkta akademiens stat. Detta Lund hade dessutom något att betyda redan genom sitt fordna anseende och den mängd lärdomsanor det räknade,*) flere goda subjecter att förtiga som Lunds gymnasium hade att erbjuda åt en akademi. Allt detta var dock ej tillräckligt afgörande, förrän de kongl. commissarierna, efter att ha hört ständernas gemensamma önskan vid landtdagen i Malmö 1662, tillstyrkte regeringen att göra Carl Gustafs beslut till sanning. Vid följande riksdagen år 1664 afläts till riksens ständer en kongl. proposition, att »i Lunden i Skåne ett gymnasium illu-

---

*) Se Sv. *Brings* tal vid Kronprinsens första besök i Lund, 1766, sid. 12 f. Jfr G. *Sommelii* Skånska clereciets historia, sid. 11 ff. och J. E. *Rietz,* Skånska skolväsendets historia, sid. 36, 52.

stre eller academia skulle inrättas, allenast att ständerna ville sig sammansätta och *derom* förena, hvaraf medlen till dess subsistens och underhåll, utan kronans gravation, formeras kunde» *). Äfven då tyckes ärendet likväl hafva varit mindre behjertadt af ständerna. En prestesståndets ledamot från Skåne, Kyrkoh. i Åsums och Skepparslöfs pastorat af Christianstads län, Bernhard *Oelreich*, har visserl. med allvar påyrkat saken, under åberopande af så väl regeringens löfte som landtständernas i Malmö enhälliga begäran, men det förekommer som hade han dervid af vederbörande varit föga understödd. Sjelfva biskopen öfver Lunds stift synes ej vidare intresserad derför. Samma betänklighet som vid förra riksdagen torde äfven nu hafva hållit honom tillbaka, helst han väl för sin person, men ej för sitt stift njöt mer uppmärksamhet af det högvördiga ståndet nu än då. Rangstriden repeterades, nemligen mellan Lunds *presterskap* och Åbos, hvilket sednare af »consistorium regni» tilldömdes företrädet, »emedan i konungatitlen storfurstendömet Finnland står före hertigdömet Skåne.» Lunds stift borde således intaga N:o 8 i ståndets plenum, men »*Vinstrupius* skulle behålla sin plats nästintill Lincopensis, efter han hade personliga meriter och varit i stor nåd hos högsalig Konungen.» Detta memorial skulle emellertid, såsom »en särdeles important fråga,» underställas »regeringens mogna betänkande och öfverlemnades således af högv. ståndets præses åt H. H. E. Hr Rikscanzleren, som med presterskapets sentiment sade sig vara väl benöjd» **). Under så fatta omständigheter

*) Kongl. förklaringen af d. 7 Juni 1664, se *Stjernemans* Riksdagsbeslut, sid. 1432.

**) *Loenbom*, a. st. sid. 34.

kunde Vinstrup ej väntat särdeles framgång åt sitt önskningsmål och har derföre måhända lemnat det derhän, eller — skulle han tilläfventyrs hafva blifvit afkyld i sitt nit för Carl Gustafs idé, derigenom att nyssnämde kyrkoherde från Åsum börjat med kraft åtaga sig den? Denna fråga är föranledd af vissa förhållanden som längre fram skola komma i dagen. Att Vinstrup skulle alldeles hafva öfvergifvit tanken på en universitetsinrättning i Lund, är föga troligt, men någon jalousie kan väl hafva insmugit sig hos den gamle mannen med anledning af det anseende en honom underordnad och yngre prestman vid denna riksdag af både höga och låga lyckats tillvinna sig och hvaraf denne visste att draga fördel, särskilt med afseende på den så länge fördröjda inrättningen, med den framgång att den slutligen blef genomförd. Emellertid har man redan vid denna tid börjat misstänka Vinstrups uppriktighet såsom Svensk undersåte. I sitt sednare gifte var han förmäld med en Dansk född och Danskt sinnad fröken Dorothea v. Andersen som alltid »missgynnade de Svenske» och som väl torde hafva i någon mon bidragit att uppreta gemålen mot hans för öfrigt, såsom ofvan visadt är, ej särdeles förekommande nye medborgare. Nog af, biskopen var vid 1664 års riksdag alltför lam och liknöjd för samma fråga som en gång legat honom så mycket om hjertat. Denna undansköts tills vidare af regeringen, och endast presterskapet från Lunds stift, med den kraftfulle Oelreich i spetsen, släppte den ej, men fick på sin underdåniga anhållan följande svar, gifvet i Stockholm den 1 September 1664: »Till att upprätta en *academia uti Skåne*, eftersom presterskapet derom nu åter solliciterar, synes det vilja falla H. M:t, helst vid tidernas nuvarande tillstånd, alltför svårt och oläg-

ligt, utan vill H. M:t eljest vara betänkt på medel, huru det *gymnasium*, som uti Lund *är*, må blifva till dess vilkor och underhåll förbättradt, så att landsens ungdom *derigenom* må hafva orsak och tillfälle sig uti studier och bokliga konster så mycket bättre att öfva och formera.»

CAP. II.

Närmaste anledningen till universitetets uppkomst.

Således var det föga utsigt att idéen af ett universitet i Lund skulle, åtminstone på en längre tid, blifva realiserad. Det såg fastmera ut som skulle hela det storartade förslaget stadnat vid en restauration af det gamla torftiga gymnasium dersammastädes. Men hvad båda statsmakterna ej kunde »i anseende till tidernas svåra ställning» åstadkomma år 1664, det var följande året En man förbehållet att bringa till stånd. Den mannen var Bernhard Oelreich. Under riksdagen hade han några gånger uppträdt på predikstolen i någon af hufvudstadens mera besökta kyrkor. Utrustad med ovanliga både naturens och andans gåfvor, förfelade ej hans tal sin verkan. Uppmärksamheten på hans föredrag blef stor, alla ville höra den väldige predikanten och sjelfva hofvet började lyssna till hans stämma. Presten från Skåne erhöll befallning att predika för H. M:t »Riksenkedrottningen.» Nu var hans lycka gjord.

Hennes Majestät kallade honom till sin »förste hofpredikant och confessionarius.» I denna egenskap måste han stadna i Stockholm en längre tid efter riksdagens slut, fick väl permission vid jultiden att återvända hem och »passa på sitt hus och sina församlingar,» men måste snart ånyo draga till hufvudstaden igen för att »absolvera Hennes Maj:t.» Så reste han flere gånger under loppet af år 1665 fram och åter mellan sitt pastorat, strax vid Christianstad beläget, och Stockholm. Hvar gång han kom till hofs, måste han predika för de förnäme, men »menige man» ville ock höra honom, hvadan han gemenligen kom att uppehålla sig »flere veckor i sönder deruppe.» Undertiden glömde han ej den angelägenhet för hvilken han »in consistorio regni» nitälskat, men utan att hvarken af regering eller ständer hafva kunnat utverka »medel till verkets (universitetsinrättningens) förfrämjande.» Säkert hade han under sina samtal med Riksenkedrottningen, som »vardt honom ju mer och mer bevågen,» och med »Deras Excellenser, Rikets Herrar och Råd» icke underlåtit att hålla frågan öppen.

Så begaf det sig en dag — det var den 21 sönd. efter Trinitatis år 1665 — då han förrättat gudstjensten för H. M. och hofvet, att han »efter predikan var bjuden till måltid hos rikscanzleren.» Der voro flere förnäme män tillstädes. »I allas deras närvaro råkade han i samtal med den höge värden, som öfver bordet frågade honom, hvar och huru han så väl som flere skånske predikanter förvärfvat den vackra lärdom de i sina predikningar ådagalade.» — Egde de någon rhetorisk skicklighet och erudition, svarade Oelreich, vore sådant en frukt af deras studier vid Köpenhamns universitet der man fordom af namnkunnige lärde män erhöll grundlig undervis-

ning så i rhetorik som andra för prestbildningen nödige »exercitier.» Det kunde ej, mente han, »annorledes vara än att de som derifrån attest och dimission bekommit hade, måtte vara vackra predikanter.» — »Då förstår jag fullväl, replicerade H. Höggrefl. Excellentie, genom hvad medel J eder erudition acqvirerat och hvadan de berömlige gåfvor äro som J uti edre predikningar bruken, men huru förhålles nu dermed, sedan Skåne kommit under de Svenskes regering?» — »Ja, huruledes det nu vill gå och härefter blifva skall, det vet den högste Gud allena. Ty med våra studiosis är det nu så beskaffadt att, efter de intet må resa till Köpenhamn, så är den nästa väg till Greifswald, och emedan på de Tyske universiteter admitteras promiscue till depositionem alla som der komma, så ränna unga menniskor nu för tiden från skolan och söka libertatem academicam, hvarföre, likasom en omogen frukt är sur och stygg, så är ock intet mycket af sådane idioter att förvänta, som sig sjelfve ej förmå att guvernera, och fruktar jag» — berättelsen är Oelreichs egen i en skrifvelse af Juni månad år 1672? till akademiens canzler, grefve G. O. Stenbock, i manuscript förvarad å Lunds universitets bibliothek — »fördenskull, att barbaries en gång i Skåne vill inbryta, helst dessa menniskor med ganska få undantag icke continuera längre på akademien än till dess depositionen är öfverstånden, men strax begifva sig åstad att löpa på predikstolen, sive digni sint, sive indigni.» — »Skall jag sanningen säga, replicerade H. H. Exc., ser jag icke huru det skall kunna förhindras, eftersom hvarken riksens höflofl. ständer det behjertat ej heller de Skånske deputerade nu vid riksdagen 1664 hafva kunnat impetrera att de dernere måtte få en academia.» — »För min del såg jag nu ingen annan råd

än att våra studiosis måtte tillstädjas att studera i Köpenhamn more solito, men sådant skulle intet väl vara med vårt regeringssätt conformt; så såg jag ock inga andra utvägar.» — H. H. Exc. betänkte sig länge och begynte sedan åter på nytt att tala om den skadan, att dessa exercitia attestationis et dimissionis skulle försummas, sägande: »Kunna icke sådane i Upsala äfven för dem i Skåne inrättas?» »Hvarpå jag svarade: det är få som dit kunna resa af Skåne och remonstrerade det vidlyfteligen.» — »Ja, replicerades nådeligen, en academia i Lund att inrätta är icke möjligt af brist på medel.» — »Jag sade då: anbelangande medel, måtte Gud väl uppväcka någon som finner på förslag dertill, allenast K. M:t ville vara landet så nådig att tillåta der en academia att fundera.» — Efter en lång discurs sade H. H. Exc. ändtligen: »Nu välan! Kunnen *J* gifva förslag hvar vi skola få medel, skall *jag* nog persuadera H. M:t att J fån en academia, och befallte mig derpå att vara betänkt.» — »Jag lofvade att göra mitt bästa och vidare att ödmjukl. uppvakta i detta ärende.» — »Eftersom jag sedan för mig sjelf nogare ponderade hvad jag utlofvat hade och hvilket åliggande jag mig påbundit hade, blef jag rätt melancholisk och tänkte strax att taga mitt löfte igen, förinnan H. H. Exc. det för H. M:t anbragte. Men jag vet icke, huruledes Gud mig synnerligen upplifvade och stärkte till att blifva vid det löftet, och synnerligen tröstade jag mig dermed, att doctor Peder Vinstrup, som tillförene med högsalig Konung Carl Gustaf hade om sådant högnödigt verk grundligen och vidlyfteligen discurrerat, skulle stå mig krafteligen bi, skref honom derföre till, uppenbarandes mina tankar och löften, bad om bistånd och assistens, och på det han dess mera skulle låta sig persuadera,

skref jag ock till min svåger, doctor Christian Foss, och bad honom tala vid biskopen och säga honom bland annat att, dersom han ville assistera mig i detta verk, skulle jag med Guds hjelp föra procancellariifullmakt ned med mig till honom. Min svåger adjungerade sig magister Oluf Bagger och begaf sig med honom till biskopen som läste mitt bref, men — der jag väntade assistens, fick jag intet annat än en hel hop spotska och skymfliga ord, förmenandes biskopen att, der de Svenske hade haft någon lust till sådant verk, hade väl han sjelf eller någon annan förnäm person dertill utverkat kongl. tillåtelse. Alltsåledes hade jag väl derifrån måst afstå, der jag mig ej så mycket fastare hållit till Gud. Jag hade nu intet en endaste man dernere, den jag till sådant högvigtigt verks förfrämjande kunde rådföra mig med, satte förty upp mina tankar på papper; de blefvo med nåde upptagna, saken refererades för Kongl. Maj:t och jag blef i detta ärende nedskickad till H. H. Exc. hr generalguverneuren. Derifrån remitterades jag åter till Stockholm och var allstinges väl, men efterty kriget med Bremen strax derefter begyntes, begynte ock verket att studsa. Af brist på medel desprererade jag och ville det verk alldeles begifva. Men sedan jag af flere höge herrar förnummit en god vilja för saken, och Gud, som ville mig sin ringaste tjenare bruka till ett instrument så högt ett verk att förfrämja, der på en fremmande ort uppväckt fremmande menniskor, förskaffade de mig medel som ännu till min största skada icke äro betalte. Emellertid jag allt detta förehade och på sådant sätt för Guds och K. M:ts honneur samt fäderneslandets välfärd arbetade, consumerade mina medel, försummade mitt hus och lemnade mina barn en lång tid ur sigte, då talade biskopen alltid

spotskt om mig och mina actioner, att jag kunde vara så galen att tro, det de Svenske skulle så favera litteris, att de ville här stifta en academia, ja, sökte att sätta oenighet mellan mig och mina svågrar, ingaf dem tvifvel att de mig med pengar icke skulle assistera och sade till den ene af dem, magister Peder Foss, att han beklagade deras syster, att hon skulle så vara förrådd med mig, den han aldrig förr trott vara så galen som han nu för ögonen såg, och hvad han talade om de Svenskes desscin, låter jag gerna fara, på det jag icke skall synas att vilja bruka det mig till godo mot honom. Men Herren Gud gaf ändtligen en glädelig utgång på allting. Och bekom jag strax fullmakt att vara professor theologiæ primarius, eftersom man tänkte att Dr Terserus eller någon annan skulle blifvit biskop i Vinstrups ställe och således tillika procancellarius. Jag var helt väl förnöjd och prisade mig lycksalig, tackandes Gud och K. M:t. Men si! julafton kl. 4 e. m. då jag studerade på min predikan, den jag första juledag för H. M:t hålla skulle, kommer canzlist Marker med 2:ne af canzlivakten och bringar mig på ett fat alla academiæ documenta och emot all min förmodan och vetenskap dermed tillika K. M:ts fullmakt på procancellariatet, daterad samma dag, den 24 Dec. 1665.»

Här är således dels den gåtan löst, hvarföre en kyrkoherde på landet, och det med ett pastorat beläget nära 8 mil från Lund blifvit, med förbigående af stiftets biskop, en man af så mycket lärdom och anseende som Peder Vinstrup, utnämd till akademiens procanzler, dels upplyses här, huru och på hvad sätt en inrättning, som så länge »stundsat», ändtligen kommit till stånd. Tydligen visar det sig nu, hurusom det är B. Oelreichs obestridliga förtjenst att

i ganska väsentlig mon hafva bidragit till Carolinska universitetets grundläggning. Ho vet huru länge denna honom förutan skulle ännu ytterligare blifvit uppskjuten, ja möjligen alldeles icke företagen? Medel till inrättningens fundation saknades ej, tvertom voro sådane i de många och mångfaldiga Lunds capitelgods och lägenheter rikligen förhanden; allmänna rösten ropade högt på tillfredsställandet af detta behof; de Skånske ständerna hade, som ofvan visadt är, i flere memorialer uttryckt sin högliga åstundan att få en akademi inrättad i Skåne; regeringen hade äfven en gång lofvat understödja förslaget; åtskilliga f. d. Danske män och vetenskapsidkare voro i Lund, dels vid capitlet, dels vid dervarande gymnasium med icke mindre än 4-titulära professorer bland lärarne, att tillgå för det föreslagna universitetet — med ett ord: allt erbjöd sig till inrättningens uppkomst, men ända tills vår Oelreich genom ofvannämde discussion med De la Gardie föranläts att gripa verket an, hade det ej kommit ur stället. Nu gick det deremot så raskt att, inom 3:ne månader efter detta samtal, Oelreich, såsom nära nog ensam organisatör af det hela, corresponderande, resande och på allt sätt negotierande, hade både fundation, donation, privilegier, constitutioner och löningsstat åt universitetet i full ordning. Ty, såsom längre fram skall visa sig, det var han och ingen annan som till regeringen ingaf motiverade och detaljerade förslag till alltihop, det var han som skaffade både penningar och annat som till verkets befrämjande var af nöden, det var ock han som anvisade de fleste subjecter till professorliga och andra befattningar vid det nya läroverket. Oelreich har efter allt utseende varit en af sin tids ypperste män, kunskapsrik, anderik, kraftrik, full af visdom och råd. Alla hans

tillgöranden bära pregel af stor sjelfständighet, drift och dristighet. Hans öfverlägsna förmåga som praktiker hade på hans person tidigt ledt allmänna uppmärksamheten. Så hade han t. ex. i sitt nittonde ålders år redan haft förordnande att predika i Tyska kyrkan i Köpenhamn under pastorsvacans; ofta hade han varit befalld att predika, än på Latin, än på Danska, för så väl K. Christan IV som för K. Fredrik III; 21 år gammal hade han, i detta stycke en ny Melanchton, blifvit af regeringen utnämd till græcæ linguæ professor vid akademien i Soroe och efter nyss fyllda 25 år till kyrkoherde öfver Åsums och Skepparslöfs församlingar i Skåne. Såsom ledamot af Lunds capitel, hvartill han af vederbörande blifvit förordnad, besynnerligt nog, vid samma tid som han af enkedrottningen kallades till tjenstgörande hofpredikant, eller år 1665, hade han äfven hevisat sig såsom en ordnande kraft i den styrelsegren inom kyrkan som till capitlet hörde. Utnämd till professor och procanzler vid det nya universitetet, fick han alldeles nya bestyr, hvartill såsom appendix innan kort lades fullmakten att vara kyrkoherde i Stäfvie och Lackalänga præbendepastorat samt att som »*assessor consistorii regius* å regeringens vägnar tillse, huru här i landet tillgår i geistlige saker.» Fast otroligt synes det att Oelreich, alla dessa uppdrag oaktadt, kunnat finna ledighet att samma år 1665, i början af Maj månad, begifva sig till Greifswald för att der »pro gradu doctoris theologiæ» försvara en disputation »de Testamento Jesu Christi non violando», öfver hvilket lärdomsprof och thy medföljande doctorsdiplom han vid återkomsten till Stockholm samma år »af sin höggreflige patronus, Hr rikscanzleren blef i flere förnäme herrars åhöro på det be-

römligaste congratulerad» *). Hos sistnämde mäcenat synes han hafva varit särdeles väl anskrifven och ansedd såsom varande istånd att bära hvilken börda af administrativ beskaffenhet som helst, äfvensom Hennes Maj:t tyckes hafva tilltrott honom att öfvertaga hvad uppdrag hon än måtte honom pålägga. Att hans biskop skulle kunna tåla att se så många utmärkelser på honom hopade, hade varit alltför mycket begärdt, hvarför han ock befinnes hafva gjort allt hvad han kunde för att undergräfva Oelreichs förtroende på högre ort.

En tid efter det Vinstrup »på sitt eget tryckeri af nyo låtit trycka 300 exemplar af sin oratio de Calumniis et Calumniatoribus, hvilka hans husfru sjelf burit bort till bokföraren, att han samma oration måtte publice utsälja, hvarutinnan Oelreich blifvit pasqvillevis försmädad och bespottad,» hade den gamle vedersakaren »omnes impudentiæ numeros att absolvera skrifvit till H. H. E. Hr Rikscanzleren, att O. var en sådan indiot, att han intet kunde tala tre ord latin;» men »då, skrifver O. i ofvanåberopade bref till akademiecanzleren, kunde jag icke längre tiga stilla, men efter thy han (biskopen) hade från residenset utkastat prof. Schwartz och som prof. Baggerus var något svag och prof. Hjort absens, så att af facultatis theologicæ professoribus studiosi theologiæ ej kunde blifva informerade, resolverade jag mig sjelf att profitera och skref strax, stante pede, ett programma och intimerade, en del af kärlek till ung-

*) Dessa ord jemte åtskillige af de föregående och de efterföljande förekomma uti bref från Oelreich i den rika manuscriptsamling, innehållande handlingar rörande Carolinska akademien i Gustaf O. Stenbocks dagar, hvilken af kammarherren grefve M. A. Stenbock på Thorsjö blifvit skänkt till Lunds akademiska bibliothek.

domen och en del att all verlden måtte se och förnimma huru stor min fiendes malice är och huru oskyldigt jag lider. Gud och alla som mig umgås veta, att jag hafver alltid dömt modeste om mig sjelf, men det säger jag nu till att försvara min heder, att dersom jag icke bättre skulle tala och skrifva latin än Vinstrupius, så vore jag intet värd att jag skulle blifvit admitterad till gradum magisterii, hvilken jag dock præ ceteris candidatis, då jag var 20 år gammal, summa cum laude bekommit hafver. Likaledes skulle jag intet förstå min theologiam exegeticam så väl som Vinstrupius och min theologiam polemicam samt historiam ecclesiasticam bättre än han, så vore jag intet värd att kallas en doctor theologiæ. Hafver jag dock *hållit* flera collegia et publica et privata på åtskilliga akademier än han någonsin hafver *frequenterat;* jag hafver profiterat mer ex cathedra än han någon tid hafver hört andra profitera; jag hafver, när jag om aftonen förut blef tillsagd att predika för DD. KK. MM. Christiano IV et Frederico III, ja några gånger att vara färdig om morgonen publico ex suggestu att predika latine, det hvarje gång fullgjort, hvilket Vinstrupius om sig icke kan eller skall säga. Ja, om änskönt jag nu mer än 20 års tid intet mycket öfvat mig in diputando, så är jag dock ännu dertill erbödig att quavis in parte theologiæ et quovis momento offentligen disputera, men Vinstrupius han håller sig väl då hemma. Det gör mig hjertligen ondt att jag skall tala detta om mig sjelf, ty jag hatar all högfärdighet af hjertat, men jag måste nu sådant uttala för att afviska biskopens bakdanteri, det jag intet lida bör. Flere hundra ärlige män och studiosi utom de fleste af akademiens professores, som hafva hört mig, kunna det intyga att, när jag profiterar, då sker det icke

ex scheda, men alltsammans memoriter, och likväl är Vinstrupius så oförskämd att han, præsente generale gubernatore et in consessu omnium præpositorum, tör säga jag läser alltsammans ex charta — — — — Må Gud vara en domare mellan honom och mig! Alltsedan jag kom hit neder från Stockholm år 1665, har hans vrede emot mig varit outsläckt. Den endaste orsak till hans injurier är att mig framför honom blifvit ombetrodt att vara procancellarius, det jag dock aldrig sjelf eftertraktade, men väl honom dertill föreslagit hafver, såsom ock flere af DD. HH. EE. nogsamt är bekant. Då jag hit till orten först anlände, höll jag mig ifrån honom de första 14 dagar, efter det berättades hvad vrede han mot mig fattat hade och huru skamligen han judicerade om procancellariatet och annat mer, communicerandes imedlertid med Hr curator, v. presidenten Magnus Dureel om de saker som till akademiens inrättelse behof gjordes, och der Hr v. presidenten var vid sitt afsked att tala med biskopen, bad jag honom biskopen att förmana och bedja, att han ville lefva i fred och låta sig nöja med hvad Gud och konungen gjort hade; jag vore intet skyldig deruti, det visste den lefvande Gud; ville han älska mig som en fader, skulle jag ära honom som en son och eftersom jag hafver alla dagar älskat fred och rolighet, så bad jag han ville ock låta oss vara goda vänner, på det Guds och K. M:ts dessein måtte få dess bättre framgång. Hr v. presidenten gjorde sin flit, men förgäfves. Litet derefter kommo vi på capitlet, och der lät han se sitt hjerta att det var så fastuöst, att han icke en gång ville helsa mig der jag dock nyss hemkommen var, ja der jag dock intet annat än allt godt af honom förskyllt hade. Der vi snart derefter åter höllo capitel, ville jag låta läsa en vidime-

rad copia af kongl. donationen, capitlet och dess gods angående, men huruledes han deremot disputerade, skulle väl vara för hvar mans ögon, dersom protocollisten hade behagat anteckna det; men det må fara med så mycket annat som passeradt är. Det var en ringa tid emellan, och si! då kom H. H. E. Hr Riksmarskalkens skrifvelse hvaruti H. E. sig beklagar öfver biskopen och hans administration uti dess saker, beder mig jag ville förhjelpa honom till någon ändelighet (sic) och skickar mig fullmakt H. E:s vices härpå orten vid capitlet att företräda.» (Riksmarskalken grefve Gabr. Oxenstjerna innehade ett capitelgods i Lund.) »Der blef nu åter rumor på nytt och, det han sjelf förorsakat hade, imputerades mig. Men jag såg att det var Guds gerning, och skulle akademien få sin framgång, måste alla obstacula af vägen rödjas. Jag kunde intet annat än hans orationem de calumniis, calumniis ipsam horrendis et abominandis refertam, och alla hans förtalelser med patience upptaga, ändock många mente jag kunde intet till sådant tiga. Men efterty jag såg det var intet ex commodo academiæ att begynna något med tocken en man, den intet kan styra sin tunga, ville jag heldre bevisa mig att vara en herre öfver mina affecter än genom vidmakthållen oenighet förhindra Herrans gerning. Men detta mitt saktmodiga förhållande kunde dock ej afböja att, der jag lemnade licentiat Buscovio» — denne blef sedermera græcæ linguæ prof. efter det han någon tid varit akademiens protonotarius — »recommendation till DD. EE. Riksamiralen och Rikscanzleren, biskopen med största omak fick honom till sig och ville persuadera honom att han intet skulle resa till Stockholm, ty jag (sade biskopen) narrade manfolk med löften, licentiaten skulle aldrig tänka att akademien

gick för sig, och om änskönt licentiaten replicerade att han hade sett kongl. brefven och sköt sig till kongl. respect som derunder verserade, var dock allt förgäfves; der var, sade biskopen, gångne så många kongl. bref tillbaka; så kunde det ock ske med dessa. Item skulle han tänka att det kostade många penningar i Stockholm, och der var ingen der ville gifva honom något. Item, doctor Berendt menar han vill göra sig stort meriterad af de Svenske, men han känner dem intet rätt ännu; hade han förskaffat dem ett regemente eller tu ryttare och soldater, så hade han förtjent sig deras tack, men de gifva djefvulen både akademier och skolor. Allt detta efter prof. Buscovii och Weisseri, som tillstädes var, deras relation. — — — Ändtligen kom den dagen då akademien mot alla Vinstrupii tankar skulle introduceras och invigas; då ville han nödvändigt hålla orationen introductionis. Hvad väsen här då var, är H. H. E. Hr Generalguverneuren bäst bekant. Måste man ju ändtligen förfråga sig hos H. K. M:t och bekom den resolution att biskopen skulle predika, men procancellarien orera och creera rectorem, enhvar efter sitt embete. Sedan allt var förrättadt, hölls måltid på biskopens gård, och efter att man var lustig, talade tre eller fyra öfverstar och förnäme adelsmän med mig, att jag dock skulle beqväma mig till att förlikas med biskopen. Jag svarade mig vara af det sinnelag att, ehuru högt jag var injurierad, skulle jag dock propter salutem academiæ intet mera önska än hålla vänskap med honom och förgäta allt hvad han brutit mig emot. Der de sade: vi kunne intet tro det, utan J viljen gå med oss och dricka honom till en gång, svarade jag: af hjertat gerna, och då jag gick och drack honom till, accepterade han det väl, men ville icke tala ett ord med

mig, så att alle sig öfver hans comportement förundrade och jag måste retirera.»

Sedan Oelreich vidare påmint sin höge förman om »de mångfaldiga travaljer, kostnader och besvär han, såsom hvar man visste, haft osparde pro salute et commodo academiæ,» tillägger han: »Det måste jag likväl bekänna att intet af alltsammans så besvärat mig som Vinstrupii svåra bakdanteri, synnerligen att en sådan gammal man och som nu öfver 30 år varit biskop, så uppenbarligen talar osanning och skall deruti för allt folks ögon ertappas; men jag hafver alltid stärkt mig med ett godt samvete, tagandes vara på mitt embete. I öfrigt ställer jag alltsammans här till Gud och min allernådigste konung, på det landsens invånare må se att en ärlig patriot väl belönas. För min del hafver jag af all makt och förmögenhet brukat mig till akademiens och fäderneslandets sanna välfärds befrämjande» — detta kunde han med skäl säga, ty »till att conservera sina socknemän i Åsum under krigstiden, hade han i sin gård på 10 veckors tid inlogerat gref. O. Fersen med allt dess folk och hästar, som på bönderna assignerade voro, äfvensom när uti magasiner intet förråd var, gjort år ifrån år stora försträckningar och på sin credit uppnegotierat stora summor till garnisonens underhåll» —, »derunder ej seende hvarken på lönen eller mödan, ty Herren Gud har förunnat mig hog och lust att arbeta, hvilket är sin egen lön; men alltsedan jag vid 1664 års riksdag beviste min uppriktiga trohet med K. M. och fäderneslandet; sedan jag blef hofpredikant; sedan jag på min egen bekostnad låg i Stockholm, tjente och uppvaktade vid hofvet; sedan jag upptog penningar till akademiens förfrämjelse och satte mig i största gäld och labyrinth — sedan, säger jag, hafver jag varit

förhatad, förföljd, calumnierad och eftertalad, men jag tror en rättsinnig öfverhet lärer väl skilja fåren från bockarna, och icke tillstädja att en ärlig man evärdeligen blifver förföljd och af de Svenskes missgunstige för sin trohet begabbad, hvarvid andra troundersåter kunde afskräckas från sin pligt, den de gerna uppfylla ville».

CAP. III.

Universitetets fundation och donation med hvad dertill hörer.

Oaktadt doctor Oelreich, på sätt i föregående capitel visadt är, redan den 24 Dec. 1665 erhållit, jemte sin procanzlersfullmakt, de s. k. »academiæ documenta på ett fat», kom inrättningen likväl ännu ej på ett helt år i dagen. Det ser ut som hade vederbörande genom denna »artiga attrappe och juleklapp» velat så långt i förväg uppmuntra Oelreich, att han ej måtte tröttna i sin ifver eller gifva ett verk förloradt, som man nu fann vara af alla omständigheter påkalladt, men hvartill många förberedelser ännu behöfdes, dem ingen annan än han skulle kunna genomdrifva. Till dessa förberedande åtgärder hörde t. ex. att å regeringens vägnar förfoga om redan lediga eller ledigblifvande capitelgods, att i besittning taga vacanta »residentier, academiæ blifvande lärare och studiosis till godo, de der hvar sine logementer en gång anvisas borde,» att anskaffa

localer åt föreläsningar, åt consistorii- och facultetssessioner samt åt alla dessa akademiska institutioner som »hvardera sin särskilte plats betarfvade». Framför allt måste man något på förhand hafva förvissat sig om ett nödigt antal professorsämnen, och detta var i sanning ej det lättaste. Dertill behöfdes bland annat en så vidsträckt personlig bekantskap med icke blott inländske, utan ock utrikes lärde män, som den Oelreich under sina mångfaldiga resor förvärfvat. Kort efter sin utnämning till græcæ linguæ professor extraordinarius i Soroe hade han nemligen, år 1648, begifvit sig till Tyskland, Holland och Frankrike; i Leyden hade han vistats en längre tid och der »stiftat många lärda bekantskaper», hvilka säkert nu kommo honom till mycken nytta. All anledning är att förmoda det O. varit den som genom vän och väns vänner eröfrat en större del af dessa litterati och vetenskapsmän från olika trakter af Europa, hvilka strax efter Carolinska universitetets inauguration framträdde bland dess lärare. Måhända har detta äfven ingått i planen för den resa han som ofvan nämdes företog till Greifswald, der han i sitt fyrtionde år medelst disputerande förvärfvat sig theologiska doctorsgraden. Nog af — det behöfdes en sådan kraftnatur som O. för att icke svigta vid det uppdrag regeringens nästan obegränsade förtroende till hans mångsidiga förmåga honom lemnat, det behöfdes lika mycket ihärdighet som vigilans och spänstighet i charakteren för att hålla ut med alla dessa »travaljer», hvilka han måste underkasta sig för att uppnå det mål han åsyftade: att åt de eröfrade provinserna tillvägabringa en högskola och deruti bereda dem en ersättning för hvad de i bildningsmedel förlorat genom lösslitningen från Danmark, hvars frejdade universitet deras söner ej längre tillstaddes

att frequentera. Sedan han efter otroliga ansträngningar, dem han sjelf så målande beskrifvit i de bref man ännu eger i behåll efter den sällsporde mannen, och ur hvilka vi ofvanföre sett några utdrag, lyckats lösa denna sin lefnads uppgift, försvinner han åter ur det allmännas åsyn nästan lika plötsligt som han inför detsamma framträdt. Minnet af Carolinska universitetets skapare hade vid sjelfva universitetet under loppet af mer än halfannat sekel trädt så undan i bakgrunden af dess historia, att hans stora hjeltebedrift nära nog förlorat sig i sagans dunkel, ända tills det för 15 år sedan blef en historieforskare förunnadt att i ett gammalt privat-archiv påträffa handlingar, som med ens i historiens fulla ljus framställer den mythiske mannen. Nu ha vi lärt känna denne heros såsom »kött af vårt kött och ben af vår ben», och hädanefter skall således Bernhard Oelreichs namn mera menskligt tillhöra Sveriges cultur- och lärdomshistoria, tillhöra oss såsom en ljusets och sanningens riddare midt i ett mörkt tidehvarf, visserligen sjelf icke utan sina fläckar, men dock hufvudet högre än alla de som honom omgåfvo, och med en vilja både renare och starkare än någon af hans samtida i Lund egde den. Häfdeforskaren skall alltid med vördnad stadna vid denna bild af gammaldags kraft och mod, och Carolinas söner skola, när de betrakta Oelreichs porträtt, der det hänger å väggen i det akademiska bibliothekets utlåningsrum i spetsen för universitetets alla procanzlerer, känna sitt hjerta vidgas, vid det de betrakta dessa ädla anletsdrag, uttryckande sydländsk eld i förening med nordiskt stål och okuflig sjelfständighet, hvilka karakterisera denne »läroverkets fader», hvilket han med all rätt må kallas. Ty fast han icke var den som

först utkastade inrättningens plan, en förtjenst som måste inrymmas åt hans vedersakare, *biskop* Vinstrup, var det dock *kyrkoherden* Oelreich som upptog idéen när den föll ur biskopens slippriga händer, äfvensom det var han och ingen annan som höll den fast, icke ett ögonblick lemnande ur sigte hvad han en gång satt sig före. Detta skall ytterligare visa sig i det följande; nu öfvergå vi till betraktelsen af *regeringens* tillgöranden för verkets uppkomst.

Första gången efter riksdagen 1664 som detta vigtiga ärende varit före i K. M:ts rådskammare, var den 16 November 1665 då, enligt det rådsprotocoll som förvaras i kongl. riksarchivet, »i närvaro af Hr Riksadmiralen, Hr Rikscantzleren, Hr Gustaf Soop, Hr Ebbe Uhlefeldt och Hr M. Biörneklou, discurrerades om een Academies inrättande i Lund i Schåne, hvilket numera meentes lätteligen kunna skee med 2000 R:dr till det som gymnasium der nedre allaredo hafver, och Hr Riksadmiralen, hvilken den förste general-gouverneuren der nedre varit hafver, skulle blifva Cancellarius Academiæ». Detta är allt hvad i Rådsprotocollerna för år 1665 förekommer om saken, således icke ett ord om det som den 24 December samma år genom »canzlist Marker» för Oelreich (se föreg. cap.) presenterades! Huru detta skall förklaras, derom upplysa inga tillgängliga handlingar, hvarken i kongl. riksarchivet eller i det Stenbockska archivet på Thorsjö.

Nästa gång målet förekom i Rådet, den 23 Juni 1666, heter det i protocollet: »Närvarande: Hr Riksdrotzeten, Hr Riksadmiralen, Hr Rikscantzleren, Hr Riksskattmästaren, Hr Lorents von der Linde, Gref Clas Tott, Hr Bengt Horn, Hr Clas Stiernsköld, Hr Lorents Creutz, Hr Ebbe Uhlefeldt, Hr M. Biörneklou. — — — — — — —

Hr M. Biörneklou öfverlefvererade det förslagh, som han tillijka med någre andre committerade hade fattat om Academiens inrättande i Schåne, sägandes sig finna detta een giörlig saak, om icke *det* kunde suadera contrarium, 1. at Ubsala Academie här igenom vorde lijdandes någon stööt; 2. at man seer itt arcanum status derunder, hvilket han nu offentligen intet ville gifva tillkänna.

Hr Rikscantzleren: Anbelangande den stööten som Ubsala derigenom få skulle, kan den intet vara stoor, hvarken för borgarena, effter studenten provianterar sig sjelf, eij heller för professorerna, effter de intet stoor vinst af sine collegier hafva. Arcanum status kan jag intet märkia.

Hr Riksdrotzeten: Så frampt den Academiens inrättande Cronan till kostnad kommer, vill iag intet styrckia dertill; men om det gravamen är borta, önskade iag at hon kunde vinna framgångh; och till äfventyrs torde Jönköpingz stadh vara för henne så läglig ort som Lunden i Schåne. Ty på det sättet hade Göthe-Rijket till at berömma sig af samma åhra som Svea-Rijket, äfvensom det med Hoffrätt serdeles är behedrat, och så låge sedan den Academien in meditullio Gothiæ, at man från alla orter uthan stoor längd af vägen tijt komma kunde.

Hr Rikscantzleren: Nog kunde eliest commoditas situs detta suadera; men det värste är, at der på orten äro all ting så dyyr, at för fattigt folck vill falla odrägeligit sine barn der at holla.

Hr Riksdrotzeten: Dyyrheeten kommer deraf, at der ingen consumption eller åtgångh af vahrur är ob paucitatem incolarum; men komme mehra folck tiit och vahrurne derigenom större åtgångh hade, skulle fuller dyyrheeten återvända.

Hr Rikscantzleren: Hölt ock intet orimligt, at

man till Hoffrätten, som allaredo till den orten förlagd var, skulle tiit transferera Episcopatum från Wexiö och så inrätta Academien der, hvilket ingen ringa frequentz af folck der förorsaka skulle och orten considerabel göra. Men det värste är, at de medel som i Lund sig tee, intet så *för handen finnas* till värckets förfrämjande i Schåne. Resol. Förslaget, effter det går medlen an, lefvereras inn i Cammaren att öfverläggias, huruvijda det practicabelt är.

Den 17 October samma år heter det i protocollet: Närvarande: Hr Riksadmiralen, Hr Rikscantzleren, gref Carl Leijonhufvud, Hr Lorents von der Linde, Hr Axel Sparre, Hr Clas Stiernsköld, Hr Ebbe Uhlefeldt, Hr Göran Gyllenstierna.

Hr Rikscantzleren discurrerade om Academien i Schåne, hollandes för gott at man deruthinnan nu snart itt sluth göra kunde, effter både Hr Riksadmiralen längesedan bref om cancellariatet öfver den samma fått hafver, och Cammaren, som han trodde, sig förklarat hade, det bemälte Academia utan någon gravation af Cronan oprättas kunde. Nu faller fuller det betänckiande inn, at somblige befahra det härigenom een sambleplatz af Danske der nedre anrättas skulle, och så derutaf med tijden uthan tvifvel ingen ringa fahra kunde entstå. Men iag förmodar, at intet så många Danske som Svenske sig der skola infinna och alltså all fruchtan afskaffas. Der till med är der een öppen fläck och ingen fästning, at iag intet seer hvad fahra derigenom skee skall. Professores i Ubsala äro fuller mästedeels häremoot, föregifvandes at den ungdom, som för detta varit vahn sig der at infinna, skulle mycket aftaga. Men iag hafver remonstrerat dem, at nyttigare vore det de hade föå och gode studenter, än många de der intet dugde. Der till med hafver iag viist dem

at de vorde behollandes all adelen och ungdomen af de här uppe liggiande länder; men inga flere gifva sig till Schåne, än the som näst ther omkring hemma vore, och för medellösheet skuld sig till Ubsala intet begifva kunde. Eliest om de göra deres flijt uthi Ubsala, må de intet tvifla at få auditores; ty de bästa skulle ändå altiid der qvar blifva. Expedit etiam Academiæ isti habere aliam æmulam.

Resol. Secreteraren Hoghusen skulle i medlertid, till dess Cammarens betänckiande inkomne, utarbeta Privilegiers och Constitutioners lydelse. Om numero professorum kan man sedan, när alt färdigt blifver, öfverläggia och sluta.»

Af ofvanintagne 3 rådsprotocoller se vi, att det varit rikscanzleren grefve M. G. De la Gardie, understödd af riksrådet M. Biörneklou, som stått på Oelreichs och inrättningens sida, i regeringen. Vi minnas att det var samma grefve som O. den 21 sönd. efter Trin. år 1665, genom det märkvärdiga samtalet öfver måltidsbordet (se föregående cap.) vunnit för saken, ända derhän att han lofvat att »der O. blott kunde anvisa medel, skulle de der nedre få en academia.» Icke många veckor derefter eller den 16 November s. å. förekommer ärendet i rådskammaren. Biörneklou tillstyrker, visande att inrättningen ej skulle komma att »gravera kronan med mera än 2000 Rdr,» och föreslår redan den blifvande akademiens canzler. Förslaget tyckes ej då hafva mött något motstånd. Riksamiralen grefve G. O. Stenbock är redan utnämd till akademiecanzler, innan Oelreich julafton s. å. erhöll sin fullmakt såsom procanzler, och vissa »academiæ documenta» synas då redan vara (förmodligen blott provisionelt eller förslagsvis, ty först omkring ett år derefter äro fundations- och donationsbrefven formligen utfärdade) af secreteraren Hoghusen nedskrifne.

Följande året visa sig åter »ugglor i mossen,» bland dem likväl icke Minervas. Det är riksdrotzetens foglar som börja flaxa. Den mäktige »grefve Per» kommer nu fram med sina betänkligheter mot Lund och plaiderar för Jönköping såsom en lägligare ort. I egenskap af Götha Rikes medelpunkt och säte för Götha hofrätt, borde Jönköping äfven blifva säte för Götha Rikes universitet. Nu fattar rikscanzleren uti och vederlägger drotzetens inkast mot »Lunden i Schåne.» Per Brahe går dock allt längre i sin nitälskan för »meditullium Gothiæ» och framställer det förslaget att äfven ditflytta biskopen öfver Wexjö stift. Den gamle välbekante aristokraten ville gerna draga så många inrättningar som möjligt till en ort der hans familjegods till större delen voro belägne. Väl vore det dyrare att lefva i Jönköping än i Lund, men det komme sig deraf att på förra stället vore så få inbyggare; blefve frequensen större, »skulle fuller dyrheten återvända». De uti Lund sig företeende medlen att bestå underhåll åt ett universitet hade man blott i perspectiv, det vore »det värsta,» mente De la Gardie; hvadan resolveradt blef att hänskjuta saken till »Cammaren.»

Ungefär 4 månader derefter lyckades det De la Gardie att vederlägga alla argumenter mot »upp- och inrättandet af en academia i Lunden.» Utlåtandet af Kammarcollegium talade till dess fördel, närheten af Danmark vore ej farlig, Lund vore »en öppen fläck,» och »anlangande den stööten Ubsala derigenom få skulle» (en betänklighet som Biörneklou »med några andre committerade» i näst föregående rådssession omnämt), vore den icke värd att nämna. Professorerna i sistnämde stad hade väl yttrat sig emot en universitetsinrättning i Lund, men dem hade han, deras canzler, lämpligen tillrättavisat, och alla

måste medgifva att det vore den gamla högskolan ganska helsosamt att få en medtäflarinna i en ny. Här funnes således intet skäl att längre dermed uppskjuta. *Nu* lärer ingen röst höjt sig mot förslaget, och regeringens beslut blef att Hoghusen skulle utarbeta kongl. Carolinska akademiens privilegier och constitutioner. Fundations- och donationsbrefven hade han väl redan i ordning, så att endast underskrifterna fattades. Dermed ville man måhända vänta tills alltsammans vore färdigt.

Dagen derefter sammanträdde åter regeringen, och det «præsente regina,» som orden lyda i rådsprotocollet för den 18 October 1666. Hr Rikscantzleren »berättade om dhet som om Schoniske Academiens fundation var dagen tilförenne discurrerat och gott funnit, nemligen at effter medelen der vore och Cammar Collegium dhet förslaget approberade, at ock man der med vist giorde ett sluth.

Resol. Approberades nu dhet samma, och skulle till den ändan Constitutiones upsettias medh dhe privilegier som dertill fordrades.»

Sedan rådsherrarnes beslut således blifvit »Riksenkedrottningen» i rådskammaren delgifvet och af henne »approberadt,» skulle man väl trott att ingen ändring deri mer kunnat komma ifråga, men protocollet för den 6 November s. å. visar annat. Der heter det:

»Hr Rikscantzleren proponerade om den länge projecterade Academien i Lunden, at derom något vist resolveras skall. Han finner inga difficulteter deremot, der dhet kan skee uthan Cronones gravation, ehuru vähl somliga säga, at i Götheborgh medh nytta en Academie uppsettas kunde, och kunde man således leggia the reditus dertill som den Danske fruen *) till gymnasium i Götheborg lagdt hafver.

*) Här menas naturligtvis Hvidfeldska donationen.

Hr Seved Båât var i den senare meningh.

Grefve Carl Leijonhufvud idem.

Hr Axel Sparre } contra, för landzets (sic) godhet och situations skuld.
Hr Clas Stiernsköld }

Hr Jöran Gyllenstierna idem.

Hr Riksadmiralen idem. Eliest voro dhet af H. M:t sal. tillsagdt och lofvadt.

Hr Ebbe Uhlefeldt idem. Inkomsten och locus till Academien är i Londen (sic) allaredo.

Uplestes Hr generalgouverneurens i Schonen sentiment om Dr Berns (Bernhard Oelreichs) första förslag *).

Hr Gustaf Banér inkom och frågades hans muntlige sentiment. Svarade och refererade sigh på sit skriffteliga. Haffver dertill intet at säga mehra.

Frågades om den (akademien) stode till at practicera och inretta. Resp. Medh tijden, ehuru vähl intet så snart.

Hr Rikscantzleren: Om dhet ock skulle vara nogh, at inretta allenast et gymnasium? Dhet kunde fuller så vara, men dhe (sic) lära intet passera hoos andra för lärde män. Sedan åhr fuller ock något at betenckia om medelen.

Hr Ebbe Uhlefeldt föreslogh at leggia förhöjningen på kyrkiotijonden dertill.

Hr Gustaf Banér föreslogh at Dr Berns (förslag?) bifaltes.»

Här tyckes regeringen än en gång hafva sönderfallit i olika meningar, icke blott angående »academiæ locus», utan ock om dess natur och beskaffenhet. Rikscanzlerens förtrytelse öfver ett sådant gäckeri framlyser mellan raderna i hans anföranden.

---

*) Detta »sentiment», som finnes i Stenbockska archivet, varder längre fram intaget.

Han talar om »den länge projecterade Academien, hvarom nu något visst resolveras skulle,» likasom vore icke redan beslut i saken, i sjelfva enkedrottningens närvaro, af regeringen fattadt! Tvenne röster yttra sig, tvertemot den kongl. resol. af den 18 nästföregående October, för universitetets förläggande till Göteborg. Gustaf Banér, pro tempore generalguvernör öfver de eröfrade provinserna, inkommer och tillfrågas, förmodligen af De la Gardie, »om den (akademien) icke stode till att practicera och inrätta? På Banérs svar, som hänvisade till ett af honom insändt sentiment rörande Dr Oelreichs detaljerade förslag till hela verkets organisation i Lund, ett förslag som han i egenskap af generalguvernör tillstyrkt och förordnat, följer ännu en genom Banérs muntliga ord föranledd sarkasm af De la Gardie. Han frågar »om det skulle vara nog att inrätta allenast ett gymnasium,» men låter förstå att sådant ej vore »passabelt» och påminner dessutom att medel till ett universitets underhåll vore i Lund förhanden. Detta »vore väl något att betänka»! Banér förstod De la Gardie och yrkade på bestämdt bifall till Oelreichs förslag, och dervid tyckes regeringen den gången hafva stadnat, oaktadt intet decisivt beslut i protocollet omnämnes. Det ser nästan ut som denna session eller åtminstone denna fråga för tillfället blifvit väl tumultuarisk afslutad. Lycka var att Dr Oelreich vid denna tid fanns i Stockholm, så att han personligen kunde bevaka ärendet och underhålla De la Gardies värma derför.

Nästa gång Rådet var församladt, den 12 i samma månad, tog De la Gardie saken helt simpelt för afgjord. I rådsprot. för denna dag heter det:

»Hr Rikscantzleren prop. dhet han hade hafft för några dagar sedan Dr Bernts i canzliet och medh

honom öfverlagdt så om medelen som om alt annat, hvad der till fordras. Altså ähr der nödigt 1 at et diploma fundationis; 2 om medeln och 3 om persohnerna en viss förordning giöres. Hvad medelen vijdkommer, så ehuru vähl the i förstonne intet kunna vara så sufficient som behöfves, lijkvähl emedan landet vill der till hielpa, till dess at några beneficia kunna falla löst, så hafver den saken ingen difficultet. Belangande persohnerna så hafver man föreslagit 3 Theologos, 2 Medicos, 2 Jurisconsultos och 2 Philosophos.

Hr Riksdrotzeten påminte at ock en Svensk Theologus måtte tijt förordnas och allenast en Jurisconsultus.

Hr Rikscantzleren vet intet något capabelt subjectum der till af Svenske, men när Baggerus, som åhr en af dhe äldste, går af, så kan man tå sedan förordna en Svensk i stellet. Eliest håller han helt nödigt at 2:ne Jurisconsulti blifva i tienst. Refererande sedan om dhe öfrige persohnerne, hvilka the kunna vara, hvilket förslag approberades.»

Denna gång har således ingen gensägelse, utom den obetydliga af Per Brahe rörande en Svensk Theologus, blifvit försökt emot De la Gardies urgenta anförande. Nogsamt synes att Oelreich, hvars inställande för honom i canzliet omtalas, varit den pådrifvande kraft som genom De la Gardie fört saken igenom till slutlig seger å högre ort. Det nu ändtligen af regeringen beslutade »diploma fundationis» utfärdades följande månad och torde, såsom ett akademiens hufvuddocument, här böra in extenso intagas:

»Vi Carl m. m. göre härmed hvar och en veterligt att, emedan alla regementens, rikens och estaters uppkomst, tillvext, gloria och bestånd beror dels uppå de stycken, genom hvilka allt utvärtes våld

och fiendtlighet kan studsa och afvärjas samt regementens säkerhet handhafvas och öfverheten vidmakthållas, dels uppå de stycken, hvilka invärtes styrelsen så utaf andeliga som verldsliga saker kunna regulera och rätta, nemligen Guds dyrkande befordra, lag och rättvisa styrka, gemyterna till dygd och dess eftersträfvande uppväcka och från alla straffvärda laster och okynne afhålla och förskräcka, så att ett regemente då lyckligt kan skattas, när det uti det tillstånd är bragt, att gudsfruktan, tapperhet i vapen, vishet och försigtighet uti regementsaffairerna och deras administration der florera och grönska, hvarföre ock, såsom man utaf alla tider hafver bepröfvat och förmärkt att academier och skolor de rätta medlen hafva varit till att nå och vinna denna bemälta lycksalighet, förty uti dem icke allenast vägen visas till att märka och iakttaga Guds stora verk och under samt den obegrundliga makt och välde, hvarmed den högste Gud denna verldens byggnad regerar och uppehåller, utan ock derjemte, enkannerligen sedan förmedelst Guds nåd den rätta christendomens rena ljus i verlden hafver begynt att skina, underrättas huru den högste regerande Herren troligen och rätt skall dyrkas, hedras och äras, hvarutaf den vördnad och innerliga gudsfruktan uppstå måste som en källa och ursprung är till all så andelig som verldslig välsignelse; så blifver ock med icke mindre nytta och välfärd uti academier och skolor konsten lag och rätt att skipa lärd och undervisad och till följe deraf vägen banad till den vetenskapen, huruledes de societeter, i hvilka Gud menniskorna här i verlden sammansatt hafver, uti inbördes fred och godt förtroende underhållas och till den ändan de vrångvise förmedelst räddhoga för behörigt straff från ondskan afhållas, men tvärtemot alla dygdäl-

skande genom belöningar och ärepris animeras och uppmuntras måtte, och — uti korthet att säga, så bekräftar den från alla tider här bragta erfarenhet att academier och skolor äro ett seminarium af alla lofliga konster, dygder och goda seder, hvarest sådane män uppfostras, hvilka Guds församling till Guds äras befrämjande förvalta, det verldsliga regementet så i fred som i ofred, visligen såväl som manhafteligen, företräda kunna. Också betyga alla historier och skrifter, huruledes de vise hedningar sig högligen vinnlagt hafva skolor och sådane societeter att upprätta, uti hvilka ungdomen i lärdom och visdom är undervist vorden, eftersom icke allenast ännu vid denna tid åtskillige monumenter händer emellan hafvas af de gamle Egyptiers, Grekers och Romares omsorg och osparda möda uti detta fall, utan ock det är nogsamt kunnigt, huruledes, när monarchiers och för detta väldiga konungarikens undergång och förfall nalkats hafver, då gemenligen förut är händt, att studier och bokliga konster dersammastädes för yppighet och lastvärda påfunder hafva måst cedera och derigenom likasom tvungne sig till andra orter transportera och försätta. Sådan nit och omvårdnad om academiers, gymnasiers och skolors instiktande hafva också sedermera alla christlige konungar och potentater, hvilka deras regemente med odödligt beröm fört hafva, sig högligen låtit angeläget vara, likasom tvertom de, hvilka uti deras regemente med vrånghet och ondska, enkannerl. mot Guds församling äro umgångne, derhän sträfvat hafva att skolor och gymnasier måtte utrotas och öfveända kastas, till att derigenom afskära vägen till Guds äras utvidgande och befordran. Men till att förtiga och förbigå utrikes och fremmande exempel, så är nogsamt och allmänt kunnigt, huru högligen vår högt-

salige herr fader, glorvyrdigst i åminnelse, samt de andre våra antecessores, Sveriges framfarne konungar, academiers och skolors samt ock gymnasiers nyttigheter hafva behjertat och sig allt derföre deras fundation, underhåll och conservation högl. låtit angeläget vara. Eftersom såsom deras berömliga hog och omsorg af alla otvifvelaktigt kan skönjas, som considerera och öfverväga vilja, både med hvad nit academierna i Upsala, Dorpt och Åbo äro instiftade och förmedelst åtskilliga herrliga privilegier och friheter försedde samt ock med ansenliga donationer begåfvade, jemväl ock, tid efter tid, förmedelst kongl. confirmationer dervid intill denna dag bekräftade och handhafde, hvilket allt emedan vi hafve betraktat, jemväl oss till gemytes fört den stora välsignelse med hvilken den högste Gud våra vapen derigenom hafver velat bekröna, att hertigdömet Skåne jemte andra flere provincier vår krona och scepter är underlagdt, ty hafve vi till en behörig erkänsel af sådant Guds nådiga bistånd, hans heliga namn till beröm, såsom ock till att låta våra troundersåter, så uti bemälte hertigdöme Skåne som eljest, på allt görligt sätt förspörja, med hvad nådig åhoga vi oss låte åligga allt hvad till deras förmon, prydnad och uppvext måtte kunna lända, samt ock betrakte utaf den innerliga bevågenhet som vi till fria och bokliga konsters cultur och öfning drage, såsom ock anseendes den goda intention som vår salige herr fader, glorvyrdigst i åminnelse hafver haft om en academies inrättande i Skåne, beslutat och för godt funnit uti Lunden i Skåne en academia eller universitet att låta instaurera och upprätta, eftersom vi ock härmed dersammastädes i st. för det dervarande gymnasium en academia och universitet vilje upp- och inrätta, och till att temoignera, uti hvad vördnad högstbe-

mälte vår salige herr faders hogkommelse hos oss är, förordne densamma Carolinam att nämnas, hvarest alle studier uti alla loflige faculteter, nemligen uti den hel. skrift, jure & legibus samt ock medicina och andra boklige konster skola och må läras, proponeras och undervisas, och det således att uti densamma doctores, magistri och baccalaurei måga promoveras, alldeles efter det sätt som vid andra välförordnade christlige academier uti ett berömligt bruk är. Vi efterlåte och förunne också härmed nådeligen denna vår academiæ uti Lunden, professoribus så väl som alle de studerande, så lärare som dem hvilka underviste och informerade varda, att bruka och nyttja alla de friheter och immuniteter, rättigheter och vilkor, hvilka vår academia uti Upsala åtnjuter, såvida de härmed kunna vara att länkas och beqvämas, eftersom vi ock deröfver en särskilt förklaring hafva låtit författa. Vi vele härmed fördenskull af alla fremmande och utrikes potentater, konungar, furstar, fria republiker och städer samt alle andre, efter hvars och ens höghet, condition och värde, respective, vän- och nådeligen hafva begärt, såsom ock nådigst bjude och befalle allom dem, som oss till hörsamhet och lydno förpligtade äro, att de ofvanbemälte academia och universitet uti Lunden i Skåne, varande en verkstad af dygder och loflige samt boklige konster, med all benägenhet bemöta och behörig ära, respect och heder bevisa, så att de friheter, privilegier och förmoner, hvilka antingen allaredo af oss äro gifne eller hädanefter kunna gifvas, oförryckte, oviolerade och oförkränte blifva, hvilket Vi emot hvar och en, efter dess stånd, condition och värde, alltid erkänna och ihogkomma skola; men af de våre förvänte Vi härvid allenast hvad deras skyldighet och pligt af dem fordrar. Till ytter-

mera visso är detta med vårt och vårt rikes secrets härunderhängande och vår högtärade, älskeliga fru moders samt de andre våre och vårt rikes förmyndares och regerings underskrift bekräftadt. Gifvet på vårt kongl. slott, Stockholm den nittonde dagen i December månad år Ett Tusen Sex Hundra och på det Sextiondesjette:

HEDVIG ELEONORA.

Per Brahe, Grefve till Wisingsborg, Sv. R. Drotzet. *Gustaf Banér*, i Riksmarskens ställe. *Gustaf Otto Stenbock*, Sv. Rikes Admiral.

Magnus Gabr. De la Gardie, Svea Rikes Cantzler. *Gustafvus Soop*, i Riksskattmästarens ställe.

H. Hoghusen.

Donationsbrefvet, likaledes ett vigtigt actstycke, hörande till vår Carolinas uppkomst, är af samma datum och går på samma behagliga melodi som fundationsbrefvet. Enär intetdera, oss veterligen, hittills af trycket blifvit utgifvet, lärer den benägne läsaren icke misstycka att vi ännu en stund hålla honom Hoghusens vältalighetsprof för ögonen. Likaledes påräkne vi att läsaren håller till godo den diplomatiska noggrannhet hvarmed vi återgifva texten i dess genuina skick, dervid likväl tillåtande oss att begagna nutidens orthographi, helst den gode Hoghusen, i likhet med åtskilliga af 17:de seklets rådsherrar (se ofvanintagne utdrag ur rådsprotocollerna), dels följt en högst obeqväm och ofta alldeles barbarisk stafningslära, dels i detta stycke varit alltför litet consequent. Donationsbrefvet är af följande lydelse:

»Vi Carl m. m. göre härmed veterligt att, såsom bland andra heroiske bedrifter, med hvilka våre högloflige förfäder, de framfarne Sveriges konungar, en odödlig vördnad och ihogkommelse sig förvärfvat hafva, också märkeligen lyser det nit de haft hafva om academiers, gymnasiers och skolors inrättning uti

vårt k. fädernesland, såsom ock den stora munificence med hvilken de sådane academiers och skolors tillvext hafva förkofrat och stadfäst, eftersom ock de märkeliga medel och donationer, uppå hvilka academierna i Upsala, Dorpt och Åbo äro funderade, sådant klarligen betyga och ådagalägga; alltså och emedan Vi, dels till att efterfölja så härutinnan som i allt annat deras lofliga och berömliga exempel och enkannerligen anseendes den goda intention som vår högtsalige herr fader, glorvyrdigst i åminnelse, haft hafver att låta i Lunden i hertigdömet Skåne upprätta en academia eller universitet, der H. M:ts högst bedröfliga och hastiga frånfälle sådant lofvärdt uppsåt icke hade studsat och hindrat, dels af vårt särdeles goda bevåg till att promovera och befordra under vårt regemente studiers och bokliga konsters dagliga tilltagande, oss i synnerhet hafve låtit behaga uppå bemälte ort, Lunden i Skåne, en academia i stället af det der nuvarande gymnasium att anställa och Carolinam nämna låta, eftersom vårt deröfver gifna särdeles diploma sådan vår nådiga disposition utförligen utvisar; ty hafve vi derjemte, till att understödja samma academiæ uppkomst och tilltagande, och det till följe (sic) sätta densamma uti sådane vilkor och tillstånd, att hon uti heder och underhåll med andra våra academier lika vara måtte, nådeligen velat denne merbemälde Academiæ Carolinæ donera och skänka (det som vi också i kraft af detta vårt öppna bref härmed göre) alla Capituli Lundensis gods, ehvad namn och titel de också hafva, större och smärre, således att både de som vid gymnasii i Lunden disposition allaredo vara kunna, jemväl ock de andra, hvilka en och annan förmedelst derå hafvande donation possederar och besitter, enär de successive på ett eller annat sätt vacante och ledige

blifva, till merbemälte academia härefter skola lyda och derunder förblifva, så att de dädanifrån på intet sätt skola eller måga abalieneras eller till andra usus blifva använde, utan till academiens befordring, uppehälle och conservation allenast nyttjas, häfdas och brukas, eftersom ock der allt derföre academiens quæstor rentorna af dessa bemälte gods, när de academien tillfallne äro, och alla dervid fallande intrader skall uppbära och dem till academiens gagn och nytta, under cancellarii academiæ direction, administrera och förvalta och uti academiens ærario eller rentekammare vid behörige tider inlefverera, alldeles på sätt och vis som med de gods, intrader och rentor, hvilka andra academier uti vårt k. fädernesland tillslagne och donerade äro, observeras och förhållas måste. Vi befalle fördenskull härmed nådeligen och allvarligen allom dem som oss till lydno och hörsamhet förpligtade äro, enkannerligen vårt cammarcollegio, alla generalgouverneurer och landshöfdingar, att de sig detta till efterrättelse ställa och så laga att emot denna vår academia Carolina intet mehn, hinder eller förfång sker, utan att det oförryckt må handhafvas, efterlefvas och iakttagas. Till yttermera visso är detta med vårt och vårt rikes secret här underhängande m. m.

HEDEVIG ELEONORA &c.

H. Hoghusen.

CAP. IV.

Universitetets privilegier och constitutioner.

Enär till ett välbeställdt samhälle fordras »icke blott grund och medel, på och hvarigenom det hela må ega bestånd, utan ock fri- och skyldigheter, dem samhällets alla medlemmar måste tillgodonjuta och erkänna», blef vår Carolina äfven med de tvenne sednare begåfvad, och det »alldeles vid samma tillfälle som K. M:t henne med de förre regalerade». För att nu kunna genetiskt fatta och förstå den lärda republiken, för att kunna se dess utveckling och lagarne derför, med ett ord för att kunna rätt bedöma verkets egendomliga lifsrörelse, måste vi af begynnelsen söka bekantskap med dess privilegier och constitutioner. De förstnämnde hafva aldrig, oss veterligen, blifvit i sitt ursprungliga skick och fullständigt en större allmänhet meddelade, om icke vid tillfället af läroverkets högtidliga inauguration, något som deremot de sednare mer än en gång vederfarits. Här måste det således ske, och vi vilja derföre ännu en gång bemanna oss med tålamod att följa stats-secreteraren Hoghusens något långrandiga deductioner och försäkringar om regeringens »särdeles nådiga omvårdnad, huld- och bevågenhet» så mot »alla ständer i gemen» som mot denna »högnödiga inrättning i synnerhet». Sjuttonde seklets curialstil förekommer oss väl pedantisk, tröttsamt omständlig och tung, men säkert skall i en icke mycket aflägsen tid *våra* dagars expeditionsspråk komma att i sin devota drägt synas likaså komiskt, om också ej fullt så öfverspändt och högtrafvande. I en verld så full af

osmakligheter som den gammal-europeiska, återstår tills vidare ej annat än att »hålla öronen styfva» och med resignation lyssna till närvarande så väl som förflutna tiders narraktiga nådebetygelser å ena sidan och underdåniga trohetsförsäkringar å den andra.

Lunds universitets privilegier lyda ordagrannt på följande sätt: »Wi Carl m. m. göre härmed veterligt att, såsom Vi med en särdeles nådig omvårdnad alla ständers här uti vårt rike välfärd och förkofring omfatta och både af vårt eget nådiga bevåg såsom ock till efterföljd af våre högst berömlige förfäder, Sveriges konungar, hvart och ett stånd i synnerhet med särdeles privilegier och friheter benådat hafve, hvarföre ock, såsom Vi derjemte ett synnerligt behag till bokliga konster och läroståndet drage, Vi fördenskull ock nu nyligen ett universitet uti Lunden i hertigdömet Skåne hafva låtit upprätta och instifta och detsamma med en ansenlig donation till dess upp- och underhåll försett och begåfvat, alltså hafve Vi, till att betyga än ytterligare det nådiga hjertelag, med hvilket Vi denna academias befrämjande, icke mindre än andras framgång uti vårt rike åstunde, velat de personer, som samma academia förestå eller ock deruti studera skola, med vissa privilegier och friheter betänka och ihogkomma, på det hvar och en af dem sitt honom anförtrodde kall och embete desto bättre må kunna förestå och utföra. Vi hafve fördenskull och i kraft af detta vårt öppna bref nådeligen velat förunna och efterlåta denna vår academiæ Carolinæ dess privilegier och friheter som efterfölja:

§ 1. Unne och privilegere Vi härmed bemälte vår academia, att hon till desto större anseende och myndighet må hafva sin egen canzler, en af vårt älskeliga riksråd, hvilken oss efter senatus academiæ råd och godtycke nådigt dertill täcktes förordna, som

med oss uti vår christliga religion och lära ense och omisstänkt är, såsom ock sjelf på academier vistats hafver och om dess saker, tillstånd och lägenhet ett godt förstånd hafver, hvilken ock sedan näst oss högsta rösten uti alla academiens förnämliga saker hafva skall.

§ 2. På det academien med lärda och skickliga professoribus må blifva försörjd och en rigtighet hållas uti deras val, så gifve Vi procancellario och senatui academico makt och tillstånd att, så ofta någon profession blifver lös, se sig om efter en eller flere skickliga, vällärda och beqväma män, dem examinera och pröfva uti deras religion och lärdom, och der de honom eller dem tjenliga befinna, då skrifva till academie-canzleren och ställa honom eller dem före oss till election och confirmation. Hvar ock Oss sjelfva täcktes någon efter ordinem att kalla till någon profession, då skall han icke mindre vara skyldig att låta sig examinera i sin christliga religion af episcopo och capitlet och eljest efter academiæ constitutiones göra prof i academien af sin lärdom och, der han rigtig (sic) i sina trosartiklar och vår christliga religion, Augsburgiska confessionen conform och enig befinnes, taga deruppå bevis till academie-canzleren och så fullelig af oss stadfästas. Sammalunda skall ock hållas med academie-rentmästarens, notariens och andra academiens torftige embetsmäns val och tillsättelse.

§ 3. Så efterlåte Vi ock nådigst bevilja, att der må tracteras och läras alla bokliga konster, fremmande tungomål och loflige faculteter, så ock till att promovera doctores, magistros och baccalaureos, efter som i andra välbeställda christna academier sätt och bruk är.

§ 4. Såsom Vi nådigst hafve efterlåtit förbe-

målte vår academia alla de gradus och honores som i andra välbestälda academier brukas, så vele Vi deremot hafva förbudit, det ingen infödd Svensk må utrikes promoveras, så framt han vill njuta de vilkor som gradatis personis efterlåtne äro, och de som inrikes promoveras måge alltid för de andra hafva prærogativum honorem & dignitatem; dock skall ingen vara förbudet sig till att försöka och på lofliga academier att studera, när han sig först uti vårt consistorio ecclesiastico presenterat och angifvit hafver; såsom ock Vi ej heller någon utländsk förneke sig vid academien att bruka låta, när tjenlige personer af de inländske antingen icke finnas eller då i landet icke förhanden äro.

§ 5. Unne och efterlåte Vi härmed, att vår academia sin egen jurisdiction hafva må, således att när några tvister och saker förefalla som angå academiæ personer inbördes, deras hustrur, barn och hjon, då skola de förhöras, skärskådas och afdömas in i consistorio academico, så in civilibus som criminalibus, crimen læsæ majestatis undantagandes, och den brottslige, emellertid saken utföres, förvaras i academiæ häkte eller fängelse. Men angår saken lifvet, och den brottslige efter vår förklaring skall straffas till lifvet, då skall han antvardas vår befallningsman till att förvaras i *vårt* häkte och aflåtas att exsequeras på vår omkostnad. Kan nu den brottslige njuta vår nåd och skonas till lifvet, då vilje Vi de böter som för lif hans gånga skola, unna academien till bästa och uppbyggelse (sic). I lika måtto unne Vi henne alla andra penningestraff och böter, dock hvars och ens målseganderätt förbehållen efter lag. Såsom ock consist. acad. skall härmed vara förbudet att döma någon sak till penningeböter som angår lif och ära, eller ock någon utantvarda

till exsecution utan vår uttryckliga befallning och förklaring. Såsom ock ej heller någon annan sig fördrista skall den till att antasta, döma eller straffa, utan efter den method och rätt som förbemält är.

§ 6. Alla andre saker, som äro om köp, jordeträtor, arf, utestående gäld och annat slikt, slites och dömes på rådstugu och ting, efter Sveriges och landsens lag och recesser, vår utgångne rättegångsordinance och process, med mindre så vore att saken med begge parternas samtycke af senatu academico slitas och afhjelpas kunde.

§ 7. Så unne Vi ock nådigst vår academia alla de våra sakören, som falla af hennes landtbönder, för hvad helst förbrytelse det sker, och det antingen de vid en eller annan instance afdömde varda.

§ 8. Så skola ock alla de saker och acter som begås mellan studenter eller academiens personer, på en dags resa nära staden, höra till academiæ consistorii ransakning och dom, men de som fjermare dem emellan förefalla, förhöras och afdömas för capitel, rådstugu eller ting, efter ortens läglighet, dock i biskopens eller prestens närvaro, och sakören höra academien till.

§ 9. När några saker om academiæ välfärd tracteras och slutas skola, eller någon tvedrägt sig yppar mellan professores academiam angående, som icke utan rättegång slitas kunna; desslikes när någon professor för orsakers skull afsättes, skall academiecanzleren vara närvarande och presidera eller i hans stad och ställe biskopen som en vice cancellarius sitta, närvarande hela senatu academico, och cancellarii vetenskap förutan skall ingenting slutas som academiæ välfärd angår. Men eljest må biskopen i cancellarii frånvaro vara procancellarius, seendes till

med flit att allt i academien må väl och skickeligen tillgå, hjelpa till att rätta när något fel sig tilldrager eller, der så behöfves, gifva cancellario derom tidigt tillkänna.

§ 10. Academie-canzlerens och procanzlerens embete skall ock deruti bestå, att de skola hafva uppseende med så väl professoribus som studiosis, att de göra på båda sidor sin högsta flit, professorerna till att idkeligen lära och informera ungdomen, och de andre till att göra någon god progress. Finnes någon professor i sitt embete försumlig eller i sitt lefverne och lärdom odogse och förargelig, den samme, der han sig efter flitig förmaning icke bättrar, skall det defereras till canzleren, och der han då ordenteligen blifver öfvertygad sådan att vara, då afsättas och removeras och en annan i hans ställe igen, på sätt och vis föreskrifvet står, förordnas och confirmeras. Finnes ock någon student antingen försumlig eller obeqvämlig att studera, den skola de i tid åtvarna, att han sig till någon redelig handtering begifver, och icke tillåta att han gör sig någon fåfäng bekostnad och sin tid onyttigt förnöter.

§ 11. Så skola de ock hafva makt till att göra statuter och ordningar, efter hvilka academiens personer sig regulera och rätta skola, desslikes mellan studenterna och borgerskapet der i staden. Men så ofta academien eller borgerskapet emellan något stadgas skall, då skall det ske i befallningsmans samt borgmästare och råds närvaro och med deras samtycke, allenast att samma ordningar och statuter icke blifva publicerade eller exsequerade, förrän de af oss eller å våra vägnar af cancellario äro öfversedde, gillade och confirmerade.

§ 12. Så efterlåte Vi ock academien att hon sin egen vaktmästare hafva må som de brottslige

antastar och i förvaring håller och, så ofta någon af academiens personer sig förser och han derföre skall antastas antingen till förhör eller häkte, den skola academiæ famuli, bokbindare- och boktryckaredrängar (sic) vara förpligtade jemte vaktmästaren att antasta; hvar ock nöden så fordrar och rector academiæ derom hos vår befallningsman eller borgmästaren i staden anhålla låter, då skall stadsvaktmästaren bispringa academiæ tjenare, så att den brottslige blifver tillbörligen straffad.

§ 13. Efterlåte Vi härmed nådigst att professores, studiosi och de som academien betjena, måga vara frie från all stadsens tunga, ålagor och besvär.

§ 14. Uti lika måtto privilegere Vi härmed academiæ föreståndare och tjenare, att de måge njuta Sveriges Rikes stadslag och rättighet i hus-, gårds-, trädgårds- och tomteköp så väl som i lösören i staden Lunden såsom besitten borgare, och dem för all tunga och ålaga fritt besitta och bruka, som förbemäldt är.

§ 15. Der någon professor antingen för ålderdomssvaghet eller ock sjukdoms skull icke måtte sitt kall och embete förestå, då hafve Vi nådigst förordnat, att han halfparten af sitt i välmakten hafvande underhåll och föda åtnjuta må, och skall en annan skickelig ung man i hans stad förordnas som hans kall förestår, hvilken ock skall sig benöja låta med den halfpart af den gamles underhåll, så länge hans lifstid varar, och hvad mera honom af academiæ fisco förordnas kan.

§ 16. Ytterligare vilje Vi af kongl. gunst och nåd unna och efterlåta, att biskopen, skolemästare och lectores i skolan dersammastädes alla föreskrifne privilegier tillika med academiæ föreståndare och tjenare njuta måge; desslikes att deras såsom profes-

sorernas enkor härunder begripne vara skola, såsom ock att deras efterlåtne enkor skole njuta annum gratiæ likasom prestenkor.

§ 17. Till det sista vele Vi nu härmed nådigst och i kraft af detta vårt privilegio taga och annama vår academia, dess hus och våningar samt hennes föreståndare, professores och tjenare och alla de som deruti studera, med hustru och barn, folk och hjon, gods rörligt och orörligt, uti vårt kongl. hägn, fred och försvar för allt öfvervåld och orätt, såsom Vi ock härmed allvarligen och strängeligen förbjude alla, eho det vara kunde, att göra eller tillfoga bemälte vår academia och dess personer häremot hinder och förfång i någon måtto. Till yttermera visso m. m.

HEDEVIG ELEONORA &c.

H. Hoghusen.

Af samma datum äro ock »Constitutiones Academiæ Carolinæ.» Författade på Latin, sticka de mindre af inför våra ögon och försvara sig, i språkligt hänseende, bättre än de öfrige »stiftelses-documenta,» dem läsaren nu haft tillfälle att skärskåda. Sedan privilegierna, både i original och vidfogad öfversättning på Svenska, år 1832 blifvit af numera juris professorn, mag. Fr. Schrevelius från trycket utgifna, vore det öfverflödigt att här intaga dem, utan få vi till denna förtjenstfulla redaction hänvisa enhvar som med universitetets första grundlagar skulle hafva lust att blifva närmare bekant. Dessutom torde de, såsom styckevis aftryckte i gamla studentbrefvet, vara till ton och anda någorlunda kände. De äro i 24 capitel affattade och handla i cap. 1 »om Akademien, dess rättigheter och jurisdiction; i cap. 2 om Akademiens canzler, hans makt och embete, samt om procanzleren; 3 om båda consistorierna och deras göromål; 4 om rector; 5 om pro-

rector; 6 om öfverläggningar; 7 om rättegångsordning och om vad; 8 om professorernas väljande, de valdes stadfästelse och installering samt om deras ämbete i allmänhet; 9 om faculteternas decaner, deras väljande och göromål; 10 om processioner och den plats hvar och en kommer att intaga; 11 om rentemästaren, hans väljande och syssla; 12 om akademiesekteren, hans väljande och syssla; 13 om adjuncterna och deras göromål; 14 om akademievakten och dess vaktmästare; 15 om pedellerna och deras göromål; 16 om depositionen; 17 om promotioner; 18 om disputationer i allmänhet och i synnerhet; 19 om föreläsningar, så väl i allmänhet som i synnerhet; 20 om föreläsningarnes afhörande och om examina; 21 om ferierna; 22 om inspectores; 23 om de studerandes lefverne och seder; 24 om de studerandes privilegier.

Såsom ett litet profstycke af dessa constitutioner och på det de läsare, som ej äro hogfälde att i dess helhet genomgå ett opus som här skulle upptaga alltför stort rum och hvartill vi således blott velat hänvisa, måtte få begrepp om charakteren deraf, må här endast några momenter af cap. 23 intagas. 1. Gudsfruktan skall af alla våre studenter och undersåter öfvas, biblen dagligen morgon och afton läsas, och uti alla studier Guds ära och vårt regementes bestånd åsyftas. 2. — — — — Hvar och en skall undfly epicureisk säkerhet och vidskepelse (sic) och vakta sig att icke med förargelig lära och lefverne vanställa sina studier. 4. Ingen försumme den offentliga gudstjensten; alle lekar och lustvandringar, som derifrån förhindra, skola inställas. Den, som å sön- eller högtidsdagar under predikan befinnes stryka omkring å gatorna eller å stadens mark, sättes i proban. 5. Hvar och en hålle sitt fat och

sin kropp i helgelse och ära och befläcke sig ej med liderlighet, horeri och lönskaläger, som medföra sitt vissa, i lagen bestämda straff. 9. Den, som af rector kallas, men icke inställer sig, straffes med fängelse, men om någon genstörtigt vägrar att hörsamma rectors och consistorii dom, eller om någon, sedan han brutit sig utur proban eller, då annan person för honom borgat, på kallelse sig ej inställer, straffes med offentlig relegation. 10. Ingen må bruka onyttig mun mot rector, consistorium eller enskilta professorer, än mindre fälla oqvädingsord eller stå dem emot, vid straff som i rikets lagar och kongl. privilegier bestämmes. 13. När våre studenter, vare sig adelsmän eller andre, komma att höra professorernas offentliga föreläsningar, skola de strax ingå i auditoriet och förrän professorerna inträda, intaga sina platser och ej tillstänga vägen för andra, ställande sig antingen i dörren eller på auditoriigolfvet. Allt hvad som å academien föredrages, skola de granneligen anteckna. 16. Narraktiga upptåg med dem, som kommit från skolorna och blifvit som studenter inskrifne, äfvensom alla collatser, som af desse anställas, antingen under namn af välkomst eller annan förevändning, förbjudas strängeligen vid straff af hemlig eller offentlig relegation, efter brottets beskaffenhet. 18. Hvar och en afhålle sig från alla oanständiga spel med kort, tärningar o. a. d. som i lag förbudne äro. — — — Den som ertappas med spel, straffes efter lag och undergå 4 dagars fängelse».

Må detta vara nog för att inflytta oss i de dagarnas nästan Drakoniska åsigter af akademiskt studium och studentlif, åsigter som för öfrigt stå i så nära sammanhang med tidehvarfvets hela rigtning och skaplynne. Kongl. secreteraren Hoghusen, bekant

såsom en af den politiska reactionens män i Sverige och längre fram en medlem i Carl XI:s camarilla, har redan vid detta tidskifte, såsom vi se, varit med på återtåget från de mera frisinnade grundsatser som i Gustaf den Stores och hans närmaste efterföljares tid hållit på att göra sig gällande i Svenska lagstiftningen och i ordnandet af åtskilliga våra samhällsförhållanden. Nu blåste en annan vind, den politiska fasans och förskräckelsens, genom Europas alla länder, absolutismens vidunderliga läror hade åter vunnit andäktiga bekännare bland statsmännen och de lärde; nu skulle man på alla håll smida anden nya bojor och framför allt upptukta ungdomen i servilismens skola. Till denna skola hörde den i andeligt hänseende klent begåfvade, men just derföre så mycket välvilligare Hoghusen. Om majestät och majestätsrättigheter hyste han de mest öfversvingliga föreställningar, sin Machiavelli tyckes han med en berömlig flit hafva studerat och kunde således i sinom tid bli en värdig eller åtminstone ganska brukbar collega åt den sluge Lindschöld som, honom i all ting öfverlägsen, nog såg hvartill karlen dugde. Huruvida Lindschöld sjelf var fången i allena-styrelsens fåfängliga griller, är icke fullkomligt afgjordt, men säkert är att han lät både Hoghusen och Gripenhjelm m. fl. deras själsfränder tro det och att många bland dem bona fide erbjödo honom sin tjenst att bedrifva förtjusningens verk med sina k. landsmän. Hobbes' »Leviathan» utträngde snart sjelfva Barclays »Argenis» eller blef åtminstone framför denna erkänd såsom envåldets första liber symbolicus. Förmörkelsens verk går i allmänhet lättare för sig än upplysningens, derföre att menniskors gerningar i gemen äro mer beslägtade med mörkret än med ljuset.

Emellertid må det icke förgätas att Hoghusen, långt innan han dermed kunde hos konungen sjelf söka sin lycka, bekänt dessa absolutistiska åsigter uti de kungliga decreter han uppsatt och contrasignerat. Det är ganska ovisst om dessa ens någonsin blifvit med Carl XI:s nådiga blickar bevärdigade. De äro efter allt utseende naiva, oberäknade utgjutelser af ett underdånigt, fromt och bäfvande hjerta, af en ärlig själ som från det jordiska majestätets nådiga vilja i all enfaldighet härledde allt det goda och nyttiga som kunde samhället vederfaras och som derföre äfven ville att allt detta skulle till majestätet återvända och såsom dess rätta egendom och tillhörighet betraktas. Derföre heter det öfverallt i dessa urkunder: *vår* academia, *våre* professores, *våre* faculteter och vetenskaper, *våre* studenter, *vårt* lärostånd, *Kongl. Maj:ts* doctores, magistri och baccalaurei m. m., alldeles som det i Ludvig XIV:s bekanta phraseologi hette *min* adel, *mitt* presterskap, *mine* köpmän och handtverkare, *mine* bönder, *mine* hamnar, *mine* vatten- och bergverk, *min* bank- och rentekammare o. s. v. Den österländska monarchismens principer hade just vid tiden för Lunds universitets stiftelse så fullkomligt bemäktigat sig affärerna, att både lag och sed, språk och tanke deraf voro beherrskade. Hvad hvarken den Florentinska skolan eller den Castilianska mäktat åstadkomma, det uträttades af denne öfvermodige despot, som efter sitt allernådigste godtfinnande dicterade lagar för allt, för sederna så väl som för smaken, för magistraturen så väl som för culturen, pressen och tribunen. Ludvig XIV ville »disciplinera sjelfva vetenskaperna», säger en stor fransysk författare, och han lyckades deri till en tid, ja en lång tid. En af hans hufvudläror var den, att regenterna voro oinskränkte egare af

sina undersåter på samma gång som de voro oansvarige disponenter af dessas egendom. »Det är en stor villfarelse bland furstarne», yttrar han i sin Instruction pour le Dauphin, »att anse blott *vissa* personer och saker som sin egendom, likasom tillhörde dessa dem på något annat sätt än allt annat som är deras välde underlagdt. Allt det som befinner sig i våra stater, *af hvilken natur det vara må*, tillhör oss lika mycket och bör vara oss lika kärt. De penningar som äro i vårt schatull, de som förblifva i våra skattmästares händer och de som *vi lemne i vårt folks rörelse*, böra lika mycket sparas. Konungarne äro oinskränkte herrar och hafva fri och full dispositionsrätt öfver alla egodelar som innehafvas så väl af kyrkans män som af lekmän, för att alltid använda dem såsom kloke hushållare, det vill säga enligt statens och deras behof». Till och med hans undersåters heder och ära tillhörde konungen. »Det förekommer mig», säger han i samma skrift, »som beröfvade man mig *min* ära, när man vill hafva någon utom mig».

En sådan doctrin måste naturligtvis väl anstå furstarne och deras ministrar. Hvad en Campanella, en Hugo Grotius, en Milton och Pascal ej längesedan hade lärt sina samtida, och hvad ännu äldre frisinnade män för forntiden demonstrerat, det skulle nu af slafsinnade sophister vederläggas. Så uppkom ett slägte af de mörka lärornas förfäktare, hvilka rökade för de store och i denna rök insvepte deras redan förut nog töckniga hjernor. Ur molnet ljungade slagord sådane som detta: *staten det är jag*, och såsom för »osedde herrskarens glans» knäböjde betagne eller skrymtaktige konungaträlar för idolen på thronen. Med det politiska kryperiet förenade sig religiös vidskepelse och snart blef den absoluta

souverainitetsläran en trosdogm icke blott i tidens friserade peruker, utan ock i dess raggige bondhufvuden. Man inbillade det lättrogna folket att all makt i samhället tillhörde furstarne och att alla menskliga fri- och rättigheter vore en nådegåfva af dem. I monarchens person vore ljuset concentreradt, der vore ock en fullhet af lif förhanden, som utgöt sig i strömmar öfver folket. Vid sidan af thronen var ingenting berättigadt, man erkände ingen sjelfständig tanke, ingen individuel vilja, intet personligt samvete hos undersåtarne. Alla controller på regeringsmakten ansågos obehöriga, majestätet kunde ej fela, ej dömas af folket; garantier mot maktens missbruk behöfdes ej heller. »Den som gifvit menniskorna konungar», heter det i samma konungsliga testamente af Ludvig XIV, »vill att man respecterar dem såsom hans vicarier, förbehållande sig ensam rätt att granska deras förhållande. Hans vilja är, att hvar och en undersåte lyder utan pröfning, och denna tydliga lag är icke gifven till förmon för furstarne allena, utan är helsosam för folken sjelfva, som aldrig kunna våldföra den utan att exponera sig för vida förfärligare olyckor än dem, för hvilka de vilja skydda sig. Det fins ingen bestämdare maxim i christendomen än denna undersåtarnes vördnadsfulla undergifvenhet under dem som af Gud äro satte öfver dem».

I Sverige vann denna orientaliska devotism så mycket lättare insteg som den varit, åtminstone till en del, hyllad af Gustaf I, hvars patriarchaliska maktfullkomlighet öfver folket var en slags reflex af folkets politiska omyndighet. Hvad hos honom måhända var uppriktig tro och öfvertygelse, blef under Carl XI:s förmyndare-regering mera etikett och bekännelse, för att hos Carl XI sjelf åter blifva ett

stycke af hans religion. Omsider slog det öfver i omedveten sjelfdyrkan hos Carl XII, utstyrd i den frommaste asketiska omklädnad och sammanvuxen med hans fanatiska fatalism, Emellertid hade Svenska folket tagit grundlig smitta af denna afgudiska vördnad för konung och konungamakt, hvilken först i frihetstiden bröt sig mot ett vaknande, fast af aristokratismen grumladt medvetande af den andra statsmaktens betydelse. Men ännu en gång skulle detta folkmedvetande släckas i den absolutistiska berusningens vågor, och än i dag har ej vår femtiåriga constitution så genomträngt nationen att ju den gamla vrångvisa servilismen här och der, särdeles bland de s. k. lärde, lefver i sina feberdrömmar. Att dessa från våra universiteter i alla tider hemtat riklig näring, är en känd och vittnad sak. Sådant är nu en gång det lärda barbariet, och detta utrotas ej förrän med den sista traditionen af allenastyrandets skrock, hvilket än i dag spökar i våra akademiska constitutioner lika envist som i vårt kyrkoförfattnings- och styrelseväsen. Sjelfva andan af lagstiftningen är ett segslitet arf från Carl XI:s tid, då trångbröstade statsmän och Herodianska prester i förening uppfostrade både konungar och folk i de Stuartska restaurationslärorna, hvilkas oförskämdaste predikant var den grymme bigotten på Fransyska thronen, han som så grundligt studerat konsten att bedraga, förslafva och förderfva menskligheten. Att Ludvig XIV:s giftiga anda letat sig väg äfven till norden, ja till gamla »Lunden i Skåne», derför ha vi väl i icke så ringa mon att tacka de akademiska constitutioner, privilegier och monopolier, under hvilka det Carolinska universitetet uppvuxit för att hela tidehvarf igenom blifva ett stamhåll för obscurantism och träldomssinne. Ty det skall ingen kunna neka att det varit vår Carolina,

så väl som dess syster Gustaviana, förbehållet att, oaktadt dessa högskolor onekligen spridt mycket ljus och mycket frihetsidéer utöfver land och rike, ofta med samlad styrka dråpligt förfäkta åsigter som en stigande odling utdömt, ja stundom begabbat såsom ingenting annat än universitets-stångpiska, urmodig affectation och lärdomsflärd. Icke alltid hafva universitets-lärarne varit de som gått i spetsen för slägtets framåtskridande; godt och väl att de följt med nationen; det har alltför ofta inträffat att de hållit igen i stället för att befordra rörelsen. Och detta måste hafva sin grund, icke i något tillfälligt lyte hos högskolornas functionärer, utan i deras rigtning af begynnelsen och i den akademiska traditionen. Såsom urkunderna visa, har det sydligare universitetet åtminstone icke blifvit uppfördt på frihetens botten. I sjelfva grundläggningen har varit alltför mycket pedanteri, alltför många falska farhågor och bekymmer med i spelet, för litet utrymme för anden, för mycket dressur och uniform; maschineriet har varit alltför tungt, undervisnings-methoden för styf, disciplinen militärisk. Härifrån kan man väl härleda alla dessa phänomen af fattigdom på äkta vetenskaplighet, på tankelyftning, på viljekraft, på sedligt-religiös öfverlägsenhet, som gemenligen charakteriserat den akademiska bildningen. Bildningsidealet har också varit så lågt ställdt, att det ej kunnat mana till någon rikare utveckling hvarken af lärarnes möjligen inneboende tillgångar, ej heller af lärjungarnes bildbarhet. Professorerna ha kommit att stå i ett yttre, mera mechaniskt förhållande till studenterna; kathedren har blifvit än en Pythiastrefot, derifrån dunkla orakelspråk utgått, än en handtverkarestol med sin spannrem och sina scholastiska fabricater; auditoriet har blifvit ett

drifhus för konstgjord, skråmessig cultur, och examinationen ett plågoris i tuktomästarens hand. Sällan har der varit någon inre lefvande vexelverkan mellan docentes och discentes, sällan någon djupare, personligt-andelig attraction och således icke heller någon genomgripande inflytelse från det ena hållet eller det andra. Härmed vilje vi ingalunda hafva förnekat universiteternas förtjenst om fäderneslandets intellectuela och ästhetiska cultur, men i ethiskt hänseende och i religiöst synes den hafva varit nog ringa — en universel *charakters*-bildning i stort har icke från våra universiteter utgått.

CAP. V.

Universitetets s. k. löningsstat och dess första inkomstkällor.

Innan denna »stat», hvarom hädanefter så mycket skall förekomma, kan närmare beskrifvas, måste akademiens inkomstkällor, sådane de i verkets äldre handlingar uppgifne äro, specificeras, äfvensom det är af nöden att visa huru och under hvilka förhållanden dessa källor småningom blifvit exploiterade. Såsom redan på mer än ett ställe ofvanföre och särskilt i fundations- och donationsbrefven är nämdt, var det egentligen på Lunds gamla capitelgods det nya verket skulle uppresas. Dessa gods voro, enligt flere sammanstämmande uppgifter, t. ex. af Stobæus, v. Döbeln och Lagerbring, jemförde med Oelreichs

qvarlemnade anteckningar, icke mindre än 471 hela mantal, fördelade (år 1670) på 925 »bondegårdar förutan qvarnar och gatehus, af hvilka *bonderentor* eller *landtgillen* utgjordes». Till dessa inkomster lades äfven »flere *jordskylder* jemte *tomtören* af städerna Lund, Landskrona, Helsingborg, Engelholm, Christianstad, Ystad, Malmö, Halmstad, Ronneby m. fl. orter inom generalgouvernementet». Ytterligare »vissa parter dels af *biskopstionden*, dels af *jura patronatus* till åtskilliga kyrkosocknar». Dessutom »4 *prælaturæ*, 30 *præbenda*, 14 *mensæ*, 49 *vicariatus*, flere *änglotter*, *fäster* och *grunder* på landet samt *residentier* i stad». Af alla dessa herrligheter skulle Carolinska akademien, i mon af deras ledigblifvande, komma i besittning. Längre fram lades dertill genom kongl. rescripter flere andra, icke så obetydliga inkomster, såsom »*vaxljusmedel* från alla så patronela som regala kyrkor icke blott i Skåne och Bleking», der de för år 1683 äro upptagne till en summa af 1,542 ½ daler, »utan ock i Halland och Bohuslän», der de samma år uppgått till 591 ½ daler s. m. Från Albo och Bjäre härader i Christianstads och från Oxie härad i Malmöhus län ingick »*all biskopens löningssäd*, hvilket icke ringa var». Vidare »$^1/_{16}$ af de herregods som till kronan öfvergått från de Danske ur landet flyttade adels- och herremän».

Donationen var således ganska stor och mer än tillräcklig för akademiens behof, men innan hon successivt kom i besittning deraf, »laborerade republiken med mycken brist och svåra travaljer». Der behöfdes derför i sanning en man sådan som Oelreich, energisk, beslutsam och enthusiastisk, för att genast bringa verket i gång och rörelse. Han tyckes hafva föresatt sig att, kosta hvad det ville, hans kära Carolina skulle redan år 1667 hafva »börjat

sitt arbete och få sin lön, alla hennes afundsmäns och belackares calumnier oaktadt». Af ett i den ofvan åberopade Stenbockska manuscriptsamlingen befintligt utlåtande af »generalgouverneuren öfver Skåne, Halland, Bleking och Bohuslän, friherre Gustaf Banér» (detsamma som åberopas i rådsprotocollet för d. 6 Nov. 1666, under benämning af »sentiment om D:r Berndts förslag», se ofvan sid. 40), dateradt den 23 Febr. 1666, kan man bäst förnimma, hvilken möda och hvad uppoffringar »läroverkets fader» kostat på den inrättning, i spetsen för hvilken han i slutet af föregående året blifvit ståld till följe af den procanzlersfullmakt han då erhållit. Ur detta Banérs utlåtande må några punkter här intagas.

Första momentet lyder så: »Att de i Lund residerande canonici, som pro persona med geistlige gods äro beneficierade, öfvertalas att göra tjenst för samma beneficier, synes vara billigt och skäligt samt af dem så mycket mera lätt att erhålla, som de sjelfve skola vilja genom sin capacitet och lärdom gerna förvärfva sig, så in- som utomlands, renommée af en trogen och flitig ungdomens information, varandes högt till att berömma att D:r Christian Foss (Oelreichs svåger) godvilligt tillbjuder sig för en professor medicinæ att låta bruka, åt hvilken tillika med alla de andre professorerne, der det redan hafvande beneficium icke kan till subsistencen och underhållet förslå, kan accommoderas af de efterhand vacant blifvande capitelgodsen, som H. K. M:t har i nåder resolverat att skola ad pios usus (?) användas, hvilket ock har varit de förste stiftares af capitlet rätta intention och mening.»

Mom. 3. »Det förslag som göres, att kyrkorna uti hela general-gouvernementet må en gång för alla hjelpa till universitetets inrättande, pröfvas af sjelfva

nödvändigheten, såsom ock efter academia är seminarium ecclesiæ, skäligt och billigt, erbjudandes jag mig att vilja göra den anstalt, att hvar kyrka skall komma denna högst dyrbara dessein med en så stor del till undsättning som hvars och ens medel kan tillsäga.

4. Så är ock icke mindre det förslaget att agréera, att *studiiskatten*, *) som i förra tider är af kyrkorna utlagd till Köpenhamns akademi, härefter lägges till Lunds, och vill man förmoda att biskopen, som den nu uppbär, lärer af en särdeles dragande nit för detta verks befordran och bestånd gerna finnas böjd bemälte studiiskatt samt det, som eljest af slike ad pios usus destinerade rentor och revenuer innehafves, att cedera och afstå, när han derom blifver anmodad (sic).

5. Icke heller synes det förslag kunna afslås som göres, att den förhöjning, som kyrkorna nu njuta af sin tionde och tillförene, i Danska regeringens tid, icke haft hafva ej heller skulle erhållit, der landet icke hade kommit under den Svenska, då de, af det kronan förhöjde *sin*, ock fingo tillåtelse att förhöja sin tionde, utan fastmer att bifalla såsom en ting, hvilken icke afgår kronan ej heller kan af kyrkorna förvägras, efter de njuta, i en väg som annan, sin af ålder vanliga inkomst; men huruvida af kronans anpart i förhöjningen något är att mista, efter den är tillslagen staten, kan jag ej veta; dock

*) Här får man veta hvad denna curiösa inkomsttitel af begynnelsen haft att betyda. I en sednare tid har mången enfaldig menniska antagit att biskopens s. k. studiiskatt, hvilken ännu af kyrkorna årligen utgår, vore ett anslag till att uppmuntra biskopen till fortsättning af *sina* studier. Som man ser, har dock meningen varit att dermed och »med slike ad pios usus destinerade rentor och revenuer» understödja studenter.

såsom H. K. M:ts högstpriseliga intention och vilja lär vara, så vida möjligt är, af dess enskilta rentor något att tillskjuta, alltså kunde väl halfparten af bemälde förhöjning på kronans anpart öfver hela general-gouvernementet så länge tillslås universitetet, till dess geistlige godsen blifva lediga, och alltefter-som de tillfalla, kan så mycket af kronans förhöjning af tionden igen indragas, sammaledes ock kyrkans, der H. K. M:t icke skulle vilja, som dock troligt är, låta denna sista allt stadigt, som en enskilt renta, vara under universitetets disposition.

6. Det förslag som Hr Doctorn gör att, på erhållande fullmakt och instruction, söka ständerna och i synnerhet Ridd. och Adeln om biträde så till inköp af ett bibliothek som att reparera och laga de requirerande auditorier, bibliothekshus, consistorium, communitet och desslikes mera, som allt kräfver ansenligt, är ock icke mindre än de förra punkter att hålla för godt och praktikabelt, enkannerligen efter af alla ständerna, alltsedan landet kom under Sveriges krona, är vordet desidereradt och begärdt att en akademi här måtte blifva stiftad och inrättad, och erbjuder jag mig att låta tillställa Hr D:rn en under K. M:ts egen hand och secret författad commission, med trenne i lika måtto numererade och med vissa inskrifne titlar samt underskrift förseglade böcker att låta tecknas uti, hvad hvar och en behagar af liberalitet och en fri vilja till berörde nödvändighet att förära, sättandes utur allt tvifvel att, när det dertill kommer, Hr D:rn lär bruka derutinnan en sådan försigtighet, att man hvarken prostituerar sig sjelf eller gör verket hos den ene eller andre odiöst och förtreteligt, icke heller föraktligt eller förklenligt, som lätteligen måtte ske, om man med sådan circumspection icke handlade, som tider

och personer samt andre i consideration kommande saker fordra och kräfva. Enkannerligen förvissar jag mig, att Hr D:rn icke inclinerar till att utskrifva några möten, utan att ansökningen sker hos hvar och en af Ridd. och Adeln à part och, hvad presterskapet angår, hos probstarne allena som bäst känna presterskapets vilkor och visserligen lära förmå dem, hvar i sin præpositur, till något erkläckeligt (sic) att komma detta universitet till undsättning med, när dem alla de skäl med godt manér förehållas, som Hr D:rn efter sin bekanta prudenz hvar och en probst lär upptäcka och tillkännagifva, så ock när derjemte blifver anfördt, huruledes Hr D:rn af christlig nit och ifver, tillika med sine medarfvingar, D:r Nicolai Fossii efterlemnade barn, hafver förärat ett deras hus till bemälde akademi, jemväl ock Hr D:rn derutöfver, för sig sjelf, sitt hela bibliothek, som kostar rätt ansenligt och är värdt tillika med det andra att berömma. Hvad bönderna vidkommer, dem vill jag sjelf söka på K. M:ts inkommande resolution och på lämpligt sätt att persuadera och öfvertala och hvad hvar och en af dem beviljar, derom sedan meddela Hr D:rn information och underrättelse.

8. Förslaget som Hr D:rn gör, om intraderna icke skulle tillräcka, att man kunde theologiæ & sacræ linguæ professoribus tillägga socknar å landet, när de blifva ledige, befinnes ock raisonabelt, såsom vid Ubsala och andra akademier i riket öfligt och brukligt är, lär ock af H. K. M:t intet nekas eller förvägras.

9. De rum, som Hr D:rn föreslår till auditorier, uti domkyrkan, kunna mycket väl och så länge brukas, när de blifva efter sedvänjo façonerade, till dess universitetets medel tillåta att bygga eller

ock med tiden till sig lösa andra rum som beqvämlige äro; således kan ock det föreslagna huset väl stå att reparera och gagna till ett communitet (förmodligen har detta varit det ofvan i Vinstrupska förslaget af år 1658 omnämda »stora grundmurade hus», M. Vitus Beringius tillhörigt och »nära domkyrkan, med stor och vidlyftig gårdsplan»).

11. Angående det förslag som Hr D:rn gör om begrafvelserna i Krafts kyrkan, som man utan att skada domkyrkans fundament skall kunna försälja och dymedelst hafva för universitetet en liten intrad deraf, det synes ej heller att kunna ogillas, som det ej heller af dem i capitlet kan ske, när de först betrakta, att samma Krafts kyrka nu så godt som icke brukas och har så godt som ingen tillsyn, och sedan att capitlet lär med universitetet incorporeras och enahanda vilkor underkastas.

12. Belangandes de gods som Köpenhamns universitet hafver i förra tider åtnjutit, äro de af K. M:t, högsalig och glorvyrdig i åminnelse, till baron Parasin förlänte och efter hans död lära de tillfalla D:r Rostius, så att man icke lär i begges deras lifstid kunna göra någon förändring, med mindre D:r Rostius skulle mot den lön, som honom blifver vid universitetet tillslagen (Rostius var neml. utsedd till »primarius medicinæ professor»), vilja dem cedera och afstå, hvilket man dock tviflar på, efter han på dem stort afseende hafver. — — — Men hvad klockare- eller djäkne-bolen vidkommer, som Hr D:rn kallar sätesgårdar, deras rentor synes väl att kunna tilläggas universitetet således att, såsom många klockarebol importera årligen så mycket att 2 eller 3 klockare kunna lefva deraf och dermed komma till rätta, universitetet må få dispositionen öfver dem och dermed vara förpligtad att under

biskopens tillsyn församlingen förses med sådane personer som både kunna göra rätt tjenst i kyrkorna och lära barnen deras katechismi stycken, och icke med en hop handtverksmän, skräddare, skomakare, snickare och dylika som här och der finnas, flyende utur städerna på landet och icke drifvande sina handtverken, församlingarne, hvad deras rätta embete tillhör, till intet synnerligt nöje ej heller ungdomen till någon uppbyggelse.

13. Belangandes residentierna synes vara bäst efter Hr D:rns förslag, att de försäljas till professoribus, både för omkostnadens skull och årliga reparationer, som eljest universitetet skulle påbördas, som ock medlen deraf universitetet genom en sådan afhändning tillfalla; dock de residentier till förståendes som icke allaredo äro genom kongl. eller andra resolutioner en eller flere af professorerna inrymde, hvilka under denna försäljning intet måtte förstås, med mindre proff. sjelfva offerera sig att köpa dem.

14. Hvad för det öfriga den underrättelsen vidkommer, som Hr D:rn meddelar, der man icke kunde i förstone göra professorernas antal så fullkomligt som man gerna ville, att man skulle taga några vackra (sic) unga prester, som meritera till professorer, och låta dem sub titulo professorum publicorum, antingen för det kall de å landet hafva, eller ock för intet tjena, till dess något blifver ledigt, att de kunna blifva ordinarii, det remitteras tillika med allt det öfriga till H. K. M:ts och Cancellarii nådiga och högvisa disposition och förordning, så ock huruvida rådligt vore att uti lönerna göra en åtskilnad mellan professorerna m. m.

15. Såsom Hr D:rn för det sista offererar sig, förutan all annan möda och besvär, alla expenser, som han till detta verks förnöjelse på resor och eljest

i annan måtto måste göra, af egna medel att förskjuta, som han ock från den 9 October och allt härtill redan gjort hafver, men nu åstundar att en viss summa må utsättas samt honom försäkras att få igen af de först fallande medel, hvilket synes vara högst billigt, alltså föreslås, att han af först fallande universitetets medel bekommer 1200 daler s. m. Härmed slutas under den önskan, att den Allerhögste ville, uti allt, Hr D:rns antagna förrättning lyckosam göra, så att det mål, som H. K. M:t med sin berömligt fattade resolution syftar efter, snart må träffas till samma den Högstes ära samt fäderneslandets välfärd och bästa, försäkrandes jag Hr D:rn om mitt trogna bistånd uti det som tillitas kan och jag kan råda öfver» m. m.

Att general-gouverneuren friherre Banér redligen hållit sitt här till slut gifna löfte och således stått Oelreich manligen bi uti alla dennes bemödanden för akademiens uppkomst, särdeles i materielt och ekonomiskt hänseende, det betygar O. på mer än ett ställe, ja öfverallt der han kunnat få anledning att bekänna sina medarbetare för detta ändamål. Bland »förnäme herrar», som dervid varit honom särdeles behjelplige, nämner han alltid M. G. De la Gardie i första rummet och G. Banér i det andra.

Med början af år 1667, och således före den högtidliga inangurationen, har »det akademiska väsendet» redan, med de små tillgångar som genast voro att disponera, tagit en liten början. En och annan offentlig föreläsning »så in profanis litteris som in sacris» har sjelfva vårterminen detta år blifvit i domkyrkan hållen. Så t. ex. af »gamle mäster Bagger», förut gymnasii-lector, nu professor i theologien, af Nicolaus Beckmann, juris professor, af Christopher Rostius, medicinæ, och af Canutus Hahn,

logices & metaphysices professor. Dessa 2:ne sistnämde hade, likasom Bagger, förut varit lectorer vid Lunds gymnasium, i hvars local den nya högskolan äfven, enligt en anteckning af Oelreich, haft sin första katheder. Bland andra har extra ordinarie theol. professor Josua Schwartz dit blifvit anvisad, något hvaröfver han ock beklagar sig såsom öfver »en honom visad despect, hållandes före att auditorium i domkyrkan vore ärofullare och särdeles för en prælectio theologica mera lämpligt än gamla gymnasiisalen».

Af akademiens intrader, så långt de räckte, hafva dessa professorer år 1667 haft en, som det synes, blott provisorisk aflöning. I Stenbockska manuscriptsamlingen finnes deröfver ordentliga räkenskaper, af Oelreich till canzlersembetet inlemnade. Någon »egentlig stat» hade ännu ej kunnat, af brist på nödige medel, upprättas. Det äldsta akademiska document i redovisningsväg, som vi lyckats upptäcka, har detta utseende:

Academiæ Carolinæ intrader pro Anno 1667.	Silf.-m:t.		
	D:r.	m.	ö.
1. Efter Jordeboken . .	2773		
2. Kyrkotiondens förhöjningar, så framt de efter assignationer rigtigt lära utfalla. .	1464		
3. Halfva kronotionden, så framt ock den efter Camerarerens förslag rigtigt inkommer	2267		
4. Dessutom den halfva förhöjningen af kronotionden, så framt ock den icke är innesluten i den halfva kronotionden	531		
5. Några extraordinarie inkomster	439		
Summa	7474		

D:o expensa pro Anno 1667.	Silf.-m:t.		
	D:r.	m.	ö.
1. Till introductions solenniteten, efter Hr procancellarii och andra creditorers ingifne räkningar, som gjorde uti allehanda persedlar, försträckningar och leveranser	6278		
2. Dessutom har Hr procancellarien lefvererat till Hr professor Josua Schwartz på hans lön pro Anno 1667.	381	1	8
3. Desslikes till Hr Doctor Beckmann	280	2	8
4. Pr balance (oläsligt) af föreskrifne 7474 Daler silfvermynt . .	633	3	2
Summa	7474		

NB. Documentet, som finnes i nyssnämda manuscriptsamling, saknar både namn och datum. Möjligen har det endast såsom förslag blifvit till canzlersstyrelsen ingifvet.

Följande året, då universitetets disponible tillgångar redan vuxit till mer än dubbla beloppet, inkom procanzleren D:r Oelreich den 8 October med detaljeradt förslag till en fullständig akademisk stat, hvilket på sjelfva årsdagen af akademiens fundation, den 19 December 1668, blifvit af regeringen stadfästadt, »så hvad anordningar som aflöningar belangar». Af canzlersbrefvet, som åtföljt förslaget, ser man att Oelreich åter personligen varit i hufvudstaden, otvifvelaktigt för att på ort och ställe inför vederbörande motivera och genomdrifva det. Den af honom projecterade staten ser så här ut:

Academia Carolina i Lund.

	Requirerar:	Silf.-m:t. D:r.	ö.
	1. Procancellarius	900	
Proff. theol.	1. Primarius som läser Vet. Test.	600	
	2. Secundus som läser Nov. Test.	600	
	3. Tertius som läser Controversias	600	
Proff. juris.	1. Juris prof. läser Jus nat. & gent.	900	
	2. Prof. juris Romani	600	
	3. Prof. juris Suetici	600	
Proff. med.	1. Prof. medicinæ practicæ & physices	600	
	2. Professor honorarius	600	
	3. Prof. anat. & botanol.	600	
Philosophi.	1. Prof. ethices & politices	600	
	2. Prof. logices & metaph.	600	
	3. Prof. matheseos inferioris	600	
	4. Prof. matheseos superioris	600	
	5. Prof. Hebreæ linguæ	600	
	6. Prof. Græcæ linguæ	600	
	7. Prof. historiarum	600	
	8. Prof. eloquentiæ & poeseos	600	
	9. Prof. physices	600	
	10. Prof. hist. & eloquentiæ e. o.		
	Communitetet	2600	
	Quæstor	500	
	Secretarius & protonotar.	300	
	Bibliothecarius	100	
	1 Beridare	300	
	1 Fäktmästare	300	
	1 Språkmästare	200	
	1 Dansmästare	200	
	1 Musicant	40	
	1 Fogde	100	
	2 Pedeller	160	
	1 Janitor	120	
	1 Vaktmästare	80	
	6 Vakteknektar	216	
	Extra till Byggning	400	
	Summa	17616	—

Anordnas: af	Silf.-m:t. D:r.	ö.
1. Hemfallne gods som efter jordeboken sig belöper, när persedlarne efter kronotaxan estimeras	2286	
2. Kyrkotiondens förhöjning	1064	
3. Halfva kronotionden ad interim	531	
4. Kongl. Maj:ts gratial af Tullen	900	
5. Halfva kyrkotionden ad interim	7000	
6. Några professorernas gods	5535	
7. Fattas, som proportionaliter kommer att brista och efter hvars och ens uppförde summa indelas pro quota, till dess medlen blifva något rummare	300	
Summa	17616	—

Datum Stockholm d. 19 Dec. Anno 1668, uppå H. K. M:ts, vår älskel. käre Hr Sons så ock allernådigste Konungs och Herres vägnar:

HEDEVIG ELEONORA.

J. Gyllenstjerna.
i Riksdrotz. st.

Lor. v. der Linde.
i Riksmarsk. st.

G. O. Stenbock.
Sv. R. Admiral.

Magn. G. De la Gardie.
Sv. R. Canzler.

Seved Bååt.
Sv. R. Skattm.

Märkligt är att denna stat i flere punkter, t. ex. i afseende på antalet af professorer, afviker från de akademiska constitutionerna, men, hvad som är ännu besynnerligare, den upptager flere löner än som motsvaras af för handen varande lärarepersonal. Constitutionerna bestämma antalet af theol. professorer till 4, af juris till 2 och af medicinæ likaledes till 2, men på stat äro 3 af hvardera slaget uppförde, och det oaktadt theologiska faculteten först år 1669 fick sin tredje ordinarie professor i Hans Hjort, ty Oelreich, som visserligen redan år 1665, såsom ofvan visadt är, erhållit fullmakt som primarius theol. professor, föreläste endast »när och hvad han ville», utan att vara till någon permanent tjenstgöring inom faculteten förbunden, hvarföre han ock benämnes »professor honorarius, dock njutande sitt pastorat (förmodligen menas här præbendepastoratet Stäfvie och Lackalänga) och ännu dertill något annat beneficium.» Likaledes hade medicinska faculteten ända till år 1671, då D:r Christian Foss utnämdes till professor, endast 2 ledamöter och den philosophiska ännu år 1669 icke 9, utan 7 professorer. Den i 1668 års stat uppförda physices professionen förvaltades först år 1669 af Caspar Weisser, som likväl åter lemnade den 1671, hvarefter den i nära halfannat århundrade eller till 1813, då den förenades med den i astronomien, förblef obesatt inom philosophiska faculteten. Physiken förelästes ända dittills endast i den medicinska, der den ock varit af begynnelsen, såsom man ser af 1668 års stat, sammanslagen med medicina practica. Historien hade ej heller någon särskilt professor förrän 1669, då Ifvar Vandalin dertill utnämdes. Dittills hade Erik Elfvedalius förenat denna profession med den ethiska och politiska. Af de på stat uppförda professorslönerna

voro således icke mindre än 4 i sjelfva verket indragne och stadnade i akademiens kassa, ökande dennas behållning redan till följande året med 2400 daler s. m. Sannolikt hafva dock fullmakter å dessa 4 professioner varit utfärdade till personer som deraf ej kommit att betjena sig. Så voro t. ex. sjelfve O. Svebilius och den bekante D:r Varenius kallade till theol. professorer, »en Svensk exquisit och skickelig person» (jag vet icke hvem) till tertius medic. professor, och Erik Lindeman, den sedan så bekante Lindschöld, uppsöktes år 1667 i Heidelberg med kongl. fullmakt på eloquentiæ & poëseos professionen, den han dock undanbad sig. En viss »Ernestus» och D:r »Aquilonius» omtalas ock, dels af Oelreich, dels af Duréel och Banér, såsom föreslagne till professorer vid Carolinska universitetet. Hvilka desse candidater varit och hvilka vetenskaper de »profiterat», är oss alldeles förborgadt, men Oelreich beklagar enstädes såsom en icke ringa förlust för läroverket, att han ej kunnat »få dem hit öfver».

Innan vi lemna detta capitel, är det väl icke ur vägen att namngifva de på Akademiens första stat uppförde ordinarie professorer. Som man deraf ser, skulle de varit 18, men endast 14 hafva i sjelfva verket år 1668 vid universitetet tjenstgjort. Vi upptage dem i ordning efter deras fullmakts datum. 1. »Mäster» Olaus *Bagger*, förut, såsom redan nämdt är, theol. lector och titulär professor vid Lunds gymnasium, »generalprocurator för Lunds capitel» och kyrkoherde, först i Fjelie, såsom skolrector, och sedan i Wallkärra och Stångby, såsom gymnasiilector, utnämdes i början af 1667 till primarius theol. professor med Lunds domkyrkoförsamling till præbende. Han har således varit domprost, ehuru denna titel honom ingenstädes, så vidt man

vet, blifvit tillagd. För öfrigt var han akademiens förste rector magnificus. 2. Nicolaus *Beckmann*, Tysk till nation, men juris doctor i Paris sedan 1666 och utnämd till juris Romani professor i Lund 1667, då han anländt till Stockholm för att personligen öfverlemna en bok, Medulla Justinianea kallad, som han dedicerat till Carl XI. 3. Christophorus *Rostius*, en Thüringare till börd, Norsk archiater, »medicus parlamenti» i Skåne, Græcæ linguæ lector vid Lunds gymnasium, utnämdes till »primarius medicinæ professor» i Lund med archiaters namn, heder och värdighet samt tillåtelse att derjemte bibehålla sitt »medicinska parlament» (förmodligen detsamma som nu för tiden kallas provincialläkare-beställning), i November månad år 1667. 4. Petrus *Holm*, förut theologiæ adjunct i Upsala, utnämdes till LL. OO. professor i Lund i December 1667. 5. Nicolaus *Hyltenius*, juris doctor och handsecreterare hos hertig Adolph Johan på Stegeborg, utnämdes, medan han var stadd på en längre utrikes resa, år 1667 till juris Suetici & Danici professor. 6. Josua *Schwartz*, en Pomerinkare, kallad till kyrkoherde vid Tyska församlingen i Stockholm år 1665, erhöll fullmakt såsom e. ordin. theol. professor vid Carolinska akademien 1667 och såsom ordinarie året derpå. 7. Canutus *Hahn*, philos. lector och professor vid Lunds gymnasium och canonicus capituli, utnämdes 1667 till logices & metaphysices professor derstädes. 8. Andreas *Spole*, philos. magister och »mästare i fyrverkeri- och navigations-konsten» i Stockholm sedan år 1663, erhöll i December 1667 regeringens kallelse att vara mathematum superiorum professor, äfven »cosmographus eller ptolemaicus» kallad. 9. Samuel *Pufendorf*, den verldsbekante Sachsaren, juris naturæ & gentium prof. i Heidelberg, utnämdes till

professor i samma vetenskap i Lund de sista dagarne af år 1667. 10. Erik *Elfvedalius*, philos. mag. och informator åt rikscanzleren grefve M. G. De la Gardies son Gustaf Adolph, utnämd redan i December 1666 till »prof. historiarum & philosophiæ» vid Lunds universitet, tillträdde i stället ethices & politices professionen der 1668, då han till fäderneslandet hemkommit efter en tvåårig utrikes resa, den han anstält i sällskap med sin discipel. 11. Nicolaus *Vichmand*, Dansk medicinæ doctor och canonicus i Lund, utnämdes till medic. theoreticæ professor der i slutet af 1667. 12. Martin *Nordeman*, philos. magister och sedan 1657 guvernör åt unga friherre Soop, erhöll under sin vistelse i Rom år 1667 fullmakt att vara professor »Euclidæus» i Lund. 13. Christian *Cassius*, en Holsteinare, om hvars föregående bedrifter man föga eller ingenting vet, utnämdes till eloqu. & poëseos prof. vid Carolinska akademien i början af år 1668, då han var »dansk commissionssecreterare». 14. Erasmus *Sack*, född i Hessen och nyss förut utnämd till anatomiæ prof. i Amsterdam, befullmäktigades den 14 Mars 1668 att vara medic. theoreticæ professor efter den då redan aflidne doctor Vichmand. 15. Joachim *Buscovius*, en Brandenburgare, juris licentiat och »consistorii-fiscal» i Pomern, utnämdes till græcæ linguæ professor i Lund den 3 October 1668.

Desse voro således vår Carolinas förste, på stat uppförde ordinarie professorer, hit församlade, som vi se, till en stor del från mycket åtskilda utrikes orter, från Köpenhamn, Paris, Heidelberg, Amsterdam och sjelfva Rom. Ett och annat bland dessa namn hade redan vunnit Europeisk ryktbarhet och, med undantag kanske af ett eller två, voro de väl alla,

åtminstone inomlands, för lärdom och vett allmänt kände. I det följande få vi med hvar och en af dessa patres conscripti göra närmare bekantskap, men innan vi gå vidare, torde det ej vara utan intresse att namngifva några af dem, som först infunnit sig att *studera* vid det nya universitetet. I ett s. k. »depositions-album», som förvaras i akademiska archivet, äro för året 1667 endast 17 namn inskrifna. Med deponera förstods, som bekant är, att vinna akademisk borgarerätt. Lunds första studiosi finner man således här antecknade. Johannes *Baggerus*, Andreæ filius, står främst i detta album, men hvarken han eller någon af hans 16 kamrater från detta deras första akademiska år, har kommit att inskrifva sitt namn i våra tideböcker. De äro tyvärr alla obscura, men somliga klinga helt eget, t. ex. Bero Olai Glimager, Isaacus Petri Coroniensis, Johannes Arnoldi Prentzlerus, Petrus Laurentiades Oelstedh, Wagnerus Erasmi Wagner, Erasmus Joannis Dolmarus o. s. v. Men redan följande året träffar man i detta album på namn sådane som Haqvin *Spegel*, Israel *Kolmodin*, Jesper *Svedberg*, Christian *Papke*, Johannes *Poppelman*, Andreas *Stobæus* och flere andra, som gjort sig kända i historien. Bland studerande »nobiles», hvilka för sin namnteckning öppnat en egen särskilt pagina i detta album och dymedelst undvikit all beblandelse med »studiosi ignobiles», intager Nicolaus *Banér*, son af generalguvernören, första rummet. Det var han, som år 1670 blef akademiens förste s. k. Rector Illustris. Näst intill honom står Christian *Rantzow*, vidare Carl Otto *Stenbock*, riksamiralens son, längre fram Claudius *Bonde*, Adam *Lewenhaupt*, Carl XII:s s. k. Latinske general, Axel *Gyllenstjerna*, Erici filius, Carl Fr. *Leyonskiöld*, den bekante riksekonomen, bröderna Carsten och Zacharias

Klingenstjerna, biskop Klingii söner, hvilka skola varit till akademien åtföljde af en syster, som der äfven studerat, Carl G. *Rehnsköld*, den store Carolinen o. s. v. Bland curiösa namn i denna studentmatrikel märke vi Laur. *Hjelte*, P. *Hispanus*, Joach. *v. Plato*, Rud. *Hilletand*, G. *Kruselius*, O. *Näsberg*, *Twilling*, *Rimselius*, *Lekman*, *Kroppius*, *Pinck*, *Göing*, *Thuanides*.

CAP. VI.

Universitetets inauguration och första offentliga framträdande.

År 1667 den 3 November hade regeringen låtit utgå ett placat, hvarmedelst i högtidligt prunkande ordalag »samtlige ridderskapet och adeln, presterskapet och borgerskapet i Skåne, Halland och Bleking samt andre tillgränsande provincier kallades och inbjödos att sjelfve eller genom deputerade öfvervara och med trogna förböner understödja den offentliga inauguration, hvarigenom det af högsalig konung Carl X Gustaf Gudi utlofvade och tilltänkta universitet i Lunden af Skåne, som nu af H. K. M:t Carl XI upp- och inrättadt var under namn af Academia Carolina, skulle å sjelfva Caroli-dagen, den 28 Jan. 1668 varda invigdt och introduceradt.»

Medan detta kongl. placat *) öfverallt i de resp. kyrkorna kungjordes, utgick från regeringen en nådig skrifvelse af den 24 Nov. 1667 till »procancellarius

*) Det kongl. placatet lyder så in extenso: Vi Carl &c. göre veterligt att, såsom det är högnödigt till ett rikes och regementes uppkomst, tillväxt och befästelse, att ungdomen till Guds dyrkande och begärligheten till dygd och ära förmedelst en rätt och tidig undervisning väl förd och ledsagad blifver, eftersom ock alla historier och skrifter med klare exempel nog ådagagifva de märklige förändringar, som sig uti alla stater och riken tilldragit hafva, allteftersom bokeliga goda konster (som låta se vägen till vördning emot Gud och christliga dygder) äro antingen uti värde hållne och idkade, eller ock förkastade och undertryckte; alltså befinnas ock alla loflige potentater uti den mening städse hafva ense varit, att Gudsfruktan jemte justitiens upprätthållande de rätta banden äro, hvilka riken och regementer med ett varaktigt välstånd befästa och att dessa band icke kunde finnas och nås, med mindre bokelige konster uti god öfning underhållas, hvilket att bekräfta onödigt är utrikes exempel att andraga, emedan våre högloflige antecessores och förfäder, Sveriges rikes konungar, så berömlige prof hafva efter sig lemnat, utaf hvilka spörjas kan, huruledes de jemte deras högtberömde tapperhet i vapen hafva satt sig till ett stöd af riksens välfärd och säkerhet, ungdomens rätta information och uppfostring, i det de synnerligen sig hafva låtit vårda om skolors, gymnasiers och akademiers inrättande, och det på särskilte tider, jemväl ock icke på en, utan ock åtskillige orter i riket, hafvandes tvifvelsutan hållit så före, att aldrig alltför öfverflödige medel och vägar kunde gifvas vid handen till en grundlig undervisning uti de stycken, hvilka ungdomen till Guds och riksens tjenst dugeliga och beqväma göra kunde. Denna omsorg hafver ock vår högstsalige Hr fader, glorvyrdigst i åminnelse, så storligen sig låtit vara om hjertat, att han också densamma icke hafver velat släppa och fara låta bland de svåra och mångfaldiga krigsusurpationer och besvär, hvilka han för riksens välstånd och säkerhet hade till att vederfara, utan haft uti stadiga tankar till Guds namns ära och ytterligare utvidgande af den cultur uti bokeliga goda konster, med hvilka

och senatus academicus», innehållande en mycket omständlig föreskrift, huru vid detta högtidliga tillfälle förhållas skulle. Jemte det föreskrifna cere-

---

den högste Gud fäderneslandet härtilldags hafver välsignat, att benificera Götha rike med en universitet eller academia i Lund i hertigdömet Skåne stifta och upprätta. Hvilket uppsåt, såsom det förmedelst det emellankomne beklageliga dödsfallet är hämmadt och hindradt vordet, alltså hafve vi detsamma antagit till sin fyllnad och verkställighet att fortsätta, till att dermed betyga både den vördnad, med hvilken vi oss våra högstsalige förfäder så härutinnan som uti alla andre dess högstbepriseliga actioner och bedrifter till en efterföljd ställe, jemväl af det synnerliga bevåg, hvilket vi utaf oss sjelfva hafve till att befrämja allt, hvarigenom vårt rikes välmagt må mer och mer förkofras och tilltaga. Och hafve vi derföre för godt befunnit, denna Götha rikes academia uti Lund uti hertigdömet Skåne att fundera och stifta, som vi ock i kraft af vår kongl. hafvande magt och välde, förmedelst vårt derpå utgifna öppna fundationsbref densamma (kallad academia Carolina) stiftat och inrättat, jemväl ock med vissa privilegier, lika med andra academier och enkannerligen dem uti vårt rike, så väl som med ansenlige underhållsmedel uti jordegods begåfvat, jemväl ock med sådane lärde och skicklige män försett hafve, som ungdomen i alla faculteter, neml. theologia, juris prudentia, medicina och philosophia, väl och granneliga skulle kunna lära och underrätta, hvilket vi härmed till alles underrättelse hafva velat publicera och kungöra, på det att denna lägenhet till riksens så väl som andra nationers ungdoms gagn och bästa utaf oss öppnas, till dess förkofrande och undervisning uti alla så andelige som verldslige dygder, visdom och vetenskap behörigen må kunna blifva nyttjad och brukad, önskandes vi att den högste Gud således detta goda verket ville välsigna, som vi dermed hans gudomliga namns ära och vårt k. fäderneslands välstånd, flor och bästa söka och eftertrakta. Och emedan vi derjemte resolverat hafve, bemälte academia att låta behörigen inaugureras, vi också till en vördningsfull åminnelse utaf vår högstsalige herr fader till sådan acts förrättande hafve beramat den 28 Januari, som är Carolina dag år 1668; ty förse vi oss i nåder till våre tro-undersåter så af ridderskapet, som presterskapet och borgerskapet i

monielet följde en uppmaning till professorerna att sina åligganden »med all dexteritet, nit och zèle

---

Skåne, Halland och Blekinge, att när de på våre vägnar derom blifva anmodade, de sig ofvanbemälte dag uti Lund, personligen eller genom vissa deputerade, inställa ville till att bevista den förehafvande inaugurations-solenniteten och med en allmän lyckönskning utaf Gud den allrahögste till detta höga verkets lyckosamma begynnelse och hugneliga fort- och framgång hjelpa invigelsefestiviteten att celebrera, eftersom ock vi sådant med särdeles nöje och behag förmärkandes och med nådig erkänsla upptagandes varde. Till yttermera visso &c.

Stockholm den 3 Nov. 1667.

HEDVIG ELEONORA.

Per Brahe.
gr. till Visingsborg. Sv. R. Drozet.

Lorents v. der Linde.
i Riksmarsk. ställe.

Gustaf Otto Stenbock.
Sv. Rikes Amiral.

Magn. G. De la Gardie.
Sv. Rikes Canzler.

G. Soop.
i R. Skattm. st.

Till Procanzleren D:r Oelreich afgick från Landshöfdingen i Malmö följande inbjudning att infinna sig vid inaugurations-högtiden:

Ärevördige och vällärde Hr probst!

Såsom Kongl. Maj:t nådeligen hafver resolverat att låta academien i Lund efter offentlig och vid sådant verks inrättande bruklig skick och sed inaugureras och invigas och till sådan solennitets förrättande den 28 Januari nästkommande år 1668 ansatt och beramat hafver och det högnödigt vill vara att till denna festivitets desto större solennitation och beprydnad ständerna här uti general-gouvernementet och isynnerhet i detta höfdingedömet må derom notificeras, alltså hafver jag icke allenast förmedelst en communication af högstbemälte Kongl. Majts publique invitation Hans Ärevyrdighet sådant velat tillkännagifva, utan ock derjemte vänligen velat ersöka, det Eders Vyrdighet behagade sig emot den 28 Januari i Lund inställa och bevista den förefallande inaugurations-högtiden, med en allmän lyckönskning utaf Gud

iakttaga och observera». Akademiens insignier, consistorii allmänna signet och de fyra faculteternas

---

den allrahögste till detta höga verkets lyckosamma begynnelse och hugneliga fort- och framgång hjelpa invigelse-festiviteten att celebrera och derjemte sina underhafvande sockneprester detta communicera, på det de ock till försagde dag kunna sig här infinna låta, hvilket jag mig så mycket mer förser af Eders Ärevyrdighet efterkommet blifva, som sjelfva detta verket till landsens bästa länder och de derigenom göra det, som Kongl. Maj:t till särdeles nöje och behag länder, och befaller Ed. Ärevyrdighet Gud allsmäktig.

Malmö den 10 December 1667.

Ed. V:s välvillige tjenare
August Leijonschiöld.

Biskop Vinstrup hade i början af samma år utfärdat följande circulär till stiftets probstar: Eftersom berättas och förnimmes att en academia här uti Lund nu med det första skall inaugureras och inrättas och af mig är blifvet begärdt, att jag med mina bref till probstarna så ville laga att, likasom de personer, som här och der i landet sig uppehålla och äro så vidt i sina studier komne att de kunna freqventera och besöka universiteter, äro af presterna bäst kände, de ock af dem kunde blifva tillsagde och öfvertalade till att låta sig se i Lund, der att höra lectiones professorum, hvilka de skola vara öfverbödige nu straxt att begynna; fördenskull beder jag Eder allvarligen icke allenast sjelfve intimera detta uti edra härader, men ändock, hvar förman sina häradsprester, att de tillsäga studerande personer, som i deras socknar äro att finna, att de sig här uti Lund inställa, görandes J häruti det Eder tillkommer, på det om några blifvit tillbaka, J och presterna kunna vara undskyllade. Särdeles ville probsterna uti köpstäder, hvaruti äro latinska skolor, hafva detta i akt, att dersom från skolorna några begära dimission, de så länge der uppehållas, till dess bemälte academia blifver inrättad, hvilket J Rectoribus scholarium till efterrättning hafven att förständiga. Befallandes Eder samtligen härmed Gudi troligen.

Lundegård den 16 Mars 1667.

V. ex. animo.
P. Vinstrup, D:r.

särskilta *), ej mindre än »togæ professorum, d. ä. särdeles fina och kostliga sidenkjortlar», öfversändes jemväl från högsta ort **). Derefter utfärdades af procanzleren D:r *Oelreich* ett latinskt programm på

---

*) Dessa sigiller äro i ett gammalt document uti Stenbockska manuscriptsamlingen på följande sätt beskrifne:

1.

Ett skönt Lejon, som sträcker framfötterna ett stycke från sig, med en bok i ena tassen och ett svärd i den andra, samt mellan boken och svärdet dessa ord: *ad utrumque.* Vid lejonets högra sida det kongl. riksvapnet.

2.

Pallas Minerva i sin habit, dragande vid en subtil rotting ett Lejon efter sig, vid hvilket stå dessa ord: *Sequor, quia amo.*

Sigillum facultatis theologicæ.

1.

Simsons lejon, hvaruti är honung, med denna öfverskrift: *De forti dulcedo.*

2.

Ett hvilande lejon, som i klorna håller ett crucifix framför sig, öfver hvilket stå dessa ord: *Ενος ΤΕειω i boken skrifvet.* (?)

Sigillum facultatis juridicæ.

Ett stående lejon, som vidt uppspärrar gapet, med svärdet i ena klon och en vågskål i den andra, med en lagerkrans deröfver och deruti inskrifvet: *Suum cuique.*

Sigillum facultatis medicæ.

Andronici historia. Föreställer ett lejon som lägger ena foten i Andronici sköte, dervid Andronicus utdrager en tagg, med öfverskriften: *Deus creavit Medicum.*

Sigillum facultatis philosophicæ.

Ett lejon med en tabula rasa och deremot en hand ur molnen med 4 (?) penslar och färger samt på den första penseln (otydligt) öfverskriften: *Ad omnia.*

**) Angående det lyckliga anländandet från Stockholm af alla dessa requisita skrifver curator Christopher Valkendorff till canzleren den 16 December 1667:

Ed. H. E:s nådiga missiv och derhos skickade kongl. resolutionen och andre specificerande saker äro oss af D:r

ren och manligt vältalig prosa samt ett annat dito af archiatern professor *Rostius* i bunden stil, mäkta lärdt och pompöst, ja icke utan en viss kabbalistisk anstrykning, hvarigenom det blifvit något svårfattligt, ända till sjelfva titelbladet, der en särdeles konstig chiffre inhöljer till och med poemets datering. (Mera om detta programm nedanföre, uti prof. Rostii i ett sednare cap. intagna biographi.)

Af prof. juris N. *Hyltenius* är inaugurationsacten, i ett å universitetets bibliothek befintligt manuscript, på följande sätt beskrifven:

»1:sta dagen, sedan alla præparatorier voro vid handen, bröt H. Exc. Hr General-gouverneuren (Gustaf Banér) upp från Malmö den 27 Januarii med en lösen af 48 grofva styckeskott, accompagnerad af de förnämste officerare och ministris af adel

---

Beckmann väl inlefvererade, glädjandes oss högl. att allting är väl förvaradt, undantagandes några hattar, som hafva lidit skada, men kunde föga annorledes vara, efter att tunnan är 3 gånger blifven i stycken för honom och han sjelf, der han kastades af en bro utanför Norrköping, är kommen litet till skada på sin ena arm, kan alltsammans lätteligen remederas. Vi hafve ock flitigt confererat om hvad vi behöfde till introductionen och gjort vederbörande anstalt, så att vi hoppas, när Hans H. E. oss vill räcka handen med villebråd och färsk fisk, skole vi väl taga emot dem, som lära sig inställa till solenniteten, hvilken Gud den högste ville lyckelig göra! Några punkter allenast stå tillbaka, om hvilka vi gerna och underdånigst söka H. H. E:s nådiga resolution, på det all confusion kunde förekommas. I det öfriga förvänte vi underdånigst E. H. E:s nådiga resolution, om professores extraordinarii in qvalibet facultate skola participera med ordinariis i sidenrockarne och hattarne? De claves, som icke äro nederkomne och hvarpå sig dock consist. åberopa, får väl H. H. E. general-gouverneuren hjelpa oss till rätta med. Ed. Höggr. Exc:s troödmj.

Christopher Valkendorff.

och oadel i hela general-gouvernementet uti 12 à 14 carosser och små vagnar. Hr General-gouverneuren var *en deuil* tillika med sitt hof och drabanter; före H. E:s vagn med 6 hästar förespänd fördes 4 väl utstofferade handhästar, och som Hr Öfverste Lybecker hade ordres att ställa sig i front framför Lunds stad med en esquadron ryttare och Öfverstelieutenant Ehrenfelt med en esquadron till fots, så ställdes de mot H. E:s ankomst på båda sidor om gatan allt-intill biskopshuset. Curatores academiæ, procancellarius och futurus academiæ rector med alla professoribus och betjente, tillika med en mäkta stor hop probstar och förnäme prester, bröto upp emot General-gouverneuren med 4 carosser à 6, 4 och 2 hästar, förutan mångfaldiga calescher och stadnade ett litet stycke utanför staden på en dertill utsökt plats. När nu H. E. med hele suiten ankom, steg H. E. ur vagnen, och kring honom slog sig den förnämste adelige hopen och deromkring en otalig skara fremmande folk. H. E. complimenterades af acad. curatorn, v. presidenten Magnus Duréel, som H. E. besvarade med de contestationer och lyckönskningar, som härtill tjente och som han var beordrad om, hvarefter hvar och en begaf sig till sin vagn och i god ordning for gatorne uppföre, alla besatte med ryttare och fotknektar, som med puke- och trumpetskall, trumslag och piparelek ornerade processen intill biskopshuset, då H. E. så snart han kom in i huset, beneventerades med 8 grofva styckeskott, hvarpå i huset hölls måltid i General-gouverneurens gemak, på det att till andra dagen alle måtte vara beqväme till den solenne acten.»

»2:dra dagen kl. 12, efter att der gifvits tecken med stora klockan, samlades all adeln och förnäme officerare, prester och borgerskap i biskopens den

nedre salen, så månge der fingo rum, och när hvar prestaf hade rangerat sin hop, begyntes processen således: först en prestaf, derpå allt borgerskapet, så en prestaf, derpå allt presterskapet, så en prestaf, derpå professores och procancellarius allena, så den förnämste prestafven Jöran Krabbe med en staf af purt silfver och knapparne förgyllte, så all adeln, diplomata regia och insignia academiæ som på blåa hyenden buros af 6 förnäme adelsmän, neml. Otto Lindenow, Gabriel Ackeleye, Knut Thott, Christopher Gädda, Christian Bille och Hans Ramel; härpå följde curatores och sist General-gouverneuren allena och kring H. E. drabanterna och hans hof*) med en tjock samlad hop af förnäme officerare och betjente. Hvilken process, fast långsamt, ändtligen kom in i kyrkan och högchoret hvarest H. E. satte sig på ett högt och väl utstofferadt rum på högra sidan och ned bättre curatores, på venstra sidan procancellarius med rectore et professoribus; adeln på begge sidor i stolar, så ock presterskapet för sig och borgerskapet för sig. Emot det nu musiquen var ändad, som bestod af 30 violiner, 12 cornetter, 12 fleuter, 12 basuner och 50 vocalister, förutan orgorna, trumpeter och härpukor, som vid hela acten uppvaktade, steg H. E. af sitt säte så väl som ock curatores till ett bord der diplomata regia och insignia academiæ lågo, General-gouverneuren för ända och curatores å båda sidor, då H. E. med en herrlig, allvarsam och real Svensk oration exponerade orsakerna, som bevekt H. K. M:t Carl X Gustaf att fatta den tanken till att här i Lunden upprätta en academia och H. M:t vår allernådigste konung, såsom en arfvinge af dess

---

*) Eget nog nämnes ej biskopen såsom deltagande i processen. Hvaraf har det berott?

rike och fädernedygder, densamma att göra verkställig, uppdragande Hr v. presidenten M. Dureel att låta uppläsa H. M:ts fundation, donation, privilegia & constitutiones, nämnandes procancellarium & magnificum rectorem, förehållandes dem deras muneris partes, allt slutandes med vota för H. K. M:t samt förmaning och tacksägelse till professores och ständerna, hvarpå en bande af 30 violiner läto sig höra. V. presidenten gjorde derpå en latinsk oration, korteligen exponerande, med hvad omsorg och affection H. K. M:ts förfäder hafva stiftat och inrättat 4 academias i Sverige och deromkring liggande provincier och nu H. M:t den 5:te här i Skåne, allt till den ändan att på alla orter i Sverige semina doctrinæ & virtutum kunna spargeras och florera, hvarföre ock H. M:t hafver benådat denna academia Carolina med en ansenlig donation till dess uppehälle jemte allehanda privilegier, immuniteter och statuter, kallandes till sig en af professoribus att uppläsa alla diplomata regia, slutandes med vota för H. K. M:t, H. M:ts fru moder och den kongl. regeringen. Derefter musicerades och med detsamma buro professores upp diplomata och insignia i kathedren, hvaruppå Hr procancellarius steg ditupp, hållandes en oration och berömmandes K. M:ts nådiga intention och vocerade till sig magnificum rectorem, med ceremonier honom öfverantvardandes alla regalia och dem hvar för sig eleganter uttydandes och slutade med vota för H. M:t och dess fru moder samt den kongl. regeringen och samtliga rådet. Magn. rector, mag. Olaus Bagger, blef qvarstående på kathedren, och så snart musiquen var ändad, gjorde han sin oration om skolors och akademiers uppkomst och periodis i Sveriges rike, slutandes i lika måtto med votis & acclamationibus, då sist prof.

juris N. Hyltenius också med en herrlig oration slöt alltsammans med tacksägelser och lyckönskningar. Hvarpå, eftersom acten dermed lyktades i choret, der anställdes en skön musique med alla instrumenterna med 2 echoer på hvalfvet i kyrkan och trumpeter och härpukor nederst i kyrkan, då med detsamma General-gouverneuren och hela suiten gingo dit neder, hvar till sitt destinerade rum. Biskopen steg alltså upp på predikstolen och gjorde der en så herrlig predikan öfver den af H. K. M:t förordnade text. . . . . Han begynte predikan med: nu bedje vi, och slutade med Te Deum &c. Med det samma gingo styckena med dubbel lösen, hvilket skjutande varade så länge som sången och uppväckte stor andäktighet. När detta var ändadt, musicerades något litet och pastor loci gick för altaret och gaf välsignelsen. Derpå rangerade hvar marschalk sin hop i god ordning och gick dermed upp till biskopsgården, de förnämste i öfre och de andre i nedre salen, till att tracteras. Emellertid stodo curatores, procancellarius och professores i General-gouverneurens kammare, der H. E. dem alla helsade och lyckönskade, derföre procancellarius honom högeligen betackade. General-gouverneurens bord var ovalt, stående midt i salen under en stor liffärgad sammetshimmel och deruppå H. M:ts portrait, hvarvid de förnämste ock blefvo satte och biskopen hos Hr curator Christopher Valckendorff, med hvilket ställe han ock var tillfreds och ej heller förorsakade någon jalousie. 2 stora bord voro anrättade på båda sidor, och neder i salen 3 stora bord. Vid måltiden musicerades utan uppehåll, både instrumentaliter och vocaliter, och skålarne begyntes vid andra rätten, allt med canonader ornerade, som varade inemot kl. 3 om natten, då ett herrligt fyrverkeri angick, som

på Gen.-gouverneurens ordres anställdes af Öfverstelieutenanten Christer Lillieberg och Capitainen Hendrik Hårdh, föreställande H. M:ts namn med en krona, en pyramid af 24 pelare, i hvart hörn en stor zirat, fyrmörsare och på sidorna 12 smärre mörsare, besatt med 120 kaneror (?) förutan annan prydnad, men effecten häraf var 200 kaneror med stjerneld, 44 lustkulor, 5000 svärmare, 4000 slag, 800 raketer m. m., hvilket allt varade intill dagen, då hvar och en väl plägad retirerade sig hem till sitt.

3:dje dagen kl. 3 e. m. samlades curatores och procancellarius med alla professoribus på biskopshuset. Gen.-gouverneuren med noblessen följde neder i consistorium och tog eden af professoribus, hvar och en i synnerhet, så ock af quæstore, hvarefter allesamman gingo in uti det vida auditorium och hörde en oration af mag. Canuto Hahn i afsigt att tacka Gud och H. M:t konungen och göra ett prof i bemälte auditorio, det likasom invigande. Derifrån gick H. E. med hela suiten uppåt biskopsgården, beség 2 depositioner *) af 50 unge personer, och äro vid

---

*) Ur *Geijers* Litteraturblad № 6 pag. 110 ff. år 1838 må följande beskrifning öfver depositionen intagas.

»Inga äro segare än *lärda* corporationer, der de rätt fått sätta sig på egen hand. Ett visst barbari vidhänger dem så mycket längre, som de veta skäl för allt, äfven för det absurda. Det är t. ex. otroligt huru hårdnackadt det *akademiska* barbariet är, i det allvarsamma som i det löjliga. Man kan derpå anföra exempel i de s. k. *depositionerne* som så länge brukades såsom en initiation till studentlifvet. De kallades så af frasen *deponerere* (cornua). År 1595, då Carl IX restaurerade Upsala akademi, förekommer i acterna följande annotation, som vi gifva på svenska: »I början af April, i närvaro af Erkebiskopen, professorerna, Borgmästare och Råd, borgersmän och hedervärda matronor, hafva 24 ynglingar *aflagt sina horn* (cornua deposuerunt) och hos rector

denna occasion inalles 80 personer immatriculerade, både adel och oadel.

4:de dagen kom ingen upp (sic), utan emot natten spisade Gen.-gouverneuren i sin kammare med några af adeln och förnäme officerare.

---

gått ed samt inskrifvit sina namn.» Depositionerna, som skulle ske i närvaro af Decanus, till hvilken de s. k. *instrumenta depositionis* (de förvaras än på akademiska bibliotheket) efter actens slut öfverlemnades, tillåtas ännu, dock utan alla *vexationer*, i 1655 års constitutioner, och den sommaren 1689 då drottn. Ulrika Eleonora med prins Carl och prinsessan Hedvig Sophia besökte Upsala, undergingo grefve *Wredes* och grefve *Lindschölds* söner i deras närvaro den s. k. depositionen. Carl XI, som i sin skolordning också stadgade »att de som i otid gifva sig från gymnasierna, hvarest de icke lagt de *fundamenta*, som de borde och behöfva, resandes bort antingen utan *Testimonia* eller med ett ringa, skola icke vid akademierne blifva antagne och ibland studenter räknade, utan tillbakavisas, likmätigt akademiska constt.» — förböd, genom förordningen d. 25 Nov. 1691, hela den akademiska *pennalismen* och äfven depositionsväsendet. Icke dess mindre såg en Fransman, *De la Mottraye*, det ännu i Upsala 1716 och beskrifver det sålunda i sin resa. »Ceremonimästaren, som kallas Hr *Depositor* (af ålder en acad. adjunct som, enligt acad. constt. af hvarje antagen student njöt 3 mark), lät ikläda de unga personerne, som man kallade *Djeknar*, kläder som voro tätt sydda af olika färgade lappar. Man sotade dem i ansigtet, man fäste horn och långa öron vid deras hattar, dem de buro nedslokade. Man satte dem tvenne långa svintänder, en i hvardera mungipan; slutligen hängdes dem en lång svart kappa öfver axlarne. Sedan desse nu voro mer vidunderligt utklädde, än inqvisitionen brukar pryda sina offer, förde Depositor dem ur depositions-kammaren, hållande i handen en lång käpp, vid hvars yttersta ända en liten yxa var fästad, och dref dem framför sig såsom en hjord af oxar eller åsnor, tills man kom in i en sal, der åskådarne voro församlade. Der ställde han dem i en krets, mätande och rättande dem med sin käpp såsom soldater, gjorde så en mängd grimacer och bugningar, dref gäck med dem för deras underliga prydning

5:te dagen om morgonen bittida kommo curatores, procancellarius och professores, item ock alle af adeln och förnäme officerare upp till H. E., beledsagade honom sedermera till vagnen, alle med deras vagnar à 6, 4 och 2 hästar, och utur staden inemot Uppåkra, der de af H. E. togo afsked.

---

och, öfvergående till det allvarsamma, harangerade dem slutligen. Han uppräknade alla ungdomens fel och laster och inskärpte nödvändigheten att genom vetenskaper och fria konster blifva en ny menniska. Derpå gjorde han dem åtskilliga frågor, på hvilka de voro tvungne att svara. Men som huggtänderna, hvilka de hade i munnen, hindrade dem att tala rent, så att ljudet snarare liknade ett grymtande, tog han sig deraf anledning att kalla dem svin och gaf dem några slag af käppen eller med handskarne i ansigtet, beledsagande allt detta med tjenliga förmaningar. — Dragande derpå ur sin påse en stor sax af träd, fattade han dem med densamma om halsen, skakande och ristande dem sålunda, tills svintänderna föllo dem ur munnen. Derpå ryckte han af dem deras långa öron, låtandes dem med detsamma förstå att de genom studier skulle hos sig utplåna all liknelse med det djur, hvars förnämsta prydnad de nu mistade. Ändtligen bröt han äfven af dem hornen, sägande att detta betydde ett uppryckande och afläggande af alla råa böjelser. Derefter upptog han ur sin påse en hyfvel och lät den ene efter den andre lägga sig ned på golfvet, först på magen, sedan på ryggen, samt på högra och venstra sidan, hyflande dem derunder efter hela kroppen, med förmaning att genom studier likaledes hyfla sitt sinne; hvarpå han efter några andra lika löjliga som pedantiska ceremonier hällde hvardera ett ämbar vatten öfver hufvudet, förklarande dem med detsamma för nya menniskor och libri studiosi, med vilkor att de ännu i 6 månader skulle bära sina långa svarta kappor och hvarje dag uppvakta och betjena seniorerna i sin nation. Dessa ceremonier voro gamla; man har ännu ett depositionstal efter D:r Luther. Lärde män ha skrifvit dissertationer om dessa osmakliga upptåg och med uppbygglig förklaring härledt dem från det gamla Grekland och dess akademier, ja mysterier, hvilka åter härledde sig från Orienten.» Jemför Handl. till Carl XI:s historia, 7 saml. pag. 212 ff.

Och såsom denne solenne act, heter det slutligen, till H. K. M:ts heder och respect reputerligen, lyckligen och väl är aflupen och fullbordad, så gifve Gud den måtte utfalla till högstbemälte H. M:ts och fäderneslandets tjenst och styrka samt Guds församling till uppbyggelse, maintient och stabilement.»

Denna målande, fastän enkla beskrifning öfver vår Carolinas praktfulla invigning flyttar oss medias in res, och något hvar lärer kunna föreställa sig hvilket ofantligt uppseende all denna ståt skall hafva åstadkommit i Lund och kringliggande orter. Var kostnaden stor, nemligen 6278 daler silfvermynt eller omkring $^{6}/_{7}$ af alla det föregående årets inkomster (se nästföregående cap.), så var väl glädjen både hos docentes och discentes icke heller liten. De fem högtidsdagarne qvarlemnade ett ganska varaktigt intryck både inom den lärda republiken och utanföre, bland adelsmän och officerare, probstar och borgare, med ett ord öfverallt hos sådane deltagare i festen, som förstodo att rätt uppskatta dess värde. Endast af 4:de högtidsdagen ha de väl ej haft något blifvande minne, ty den dagen tyckes man ha hvilat öfver, glad att ha kunnat »retirera sig hem, hvar och en till sitt», från gästabudsborden, hvilka, enligt nedan intagne bref till academie-canzleren af procanzleren D:r Oelreich *), lära svigtat under de kräs-

*) Procanzleren D:r Oelreich berättar i ett bref af d. 10 Febr. 1668 till acad:s canzler: »Huruledes det i alla stycken lyckligt och väl aflupit med academiens inauguration, lärer E. H. E. tvifvelsutan hafva förnummit af Hr vice presid. och curator Magn. Dureels relation; alltså vill jag ej detsamma här repetera, utan blott tacka Gud den allrahögste, som gjort allt så väl och som äfven framdeles lärer gifva sin nåd dertill att vår nyfödda, späda academi må försättas

ligaste anrättningar. Penningarne voro emellertid på högvederbörlig befallning och efter kongl. ceremonielet med all underdånig trohet och mit »använde och consumerade, uppoffrade och förbrukade.» Ingen

---

i godt stånd och dagligen förbättrad varda. Gästabudsmåltiden, emedan den skulle vara konglig och mera än 600 personer dervid måste bespisas, har kostat öfver måttan, men så äro qvarlefvorna derefter icke ringa af vin, öl, trädvirke och otaliga bräder, hvilket allt förvaras, enligt ordres, i biskopshuset. Måtte nu blott de utlofvade ständer-bidragen, krono- och kyrkotionde-förhöjningen och andra påräknade bidrag till omkostnaderna ej uteblifva, så är allt godt. H. E. general-guvernören synes oss öfvermåttan väl affectionerad och har yttrat stor satisfaction öfver inaugurationshögtiden och alla tillställningar dervid, men några Dii minorum gentium hafva visat missgunst och varit oss till stor hinder och förtret. Snart resa vi, curator Dureel, quæstor och jag till Malmö, för att söka erhålla medel att liqvidera alla lefverantörer och handtverkare, hos hvilka jag tills vidare på min borgen skaffat academien credit, så att ännu intet öre blifvit af academiens medel contant utgifvet till festiviteten. Men efter jag således gjort de största uppoffringar och för academiens bästa kastat mig i mycken vidlyftighet, hoppas och beder jag att E. H. E. blifver mig behjelplig att utbekomma min rätt, på det jag ej med hustru och barn må bringas till tiggarestafven, då mina vedersakare blott skulle triumphera öfver mig och en skymf drabba hela republiken. Blifver jag blott ej af höga öfverheten lemnad i sticket, skall jag uppbringa så mycket pengar på interesse, att capitalet ej på 20 år, eller tills academiens hushållning blifver ordnad på stadig fot, skall behöfva inbetalas. Gerna skulle jag vilja komma upp till riksdagen, då jag mundtligen bättre kunde framställa academiens tarfvor och remonstrera mot alla dem, som göra sig onyttiga mot det nya verket och mig. Biskopen arbetar af alla krafter derpå att hans svåger, mag. Jakob i Herslöf och mag. Jörgen i Ronneby, som har hans systerdotter, skola deputeras till riksdagen. Nu har han ock en mängd favoriter, dem jag ej missunnar honom, men skulle dock ogerna se att han i sina anslag lyckades till academiens mehn och skada» o. s. v.

kunde beklaga sig öfver en för det nya verket så känbar uppoffring, alla hade ju som lydige och hörsamme undersåter efterkommit, observerat och iakt-

---

Dureel skrifver om inaugurationsfesten i bref till canzleren af den 2 Febr. 1668: »Det är nu, Gud vare ärad! så vida kommet att denna fest har nått sitt önskelige och hederl. utslag. Med hvad omsorg, möda, förtret och arbete för mig, må vara Gudi bekant, hvars ära jag mest har sökt. Hvad omkostnad härpå är använd, kan jag ännu ej veta, men så blir den intet ringa utan stor, och kan intet annat vara, när H. M:ts vilje är att så mange skola vara budne och hederligt tracterade. Af landet häromkring och ur Seland har varit så mycket folk och det förnämt, att jag kan säga att kyrka, hus och alla gator hafva varit uppfyllde. Det säges ock att *prinsen af Danmark* skall ha varit här incognito; vi vete dock derom ingenting med visshet,» — i ett föregående bref hade Dureel nämt att, enl. prof. Buscovius, som nyss kommit från Köpenhamn, några hundra gjort miner att vilja komma hit öfver denna solennitet att bese — »och jag har, sedan H. E. Gen.-gouverneuren reste i förrgår, intet mera kunnat göra än samla mina tankar».

Guldsmedens räkning för af honom förfärdigadt arbete går till 103 R:dr och sockerbagarens till 270 d:o. Den förra har följande utseende:

A:o 1668 d. 26 Januarii er forarbeidet till Academien uti Lund: Sölfver som är leveret till Hr Inspector Nicolaus Arneson, nemlig: En stokk beslagen och gandske overdragen med sölfver, väger . . . . 103½ lod.
Tvende Sölf-nøgler, väger . . . . 73 lod.
Till detta arbeid er aff mit: 74 lod 2 quintin à 3 march

bedrager sig	55 R:dr	3 m.	8 öre.
Er hvert lod till arbeidsløn 12 öre er	31 »	2 »	14 »
Samme arbeid, forgylt efter begiering med 5 ducater	15 »	2 »	8 »
Summa	103 R:dr	—	14 öre.

Malmö ut supra. *Rasmus Oluffsen.*
Guldsmidt.

Ur sockerbagare-räkningen från Köpenhamn, på 270 R:dr 3 mark 6 öre, må följande för curiositetens skull intagas:

tagit höga öfverhetens nådiga vilja, bud och befallning. Såsom ett underdånigt fromt uttryck af studenternas hänförelse i de dagarne af hvad de fått se och höra, må här intagas en förtjust theologiæ

A:o 1668 in Copenhagen den 22 Januarii hat Peder Oelsedh und Jonas Erichsen von mir ausgenommen zu die Academie in Lund in Skaane, als folget:

150 ℔	Candisaten à 4 D:r	100	R:dr.
40 ℔	Zucher-brodt à 3: 12	25:	—
160 ℔	Weiss Confect à 2: 12 . . .	73:	8.
1100 ℔	Hollands Zwebach à 22 . .	8:	3. 8.
10 ℔	Hausblass à 2 R:dr	20:	—

Datum Hafniæ ut supra.

Johannes Watsonius.

Angående infriandet af dessa räkningar har rectorsembetet utfärdat följande skrifvelse af den 15 October 1669:

Till den äreborne och välbetrodde Hr Stifts-inspector Tobias Nauman, vår tillförlåtelige gode vän!

Ehuruväl att Consist. intet hafver beställa med 1667 års intrader, som förordnade äro till inaugurations-afbetalning, och H. H. E. Hr fältmarschalken och general-gouverneuren likväl onereras med den skuldfordran, som både guldsmeden i Malmö så väl som sockerbagaren i Köpenhamn af academien pretendera; alltså till att liberera H. H. E. ifrån deras öfverlopp, vill Consist. tjenstvänl. hafva begärat det Hr Stifts-inspectoren behagade taga utaf de 3000 D:r kyrkopenningar (sic) som H. H. E. i nåder academien hafver tillslagit till professorernes aflöning pro A:o 1668 och deraf lefverera både guldsmeden och sockerbagaren hvad dem hvardera tillkommer. Och såsom man förnimmer att Hr residenten expresse förmäler i sitt bref det sockerbagaren intet lärer taga svenska pengar utan oppgäld, ty är Consistorii flitvänliga tillförsigt till Hr Stifts-inspectoren, han derutinnan negotierar till academiens bästa och i det öfriga gör en ödmjuk recommendation hos H. H. E. Hr fältmarschalken, att academien uti annor måtto blifver hulpen till refusion, neml. af 1667 års intrader. Befaller härmed Hr Stifts-inspectoren Guds mildrika beskydd med förblifvande Hr Stifts-inspectorens beredvilligste vänner. *C. Hahn.*

O. P. Silnecker.

studiosi utgjutelse i en skrift som kallas »*Kärlighetsöfning till högädle och ärevördige (sic) Hr biskopen D:r Vinstrup.*» Denna skrift förvaras äfven i universitetets manuscriptsamling och utgör ett värdigt sidostycke till *v. Döbelns* i »Historia academiæ Lundensis» lemnade bombastiska paraphras af Hyltenii mera torftiga skildring af inaugurations-högtiden och till biskop *Vinstrups* högkyrkliga predikan vid detta tillfälle. Enär de två praktstyckena längesedan äro tryckte och i allmänhetens händer, är det väl icke för snart att här offentliggöra det tredje, helst det derjemte torde kunna få anses som ett, fastän något bombastiskt, dock ingalunda misslyckadt specimen »doctrinæ et virtutis» af en bland Carolinas förste medborgare, den sedermera så bekantvordne *Gerhardus Oliger Fulede.* Documentet börjar sålunda:

»O du adlighets heder och vår ära i dessa sista tider, du landets sol, som är en Cato ibland oss! O du presterskapets höfding, som går alla allvarligen före både i lära och lefverne! Ditt gamla hufvud är en helig visdoms ort och du står likasom en Atlas under många års och pligters börda. Om dig hörer man intet annat talas än det godt och hederligt är; ditt sköna gamla ansigte gör att man må likna dig vid Saturnus. Det är en lust att tänka huru vackert du talade, då Cecrops' heliga dotter, som efter sin mäktige friare heter Carolina, omfamnade vår konung. Den öfriga församlingen celebrerade acten med högtidlig process neder i kyrkan, men du stod, full af vältalighetens ande, på predikstolens höjd, och der gick liksom skarpa strålar från ditt ansigte, der du stod midt ibland allt folket och med hög röst lifvade kyrkan, som var fullsatt med throner. Antingen jag nu kastade mina ögon på dessa ståtliga cavaljerer och hjeltar, som hade

legat i fält så många år, eller jag öfverság den hop, som gick med kappor (presterskapet), så höll jag *det* dock mest underligt att du var kommen upp att predika den dagen. Den mäktige Heros, herr Banér, som vet att öfvermåttan dråpligt skicka sig både i fred och i krig, gaf sin skarpsinnighet höglofligen tillkänna. Hos denne herre är det förunderligt, huru samdrägtigt ett tappert krigsmod och from gudaktighet bo uti ett och samma hjerta. Det felade ej heller att ju Hr Duréel var så vältalig som Apollo sjelf, ty hans herrliga röst var tempererad med en synnerlig douceur. Och likasom det i gamla dagar skedde på de Romerska skådeplatser och det ännu i dag sker i heta fäktareskolor, så blef också här den ene upptänd genom den andres pris, och choret, som var ganska öfverdraget med purpur, svettades af basuners och instrumenters klang. Ditt tal varade dock längst, *) och der dröp liksom honung af dina läppar, och när jag betraktade dina ärevördiga grå hår, då började hjertat i mig likasom att hoppa och att mäktigt uppvärmas. Och det ljöd så väl, när du slog med handen i predikstolen och nickade dertill, när din invärtes eld skulle utbryta. Jorden likasom bäfvade dervid, när du framträdde i din sida och heliga drägt. Sådan synes mig Jupiter hafva sett ut i hufvudet, då Vulcanus slagit hål i hans panna, så att han dervid födde den qvicka Minerva till verlden. Du berömde de Svenske såsom allas segervinnare, såsom ett folk, hvilket nu bär priset för stora krigsbedrifter och hvars hästar vant sig att dricka i fjerran aflägsna utrikes vattufloder. Och du rosade konungen såsom den stormäktige Herkules'

---

*) Vinstrups inaugurations-predikan utgör icke mindre än 8½ ark in quarto.

son, hvars hand är likaså lycksalig till att hålla fredens palmer som beredd till att gripa till krigets vapen .... O Vinstrupi! se här är den vingård som genom din tillskyndelse blifvit planterad, se huru fruktbar den står! Nu är Lund ett annat Lund än tillförene, då der vexte blott det vilda gräs. Men likasom man plägar hafva lust att med egna händer plocka vårens första rosor, så mottag nu detta såsom en första gröda af den blomstergård du sjelf anlagt. Och likasom vi läse om Jason att, förrän han kunde få det gyllene skinnet i Colchis, måste han utstå grufliga besvärligheter, döda draken och tämja förfärliga vilda djur, hvilket han ock utförde, ja, gjorde dessa bestier så spaka att han sedan plöjde med dem, och den upplöjda åkren gaf folk ifrån sig, så voro här ock många stora travaljer att utstå, som tycktes skola förhindra detta verk (den vältalige studenten ignorerar här att biskopen just varit den, som i sista rummet stod verket emot), hvilka du dock visste att besegra, till dess här i detta Colchis en åker blef uppodlad som i en hast är vorden full af lärde män och hvaruti en mängd studerande ungdom uppvexer till lärdom, dygd och goda seder.»

Såsom stilprof från universitetets första period är denna student-product betecknande. Den är författad den 3 October 1669, och torde således försvara sin plats i lärosätets culturhistoria. Jemför man Fuledes bref med andra snillefoster från samma tidehvarf, vittnar det, all sin phœbus oaktadt, icke ofördelaktigt om studentbildningen i Lund. Märkas bör dock att detta bref är författadt på Danska, med blott obetydlig brytning åt svenska språket; deraf stilens relativa ledighet, en egenskap som just icke tillhör de academiska språköfningar på svenska,

hvilka vi framdeles komma att från detta tidskifte meddela.

Strax efter invigningsfesten börjar den academiska verksamheten att visa sig i alla rigtningar. Redan på tredje dagen derefter sammanträdde patres conscripti till nödiga rådplägningar, om offentliga föreläsnings-timmar och ämnen, om arbetets fördelning professorerna emellan i afseende på academiens förvaltning och ekonomi, om studenternas disciplinerande och ledningen af deras studier m. m. Consistorii första protocoll är på Tyska affattadt, sannolikt af det skäl att »protonotarien» J. Buscovius, en Pomerinkare, ej varit det Svenska språket mäktig. Protocollet innehåller ej mindre än 18 §§. Närvarande voro blott nio professorer, desamme nemligen, som bevistat inaugurationen: theologen Bagger, juristerna Beckmann och Hyltenius, läkarne Rostius och Wichmand samt philosopherna Hahn, Nordeman, Spole och Holm. Flere ordinarier hade ännu icke till universitetet anländt, hvarföre man ock varit nödsakad att i den högtidliga processionen vid sistnämde fest låta extraord. theol. prof. Schwartz fylla det femte ledet, helst theol. faculteten eljest blifvit af gamle »mäster Oluf» alltför torftigt representerad. För öfrigt voro vid consistorii första session, den 3 Februari 1668, båda curatorerna Dureel och Walkendorff närvarande, den förre såsom ordförande och det i ordets hela bemärkelse, den sednare då som nästan alltid i egenskap af en tyst och passiv bisittare. Procanzleren Oelreich, hvars namn sällan saknas i något consist. protocoll, var naturligtvis äfven vid detta tillfälle närvarande, men ingalunda såsom blott auscultant. I första rummet föreslog ordföranden att ett consistorium skulle »formeras» och alltså Hrr professorer »medelst edgång tagas i för-

pligtelse», enligt cap. 3 af academiska constitutionerna, hvilka upplästes. I tredje rummet upplästes curatorernas och procanzlerens fullmakter. Bland dessa är Dureels ännu i behåll, och för att visa hvari curators-embetet, hvarom eljest ingenting var stadgadt genom någon författning, har bestått, må denna fullmakt här intagas. Den är utfärdad den 19 December 1667 och således af samma datum som fundationsbrefvet. Fullmakten lyder så: Vi Carl med Guds nåde &c. Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud allsmäktig. Det lärer Eder, Troman och vice President uti Jönköpings Hofrätt, tvifvelsutan icke okunnigt vara, huruledes Vi hafve för nödigt eraktat att fundera och inrätta uti Lunden i Skåne ett universitet, att den studerande ungdomen der så mycket bättre må till fäderneslandets tjenst upptuktas och informeras kunna; och ehuruväl Vi väl fuller academien ibland andra friheter, till större anseende och myndighet, hafve förunnat en egen canzler, som sig dess ärender och uppkomst låter angelägne vara, likväl emedan Vår och Vårt rikes Admiral, grefve Gustaf Otto Stenbock, som den chargen uppdragen är, för andra publique och importante riksens affairers skull icke lärer kunna sig alltid der in loco vid academien infinna, ty hafve Vi godt funnit till att förordna tvenne academiæ curatores som academiæ canzleren adsistera och academiens ärender och bästa, dock under canzlerens direction, befrämja skola, eftersom Vi ock nådeligen Oss hafve låtit behaga Eder till en af dessa curatores constituera och förordna, dragandes Vi till Eder det nådiga förtroende att, efter J mestadels Eder på den orten befinnen, Eder jemte eder förre tjensts förvaltande bemälte academies saker efter eder bekante dexteritet antagen, hafvandes Eder uti detta

kall att jemte en annan adjungerad person, under canzlerens direction och efter med procancellario plägadt råd, tagen Eder academiens ärender an och dess bästa alltid och efter bästa förstånd söken till att hjelpa och befordra. Isynnerhet skall detta Edert embete deruti bestå att hafva noga inspection på academiens privilegier, constitutioner och ordningar, att de icke på något sätt brytas och förkränkas, utan i alla måtto handhafvas och efterlefvas, såsom ock att hafva tidig uppsigt på dess gods och inkomster, att de rätt och till academiens nytta blifva handterade och administrerade och så mycket görligt är förbättras, att se noga igenom constitutiones och derefter påminna och förmana, der så behöfves, Rectorem, Professores, Inspectores stipendiariorum et œrarii om deras embete och pligt, såsom ock att göra professoribus godt och nödigt bistånd uti allt, som kan lända academien, så på deras som informera som ock uti resgard af den studerande ungdomen, till bästa, till hvilken ända J måsten för allting draga tidig försorg, att icke allenast ungdomen blifver efter hvars och ens ingenium ledd, undervisad och animerad, utan ock sedan androm till uppväckelse recommenderad och befordrad. Hvad vidare uti en eller annan måtto kan göras behof, bören J academiæ canzleren föredraga och så i detta, som allt annat, som är af någon importance, hans råd intaga, och efter undfången Resolution och betänkande hjelpa till exsecutera m. m.

I ofvannämde första consistorii session beslöts vidare att »alla studiosi skulle in genere per programma voceras inför consist. och sedan in specie inför decani facultatum» för att angifva sina enskilte studier, och för att deruti göra en rätt och önskelig progress, skulle hvarje student utvälja sig en viss

professor, som han alltid hade att privatim rådfråga rörande sina studier. Vidare, för att i tid förekomma »penalismens skadeliga ogräs», skulle man strängeligen bestraffa enhvar som visade lust att någon novitius i detta hänseende antasta och vexera. Vidare förekommo en del ekonomiska frågor, t. ex. rörande gamla och förfallna residentiers upphjelpande, om frihet från accisen, om anskaffande af academiskt boktryckeri, af »bokförare», bokbindare och — källarmästare. Slutligen väcktes af prof. Hyltenius en rangstrid med hans facultets collega D:r Beckmann, framför hvilken han ansåg sig hafva företrädet såsom juris Suetici prof., oaktadt Beckmanns fullmakt var äldre. På sålunda gifven anledning gjorde d:r Rostius anspråk på att, enligt observansen i Upsala, blifva i egenskap af archiater eller kongl. lifmedicus, alla de öfrige professorerna föredragen. Båda de lärde männen hänvisades med sina påståenden till regeringen, och beslöts att deras fråga skulle hvila tills den kongl. staten hann att nedkomma.

Följande dagen, den 4 Febr., har consistorium åter varit tillhopa, då man utsåg ledamöter i consist. minus äfvensom decaner i alla faculteterna. Dessutom förekom den vigtiga frågan om »grefvarnes, baronernas och gemene adelns stolrum i kyrkan.» Härom beslöt man att inhemta academiæ canzlerens utlåtande. Desslikes om professorernas och öfrige »academiæ betjentes» stolrum, hvarom tvist yppats mellan philosophiska facultetens ledamöter och d:r Christian Foss, hvilken såsom äldste canonicus åstundat främsta rummet i facultetens kyrkbänk. Här gaf curator Dureel vederbörande en skarp lexa, förmenande att i Guds hus åtminstone borde ingen kifva om företrädet ej heller befatta sig med »complimenter». Det blef således dervid att hvar och en

professor skulle, utan afseende på ålder eller facultet, intaga sin plats i den ordning han till kyrkan anlände.

Den 6 Februari var åter consistorium, men hvarken curatorer eller procanzler voro då tillstädes. Eget nog hade alla studenter blifvit inkallade för skranket för att blifva underviste derom att de offentliga föreläsningarne skulle öppnas den 18 Febr., äfvensom lectionstimmar och ställen uppgåfvos.

Den 10 Februari öfverlemnade curator Dureel åt consist. en »provisionel estat» hvarefter man tills vidare hade att rätta sig. Derefter beslöts enhälligt att eloqu. lector vid Lunds gymnasium, professoren, magister *Ifvar Vandalin* skulle hos höga vederbörande recommenderas till Historiarum professor extra ord., att protonotarien och juris licentiaten *Joachim Buscovius* skulle anmälas till ordinarie Græcæ linguæ och rector scholæ, mag. *Caspar Weiserus*, till ordinarie Poeseos professor samt *Gabriel Lundenberg* till adjunct i philosophien och *Anders E. Courceile*, »natione Savoyensis», till professor linguarum exoticarum, såsom den der »talade mycket väl både Italienska, Fransyska och Latin.» Här ser man huru förslag till professorater och andra academiska lärarebeställningar i den tiden upprättades. Att methoden, ehuru icke just öfverensstämmande med acad. constitutionerna, dock af höga vederbörande blifvit godkänd, ser man deraf att I. Vandalin verkligen den 14 Mars samma år erhållit fullmakt att vara e. o. hist. prof. och J. Buscovius den 3 Oktober 1668 Græcæ linguæ prof. ordin. C. Weiserus blef följande året befordrad, icke till poeseos, utan till physices prof., från hvilken plats han »removerades» år 1670, men året derpå blef han verkligen poeseos prof. efter *Cassius*, som likaledes haft den oturen att bli »redu-

cerad» och derföre gått in vid arméen. Den af consistorium till professor linguarum exoticarum föreslagne Courcelle äfvensom den Lundenberg, man anmält till phil. adjunct, hafva icke af regeringen blifvit antagne.

Af protocollet för den 15 Febr. ser man att protonotarie-tjensten blifvit öfvergifven af Buscovius och öfvertagen af prof. Hahn, som dock ej heller länge orkade dermed i anseende till sina »mångfaldige negotia». Hans efterträdare blef prof. Hyltenius, som nu på enhällig kallelse och efter edens afläggande tog sin plats vid protocollet. Samma dag togs eden af f. d. handsecreteraren hos G. O. Stenbock, Daniel Schwartz, som redan den 9 Dec. 1667 blifvit till acad. rentmästare utnämd.

Den 17 Febr. upplästes i consist. en skrifvelse från General-gouverneuren, som tillkännagaf att H. M:t resolverat att alla jura patronatus, academien hittills underlagde, skulle hemfalla under kronan. Vidare comparerade inför consist. en hop handtverkare, som för academiens behof blifvit antagne, men bland hvilka en snickare vid namn Ambrosius nu »måste removeras, alldenstund han vore af religionen katholsk och irrade i läran». En bokhandlare hade anhållit om privilegium exclusivum för sin rörelse, men denna begäran blef nu af consist. »fluxe afslagen».

Den 18 Febr. började de offentliga föreläsningarne. De höllos 3 timmar på f. m., nemligen från kl. 8 till 11, och 3 timmar på e. m., från kl. 1 till 4. Auditorierna voro tre, ett »Majus», ett »Vetus» och ett »Novum», alla belägne i domkyrkan, der äfven consist. tills vidare hade sina sessioner. Till den ändan hade några »gamla messe- och grafcapell blifvit inredde och façonerade.» Det acad.

bibliotheket inrymdes i ett privat hus, och oaktadt det i förstone innehöll blott några hundra volumer, hade det dock redan i archiatern prof. Rostius sin på stat uppförde bibliothekarie. Communitetet kom ännu ej på flere år till stånd, och af andra s. k. academiska institutioner fanns ingen i den tiden, hvarken på stat uppförd eller i verkligheten. Prestcandidaterna voro anvisade på S:t Peders kloster att der hålla sina »praktiske exercitier och öfningar». En mängd theol. studiosi hafva redan i början af vårterminen anmält sig till prestexamen. För öfrigt dref man mest på språkstudier och philosophi samt något mathematik. Endast få studerade juridik, men de medicinska föreläsningarne måste af brist på åhörare snart alldeles inställas. Med. prof. Rostius ursäktade sig dessutom dermed att han såsom »medicus parlamenti» vore »förhindrad att profitera så träget som han väl ville.»

Redan den 25 Febr. proponerade rector magnificus att, eftersom acad. constitutionerna föreskrefvo en årlig magisterpromotion i philosophiska faculteten, skulle såsom candidater till denna värdighet »collegæ superiores scholarum & rectores medelst programma af decanus inviteras,» de förre »ad gradum baccalaureatus», de sednare »ad gradum magisterii».

Den 29 Febr. antogs af consist. ad interim, quæstori till hjelp och biträde, en fogde vid namn Erasmus Bååt, som icke blott »väl förstod Recessen», utan ock visste att »civiliter umgås med academiæ bönder till att indrifva deras rentor och afgifter.» Vidare väcktes fråga om huru långt inspectores ærarii egde att utsträcka sin latitud. Vidare om inrättandet af en »fiscus studiosorum» och slutligen om »nobilium I:mæ et II:dæ classis» anspråk på »rang och företräde framför sjelfve rector magnificus, hvil-

ken dock härutinnan ej borde cedera, utan för academiens honnör intaga det främre rum.»

Den 4 Mars är protocollet fördt på svenska, och torde några punkter derur böra anföras, dels såsom prof på förhandlingsstilen inom ett lärdt samfund, dels för att visa hur det nya läroverket ordnade och ställde sig i förhållande till Upsala universitet, med hvilket en viss likformighet syntes vara att eftertrakta. »Först upplästes ett bref som acad. secreteraren, prof. Hyltenius, erhållit från Ubsala *),

*) Brefvet, som genom en egen händelse finnes förvaradt i Stenbockska manuscriptsamlingen, torde såsom fragment af academiernas inbördes skriftvexling från dessa tider förtjena att här intagas. Det lyder så:

»Magn. Domine Rector så ock ärevördige och höglärde Herrar, samtelige professores och Consistoriales vid kongl. univers. uti Lundh, högtärade Herrar och gode vänner!

Edre tvenne åtskillige skrifvelser af nästförlidne den 6 och 13 Mars äro oss väl inkomne, hvarutinnan J, gode Herrar, förmälen att, emedan uti eder nyss upprättade academies fundation, privilegier och constitutioner vår societet och dess privilegier, constitutioner, ordningar, sedvänjor och praxis Eder till exempel och efterdöme föreställas, hvarefter hos Eder allt bör affattas, inrättas, beställas och regeras, så vida som den orten och andre beskaffenheter kunna tillåta och tåla, begären fördenskull af oss vänligen, vi icke ville låta oss mödosamt falla att af ofvan berörde privilegier, constitutioner och ordningar Eder vissa och verificerade afskrifter och copior meddela, derigenom Guds ära och fäderneslandets nytta befrämjas, Kongl. Maj:ts utgifne ordres att nödigt nöje och hörsamt följe (sic) sker, så ock eder nyssbegynte societet med vår till en likformighet uti det allgemena väsendets inrättande och styrsel förhulpen och de mångahanda försökningar, som jemväl i första begynnelsen henne anstöta och dess uppkomst synas hindra vilja, måge afböjas kunna, med hvad mera som edra vänliga skrifvelser i bokstafven utföra.

Vele Eder, gode herrar, till vänligt svar detta icke förhålla, neml. att såsom samma eder vänliga begäran intet

hvari han på några punkter angående våra privilegiers dilucidation bekom en information, af hvilken secreteraren lofvade inlägga en copia ad acta under sin verification. Så ock upplästes salig Hr Johan

---

annat innehåller än det, som till Guds äras befrämjelse, H. K. M:ts, vår allernådigste konungs och herres nådigste vilja, trotjenst och välbehag samt vårt k. fäderneslands välfärd länder, så hafve vi icke långsamt betänkande dragit Eder härutinnan att villfara, emedan K. M:ts nådigst till oss nyligen ankomne ordres oss ock sådant bjuda att efterkomma. Önskom fördenskull med trogen och innerlig bön till Gud, att samma christliga och högst priseliga H. K. M:ts vår allernådigste konungs uppsåt måtte vinna det helsosamma målet, efter hvilket härmed syftadt är. Allt hvad med (sic) vi tänka kunnom detta helsosamma verket igenom oss hos Eder kunna befordras och förhjelpas, derutinnan vilje vi alltid välvilliga och gerna redebogne finnas, och så snart någon af Eder, gode herrar, vederbörligen fullmäktigad sig hos oss anmäler, skall honom fritt stå de kongl. vid åtskillige tider oss nådigst förunnte privilegier, constitutioner och ordningar få afskrifva, vidimera låta och sedan afhemta. När det skedt är, tvifle vi intet, utan J varden derigenom ett stort ljus bekommandes uti alla de saker, om hvilka J oss uti desse edra bref tillskrifvit hafven, jemväl ock uti åtskillige andre, som J intet ännu omrört hafven; skulle än framdeles något vidare förefalla, derutinnan J kunnen förmena något hos oss finnas, dermed eder societets fortkomst och välgång i någon måtto kunde blifva styrkt och fordrad och vi derom sökas, läre vi alltid villige och vederredo finnas det att communicera och med eder, gode herrar, all företagen vänskap och correspondence att pläga och underhålla. J begären särdeles, gode herrar, att vi Ett med Eder göra ville uti åtskilliga oredors afskaffande, som uti religionsväsendet så väl som annat sig synes inrita vilja, men så snart Eder behagar oss någre specialia deraf upptäcka, vilje vi våra meningar deröfver till Eder förklara och emedlertid hos H. Exc. Hr rikscanzleren oss förfråga, om härefter vid riksdagars påstående, vi någon särdeles af oss fullmäktigad person ditskicka skole, den acad. senatus votum uti riksens angelägne värf förer, såsom för någon tid sedan här har

Skyttes fundationsbref på eloqu. professionen jemte kon. Gustaf Adolphs kongl. bref, hvaraf man kunde se professorernes privilegier.» . . . . . . »4:o proponerades om en tjenlig person, som länge hafver lärt och hållit vinförlåteri (sic) och begärtes på välborne Hr v. presidentens och curatorns M. Duréels recommendation att bekomma ett utslag; förmenar rector magn. att ingen må angifva sig för fassbinnare (sic), utan den der i Cöln eller på sådane orter varit hafver, och alldenstund han der intet varit hafver, kunde han derför intet angifva sig. Svarar prof. Hyltenius att de förnämste vinförlåtare hafva lärt i Holland, der de med åtskilligt vinläreri arbeta. Rector förmenar att det måtte vara en man af medel; svarar han sjelf sig hafva credit och Hr curatorn vill för allting svara för honom; ty blef resolveradt att han skall komma dertill framför någon annan, när vi från H. M:t svar bekomma» . . . . »5:o om man icke skulle uti några punkter, som nödige synas, angående skolor och academier skrifva academien i Ubsala till och göra vid nästkommande riksdag

---

brukadt varit och nu i många år är bortlagdt vordet; hvad vi derpå till svars bekomme, skall framdeles blifva communiceradt. För allt öfrigt vilje vi åter som tillförene eder societet all sjelfbegärlig lycklig framgång och långelig flor önskat hafva och, näst innerlig anbefallan under Guds mäktiga beskydd, städse förblifvom de högtärade Herrars

välvilligaste och redebognaste vänner,
uppå samtl. consistorii vägnar
L. Stigzelius,
theol. d. & prof. prim. nec non p. t. acad. Rector.

Ubsala den 24 Mars 1668.

I bortovarande secretarii ställe,
Claud. Arrhenius.
Log. prof. ord.

derom en påminnelse och en öfverensstämmelse, att vi uti allting må göra ett med Ubsala academi och förena en mäkta stor vänskap. Resolverades att vi för allting må hålla oss tillsamman med acad. i Ubsala och conjunctis viribus drifva derpå»......
»6:o om icke någon ex senatu academico måtte uppsändas (till riksdagen)? Derpå resolverades att man skulle uppskjuta till H. Exc:s bref, men att det ganska nödigt vore att en af senatu uppreste, och hoppas man att H. Exc. upptager det med nåde»....
»8:o proponerades om medlen till den professorn, som uppreser. Prof. Hahn förmenar att, efter kongl. placatet hafver till riksdagen vocerat episcopum och 2:ne ex consistorio, man skulle skicka 2 ex senatu till nobilissimum episcopum, remonstrerades honom 1 det kongl. placatet, 2 Sveriges och Ubsalas bruk, 3. honom försäkra att vi vilje såsom redlige män drifva hos H. M:t allt hvad stiftet och academien angår. Affirmerades af alla och resolverades att proff. Hahn och Nordeman skulle gå till biskopen»....
»11:o proponerade rector: de nobiles & præceptores nobilium ville sig intet inskrifva (i student-album) och præstera sitt juramentum. Resolverades efter constitutionum lydelse att ingen måtte hysa dem, utan deras värdar tilltalas och dem efterskicka. Och resolverades att communicera på rådstugan, att ingen borgare må en sådan hysa, utan han visar sig vara immatriculerad hos Rectorem.»

I nästföljande consist. »resolverades att, efter presterskapet hafver beviljat 300 daler, skulle till vår deputerade lefvereras straxt 150 daler; de öfriga 150 skola framdeles lefvereras i Stockholm.» Derefter bléf prof. Hyltenius enhälligt vald till riksdagsfullmäktig för universitetet, och »försäkrade han om sin flit och stora trohet i alla stycken, men begärde

på alla saker en fullkomlig instruction och memorial, att han så mycket säkrare fot hafva kunde att stå uppå och det att drifva.» Vidare och »alldenstund han säger sig hafva hört på några orter, att han incuseras för det han publice icke läsit hafver, förmenar han (Hyltenius) sig vara excuserad, alldenstund honom är injungerad descriptio actus inauguralis, inspectura ærarii, åtskilliga correspondentier och andra åtskilliga bref och programmata, och att honom derom på något sätt icke måtte blifva tilltaladt. Conclusum att vara fri för allt tilltal, alldenstund han nogsamt vore excuserad för det myckna academiens besvär, som honom förmedelst inspectura colonorum (academiens bönder) & ærarii, inaugurationsactens beskrifvande jemte secretarii besvär, hvarmed vi nu i synnerhet i begynnelsen honom öfverhopa. Så proponerade ock decanus facultatis philos., prof. Hahn att sådant procedere brukas måtte med prestämnen att examinandi först hade testimonium af phil. faculteten, på det de icke så rudes disciplinarum instrumentalium & philosophiæ härefter komma må i predikstolen. Särdeles emedan här i landet sig hafver inritat att de philosophicas disciplinas gå förbi och icke litet hindra sig sjelfve från vidare fortkomst i embetet. Vidare att alla præceptores nobilium skulle examineras in articulis fidei, och efter fremmande dertill mycket antagas, landsens barn hindras att de ingen promotion njuta, emedan sådane nobiles och patroni dem (sic) recommendera och procurera goda lägenheter, men infödde och skicklige gås förbi. Så hafver ock Kongl. Maj:t resolverat att inga utan infödde skulle till pastorat promoveras, hvaruppå decanus flere exempel anförde. Concluderades att præceptores skulle examineras, om de äro duglige, och præpositi admoneras, om de komma in (?), att

de uti sin præpositura tillsäga att alle sådane sig inställa.»

Må detta vara nog för att visa andan hos det nya universitetets styrelse och huru fäderna haft sina bekymmer för att sätta verket i rörelse och i tillbörlig respect. Språket, hvaraf de begagnat sig, är visserligen öfvermåttan tungt och af samma barbarismer besväradt, som i den tiden vidlådade nästan allt Svenskt författeri, helst det officiela, men ingenstädes i hela landet stod det väl i detta afseende så illa till som i de eröfrade landskaperna och i synnerhet i Skåne, och det af en ganska naturlig orsak. I allmänhet talades här ännu ren Danska, fast det var förbjudet att begagna detta tungomål så i katheder som på predikstol, och vid alla offentliga förhandlingar, såsom ock i embets-skrifvelser, måste vederbörande gripa sig an på Svenska. Blott en och annan professor gjorde härvid undantag. Derföre äro consistorii-protocollerna så brokiga, och man letar förgäfves under loppet af universitetets första tidehvarf efter något enda protocoll, der ej anföranden finnas än på Tyska, än på Latin. Pufendorf har blott ett par gånger försökt sig med Svenskan, men har nästan totalt misslyckats i sådane försök. Proff. Schwartz, Sack och Buscovius likaså. »Gamle mäster Oluff» (Bagger) var, såsom infödd Dansk och inpå ålderdomen använd i Dansk tjenst, värst deran, något som läsaren nogsamt sett af ofvan citerade, under hans rectorat tillkomne consistorii-protocoller, deri man alltjemt tycker sig förnimma att det kostat honom gruflig födslosmärta, hvar gång han skolat frambringa något eget votum eller göra »conclusion» af collegernas i och för sig ofta nog vanskapliga anföranden. Läsaren kommer nu att göra närmare bekantskap med hvar och en särskilt

bland Lunds förste professorer, och hvem som orkat följa oss hittills, genom vår historias mindre underhållande första afdelning, torde finna någon ersättning för sitt tålamod i de biographiska skizzer, som nu följa.

CAP. VII.

Lunds förste professorer, personligen framställde.

Inom denna biographiska ram hafve vi ansett det lättast att gifva våra läsare en åskådlig tafla af sjelfva universitetets successiva utveckling, enär denna så naturligt måste ansluta sig till skildringen af dess förste lärares academiska lif och verksamhet. Vi gå således nu att betrakta dem sådane de, i offentliga papper eller i enskilta, blifvit åt samtid och efterverld öfverlemnade, och det ehvad de mer eller mindre väsentligt hafva inverkat på läroverkets egendomliga gestaltning. Såsom en hufvudkälla erbjuder sig här, utom facultets-utlåtanden, kongl. commissions-ransakningar och domslut, professorernas föreläsnings-diarier, disputationer och programmer, företrädesvis consistorii academici protocollsböcker, dem vi följaktligen komma att träget rådfråga. Dermed skole vi jemföra en mängd dels rectors-embetets skrifvelser, dels mera förtroliga handbref, som blifvit till academiens förste canzler, grefve Gustaf Otto Stenbock, af professorerna afsände, och hvilka samtligen finnas förvarade i den rika manuscriptsamling, som, enligt

hvad ofvan nämdt är, af kammarherren grefve M. A. Stenbock på Thorsjö i Skåne blifvit åt Lunds bibliothek förärad. Här har knappt någon af den tidens professorer underlåtit att lemna oss en temligen säker inblick i sin personliga charakter, ty här ertappar man correspondenten på bar gerning med sådane anslag och förehafvanden, som varit honom sjelf mest angelägne och derföre blifvit den höge förmannen i all enfald och uppriktighet uppenbarade. I en sådan correspondens förekomma fäderna stundom helt annorlunda än de visat sig i det offentliga, och i den händelsen äro dessa enskilta meddelanden af en särskilt psychologisk märkvärdighet. I alla händelser hafva vi här ett ovärderligt supplement till samtliga professorernas eljest bekantblifna ställningar och förhållanden så till studenter och colleger som till styrelsen af den högskola, vid hvilken de haft den äran att vara anställde. Enhvar har på detta sätt äfven kommit att måla sin invärtes menniska, och har således beredt oss tillfälle till intressanta upptäckter och rön. Hvad skulle författaren af universitetets historia hellre se än att hvarje denna historias tidehvarf erbjöde en sådan fatabur af de ömmaste intimiteter, som det första här ställer för öppna dörrar?

Vi låta nu herrar professorer framträda på scenen, i den ordning de såsom academiens rectorer i detta läroverks annaler förekomma, d. v. s. vi börja med den förste magnificus rector, hvilken vi vid slutet af detta tidehvarf skola för andra gången återfinna i spetsen för academiska senaten.

Olaus Johannis Bagger.

Denne senior bland Lunds professorer, gemenligen Mäster Oluff Baggerus kallad, var född år 1607 i Odense, der hans fader, Johan *Bacchardsen*, icke Nils Bagger, såsom Ståhl uppgifver, var rådman. Efter fulländad skolcurs blef han student i Köpenhamn år 1626 och följande året baccalaureus i philosophien, då han antog namnet Baggerus efter sin morfars fader, den bekante Olof Bagger på Fyen. Två år derefter begaf han sig utrikes och besökte flere academier i Tyskland, Holland, Frankrike och England. Sedan han i sex år vistats i fremmande land, erhöll han philosophiska lagren i Köpenhamn 1635 och blef 3 år derefter befordrad till rector scholæ i Lund. År 1649 utnämdes han till theol. lector och professor vid Lunds gymnasium, hvarmed följde Wallkärra och Stångby prebendepastorat. Icke lång tid derefter lärer han blifvit prost öfver Torna härads contract. Derjemte hade han ett stort canonicat vid Lunds capitel, fördeladt på 27 landtbönder, hvaraf inkomsterna äro, i en »räkning öfver K. M:ts och Kronans intrader, anordnade till kongl. Carolinska academien i Lund, pro anno 1668,» upptagne till ett värde af 449 D:r 7 öre och 7 1/5 pr smt. När Carolinska academien stiftades, var Bagger »general-procurator capituli Lundensis.» Erhöll fullmakt att vara theol. professor secundus år 1667, men blef i stället primarius 1668, af den orsaken att D:r Varenius i Rostock, som dertill varit utnämd, vid academiens inauguration skriftligen anmält att han ej kunde mottaga platsen, »alldenstund hans churfurstar ej ville släppa honom från sig till fremmande land.» Detta vållade ock att Bagger blef

academiens förste rector och i denna egenskap fungerade vid invigningsacten, då han höll ett latinskt tal om »Svenska läroverkens hufvudperioder och förkofran,» hvilket aldrig blifvit tryckt. Samma öde hade äfven ett af honom författadt Syriskt lexikon, hvilket manuscript omtalas i Resenii »Bibliotheca». Efterverlden vet således ingenting om Baggers vetenskapliga förtjenster. Man har icke ens någon af honom författad disputation i behåll. Som consistorialis har han ådagalagt en eftergifvande, from och foglig charakter. Esomoftast förmanar han sina yngre och mera stridslystne kamrater till »ro och enighet». Hans anföranden äro gemenligen både till språk och innehåll något pecorala, och öfverhufvud synes han ej hafva varit sin plats vid academien vuxen. Der lärer han blifvit fästad egentligen med afseende på de många capitelgods, han i egenskap af canonicus innehade, och om hvilkas besittningstagande så fort som möjligt vederbörande varit angelägne. Såsom prof på mannens curialstil må följande notification af rectorsembetet om medic. professor Wichmands död, utfärdad den 5 Mars 1668, här intagas:

»Den Allerhögste Gud hafver straxt uti begynnelsen nådigast behagat vid detta nya verk oss samteligen påminna om vår förgänglighet och lefvernes osäkerhet och till sig uti en behaglig stund kallat den fordom välförfarne och höglärde, numera hos Gud salige Doctoren Nicolaus Wichmand, väl förordnad professor uti detta Caroliniska Götha Rikes lofliga universitet i Lunden. Hvilken förändring, såsom hon uti vår stat är af den vigtighet, att hon intet bör vara Ed. Höggrefl. Exc:tie obekant, så kunnom vi intet underlåta till att efterkomma vår hörsamste pligt och skyldighet härom E. H. E. vederbörligen att underrätta och underdånigen hemställa,

hvad som uppå sådant fall till academiens nödtorft vore till görandes. Väl vetande att dess heder och uppkomst ett tidigt och moget betänkande om en beqvämlig man uti dess ställe fordra skulle; men efter vi tillförene hafvom E. H. E. underdånigen förehållit, huru knappa medlen uti förstone lära falla och derföre ödmjukligast anhållit det E. H. E. inga flera ville låta hit förordna, förrän man visste något säkrare hvaraf deras löningar och underhåll skulle uttagas; D:r Rostius dessutom, sal. D:r Wichmands collega, så få auditores finner, som till bemälte studium någon lust hafva, att han sällan får tillfälle publice att profitera och den sal. aflidnes barn och arfvingar hafva nådåret att åtnjuta, så måste vi ånyo igen hörsamligast begära det bemälte plats någon tid till academiens bättre förkofran och bestånd måtte stå vacant, såsom vi ock intet tänka till att skrida till något val eller presentation, förrän vi förnimma ytterligare hvad E. H. E:s nådiga behag och godtycke ville blifva likmätigast. Och vi befalle E. H. E. Gudi den Aldrahögste ödmjukligast och förblifve &c.»

På denna notification ankom en den 14 i samma månad utfärdad sorgebetygelse från canzlers-embetet af följande lydelse:

»Ehrewürdige, hög- och vällärde Hrr Consistoriales och samtl. Senatus Academicus!

Eder, gode herrar och mäns bref af den 5 hujus hafver jag väl undfått och bekommit och deraf sett, huruledes den Högste i en salig stund behagat hädanfordra D:r Nicolaum Wichmand samt hvad J, gode herrar och män, derhos hafven velat ihogkomma om dess ställes vacerande. Jag beklagar bemälte Doctors tidiga frånfälle och att den Högste har täckts straxt i begynnelsen universitetets ledamöter

hemsöka och någon förändring med göra; men som Dess allvisa råds vilja så har varit, måste man sig ock, vår dödlighet påminnandes, dermed låta åtnöja; önskandes jag för min person densamma Högstes godhet ville detta lofliga verket från all olycklig händelse framdeles nådeligen bevara och vid hugneligt flor och välstånd stadfästa och uppehålla. Hvad denna vacantien vidkommer, så lär man låta den till en annan bättre tid och lägenhet, då academien med några ymnigare medel blir försedd, stå öppen och obesuten, helst emedan ock D:r Erasmus Sack, som af academiæ curatoribus är föreslagen vorden, till anatomicum botan. af K. M:t ock redan dit förordnad är, så att D:r Rostius och han nogsamt lära vara vuxne det facultet behörigt, tills flera auditores sig infinna, att profitera och förestå.» — — — »Hvad Kongl. M:t nådigst har behagat förklara och affatta om en adjuncto, jemväl derhos att mag. Josua Schwartz till ordinariam professionem i D:r Svebilii ställe må befordras, det har man af bifogade K. M:ts nådigste Resol. sig efterrättandes att se och förnimma, men om D:r Varenio vet jag intet annat än att han ju lär komma och sig inställa. Och oansedt de 2 proff. in facultate juridica, nemligen D:r Beckman och Hyltenius, nog kunde vara sufficiente i år att undervisa den ungdom, som slagit sig till det studium, så måste likväl Pufendorf, som visst kommandes varder, intet förbigås, emot K. M:ts redan gjorde förordning, icke heller den ene den andre föredragas annorlunda än K. M:ts uppsats lyder. Mag. Hahnius måste blifva i den rang han af K. M:t är satt vorden samt Elfvedalius vid hvad K. M:t redan om honom nämt hafver. — — — För det öfriga kan jag icke afse huru man skulle kunna pålägga rentemästaren i längden att hålla en bok-

hållare. Kunde man få boke-bindare, tryckare och förare utan lön, vore det så mycket behagligare, derföre att medlen destobättre måtte tillräcka språk- och dansmästare att underhålla och belöna till den studerande ungdomens, särdeles den af Adel, stora nytta. Den person, som till det förra föreslås, må antagen blifva, men icke mindre må man se sig om en beqväm dansmästare. Hvad det gjorda förslaget på academiæ betjenters aflöning anbelangar, så synes icke mer än skäligt vara att theologos, som njuta pastorater, så mycket som specificeras, i de 600 D:r blifva afkortade, enkannerligen nu i förstone, eftersom man ock omsider, när academiæ flere reditus tillfalla, heldre vill öka på än taga något af professorum aflöningar, hvilket ock är till förståendes om de gårdar som politici (?) skola bekomma. Staten lär fuller, efter K. M:ts nådigste Resolution, med det första utfärdigas; allenast efter man icke vet hvad rätte inkomsten är, vill vara nödigt att man skyndeligen skickar derpå ett uppsatt hitöfver. — — — Af merbemälte K. M:ts nådigste förklaring finner man jemväl att med de begärta privilegierna på ett qvantum Wismarsöl samt Franskt och Spanskt vin, som capitlet tillförene har åtnjutit, academien af särdeles considerationer intet kan gratificeras.» — — — — Föröfrigt lät canzleren sig »helt gerna behaga att herr professor Hyltenius, på senatus academici enhälliga val och begäran, till vidare disposition, vill förvalta och exercera secreteriatet vid academien, befinnandes honom ingen fullmakt derpå af nöden hafva.»

Ännu en skriftvexling mellan academiens rector och dess canzler torde här icke vara ur vägen, helst den rör den vigtiga frågan om universitetets representation vid riksdagen 1668, i afseende hvarpå con-

storinm gjort ett anspråk, hvilket högligen misshagat den höge förmannen. I April månad nyssnämnde år skrifver canzleren följande: »Eder gode herrar och mäns gjorde påminnelse, om icke en af deras (sic) medel och collegio till nästkommande riksdag, vill Gud måtte uppsändas att hafva å academiens affairer ett vakande öga, har jag af deras bref med mera inhemtat. Nu kan jag icke egentligen afse, hvad academien å riksdagen skulle hafva att observera, icke heller befinna hvarken denna vår eller de andre academier till riksdagen att vara kallade, utan såsom dersammastädes ett annat consistorium ännu förhanden är, och det oaktadt (dessutom) Hr procancellarius sjelf hit uppkommandes varder, så tyckes mig onödigt att academien vid det fallet och utaf dess knappa medel kastas under (underkastas) någon bekostnad, helst emedan ock jag, der Gud helsan förlänar, här tillstädesvarande, jemte bemälte Hr procancell. intet underlåtandes varder möjligast att invigilera uti allt hvad som academien concernerandes nödvändigheten pröfvar fordra och kräfva.»

Det svar rectorsembetet lemnade på denna lilla lexa är dateradt den 3 Maj och lyder så: »Wi kunne E. H. E. i djupaste ödmjukhet och största vördnad ej förhålla, det vi öfver den onödvändighet, som E. H. E. skattar vår uppskickades resa och intention vara utaf, oss ej ringa bekymrat, varandes vi å ena sidan trängde af den vigtighet, som oss till samma slut bevekt hafver, och å den andra mäkta sorgfällige, huru vi en sådan mäktig herres och patrons, ja vår egen cancellarii så vidt från oss åtskilde mening ett behagligt nöje måtte göra. Vi tröste oss likväl igen af de vilkor som i sista brefvet äro tilllagde, hvarigenom E. H. E. till vårt öfverläggande hemställer ett sådant slut att fatta som academiens

nytta fordra kan. Hafvandes vi tillförene haft Hr curatorns skriftliga mening, som sådan resa, icke mindre än som vi, skattar nyttig och högnödvändig. Och ehuruväl ingen så väl märker sakernas beskaffenhet som consistoriales, de der dagligen den ena vedervärdigheten efter den andra möta och förnimma, så är likväl denna sanningen klar att i gemen så väl högre som lägre här på orten konglige betjente och andra finna henne oundviklig, och hafve vi så ad unum usque emellan oss deröfver varit enhällige, att vi hafve af vårt eget hellre dertill sammanskjutit än att vi här skulle stilla sitta. Alltsåledes är det ingalunda vår mening att resan och dess omkostnad academien och staten till någon tunga komma skall, efter H. E. Hr general-gouverneuren oss herredagspenningar af academiæ gods för denna gång skänkt hafver. Så är ock här intet annat consistorium förhanden än det academiska, emedan Lunds capitel aldrig den natur haft, som våra consistoria i Sverige, och om så än vore, tro vi intet de jura böra afkortade af capitlet allena usurperas, som genom K. Maj:ts fundation och donation äro till en god del academien hemfallne. Och fastän denna och de andra academierna intet äro kallade till riksdagen, så finne vi oss likväl hafva skäl till att göra derom hos H. K. M:t en underdånig påminnelse, menandes andras försummelse ej kunna oss prejudicera, enär Ubsala af ålder haft votum med andra stånder vid riksdagarne» o. s. v,

Märkligt är att en så ödmjuk själ som Bagger vid detta tillfälle vågat föra ett sådant språk emot höga canzlers-embetet, och ännu märkligare att consistorium lyckades på högsta ort genomdrifva sin förmenta representationsrätt. Ty som läsaren sett ofvan, blef prof. Hyltenius vald till academiens riks-

dagsfullmäktig och har också verkligen i denna egenskap begifvit sig till Stockholm. Men — i hvilket Riksens stånd har han fått säte och stämma? I det särdeles då för tiden exclusivt sinnade prestståndet har väl icke en *lekman* kunnat vinna inträde? Adelsman blef Hyltenius först år 1686 då konungen behagade dertill upphöja honom. Månne då borgareståndet insläppt honom?

Bagger dog i Lund den 11 Mars 1677. Af en samtida prof. D:r Christian Foss, som lemnat charakteristiker öfver hela den första professorsuppsättningen, hvilka finnas i oftanämnda Stenbockska manuscriptsamling och synes vara ganska tillförlitliga, skildras B. på följande sätt: »Magister Olaus Baggerus har tillförene varit estimerad som en god Hebræus och en vacker lärd man. Men han är nu gammal och skröplig, så att han ingen frukt kan skaffa vid akademien. Tracterar vetus Testamentum och njuter derföre sitt geistliga gods med pastoratet Vallkärra och Stångby samt den lön, han hade af domkyrkan, der han var lector theol. vid gymnasium.» Ang. hans familjeförhållanden se *Ståhl*, Biografiska underrättelser om Professorer vid Kongl. univers. i Lund, från dess inrättning till närv. tid, Christianstad, 1834.

Nicolaus Beckman.

Denne för öfrigt temligen obscure professor, som dock genom sitt förhållande till Samuel Pufendorf kommit att vinna en slags märkvärdighet, var född i Ditmarsken, man vet ej när eller af hvilka föräldrar. Saknande nödig underbyggnad af skolstudier, gagnade det honom föga att han tidigt besökte

åtskilliga universiteter, vid hvilka han dessutom mindre egnade sig åt vetenskapliga öfningar än åt gymnastik, dans- och fäktkonst, hvarutinnan han ock gjorde så betydliga framsteg att han, som Pufendorf skrifver i Eris Scandica, bordt bli dansmästare snarare än professor. Sin passion för dessa ridderliga exercitier bibehöll han ännu sedan han blifvit juris professor i Lund, der han således ej undandrog sig att studenterna till förlustelse täfla med der uppträdande athleter och andra kringresande gycklare. Från academien i Königsberg begaf han sig år 1656 till Stockholm och var en längre tid informator åt riksmarschalken Gabr. Oxenstjernas son Gustaf Adolf. Sedan ban efter hvarjehanda äfventyr i sistnämnde stad förlofvat sig med en utmärkt vacker men mindre väl beryktad tvätterska vid hofvet, med hvilken han ock sedermera verkligen gifte sig, for han 1662 till Helmstädt der han någon tid hörde prof. Conrings föreläsningar, derifrån till Marburg och slutligen till Orleans, der han år 1666 för reda penningar köpte sig titeln af juris doctor. Utrustad med denna värdighet, kom han till Paris och utgaf der en liten bok, Medulla Iustinianea kallad, hvilket arbete, ehuru enligt Pufendorfs påstående blott ett uselt plagiat, skulle göra hans lycka. Han dedicerade det nemligen till konung Carl XI, inställde sig dermed personligen i Stockholm och blef, utan annat lärdomsprof, 4 dagar efter framlemnandet deraf utnämnd till Juris Romani professor vid det då nyss stiftade Carolinska universitetet. Denna utnämning skall till en väsendtlig del hafva berott af det insteg, han dels genom charlataneri och behagligt utseende, dels genom sin trolofvade, en favorit hos Hedvig Eleonora, vunnit hos denna drottning, som gerna ville på engång belöna sin tvätterska och

uppmuntra den lärda förtjensten hos favoritens fästman. Riksmarschalken G. Oxenstjerna lärer äfven i sin mon bidragit till denne dansmästares befordran, hvilken deremot på det högsta skandaliserade den allvarsame D:r Oelreich, som ock deröfver på mer än ett ställe beklagade sig och academien.

Vid invigningsfesten 1668 tillstädes, väckte Beckman redan då förargelse genom gräl om företrädet i processionen med Josua Schwartz, som, ehuru blott extraordinarie theol. professor, af akademiens curatorer fått sin plats anvisad vid Baggers sida, på det denne ej ensam måtte föreställa theologiska faculteten, hvars ende ordinarius han var. Denna vigtiga rangstrid afgjordes väl på stället genom curator Duréels kraftiga mellankomst, men frågan väcktes sedan ånyo af B. i consistorium, der den föranledde lärda och grundliga öfverläggningar samt mer än en skrifvelse till academiecanzleren, som också till slut gjorde slag i saken medelst en skrapa åt B. för hans »importunitet och trätesjuka.» I ett bref till canzleren af den 15 Mars 1668 afbeder han sin förbrytelse och anhåller, under löfte om bot och bättring, i de eländigaste ordalag om H. Höggr. Exc:s nådiga bemedling hos curator Duréel, hvars ynnest han eljest ansåg sig hafva förspilt för alltid, »omänskönt han genom sin förseelse väl icke gjort sig saker till en så hård dom.»

Kort derefter råkade Beckman i en ny rangstrid, nemligen med sin facultetscollega, prof. Hyltenius, som sjelf något »glorieux och exorbitant,» påstod företräde framför B. »alldenstund i Ubsala juris patrii prof. hade primum locum bland juris consulti», något som dessutom var föreskrifvet i academiska constitutionerna. B. deremot åberopade sig på »staten» deri han var uppförd framför Hyltenius. Målet

hänsköts till canzlern, som denna gången gaf Beckman rätt. På grund af »staten» blef han också utkorad till academiens rector för senare hälften af år 1668. I denna egenskap »tracterade han dem, som honom undersatta voro med olidelig stränghet», hvilket ock vållade klagomål af både »quœstor, fogde, pedeller, janitor, profoss och vaktteknektar.» Föröfrigt har B. alltjemt öfverlupit canzlern med klagoskrifter och tiggarebref. Såsom förevändning för de senare begagnade han dels den omständigheten att »han satt på en fremmande ort med toma händer och måste från den ena veckan till den andra låna och borga sig fram», dels de kostnader och mödor han haft föregående året då han fått resa till Stockholm för att »hemta rectorskåpan, professorskjortlarne och annat tillbehör, som erfordrades vid inaugurationsfesten», dels slutligen den eldsvåda, som drabbat honom året efter hans ankomst till Lund. Denna hans gäldbundna belägenhet blefve honom med hvar dag odrägligare, och finge han ej snart »ett ärligt stycke bröd» åt sig och de sina, »kunde han ej med en rätt djupsinnighet meditera i sina studier eller sörja för sin profession.»

Angående D:r Beckmans svåra trångmål och ekonomiska betryck förvaras i Stenbockska manuscriptsamlingen följande consistorii academ. bref till canzlern af den nionde November 1668, således under B:s eget rectorat:

»Såsom höglärde H:r D:r Beckman, p. t. academiæ rector, uti det underdåniga hopp lefver, att hos E. H. E. academiens ödmjukaste förbön något för honom uträttandes vorde, hvar academien dess utan den billiga känsla och högsta medlidande för honom drager i anseende till hans stora erlidna

skada och olyckliga tillfall, genom några ogudelige menniskors öfverväld, mordbrännande och röfvande, hvarigenom han, såsom på denna ort en helt fremmande man och med en stor familia sitter, uti stor nöd och eländighet iråkad är, hvarföre i consideration af E. H. Exc:s höga nåd och mildhet hafve vi af underdånig, ödmjuk tillträstan velat E. H. E. ödmjukligast ombedit hafva, att bemälte Hr D:r Beckman sin lön på förskott nådigst kunde förgynnad (vergönnt) blifva, hvilket vi så mycket inständigare bedje som han förutan den stora, erlidna skada, hafver sig nästan det hela förra året öfver med sin hela familia här på stället uppehållit, afvaktandes all gifven lägenhet en verkelig tjenst med ungdomens information att bevisa; hvilket som det icke ske kunde, hafver han dock likväl academien med sin uppresa till Stockholm en nödig och behaglig tjenst bevist, sig till stort besvär och skada, då äfven i hans frånvaro denna olyckliga händelsen i hans hus skedde och tilldragen är: hvar han hafver hemma varit, kunde hända att densamma olycka kunde honom hafva undergångit, och såsom denna hans underdånigste begäran kunde vara honom en märkelig upprättning till hans lidna skada; alltså underdånigst hoppoms vi att E. H. E. värdes honom så mycket nådigare anse som E. H. E. nådigst hafver sig tillförene detsamma behaga låtit, hvilket för academiæ andra nödtorfvor (sic) intet hafver till en del kunnat efterkommits; bemälte professor begärar för tiden academiæ stat icke gravera, utan i fall i de efterkommande tider, då staten skulle så mycket förmerad blifva att, sedan staten aflönter vore, så mycket kunde öfverstiga. Uti det öfriga bedjom vi alle att Gud allsmäktig E. H. E. med all önskelig välmåga värdes uppehålla och städse vår nådigsta

herre och patron att förblifva (sic), som vi lefva och dö Eders Höggrefl. Exc:s

Underdånigste och hörsamste tjenare

Olaus Johannes Baggerus
Nomine totius senatus academici.

Martinus Nordeman.
Loc. secret.

Denna skrifvelse synes väl värd all uppmärksamhet, ehvad man ser på form eller innehåll. Ödmjukhetskänslan har här varit så öfvermäktig att den upphäft allt medvetande af både logiska och grammatikaliska förhållanden.

I en af Beckman till canzleren utfärdad rectors-embetets skrifvelse rörande studenternas »rikliga ankomst till höstterminen» börjar han så: »Såsom academien öfver ingenting hafver sig högre att fröjda än att E. H. E. henne till en nådig patron och försvar förlänter är, till hvilken vi uti all tillfallande nöd vår fria tillflykt hafve och trygge hafva kunnom, alltså är som högst billigt och vår underdåniga skyldighetspligt likmätigt E. H. E. i största underdånig ödmjukhet, från tid till tid vår flit, actioner och skyldiga embetspligt underdånigt att visa och derföre räkenskap göra på det E. H. E., som den högsta försorg drager, må kunna om vår academies väsende, vilkor och tillvext alltid underdånigst underrättad vara; och såsom academien nu nyligen förmedelst E. H. E:s nådigste omsorg är med 2:ne vackra män» — förmodligen menas här proff. Ivar Vandalin och Joachim Buscovius — »försedd vorden, hvilka för en liten tid sedan äro introducerade och allaredo sina lectiones publicas begynt hafva, såsom E. H. E. af underdånigst insinuerade program-

matibus nådigst hafver att se, alltså förökar sig ej heller mindre discentium numerus, som confluerar alla dagar från alla orter, det som gifver så mycket större försäkran om academiens tillvext och flor, der det förmodliga vilkor funnes att hvar och en kunde blifva med logis sålunda accommoderad, som man nu uti annat kan här finna sitt nöje; härförutan, såsom här i landet öfverallt sig uppehåller ett mäkta stort antal icke allenast Skånske studenter, utan andra från Seland och Jutland, så att icke allenast alla preste- fogde- och skrifvaregårdar, utan ock nästan alla bondegårdar af sådane skolemästare fulle äro, mera till något ondt uppsåt än i någon god mening, academien till prejudice och förakt, ty hafver consistorium nödigt funnit sådana förmedelst innelagde programmate att inkalla, på det numerus discentium så mycket ansenligare vara må, hvilket der det icke efterkommes, att academien då vid alla tillfallande lägenheter finge och kunde de sina, som flitigt sig här uppehålla, framför slika att befordra, dertill vi underdånigst bedje E. H. E. nådigst handen räcka.»

Canzlerens svar på detta bref må, särskildt med afseende på stilens behag, hvari det täflar med brefvet, här likaledes återgifvas. Det lyder så:

Eder, gode herrar och mäns bref af den 21 passato (svarct är dateradt den 3 October 1668) jemte de öfversände programmata är mig väl inhändigadt, fröjdandes mig så mycket högre öfver den märkliga tillvext, jag försäkras om att academien förmedelst eder, gode herrar och mäns berömvärdige flit och ifver redan nått hafver, såsom man hoppas, eftersom jag ock önskar deruti en sådan florerande continuation, att Guds helga namns ära derigenom förnämligast befordras och H. M:ts nöje, till fäderneslandets

bästa vinner sin fullbordan jemte eder, gode herrar och mäns deraf entstående renommée och beröm, hvilket sednare icke mindre än sjelfva verket sig förökandes och utspridandes varder, eftersom ock dem hvar och en i synnerhet det tilläggas bör som sig så vigilante och idkesamme tesmoignera, görandes sig försäkrade att å min sida till deras ära och pris, efter den begynnelsen redan skedd är, intet manquera skall, der de ock så mycket mindre flit härefteråt sparandes varda som discentium numerus tilltager och nödtorften det fordrar, eftersom jag ock då för det öfriga städse förblifver eder, gode herrar och mäns» etc.

Under Beckmans rectorat sökte prof. Josua Schwartz att blifva till theol. doctor promoverad, och fastän hans begäran af regeringen afslogs, på grund af biskops Vinstrups »deremot inlagde remonstration», hade den dock af canzleren blifvit nådigt upptagen, såsom man kan se af följande »Resol. och svar uppå de af Hr procancellarii á academiens och professorum vägnar föredragne punkter», gifven i Stockholm den 4 Oct. 1668. »1). Så mycket högre aggréerar H. H. E. det att Hr prof. mag. Josua Schwartz aktar taga gradum doctoralem in academia Carolina, som det länder densamma till heder och är constitutionibus likmätigt att de professores som äro in facultate theol. skola promoveras; önskandes honom till samma sitt berömliga förehafvande all lycklig success och framgång. 2). Tillstädjer H. H. E. Hr procancellarium sjelf att denominera vice procancellarium in illo actu, som han finner dertill beqväm. 3). Låter H. H. E. sig väl behaga att Hr Josua Schwartz sine præside såsom en professor disputerar secundum constitutiones. 4). Emedan vid vår academie inga hattar finnas, som i rectorum och magi-

strorum promotionibus gemenligen plåga vara bruklige, så kan Hr procancell. låta dem dernedre, genom Quœstorem, af academiæ medel förfärdiga. 5). De proff., som intet hafva sådane kjortlar som desiderfas, måste sig dem sjelfve förskaffa, eftersom de, hvilka af K. M:t äro nedskickade vordne, blifva vid academien reserverade. 6). När någon finnes, som ambierar gradum magisterii eller baccalaureatum, så vill H. H. E. att decanus philosophiæ (sic) more solito intimerar. 7). Om kyrkoräkningarnes erhållande af Fru Riksskattmästarinnan» — hennes man hade i lifstiden innehaft flere capitelgods i Lund — »vill H. H. E. vid lägenhet vara påminter om. 8). Samtlige professorernas begäran att, då årligen die Caroli en oration hållen är, en liten måltid måtte anrättas, har H. H. E. för sina visse skäls skull sålunda defererat och beviljat att hvad medel, som dertill första gången requireras, af academiæ intrader må upptagas och förskjutas, men sedan ex fisco consistorii. 9). Efter Ubsala academie icke någon af dess medel till riksdagen förskickar, så kan det ej heller consenteras vår Carolinam, men skulle någon af proff., som äro prester, blifva dertill deputerad, vorde H. H. E. det om så mycket mera bifallandes, som det icke orådeligt finnes, der något af academiæ saker in consistorio regni kunde förelöpa. 10). Huruledes några nye och nödige auditoria kunde blifva upprättade, och om icke scholæ trivialis hus för dess välbelägenhets skull mot ett annat måtte dertill inbytas, det remitteras till Hrr curatores, procancell. och consistorium att öfverlägga» o. s. v.

Ett enskilt handbref af Beckman, dateradt den 9 Maj 1669, finnes i Stenbockska manuscriptsamlingen, deri han för sin höge förman bittert klagar deröfver att procanzleren »låtit in consistorio uppläsa en

famosus libellus» emot honom. Hvarpå beskyllningen egentligen utgått, är icke alldeles klart, men att det gällt försnillning af Kronans rätt, kan man begripa. Brefskrifvaren anhåller om tillåtelse att få begifva sig till Stockholm för att »mot en sådan calmunia kunna remonstrera och, justo dolore, söka försvara sitt goda namn och rykte.», Finge han blott komma till hufvudstaden och »ville H. H. E. emellertid ej höra eller tro någon annan proposition af saken, skulle han lika så tydligt och klart bevisa sin oskyldighet, som att 2 och 3 göra 5.» Resan tyckes ej ha blifvit honom beviljad, och följande året blef han formligen anklagad för det han genom olofligt begagnande af en handqvarn i sitt hus »försnillat Kronans medel.» Å sin sida beskylde han kronoåklagaren för tjufnad, mord och andra ogerningar, men som han ej kunde leda något af allt detta i bevis, blef han dömd till 100 dalers böter, offentlig afbön och tjenstens förlust. Denna skulle han i alla fall snart hafva förlorat, ty af den Kongl. commissionen, som blifvit nedsatt att undersöka vissa academiska förhållanden och i spetsen för hvilken riksråderna Clas Rålamb och Johan Gyllenstjerna sig befunno, var han redan uppförd på den s. k. reductionslistan, såsom både oduglig och ovärdig att bekläda en academisk lärostol. Emellertid fick han nu behålla titeln af professor honorarius med rättighet att »undervisa studerande ungdomen i dans- och fäktkonst.»

Året 1672 invecklade han sig i en strid, som skulle kosta honom ännu mer, nemligen landsflykt och ärans förlust. Det var när han i förening med sin fordne vedersakare, theol. prof. Josua Schwartz och andra nitälskande obscuranter (bland dem sjelfva biskop Vinstrup) angrep Pufendorfs nyligen af trycket i Lund utgifna bok *de Jure Naturæ et gentium*,

i hvilken de uppvädrat en mängd kätterier, dem Schwartz utpekade i en skrift med denna titel: Index Novitatum in Sam. Pufendorfii libris de Jure Naturæ et gentium, contra orthodoxiæ fundamenta, contentarum. Detaljerna af denna process äro för vidlyftiga att här intagas och höra väl snarare till Pufendorfs, Schwartz, och Vinstrups resp. lefnadsteckningar, hvilka längre fram i detta arbete förekomma. Beckmans andel deri var af mera secundär beskaffenhet, ehuru *han* fick värst umgälla sin beställsamhet som secundant åt de theologiske Zeloterne. Sedan dessa blifvit afskräckta från att fullfölja målet i det offentliga, fortsatte B. sina påståenden mot Pufendorf, mindre af nit för den rena läran än af bitter personlig afund mot den celebre mannen, i jemförelse med hvilken han som föreläsare kommit till korta alltifrån den tid P. anlände till Lund och intog sin plats i samma facultet, som B. tillhörde, alldenstund de fleste juris studiosi öfvergifvit den sednare för att samlas omkring den förres katheder. B. lät nu förleda sig till att från trycket utgifva nyssnämnde »Index», icke i Sverige, ty det hade regeringen uttryckligen förbudit, men på utrikes ort. År 1673 utkom den jemmerliga skriften uti Giessen, på föranstaltande af B., utan att dock angifva hvarken utgifvarens namn eller författarens. Snart blef han emellertid röjd, och när Pufendorf hotade att derför lagligen tilltala honom, skyndade han till Stockholm, men dit kom han som ur askan i elden. Ty befallning utgick genast från vederbörande att arrestera honom såsom den der vågat eludera Konungens förbud mot offentliggörandet af den såsom smädeskrift i laglig ordning stämplade »Index.» För att undkomma arresten flydde B. en Novembernatt från Stockholm och kom, under antagen grefvetitel, lyckligen genom land

och rike samt hamnade, efter många äfventyr på resan, i Köpenhamn, der han utgaf en skrift till sitt försvar, förklarade sig hafva öfvergifvit Sverige för den orättvisa och ogudaktighet, som der herrskade. Nu blef hans sak naturligtvis ännu mera ohjelplig, och han blef dömd, in contumaciam, att mista äran och landsförvisas samt att »smädeskriften» skulle på torget i Lund af bödeln uppbrännas. Denna consistorii academici af K. M:t faststälda dom gick i verkställighet 1675. Josua Schwartz hade förgäfves så å egna som den sakfäldes vägnar anropat Konungen om nåd.

Den ärelöse exprofessorn begaf sig derefter till Tyskland och förde der några år ett kringirrande lif, förgäfves jagande efter sympathier inom den protestantiska kyrkan mot det »ogudaktiga» Sverige och mot »atheisten» Pufendorf. Blott en och annan »virorum obscurorum», t. ex. Val. *Alberti*, Fr. *Gesenius* och J. A. *Scherzerus*, uppträdde offentligen i skrift mot Pufendorfs frisinnade politiska system och mot det mouvement inom tankens hela verld, som hans originela »socialism» kommit åstad. Med satirens och löjets vapen hade P. angripit den skenheliga orthodoxismen i Lund och till den grad blottat sina vedersakares elände att ingen utländsk lärd af något anseende kunde våga sitt namn till att undsätta dem. Det är i den verldsbekanta *Eris Scandica* som denna glada humoristiska lek utföres; det är der P. för samtid och efterverld i Lebensgrösse målat icke blott Beckman under benämningen *Asinius Tenebrio*, d. ä. den i mörker famlande åsneungen, utan ock hans theologiske vänner och medhjelpare i striden. Vid sidan af Josua Schwartz och Peder Vinstrup (*Præsul Vulpinus*, som han ock kallar honom) framställer han en annan dogmatismens tjensteande vid namn Petrus *Dunæus*, p. t. pedell vid Carolinska akademien. Med

dessa och ännu flera figurer förer P. ett gyckel, som i komisk effect ej gifver efter för en Reuchlins »Epistolæ» eller en Erasmi »Encomium Moriæ.» Han drifver så obarmhertigt med alla dessa mörkrets och träldomens förfäktare att de väl mer än en gång måste hafva önskat att de aldrig inlåtit sig i striden med denne mästare i andelig stridskonst ej mindre än i vetenskaplig skarpsinnighet. Beckman ville emellertid ej afstå från sista ordet i denna strid, ty kort efter det »Eris Scandica» utkommit, lät han ett svar följa, som kallades: »Juris utruisque Doctor Nicol. Beckmans laga försvar mot Magister (sic) Sam. Pufendorfs förbannade och lögnaktiga beskyllningar, hvarmed han af denne, mot all sanning och rättvisa, såsom af den incarnerade djefvulen, blifvit inför hela verlden ondskefullt beljugen och förtalad.» Sådan titeln är af denna apologetiska broschyr, sådant är ock innehållet: groft, tungt, vildt och våldsamt. I sin Erläuterung der Wissenschaft anderer Leute Gemüther zu erkennen, yttrar Christian *Thomasius* om denna skrift följande omdöme: »I denna apologi har Beckman genom häftiga och råa, öfverallt utbrytande affecter porträtterat sig sjelf och således blifvit mycket fulare och vida mer vidrig att påse än i den bild, som Pufendorfs lekande penna af honom uppdragit.»

Fortgången af denna Beckman-Schwartziska strid med Pufendorf tyckes i utlandet hafva väckt lika mycken munterhet bland tidehvarfvets tänkare, som den i Sverige ledde till de allvarsamma regeringsåtgärder, läsaren sett. Carl XI, som satte en ära i att beskydda P., hvars namn det egentligen var, som gjorde Lunds universitet aktadt i Europa, förstod sig, som bekant är, bättre på allvar än skämt och hade derföre tagit saken strängt. Emellertid var nu

vår Carolina detta oroliga och vanbedrande professors-subject qvitt, som efter att hafva gått upp på smickrets och kryperiets väg, en liten tid rörde sig med plagiater för att omsider gå under på skrymteri. Ty huru litet sanning der varit i hans renlärighetsnit, det visade sig bäst derigenom att han, året efter det domen i Sverige öfvergått honom, högtidligen afsvor den evangelisk-lutherska bekännelsen och lät upptaga sig i »den allena saliggörande kyrkan», för hvars läror han nu ifrade med samma passion, som kort förut satt honom i rörelse för det protestantiskt orthodoxa systemet. Första frukten af hans omvändelse har man i hans år 1677 i Würtzburg af trycket utkomna »Utförlig berättelse om det saliga bruket af den heliga rosenkransen eller *pater noster*.» Året derpå utgaf han ett större arbete, hvars titel i dess fullständighet lyder så: Doctrina juris ex jure naturæ, gentium, canonico, divino, civili, romano, feudali, recessibus Imperii & principiis philosophicis, in omnium facultatum studiosorum utilitatem, sic hausta & typis mandata, ut nihil quidquam ad essentialem juris scientiam necessarium in illa sit omissum, Noribergi, 1678. Denna bok har han dedicerat till kejsar Leopold, och i ett bifogadt »carmen gratulatorium» af en katholsk s. k. advocat vid namn Christopher Ludv. Dietherr lofsjunges arbetet såsom »mera gyllene än guld, ja sådant att sjelfva de jungfruligt kyska lagarne måste vörda och tillbedja det för dess sällsporda renhet och elegans.» Pufendorf deremot anser det för »ett lumpet plagiat och en merändels ordagrann afskrift af andras arbeten, utstyrdt med en löjlig dedication af den pseudonyme författaren, som för öfrigt deruti ej har någon annan del än en mängd »scommata» mot Svenska nationen och mot Sam. Pufendorf, och må ingen anse *det* för

Beckmans eget verk, som han med största skamlöshet endast afskrifvit efter 4 eller 5 Tyska jurister.»

De öfriga skrifter, för hvilka Beckman utgifvit sig som författare, äro, utom ofvannämda Medulla Justinianea och ett annat »plagium» (enligt Pufendorfs påstående), Commentarius ad fundamenta juris prima, seu institutiones, Londini Scanorum, 1672. i hvilken commentar P. anser höjdpunkten af juridisk narraktighet (stoliditas juridica) vara uppnådd, trenne disputationer, 1 s. k. Dissertatio inauguralis de Judiciis, Aureliæ (Orleans), 1666, (en oskrymtad compilation, teste Pufend.) och 2 dispp. i Lund, den ena de Competitionis facultate, 1670, den andra de Usuris in genere, båda bestående endast af loci communes och i aphoristisk form affattade, för öfrigt ej utan sina »orediga begrepp och äfventyrliga exorbitanser,» såsom samme stränge criticus oss försäkrar. Att kritiken varit fullt berättigad kunne vi väl dristigt taga för afgjordt.

Efter öfvergången till den papistiska bekännelsen steg denne convertit allt högre både i påfvens gunst och i kejsarens. Slutligen blef han »kejserligt cardinalråd» och prost öfver S:t Michaels kloster i närheten af Bamberg. Att han som klosterbroder framhärdade i sitt hat mot Pufendorf, ådagalade han icke blott genom att utmana denne till enviges kamp på värja, dervid försäkrande att han, »om än med förlust af sin eviga salighet, skulle, medelbart eller omedelbart, med väpnad hand angripa sin motståndare,» utan ock dymedelst att han under det mellan Sverige och Danmark brinnande kriget, då han kommit till Köpenhamn, skickade en »bandit» öfver sundet för att lönmörda Pufendorf, ett försök, som likväl ej bättre lyckades, än att banditen blef röjd och till välförtjent straff befordrad. När och hvar Beck-

man lyktat sina dagar, år icke bekant, men efter 1680-talets ingång har han alldeles försvunnit från verldstheatern.

Christopher Rostius.

Född i den lilla Thüringerstaden Dachvich nära Erfurt den 10 Dec. 1620. Fadren, Johan Rostius, var då rådman derstädes, men blef sedermera borgmästare i Bussleben; modren hette Euphrosyne Horn. Efter fadrens död flyttade vår Christopher med sin mor till Erfurt, genomgick der skola och gymnasium med den utmärkta skicklighet, att han i sitt 18:de år kunde dimitteras till universitet. Detta syntes dock modren vara, i anseende till den tidens (Tyska 30-åra krigets) oroligheter, alltför äfventyrligt, hvarföre hon i stället sände honom till Hamburg att begagna den lärde latinske poeten, prof. Joh. *Ristii* enskilta undervisning i humaniora. 2 år derefter begaf han sig till gymnasium illustre i Stade, der han i 3 år vistades såsom informator åt en hertiglig Glückburgsk prinsessa. Derifrån drog han till Rostock och tog philosophiska graden. Handledde sedan en längre tid den unge Christian von Ahlefeld af Qvarnbeck och 2:ne hans slägtingar, med hvilka han reste, först till Elsass, derefter till Sorö i Danmark, der han stadnade ett par år, vidare till Leyden, der han studerade medicin, så till Cöln och slutligen till Hamburg igen. Här utöfvade han läkarekonsten med den framgång, att han förvärfvade hertigens af Eutin synnerliga förtroende och af hertigen blef kallad till Lübeck samt der någon tid med honom fördjupade sig i alchemistiska studier. Af denne mecenat erbjöds honom slutligen valet mellan att bli guvernör

åt unga hertigen af Schwerin, hvilken derjemte var furste af Sonderburg, eller ock archiater hos ståthållaren i Norge, den namnkunnige Hannibal Sehestedt. Det sednare valde han, men då han under vägen dit, i Köpenhamn, om denne orolige man hört betänkliga saker, ändrade han beslut och slog sig ned som stadsläkare i Helsingör, der han förblef i 4 år, under hvilken tid han erhöll medic. doctorsdiplom från Leyden år 1657. Emellertid hade han gjort sig känd som polyhistor vid flere disputations-tillfällen i Köpenhamn, ådagaläggande grundliga insigter i naturvetenskaper på samma gång som i theologi, philosophi och juridik. Desslikes var han mycket hemmastadd i den äldre klassiska litteraturen, skref latinsk vers och grekiska samt läste obehindradt arabiska, syriska, chaldeiska och hebreiska språken. Med anledning af det stora rykte, han hade som practiserande läkare, utnämdes han af kon. Carl X Gustaf, som under kriget med Danmark gjort hans personliga bekantskap, till General-gouvernements-medicus i Skåne, hvarå fullmakten utfärdades i Svenska lägret utanför Köpenhamn i Febr. månad år 1658. Sex år derefter befordrades han till græcæ linguæ lector och professor vid gymnasium i Lund, med bibehållande likväl af ofvannämde läkarebefattning. Såsom lector skall han skaffat mycken nytta genom sin stora inflytelse på gymnasii-ungdomen, den han »exercerat både i att tala och skrifva grekiska». Sjelf uppträdde han ofta med »sköna orationer» på detta språk. Icke desto mindre utbytte han denna lärarebeställning, vid gymnasiets indragning och Carolinska universitetets stiftelse, mot primarie medic. professionem vid detta läroverk, hvarjemte han erhöll fullmakt att vara kongl. archiater, den 12 Nov. 1667. Som medic. professor hade han

föga utrymme för sin verksamhet, alldenstund icke mer än en enda medic. studiosus frequenterade academien ända till år 1670. Som provincial-läkare eller, som han gemenligen i den tidens handlingar benämnes, »medicus parlamenti», var han deremot mycket anlitad öfver hela general-gouvernementet. Privata föreläsningar höll han i chemi och orientalspråk för så många, som det önskade, men »tog aldrig ett öre derför.» Af all hans mångsidiga lärdom hafva vi inga andra specimina i behåll än 8 stycken academiska programmer, af hvilka det första är det hvilket han, som ofvanföre, sid. 89 nämdt är, utfärdade i bunden stil vid Carolinska universitetets invigningsact och hvilket förekommer mera pedantiskt än man skulle väntat af en man, som af sina samtida beskrifves såsom enkel i seder och populär i allt sitt görande och låtande. Men Rostius var äfven han ett barn af sin tid, och tiden var, som alla veta, styf och tungrodd i alla officiela rörelser. Att mannen ej heller varit utan sin lilla personliga fåfänga hafva vi äfven ofvanföre sett af hans anspråk att såsom archiater taga högra handen för alla sina colleger, men äfven här igenkänner man tidehvarfvets utmärkta högaktning för yttre värdighet, rang, börd och dylika tillfälligheter, som i våra dagar måste stå tillbaka för personlighetsidéen och hvad dertill hörer.

Men — vi återkomma till Rostii inaugurationsprogramm. Titeln är splendid och slår redan till i högtrafvande ton:

»Academiæ Carolinæ ab immortalis gloriosissimæque recordationis principe ac domino, divo Carolo Gustavo, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rege invictissimo &c. &c. meditatæ ac munificentia regia serenissimi & celsissimi principis ac domini, Dn. Caroli XI:mi, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Regis

potentissimi, augustissimi, clementissimi &c. &c., Londini Scanorum nuper erectæ ibidemque ipso die Caroli decenti pompa initiatæ solenni festo & splendidis inaugurationis ritibus votivo applausu accinebat Christophorus Rostius, D. sacr. Reg. Maj. Suecanæ generalisque per Ducatum Scaniæ Gubernamenti Medicus nec non medicinæ practicæ in alma universitate Carolina professor publicus primarius & exedræ Lundensis Canonicus

Anno

VI reat LVnDInuVM SCanIæ (1668)

die Januarii

quo

e X h I bebat Vr InaVg V rat I o. (28)

MALMOGIÆ, Litteris VITI Haberegger.»

Poemet, ett lofqväde öfver de Svenske konungarne från Gustaf Wasas tid, öfverflödar af ordlekar, gåtor och anagrammer, till en del ganska sinnrika, och lyktar sålunda:

Mî fuit Augustus, transporto grammate, clarus
Principium Oceani, si dabis auctor, avus.
Clarum ab Romanis Ortâ Latii urbe, Sereni
Ne repetas patris, quod modo nomen habeo.

CAROLUS GUSTAVUS

per μεταςτοιχειωσιν

O CLARUS AUGUSTUS!

Londini Scanorum, Octavo supra vigesimum Januarii diem

Anno

Sequenti hemi — eteosticho bis expresso

DegIto et InCoLVMIS ReX (1668) sI tqVe ACaDeMIa feLIX (1668).

Rostii enskilta correspondens med academiecanzleren — i Stenbockska manuscriptsamlingen finnas icke mindre än 19 bref af hans hand, de fleste af medicinskt innehåll och mest handlande om gikt

och podager — visar huru träget han varit rådfrågad af Stenbock, hvars lifmedicus han måste hafva varit. Från eget laboratorium har han ofta, enligt dessa bref, till sin patient i Stockholm öfversändt allehanda piller, mixturer, tincturer och andra »specifica arthritica» af Rostii egen composition. För öfrigt handla brefven mycket om »unga grefven», d. v. s. C. O. Stenbock, som studerade i Lund och der tidtals led af »skörbjugg, smittkoppor och höftsjuka». Någongång har R. skickat sin höge förman andeliga uppbyggelse-skrifter, t. ex. då han med brefvet af den 22 December 1670 öfversände, jemte en af honom sjelf författad liten tractat, hvarmed han önskade få »uppbygga H. H. E. under den ingående julhögtiden», en nyligen utkommen skrift, »de statu, loco et vita animarum a corpore separatarum, præsertim fidelium», samt en »Tractätlein von den dreien unlängst berufenen Betriegern, besonders dem Sabathai Levi, der sich anno 1666 für der Jüden Messia ausgegeben und kurz darauf aus Furcht der Strafe die Tierkische Religion angenommen». En annan gång har han sändt canzleren något af sina programmer, t. ex. det som innehåller en inbjudning till ett lärdt firande af »vår Herres och Frälsares uppståndelses fest» år 1669, ur hvilket följande må i Svensk öfversättning här intagas. »Om menniskosjälen kunde begripa storheten af den vinst och välsignelse, som innefattas i vår Frälsares uppståndelse från de döda; om vi förstode att rätt uppskatta värdet af detta under, skulle ingen uppmaning vara af nöden till firande af dagens högtid, ty då skulle enhvar känna sig tillräckligt drifven att hålla den i tillbörlig helgd. Men alldenstund, till följe af menskliga naturens aldrig nog beklagade slöhet, om-

sorgen om det eviga är så ringa, men försumligheten så stor att man gemenligen på ett alltför trögt och sömnaktigt sätt erinrar sig det framför allt annat och uteslutande minnesvärda, så hänföras vi merändels af omtanken för det, som är underhaltigt och af mindre betydelse till glömska af vår Herres och Frälsares omätliga förtjenster om oss! Derföre behöfves mer än väl en ömsesidig väckelse och uppmuntran, och skall ej genom en oförsvarlig förgätenhet kärleken alldeles förkolna mot Honom, som af kärlek till oss öfvergifvit sin ljusa himmel och nedstigit på denna genom synden fördunklade och förbannade jord för att här genomgå och öfvervinna allt menskligt elände, så måste vi ofta påminna hvarandra om Hans outgrundliga välgerningar. Derföre hafve vi ock nyligen firat Jesu döds åminnelse och med hvarandra, äfven här vid academien, gemensamt betraktat de under, som åtföljde denna död. Vi hafva sett lifvets och all varelses herre underkasta sig förgängelsens lagar, sett honom frivilligt offra sig sjelf under de största kosmiska tilldragelser, bevittnande att hela skapelsen med honom suckade och led. Ty när jorden skalf och hällebergen remnade, när solen miste sitt sken och grafvarne gåfvo igen sina döda, när allt lif bleknade och hela naturen i alla sina fogningar ville upplösas, var det icke ett tecken att i Jesu Christo var sammanfattadt allt, både det i himlen och på jorden är? Och huru skulle ej, när skapelsens medelpunkt var angripen, en darrning genomlöpa hela peripherien? Men å andra sidan, när Christus i sin död nedersteg till helvetet och besökte de nedersta jordens rum, att äfven der bevisa sin herrliga makt; har han icke då i dess eget rike besegrat dödens furste och fört fängelset fånget? Och när han predikade för andarne

dernere i skuggornas verld, har icke hans tal äfven der varit med väldighet? Men när bröt han dödens udd fullkomligt, när betog han i grund helvetet dess seger, om ej i sin uppståndelse från de döda? Derifrån återvände han som fulländad segerhjelte, som den eviga nådens triumpherande härold, som nya förbundets stiftare och som fridsfurste. Han återvände såsom efter skiftadt rof och med segertrophéerna i sin hand. Bruten var nu all helvetes makt, i kedjor hade Han lagt tartarens förfärliga krafter och krossat det trehöfdade mörkrets välde, både ormen, draken och vilddjuret. Med sitt tveeggade svärd undanröjde han det bart huggande cherubsvärdet vid paradisets portar. Han återvände, och genom sitt återvändande öppnade han sjelfva himlens portar, visande oss derinnanför en försonad Fader och en nybanad väg till Honom. Så fröjda dig, du dotter Sion, och jubilera, du Israel, gläd dig af allt hjerta, du dotter Jerusalem. Herren är upphöjd, ty han bor i höjden; han är uppfaren öfver alla himlar. Detta allt är skedt af honom och är ett under för våra ögon. Si, solen går ånyo upp i klarhet att återgifva jorden det ljus, som förtogs i Jesu dödsstund, och öfver all verlden faller en återglans af den uppståndne Frälsarens anlete. Jorden, hafvet och alla djup, som upprördes när han tömde den bittra kalken, si, de återtaga sin jemnvigt, bestrålade af rättfärdighetens sol, ty under dess vingar är salighet för menniskor och hvila för alla kreatur. Englar besöka ånyo vår verld och bebåda den himmelska frid som Jesus vunnit. Skulle vi då icke fröjda och glädja oss på denna dag, som Herren oss gör? Låt oss sammankomma i templet att med gudeliga betraktelser och segersånger fira uppståndelsens högtid. Må i gemensam tacksamhet mot Gud

all söndring upphöra och alla partier försonas! Låt oss vara ett i honom, som allena kan förena oss till en anda och en själ. Har han i dag uppstått ifrån de döda, må han då äfven uti oss ånyo stå upp och låta oss erfara uppståndelsens krafter till ett nytt lefverne, till ett rättskaffens, heligt och Gudi behagligt väsende.»

Öfverallt andas Rostii bref uppriktig fromhet och lefvande Christustro, fastän ofta i förening med mystiskt dunkel och Neoplatonska drömmerier. Understundom omtalar han traditioner om järtecken och besynnerliga tilldragelser uti naturen, t. ex. att blod framqvällt ur grafvar på hospitals-kyrkogården i Lund, att händer visat sig i luften midt på ljusa dagen, gripande efter kronan på Vårfrukyrkans tornspets i Köpenhamn, m. fl. dylika fabler. I afseende på solståndsdagarne, dagjemningstiden och rötmånaden tyckes han hafva hyst nog vidskepliga föreställningar. Hans läkareföreskrifter afse gemenligen årets omvexlingar, och på telluriska företeelser har han varit mycket uppmärksam. Någonstädes i Skåne, han säger icke närmare hvar, hade han upptäckt en mineralkälla, af hvilken han lofvade sig mycket i sanitärt hänseende. I ett bref uppmanar han sin höge förman att förmå regeringen låta undersöka rikets bergstrakter i allmänhet, der han förmodade att en mängd helsobrunnar skulle vara att upptäcka. Det vore mer än besynnerligt, menar han, om ett land med så mycket jern- och koppargrufvor icke skulle hafva ymnig tillgång på helsovatten. I sin dietlära har R. varit mycket sträng och gifvit allvarsamma förhållningsreglor, ehuru han väl visste att han här stötte på en ömtålig punkt hos sin grefliga patient.

Vidare har det varit R. högst angeläget att

vinna anslag till ett chemiskt laboratorium, ett theatrum anatomicum och ett academiskt bibliothek i Lund, äfvensom att genom kungliga stipendier åstadkomma uppmuntran till medicinens studium, hvilket vid det nya universitetet hade så få idkare. Såsom academiens rector, hvilket han var vårterminen 1669, har han förhållit sig med allvarsam värdighet, och när det gällde, förstod han taga sin person i säkerhet. Till procanzleren D:r Oelreich synes han merendels hafva stått uti godt förhållande och följaktligen höll han Vinstrupska partiet inom behöriga gränsor. Under hans styrelse gick det derföre ännu någorlunda skickligt till i consistorium. I ett rectorsbref af den 17 Maj 1669 skrifver han bland annat följande: »E. H. E. gåfvo vi uti vårt förra bref ödmjukligen tillkänna den tvistighet, som nyligen är uppkommen mellan H. H. procancellarium och prof. D:r N. Beckman, och såsom denne vid den tiden begärde af consistorio förlof att resa härifrån på några veckor, men Hr procancellarius deremot anhöll att honom måtte påläggas arrestum, kunde consist. sig på ingenderas begäran uttryckligen resolvera, utan uppsköt det till vidare betänkande. Imedlertid är D:r Beckman afrest och tvifvelsutan redan i Stockholm. Derefter är H. E. General-gouverneurens bref oss tillkommet, förmälandes det stora misshag H. M:t vår allernådigste konung hafver till den oreda, som sig ånyo har yppat biskopen och procancellarium emellan, och att H. M:t på allt görligt sätt vill hafva den tillika med all annan vexande oenighet förekommen genom H. E., som är närmast på denna orten tillstädes, hvarföre ock H. E. med högsta flit förmanar till all stillhet och ro, och der någon tvist skulle yppas, att H. M:t då icke må graveras med någon beskickning, emedan den kongl. commission,

som innan kort hit kommandes varder, lärer hafva H. M:ts ordres desse och andre saker att skärskåda och ransaka. — — — — Sist göre hos E. H. E. vi ock en ödmjuk påminnelse om den dom, som consistorium för någon tid sedan öfverskickade angående en student vid namn Gerhardus Oliger Fulede *), hvilken uti sin gratulation till biskopen D:r Vinstrupium syntes hafva peccerat, tjenstödmjukligen begärandes att E. H. E. täcktes ock härutinnan meddela oss sitt höggunstiga råd och betänkande, antingen samma dom blifver samtyckt, eller E. H. E. vill hafva honom ändrad. Vi förblifve deremot i all ödmjukhet städse E. H. Ex:ties &c.»

I ofvan åberopade charakteristiker öfver Lunds proff. yttrar academie curatorn Foss om R. följande: »D:r Rostius, praxeos medicæ professor, är E. H. E. bättre bekant än jag honom kan beskrifva. I consistorio är han helt cautus, saktmodig och rättrådig. Eljest en god practicus och in chymia ovanligt verserad. Elaborerar sjelf åtskilliga generosa remedia, men gör in academia mindre frukt, emedan han af brist på medic. studiosis hafver inga auditores och begynner dessutom nu att göras tung och gammal.» Trots detta omdöme, som lärer vara afgifvet omkring år 1672, höll den gamle mannen ut ännu i många år, aktad och ärad ej mindre af colleger än af studenter. Mot de sednare »betedde han sig

*) Studentens förbrytelse bestod deruti att han, densamme som skrifvit till samme prelat det i ett föreg. cap. intagna »kärlighetsbrefvet», nu, utan censur, låtit trycka ett latinskt qväde till biskop Vinstrups pris. Detta hade någon ansett »falla emot Sacram Regiam Majestatem och publicum Regni statum», men citerad inför consist., hade förf. gifvit en sådan förklaring, att han frikändes från majestätsförbrytelsen, men fick admonition för den bristande censuren.

i alla stycken som en fader, hjelpandes alla både med råd och dåd», intygar D:r Oelreich. Till uppoffringar hade han äfven icke ringa förmåga, enär han var ganska bemedlad. Såsom canonicus vid Lunds capitel var han disponent af »22 bondegårdar», af hvilka han lärer haft betydliga inkomster. Han kunde således, i händelse af behof, försträcka det allmänna penningelån, och har äfven icke sällan varit af sjelfva kronan såsom låntagare anlitad. Bland Stenbockska papperen finnes en af academie-rentmästaren å consistorii vägnar infriad skuldförbindelse, den vi för curiositetens skull här intaga:

»Jag underteeknad bekänner härmed och gör veterligt att, emedan jag af vener. academiæ Carolinæ senatu, d. 1 nästförlidne Julii månad, en fullmakt bekommit hafver en summa penningar af några hundrade daler silfvermynt till herrar professorum nödiga underhållsbehof att uppnegotiera, och den höglärde man, Hr Christophorus Rostius, med. doctor och professor, den berömliga affection och vänskap emot samtliga Hrr proff. tesmoignerat och till deras behof academien 300 daler silfvermynt försträckt, länt och borgat hafver, dock intet längre än till nästkommande julmessa, hvilka 300 daler jag ock riktigt och fullkomligt af Hr D:rn bekommit och annammat hafver, hvarföre jag ock häruppå, efter bemälte mig gifne fullmakt, så väl som för min egen particuliere del, i kraft af denna obligation och försäkringsskrift, in optima & solennissima forma, mig vill hafva förpligtat, att jag välbemälte Hr doctori och professori Rostio, hans arfvingar eller deras fullmäktige bemälte 300 daler silfvermynt, uppå academiens vägnar, precise och ofelbarligen 8 dagar före nästk. jul eller Christmessa, icke uti några slags varor eller persedlar, utan i bara och reda penningar,

i hela Christinker (sic) eller Caroliner (: derom jag mig på det högsta och bästa beflita skall:) med 4 procento accorderadt intresse, ifrån dato af beräknadt riktigt och fullkomligt, utan någon exception restituera och betala och denna under min hand och signet utgifna obligation igen till mig inlösa skall. Hållandes i det öfriga merbemälte Hr D:r Rostius och sine arfvingar om bemälte penningar uti alla måtto skadeslös. Datum Lund d. 4 Aug. 1668.

Daniel Schwartz.
Acad. Quæstor.

I stadens och academiens gemensamma economiska angelägenheter synes Rostius hafva såsom acad. rector med kraftiga åtgärder ingripit. Allt hvad till allmänna helsovården hörde, t. ex. anskaffandet af godt dricksvatten i staden, för dess gators stensättning, »döda djurs bortförande från stadens torg», item »stora gödselhögars undanrödjande från stadens rådstugutrappa» m. m., har han så länge påyrkat, tills vederbörande måste »taga grepen i hand och removera all orenlighet», såsom det heter i en af rectors-embetets skrifvelser till höga canzlers-embetet. »De många kyrkogårdar inom staden belägne» önskade R. äfven se förlagde derutanför, men det väckte sådant motstånd inom stadens både jurisdictioner att frågan förföll, för att ej upptagas förr än omkring 150 år derefter!

Huru klokt och kraftfullt Rostius nitälskat för den academiska disciplinen, har han dock ej förmått afstyra tumultuariska uppträden under sitt rectorat. »De Skånske studenter och de Svenske» hade lika svårt för att sins emellan komma öfverens, som studenterna i allmänhet kunde förlikas med vakteknektar, gesäller och lärgossar. I de dagarne voro duеller i Lund icke sällsynta, fastän de gemenligen

blefvo af consist. allvarsamt beifrade. „I academiens första dagar hade hon ofta besök för en längre tid af Tyska studenter, och dessa voro väl nog så vilda då som nu. Danskar frequenterade äfven mycket det nya nabouniversitetet, och en eller annan Holländare och Fransman hittade ock dit, särskildt för att höra Pufendorfs föreläsningar. Detta allt vållade stor trängsel och många conflicter i det lilla Lund, hvars locala förhållanden ej just varit beräknade på så stor frequens. Consistorii protocoller äro således »öfverfulla af ransakningar, af slagsmål, oqvädande, pasqviller och pasqvillers spargerande.» En mängd dagdrifvare hade man i studerande adelsmäns drängar och betjenter, hvilka ofta råkade i handgemäng dels med hvarandra inbördes, dels med ofrälse studenter, dem de i likhet med sina resp. herrar gjorde sig en heder af att ofreda. Nationsväsendet vållade äfven mycket spänning och utvecklade sig ej sällan till hat och förföljelseanda, helst då en och annan nations-inspector eller curator var nog trångbröstad att understödja ensidigheten. Särdeles voro småländningarne i en sådan småaktighet ofta insnärjde, så att deras hand var mot alla och allas mot dem. Penalismen utöfvade ock ett stort herravälde i den tiden, och svalget mellan seniorer, juniorer och novitier var mycket stort. En novitius fick gerna heta »hundsfott» och behandlades äfven som sådan af äldre studenter, hvilka med dem aldrig erkände kamratsförhållande och derföre af dem tillbaka »gratulerades för blodhundar, förrädare och profosser.» När en student mötte en gesäll, fordrade han att denne skulle blotta hufvudet, och skedde det ej genast, frågades det: »Har du ägg i hatten?» Blef så svaret: »det må fanen lyfta på hatten för en penal och hundsfott», eller: »jag skall gifva dig en produx, din cujon och

baron!» var man genast i håret på hvarandra. Sådane uppträden hade Rostius många att till sin stora bedröfvelse beifra. Under hans företrädares den oregerlige Beckmans regemente hade utsväfningarna liksom tagit en värre fart, och hvad denne rector felat, fick hans efterträdare ofta umgälla. En tidsbild från denna period af studentlifvet i Lund må här intagas:

»Inför consist. comparerade studiosi Ericus Rosenius och Andreas Aurenius. Först refererade Rosenius att Sveno Gunnari kommit till honom och bedit att han skulle komma och dricka en kanna öl. De gingo in hos organisten och sedan de smakat en kanna öl vid kl. 7, kom Paulinus med Sparrmännerna och Andrea Aurenio in från måltids och begynte der dricka och förblefvo der intill kl. 3 efter midnatten. Emedlertid gick Sveno Gunnari hem kl. litet efter 3. Idet de gingo hem, ropade och skriade de något, och som de kommo utanför Anders skräddares, voro de ernade att gå derin och blifva der öfver natten. Då kommer vakten efter skriande; så springer Paulinus ut, och när vaktmästaren säger: I skolen respectera vakten, svarar Paulinus: får jag intet ropa ur himmelens höjd? Dermed slår vakten till dem och utslår lyktan, som Rosenius bär, löper in i skräddarens hus, och då var kl. 5 om morgonen. Rector frågade, om ingen hade värja eller käpp. Resp. Aurenius hade värja och Sparman Magnus hade käpp. Paulinus hade ock värja, men den vore honom uti tumultet fråntagen att rectori levereras.

Kom så Paulinus för rätta, sägande att vakten gjort honom öfvervåld, som han sig mente vilja bevisa. Berättade sig hafva velat besöka en musicant, som nyss var hitkommen, och sedan de hade druckit några stop öl, äro de utgångne, och så hafver

vakten dem efterkommit och sig (sic) med onda ord och slag öfverhöljt. Vaktmästaren refererade, hurusom han tre åtskilliga resor hafver Paulinum förmanat att han ej skulle så rasande skria, men efter han ej velat lyda, utan skällt dem både för backelsebest, korfvar och annat, hafver han slagit till med bardizanen. Paulinus replicerade att vakten gått in i hästmöllarens hus och tagit tvenne silfverskedar och satt dem i pant för öl hos Marine Ifvers och sedan alltså öfverfallit dem druckne hvilket vaktmästaren nekade. Paulinus hotade nu (för rätten) vaktmästaren att han ville slå honom, hvar han råkaden, och om han ej *får* rätt, vill han *taga* sig rätt, hvilket magnif. D:n rector bad att det skulle protocolleras. Kom så en skolpojke, Arendt Larsson benämd, och sade att när han i aftons gick till bords hos Lars Nilsson byfogdes så kommo vid munsjör Henriks gård tre studenter bakom honom och öfverföllo honom med degen och togo från honom sin (sic) degen, och när han åter kom från bords, kommo åter åtta studenter och öfverföllo honom» o. s. v.

Utom sina många öfriga tjenstbefattningar hade Rostius äfven den af Universitetets bibliothecarius och åtnjöt i denna egenskap 100 daler silfvermynt i årlig lön. Hans förtjenster om biblioteket äro föröfrigt okände, men vid sin död testamenterade han dit hela sin boksamling, bestående af 486 arbeten, hvilka skola egt stort värde. Detta var bibliothekets första uppkomst, ty förut bestod det endast af Lunds capitels gamla bok- och manusriptsamling, som blifvit anslagen till det nya läroverket. I början af år 1669 hade det blifvit förordnadt att: »när attestata gifvas studiosi, skola de en vacker *bock* eller annan discretion till bibliotheket gifva» (se consist. protocoll den 30 Mars 1669). Denna institution

var således temligen torftig, hvad angår volumernas antal, men många af dessa, särdeles manuscripterna, egde ett stort värde, t. ex. den så kallad Liber Daticus och Necrologium Lundense. I »Bibliotheca antiqua», såsom Universitetets äldsta boksamling kallas, voro 381 volumer, bland hvilka 186 af theologiskt, 53 af juridiskt, 9 af medicinskt och 123 af philosophiskt innehåll, uppställde efter samma indelningsgrund som academiens 4 faculteter. Troligen äro dessa dels en qvarlefva af det gamla capitel-bibliotheket, dels tillkomna genom en donation af D:r Nicolaus Foss, canonicus och stadsphysicus i Lund, som på uppmaning af sin måg, procanzleren D:r Oelreich, skänkt alla sina böcker till den nyligen stiftade academien, hvilken dessutom genom Fosska arfvingarnes frikostighet erhöll ett hus att förvara hela sin boksamling uti. Till denna skall hafva hört ett manuscript, Biskop Haimons homiliesamling, för hvilken i elllofte århundradet betalts 200 st. fårkreatur. Bibliothekets intresse tyckes i början varit mindre väl bevakadt af dess bibliothecarius. Så frågar någon helt naivt i consist. prot. för den 12 Dec. 1673: »Hvi skall D:r Rostius njuta bibliothekarielön, ändock han icke har haft något bibliothek under händer?» Vid den räfst och ransakning, »de Kongl. commisarier» år 1674 anställde angående användningen af academien tillslagne medel, kom det i dagen att 500 daler silfvermynt som år 1669 blifvit af Kongl. Maj:t förordnade till bibliotheket, i stället blifvit fördelade mellan herrar professores, hvaröfver en ganska egen förklaring förekommer i consist. prot. för den 31 Januari 1674, så lydande: 1:o. Inkom förre quæstor Daniel Schwartz och blef tillfrågad om de 500 d. s. som K. M:t förordnat till Bibliotheket? Quæstor svarade dem vara delte mellan profes-

sores och säger han sig vilja leverera en à part declaration derpå till de Kongl. commissarier. 2:o. Frågade rector om consist. någonsin begärat att desse penningar skulle dem emellan delas och ej komma till den ända, som Kongl. M:t dem ernat hafver? Resp. quæstor säger sig intet veta vidare deraf, utan consist. ordres vara att quæstor icke skulle befatta sig med de penningarna. Consist. nekar sådana ordres vara af sig gifne och vill att quæstor bevisar det.» Saken syns ej ha blifvit fullkomligen utredd den gången, men i prot. för den 3 Dec. 1673 heter det: »angående academiens bibliothek svarar Herr D:r Rostius på de Kongl. commissionsherrars anmärkning: Det är nogsamt bekant att vid Lund har intet annat bibliothek varit än capituli gamla munkbibliothek, ehuruväl till ett nytt bibliothek straxt uti academiens begynnelse är förhoppning gifven och af den orsak A:o 1669 af H. E. Hr general-gouverneuren 500 daler af kyrkomedlen äro vordne assignerade, hvilka dock icke inkomne äro af räntmästaren. Eftersom nu förbemälte bibliothek, stante adhuc capitulo, hörde under capitlet och mag. Canutus Hahn var bibliothecarius capituli, tillkom honom ock inspectio istius bibliothecæ, då jag imellertid uppvaktade de andra puncta, som bibliothecario efter acad. constt. tillkomma. Bibliotheket stod den tid hos D:r Berendt, af hvilken mag. Canutus Hahn efter hans (sin) berättelse tidt och ofta har begärat ett inventarium tillika med bibliothecet, men kunde intet få. Såsom nu min bibliothecariat två år tillförene ex(s)pirerade än capitulum blef upphäfvet, ex(s)pirerade ock dermed min inspection, förrän något nytt bibliothek blef tillagadt, och med det gamla hade jag intet att beställa.

Eftersom vi här äro inne på bibliothekets öden, må vi äfven se litet längre fram i tiden, då dess

ställning, under Rostii efterträdare såsom bibliothecarius, candidaten, sedermera prof. Zacharias Hult, adlad Liljenstråhle, i sjelfva verket var ännu beklagligare. Boksamlingen var väl ökad genom den kungliga gåfvan af Gripenhjelmska biblioteket, men dess förvaringsrum var så uselt att »man ingen timma eller stund kunde vara säker att ju den ene kuren (?) emot domkyrkan skulle utfalla tillika med sjelfva väggen, så att böckerna fördenskull torde blifva förderfvade eller bortstulne, särdeles der en sådan skada skulle ske nattetid, och dörren till det öfversta loftet, der bräderna öfver bibliotheket till en stor del lågo helt löse, daglig dags står öppen och sönderbruten.» Innan böckerna år 1690 fördes till Lundagård, stodo de nemligen i ett af domkyrkans capell »der lätteligen en elak och obetänkt menniska kunde gå in och ut och bibliotheket beröfva, besynnerligen emedan det icke allenast utåt kyrkogården, der fönstren alldeles voro borta, utan ock inåt sjelfva kyrkan var så öppet att man utan stor möda kunde der inkomma.» Härom hade nu bibliothecarien påmint rector 3:ne resor »viljandes han vara alldeles eximerad från det ansvar som sålunda en gång torde derpå följa», såsom det heter i ett memorial af prof. Hult år 1687.

Under Danska kriget som utbrast år 1675, led R. stora förluster, i det han måste öfvergifva det blottställda Lund och jemte sin hustru i andra giftet, enkan Petronella Svenonia (förut hade han varit förmäld med en annan enka, borgmästarens i Lund H. Poppius', Anna Olofsdotter) och taga sin tillflykt till Malmö der han en längre tid uppehöll sig på sjelfva fästningen, gagnande sina landsmän icke blott som läkare och chirurg, utan ock som jurist vid flere extraordinära öfverläggningar och

Krigsrätter, vid hvilka han varit adjungerad som ledamot.

Då K. Carl XI en gång under sitt vinterqvarter i Skåne år 1679 häftigt insjuknat på Ljungby sätesgård, blef archiater Rostius efterskickad och lyckades att »under kongl. escort komma oskadd, midt igenom de många fiendehopar och snapphanar, till H. K. M:t, som åt hans exquisita läkarevård sig helt öfverlemnade, och det med den success att H. M:t blef till lif och helsa återställd, hvarföre han ock med en vacker douceur och gratification blef ihogkommen.»

Besynnerligt må det förekomma att en man med så vidsträckta och, som det af hans programmer synes, grundliga kunskaper ej på annat sätt riktat universitetets litteratur. Man har efter honom icke en enda disputation i tryck, och af hans många och mångfaldiga collegier, som i handskrift utgingo i allmänna rörelsen bland studenter, finnes numera ej något spår. Icke heller af hans verksamhet som riksdagsman år 1672, då han var Carolinska akademiens fullmäktig och, enligt allmänt erkännande af samtlige hans colleger, skall hafva med stor dristighet påstått den lärda republikens rätt och bästa. I riksdagsprotocollerna från den tiden höres han emellertid ej af, icke heller visar det sig hvilket riksstånd han tillhört. Likasom akademiens förste deputerade, juris prof. Hyltenius, var Rostius hvarken prest eller adelsman, så vidt man vet, men det vet man att en hans broder Casper Rostius varit »fändrik vid adelsfanan» och således tvifvelsutan adelsman. Kanhända har vår Christopher gjort sin rätt gällande på Riddarhuset.

Archiater Rostius dog i Lund den 24 Mars 1687, i sitt 68:de ålders år, sedan han efter aka-

demiens restauration år 1683 åter ingått i sin genom kriget afbrutna lärareverksamhet. Vi skole således träffa honom ännu en gång, och det under lyckligare och för medicinens studium mera gynnsama omständigheter. Emellertid torde läsaren redan hafva fattat intresse för denne hittills i historien föga bemärkte man, hvars förtjenster om den akademiska bildningen i allmänhet och särdeles om den religiösa säkerligen haft en på hela svenska culturen icke så obetydlig inflytelse. De sanningsfrön, han med frikostig hand utstrött under sin nära 30:åriga verksamhet såsom lärare i södra Sverige, hafva ofelbart haft en varaktig fastän mera fördold groningskraft, och ingen kan beräkna huru stor skuld, Sverige i sjelfva verket till honom må hafva.

Canutus Hahn.

Född d. 13 Nov. 1633 i Uråsa socken af Konga härad i Vexiö stift. Föräldrarne voro bonden Abraham Knutsson och hans hustru Gunilda Persdotter. I dopet erhöll han namnet Knut, men ändrade det efter tidens sed till Canutus, när han intogs i latinskolan, först i Kalmar och sedan i Vexiö. Vid 19 års ålder blef han student i Greifsvald, der han uppehöll sig till 1653 då han begaf sig till Wittenberg, men måste redan året derpå lemna denna ort af fruktan för pesten, hvilken äfven jagade honom från Rostock, dit han tagit sin tillflykt från Wittenberg. Med lifsfara kom han öfver till Stockholm på hösten år 1654 och derifrån till Upsala, hvarest han förblef i 7 år, begagnande proff. Schefferi, Ausii, Ravii, Stenii, Rudbeckii, Odhelii och Buræi föreläsningar. Tog phil. candidatexamen 1659 och erhöll philosophiska lagren den 13 Juni 1661, sedan han dispu-

terat pro gradu »de virtute boni viri & boni civis.» För hans vackra kunskaper tilldömdes honom af philos. faculteten dess dubbla stipendium, en utmärkelse, som måhända motsvarat värdigheten af »ultimus» vid promotionen. Utsedd af prof. Ausius till informator åt hans söner, hvilka Hahn således någon tid handledde, lemnade han denna befattning redan sjelfva promotionsåret då han utnämndes till phil. lector och professor vid Lunds gymnasium samt år 1663 till canonicus vid capitlet derstädes, i hvilken sistnämnde egenskap han disponerade 30 prebenden med en inkomst af 510 daler 10 öre. Vid 30 års ålder således befordrad till en god utkomst, sökte han på allt sätt göra sig förtjent af sin lycka *) och blef,

*) Vid samma tid, som han utnämndes till gymnasiilector, hade han af biskop Vinstrup varit recommenderad till kyrkoherde i Glimåkra af Göinge härad. Den mäktige prelaten tyckes hafva hellre sett honom befordrad till pastor på landet än till lärare i capitelstaden. Måhända har professor Hahn varit biskopen i vägen, der dennes despotiska lynne velat regera alltför egenmäktigt. Någon »genstörtighet» mot ephorus framlyser i Hahns beteende vid en examen med Lunds gymnasiiungdom. I ett bref till general-guvernören, grefve G. O. Stenbock, dateradt d. 23 April 1663 skrifver H. Högv. att han måst »temligen tilltala och corrigera honom för några irringar uti informationen», men medgifver dock »att alla förmedelst samma examen fått en högre mening om magister Hahns erudition och dugtighet än de tillförene haft hade», ty då biskopen »för ungdomens skull, att den desto bättre måtte informeras, och för hans egen skull att gifva honom anledning till att utlåta sin erudition, af en god intention exercerat honom med objectionibus & instantiis, hvartill han visste väl att svara, hade han dock blifvit något otålmodig och bemött biskopen med ett sådant svar, som aldrig tillförene honom vederfarits, nemligen med Jaja, Jajal såsom man plägar svara, när man någons påminnelser litet eller intet aktar» o. s. v.

när Carolinska universitetet inrättades, från gymnasiet dit förflyttad såsom logices & metaph. professor. Äldst i phil. faculteten, blef han dess förste decanus år 1668, academiens rector sista hälften af följande året och den 28 Jan. 1670 den första promotorn inom faculteten, der han önskat, enligt constitutionerna, att redan 1668 creera magistrar, men af brist på candidater måst uppskjuta promotionen till ofvansagde år, då 14, till större delen skol-rectorer och kyrkoherdar på landet, erhöllo kransen. I sin tjenstutöfning synes prof. Hahn varit särdeles nitisk. Sina publika föreläsningar började han år 1669 hålla redan klockan 6 på morgonen och gaf dagl. åtskilliga privata. Disputerade ock flitigt, hvadan man har icke mindre än 8 under hans præsidium utkomna afhandlingar, oaktadt han ej var professor mer än 3 år. Lunds första academiska disputation är af Hahn och afhandlar frågan: »num dubitatio & cogitatio sint vera principia cognoscendi», ventilerad den 7 April 1669. Afhandlingen är rigtad mot Cartesii philosophiska method och framställer äkta medeltidsdogmatism. Aristoteles är författarens högste och djupaste tänkare, »vishetens fader, speculationens örn och philosophernas Hercules.» Hvad som föll emot dennes lära, måste således vara fördömligt, och churu förf. tillerkänner Cartesio stor förtjenst om både metaphysik, mathematik, dioptrik och den speciela physiken, kan han dock ej förlåta honom att hafva satt tanken, ja sjelfva tviflet, i spetsen för sitt philosophiska system. Derigenom är Cartesius för honom en Pyrrho eller Anaxarchus i ny upplaga, och disputationen slutar med att gifva den gamle G. Voëtius rätt då denne jemför Cartesius med den »förskräcklige atheisten Vanini, som med döden fick umgälla sin dåraktiga envishet och tvifvelsjuka.» Man ser att

prof. Hahn ej gifvit mycket efter för de conservativa fäderna i Upsala, hvilkas sorbonnitiska ifver i den tiden ljungade sina bannstrålar mot Cartesianen Bilberg. Lyckligtvis blef denna anda tidigt motarbetad redan af Hahns efterträdare i andra led, prof. Christian Papke, och slutligen af den sjelfständige tänkaren Andreas Rydelius, Bilbergs frisinnade lärjunge, grundligen nedergjord.

Snart tröttnade vår Canutus vid det academiska lifvet. Med anledning af oroligheterna i consistorium och särskilt af theologen Schwartz' förföljelse, hvilken angripit Hahn för dennes »disputatio pneumatica de attributis divinis», hvilken ventilerades den 30 Mars 1670, sökte och erhöll han transport mot slutet af detta år till Ronneby pastorat i Bleking, der han hoppades få i lugn fortsätta sina, visserligen helt oskyldiga, theologico-philosophiska studier. Nyssnämnda disputatio pneumatica, som af hyperorthodoxen J. Schwartz förkättrats, är ingenting mindre än irrlärig. I 12 theser framställer förf. i ett temligen läsligt språk sina ganska vulgära åsigter om de gudomliga attributerna, dem han hufvudsakligen hemtat ur den hel. skrift och efter peripatetiska skolans reglor sökt att schematisera. Först definierar han begreppet attribut, frågar sedan om detta begrepp kan tillämpas på Gud, undersöker derefter Guds absoluta och relativa, hvilande och verksamma, immanenta och transeunta attributer, vidare dessas »quidditas» och distinction så väl sins emellan inbördes som från det gudomliga väsendet, hvars essentia och existentia naturligtvis komma under särskilt betraktelse, samt slutligen ifrågavarande attributers indelning och ordning in specie, alltefter den välbekanta, skinntorra, scholastiska methoden. För öfrigt blir läsaren föga besvärad med det resp. ämnets litteratur, ty utom D:r

Klotzius, Macovius, Burgersdicius, Meisnerus och Herebord åberopas inga författare. All denna menlöshet oaktadt, väckte tractaten missnöje och bekymmer hos theologiska faculteten, hvars decanus, J. Schwartz, här vädrat heresi och ogudaktighet, hvarföre han sökte inhibera afhandlingens ventilation. Denna gick emellertid för sig, sedan acad. canzl. deröfver blifvit hörd och fått utlåta sig.

Med sin höge canzler låg prof. Hahn i trägen brefvexling, hvarföre en mängd epistlar af honom finnas i Stenbockska manuscriptsamlingen, alla uttalande mycket devotion och underdånighetssinne, nästan mer är man skulle vänta af en man, som dock längre fram i egenskap af biskop ej visat sig utan en viss nackstyfhet. Såsom exempel på den fromma själens sätt att nalkas öfverheten må här intagas följande utdrag af ett hans bref, dateradt den 27 Jan. 1670 eller dagen förrän han skulle promovera Lunds förste phil. magistrar. Sedan han först i de ödmjukaste ordalag tackat höga canzleren för någon bevisad gunst och välgerning, skrifver han: »Såsom jag i sådan måtto aldrig nogsamt kan min lycksalighet beskrifva, så önskar jag den gode Guden ville göra mig capable en sådan fortune och högönskeligt patrocinium att kunna i alla mina dagar behålla och sustinera och, efter af min ringa person ej annat kan komma till tacksamhetstecken än ett ödmjukt hjerta, så offererar Ed. Höggr. Exc. jag min ringa person, lemnande mig under dess nådigste patrocinio och behaglige disposition, af hjertat önskandes den barmhertige gode Guden ville E. H. E. med den höggrefliga familjen till evig tid välsigna, låtandes aldrig ingen af den höggrefl. familjen fela, som ju vid regementet sitta och ordet föra må! Såsom eljest i morgon vill Gud, under E. H. E:s lyckosamma auspicia och med dess nådigste consens förelöper en

promotio magistrorum af 14 lärde och skicklige personer och äfven samma promotion infaller på Caroli dag till samma dags större festivitet och celebration, alltså hafver Cons. understått sig att skicka några af sina medel och låta i underdånig ödmjukhet invitera H. H. E. Hr general-gouverneuren med de högvälb. kongl. general-commissarier, jemväl H. H. E. Hr grefve Pontus de la Gardie ifrån Skarhults gård, allt till den ändan att samma dag må vinna sin tillbörliga festivitet och consistorium sålunda kan contestera sin underdåniga devotion; ibland andra förnämlige ingenier, som gradus varder confererad, är ock H. H. E. Rikscanzlerens hofpredikant (H. Spegel), hvilken med största beröm i går hafver disputerat, ja till vår nations största heder å denna orten. Honom går academien gerna tillhanda så i underdånig reflex till H. H. E. som eljest hans egna berömlige qvaliteter; i dag lärer Hr Sven Tjernstéen i Bunkeflod pro gradu disputera, förmodar det aflöper ock hugneligen. Studiosi hafva nu i 3 veckor haft herrlige excercitier efter candidati allt stadigt hafva hållit sina disputationes graduales och lectiones præcursorias. Ungdomen comporterar sig helt väl, och förnimmer man inga excesser hvarken i en eller annan måtto, men fast större, ja största ifver och flit uti studierna. Herren förläne den lyckan att här måtte hinna till ett communitet, så tror jag visst här skulle blifva en märkelig frequence. Fast här är intet att hjelpa den fattige ungdomen med, så kommer den likväl nästan dagligen in och låter immatriculera sig, så att här nu för tiden är en temmelig myckenhet. Ed. Höggr. Exc. med hela den höggrefl. familjen befaller jag den trofaste Gud i våld, blifvandes i alla mina lifsdagar E. H. E. underdånigste client

Canutus Hahn.

P. S. Så mycket jag förnimmer af våra utskickade till Malmö, så hafva de kongl. generalcommissarier lofvat sig vilja komma, så framt vädret vill sådant tillåta, hvilket vore academien en öfvermåttan stor honneur och glädje. Ifrån Riksrådets höggrefliga E. grefve Pontus de la Gardie är ännu intet svar kommet, men vi hoppas, der de kongl. general-commissarier komma, så varder H. H. E. ock kommandes, hvilket Gud gifve!»

I denna tonart gå alla prof. Hahns handbref, i hvilka han ofta »quærulerar» alldeles ömkligt och sänker sig nederst i stoftet inför den höge beskyddaren, som deremot säkert mången gång, i ett muntert lag bland vederlikar, af hjertans grund beskrattat och gjort sig lustig öfver allt det osmakliga fromleri, de lärde pedanterne i Lund för honom i sina underdånige skrifvelser uppdukade. Bland alla dessa om den mäktige gynnarens bevågenhet täflande clienter tyckes Hahn hafva behållit priset, ty oblygare än han har ingen dyrkat canzlersmajestätet, jemmerligare har ingen krupit och förödmjukat sig. Ville någon parodiera tidehvarfvets stilus curiæ, skulle han endast behöfva troget afskrifva utgjutelser sådana som t. ex. följande i ett bref från slutet af 1670, som Hahn tillskrifvit grefve Stenbock kort efter sin utnämning till kyrkoherde i Ronneby: »Såsom Hr procancellarius D:r Oelreich månde mig förnimma låta att K. M:ts allernådigsta vilja och E. H. E. nådiga godtfinnande är, det de med pastorater beneficerade här i orten skola sig ordinera låta på det församlingarne kunna desto ordentligare och verkligare betjente blifva, och jag äfven för någon tid sedan genom E. H. E. nådiga disposition är vorden till ett pastorat promoverad, alltså till att underdånigst efterlefva K. M:ts allernådigsta vilja samt E. H. E.

nådiga behag, hafver jag hos mig beslutat att anträda sacros ordines ju förr ju heller; allena understår jag mig sådant ej med allvar företaga, förrän jag E. H. E., af hvars höga nåde jag all min fortune i denna orten hafver och härefter hafvandes varder, detta mitt propositum i underdånig ödmjukhet insinuerar. Mina enfaldige studier hafver jag från ungdomen derhän dirigerat, att jag med tiden skulle blifva något beqvämligt instrument uti Herrans församling; håller alltså detta för en stor lycka att jag sålunda kan komma något närmare mitt föresatta mål. Min profession, som Gud, H. K. M:t och E. H. E. mig förunnt hafva, är ock icke alldeles alien från mitt proposito, efter jag mestadelen illustrerar præcepta med theologiska exempel, visandes alltid derhos hvad nytta hvart och ett moment hafver emot våra vederparter. Felar alltså nu intet mera för mig än jag måtte förnimma E. H. E. denna min underdåniga communication att upptaga med nåder, derom så väl som ett continuerligt patrocinio, hvarunder jag önskar få lefva och dö, jag underdånigst beder och solliciterar, befallandes så E. H. E. med hela dess höggrefl. familj till ett högönskligt välstånd, blifvandes i alla mina lifsdagar E. H. E. och hela dess höggrefliga familjs underdånige client

Canutus Hahn.»

Förra hälften af år 1670, då unga friherre Nils Banér, son af general-guvernören och studerande i Lund, var academiens förste s. k. rector illustris, fungerade Hahn såsom prorector och hade mycket att skaffa med biläggande af de »svåra irringar och tvistigheter, som tid efter annan uppvuxit mellan Herrar consistoriales.» Då var det isynnerhet prof. Hyltenius som »turberade friden och enigheten» inom det lärda collegiet. Någon af collegerna hade slagit under sig dennes pre-

bendebönder och derom blef en gång sådant klammeri mellan honom och Elfvedalius, att procanzleren förgäfves uppbjöd hela sin myndighet för att stilla dem. En annan af fäderna, Casp. Weiserus »hade gerna önskat att denna sak in consistorio kunde blifva componerad, på det icke flere rixæ måtte förspörjas, dock således att vederbörande kunde ske nöjaktig satisfaction. Hvar ock icke, borde injurierna föresättas Hyltenio för att förnimma hvad han dertill svarar och saken sedan refereras immediate till acad. canzleren med ödmjuk begäran att H. H. E. behagade söka Hyltenii förfrämjande på andra orter.» I prot. för den 18 Sept. s. å. »proponerade Rect. magn. att om några voro af consistorialibus, som hade ovilja mot hvarandra, de måtte nu i consistorio komma till amicam compositionem, både att den ankomne kongl. commissionen måtte förskonas med besvären, såsom ock förnimma hvad vilje och uppsåt kunde finnas till inbördes kärlek och enighet dem emellan. Hvaruppå förliktes först proff. Hyltenius och Elfvedalius, sägandes sig icke veta med hvarandra annat än det ärligt och godt är, hvilket de voro sinnade förklara så med ord som gerningar, in consistorio som extra consistorium, öfvergifvandes hvarannan derpå sina händer, med rectoris magnifici afslag. Sedan förliktes proff. Hyltenius och Holm med lika ordeformer. Item proff. Hyltenius och Nordeman eodem modo. Noch proff. Hyltenius och Buscovius, lofvandes att aldrig göra hvarannan emot af privat affect. — — — — Summa: hela consistorium förklarade hvarannan reciproce för god och ärlig och var tillfrids att magnif. rector ville låta H. H. E. Herr fältmarschalken och general gouverneuren det förnimma. NB. Denna förlikning var derföre ansedd att de som membra unitus corporis icke må härefter söka något svårt emot

hvarannan och exasperera något skriftligt eller muntligt, men intet att gripa uti de saker, som allaredo äro under commissionen.»

Med »turbulenta och stridige» studenter, särdeles bland nobiles, hade prorector Hahn äfvenledes mycket »travaljer och besvär.» I en rectors-embetets skrifvelse af den 8 Junii 1669 heter det: »oansedt cons. befinner vara en ganska svår och odieux ting att veta skilja och rangera en eller annan af adeln och det likväl både till professorernas respect och academiens större heder vore tjenligt att K. M:ts allernådigste stadga in constitutionibus academicis cap. X de processionibus hörsamligen aktas och efterlefvas af nobilibus tertiæ classis, ty förfrågar hos H. H. E. consist. sig tjenstödmjukligen att, emedan som nederst i kyrkan är ganska trångt för adeln i de stolar, som äro dem assignerade, och blifver härefter än svårare när flere hitkomma, om man icke skulle bygga några stolrum på en af läktarne och låta dem förvaras med dörrar och lås, på det sådane förargelige händelser, som nu en tid timat och i kyrkan stört allmänna gudstjensten, måtte framdeles kunna alldeles förebyggas och de orolige sinnen veta hvar de sig med sina præceptoribus böra nederslå och förblifva.» Äfven i de academiska lärosalarne började nu blifva trångt om rum. Ännu hade academien intet större eget hus. Theologerna höllo sina offentliga föreläsningar i domkyrkans munkechor och hade sina practiske excercitier i St. Peders kloster, juristerna föreläste i St. Geraldi kapell, medici i St. Dionysii och philosopherna i det s. k. auditorium vetus, hvilket senare rum, beläget jag vet icke hvar, skall hafva varit särdeles obeqvämt, mörkt och dystert. Förmodligen har det varit detta Hahn föreslagit att utbyta mot »latinskolans hus», såsom rym-

ligare, ljusare och bättre beläget. Frågan förekom först den 18 Aug. 1669, då det heter i consist. prot. § 4: »Föreslog magn. rector, om man icke kunde göra ett byte med scholan sålunda, att scholan blifver der som academien nu för tiden är, uppå kyrkogården, och academien blifver i det hus, som scholan har varit? R:o consistoriales ville tillse, hvilket rum som lämpligast sig till hvart och ett skickar.» Utbytet lärer verkligen hafva gått för sig detta eller följande år. Emellertid beslöts att »emedan det är så mäkta trångt in auditoriis, skulle consistorium brukas loco auditorii, till dess man bekommer flere eller kan förse sig med lägligare rum, och skulle pedellerna vara obligerade läsa det upp och igen, strax professorerna komma och äro utgångna igen, på det de acta, som finnas i skåp och bänkekistor, icke må blifva af någon rifne och distraherade.»

Af alla förhandlingar i consist. under Hahns prorectorat finner man att den inför canzlers-styrelsen sig sjelf vedersakande och bäfvande mannen, som enligt sina bref ej tilltrodde sig en egen tanke eller en egen vilja, utan »i allt berodde af H. H. E. och dess nådiga behag, allena såsom ett ringa och ovärdigt instrument i den höggrefliga handen något kunnande förmå och uträtta», bland kamrater och lärjungar ingalunda varit så eländig, ja att han mot sjelfva biskop Vinstrup kunde uppträda med kraft. Den maktfullkomlige bispen hade vid denna tid »instigerat en hop theologiæ studiosos att vara vidrige mot academien och ej underkasta sig examini professorum theologicæ et philosophicæ facultatis, innan de till predikoembetet invigdes.» Denna oordning beifrade i synnerhet proff. Hahn, Elfvedahlius, Cassius och Buscovius, såsom lärare i »de disciplinis, hvar-

förutan ingen kunde blifva en grundlig theologus». Philosophiska faculteten hade flere gånger communicerat sitt missnöje med biskopen och anmodat honom enligt acad. constt. låta sina prestcandidater först undergå den academiska examen innan han ordinerade dem, men faculteten hade endast erhållit »spotska och skymfaktiga svar», ja dess utskickade voro till och med personligen »af bispen med allehanda onyttiga ord och åthäfvor bemötte». Frågan var således ändtligen hänskjuten till de kongl. commissarier, riksråderna Clas Rålamb och Joh. Gyllenstjerna, hvilka nu infunnit sig på ort och ställe för att ransaka i alla academiska tvistemål så väl mellan lärarne inbördes, som mellan dem och biskop Vinstrup, landshöfding Leyonsköld och procanzler Oelreich, med hvilka de voro inveckladc i många stridigheter. I prot. för d. 20 Sept. 1669 har rector »proponerat H. H. biskopen D:r Vinstrups — med anledning af klagomålen inför den kongl. commissionen — insinuerade skriftliga begäran att njuta ett sannfärdigt attestatum uppå några punkter, hvilka härefter antecknade finnas, bad fördenskull hvar och en af D:nis consistorialibus ville till hvar punkt gifva sitt speciale opartiske votum. Prof. *Buscovius* protesterade, att han ej kunde gifva sitt votum, eftersäsom Hr biskopen rejicierar och declarerar honom för sin fiende och afundsman uti sin inlaga, der han dock episcopo aldrig hafver gjort något emot. Prof. *Cassius* idem dicit och dermed trädde de båda af, så länge bispens begäran företogs och examinerades. *Quæstio 1:ma.* Om Vinstrupius någon tid och i någon måtto hafver turberat academiam och deruti gjort factiones? Vota: prof. *Weiserus:* Jag vet inga turbas eller factiones vara gjorde vid academien af Hr biskopen. Prof. *Wandalinus* vet af inga factionibus eller turbis.

Prof. *Elfvedalius:* Jag vet af inga factionibus och aldrig har han solliciterat mig dertill. Men kallas det *turbæ* att förhindra det alle studiosi icke måga komma hit till examina theologorum & philosophorum, och bispen hafver det gjort, kan jag detta membrum intet neka. Proff. *Spole* & *Nordeman* consentiunt. Prof. *Holm:* Om med det ordet *turbera* förstås 1 att studenterna icke äro inkomne till academien, som faculteterna hafva sig besvärat öfver; 2 att prof. *Schwartz*, förmedelst det att han icke njöt residenset, derifrån biskopen kastat honom ut, intet kom att fullfölja sin profession och predikande, så kan icke nekas att vår academie är något turberad. Men eljest vet jag af inga factionibus och har aldrig någonsin lockat eller dragit mig dertill. Prof. *Hyltenius:* Utom disputen de examine studiosorum, vet jag Hr biskopen icke hafva varit academien emot, mycket mindre factiones anställt. D:r *Beckman* consentit cum *Hyltenio*. Prof. *Pufendorf* vet intet af factionibus, vet ock intet att bispen har turberat ganska academien. Prof. *Schwartz* bekänner att bispen dermed har turberat academien att han 1 har patroniceral Fulede, 2 intet velat efterlåta att studenterna skola presentera sig facultatibus, för hvilken sentens facultas juridica så många resor ord för honom in consistorio talat hafver, 3 sin egen person har förhindrat sitt embete förrätta både på predikstol och katheder. Men hvad factiones anlangar, vet han intet. Prof. *Hjort* vet för sin person hvarken af turbis eller factionibus. Eljest att icke rumor är i landet om åtskillige oredor vid academien, nekar jag intet mig att hafva förnummit, men ursprunget vet jag intet. Prof. *Baggerus:* Jag efter mitt samvete icke kan säga eller förstå några turbas eller factiones vara skedde. Är det något, blifver det väl af actis et

probatis upplyst för den kongl. commission. *Rector magn.* vet hvarken af turbis eller factionibus, der Hr biskopen visar sig vara oskyldig uti den punkt om examine studiosorum. — — — — *Quæstio 2:a.* Om Hr biskopen hafver turberat pacem academicam och academicis gjort förtret eller ondt tamquam hostis academiæ & tyrannus? På denna fråga hafva de fleste proff. lemnat undvikande svar, ungefär i samma ordalag alla. Prof. *Hyltenius* förmente att det vore en omild saga blott att bispen skulle vara hostis eller tyrannus academiæ. Prof. *Schwartz* ville ej säga ut sitt votum, förrän bispen förklarade hvad han förstod med hostilitate & tyrannide. Prof. *Baggerus* säger sig ej veta någon orsak till tyranni eller hostilitet och *Rector magn.* vet af ingen hostilitet eller tyranni i regard till acad. *Quæstio 3:a.* Om Hr biskopen hafver *förfört* någon af clarissimis dominis professoribus? blef strax med enhälligt nej besvarad, med undantag af prof. *Schwartz*, som sade att han intet resolverar sig häruppå, förrän han får veta, hvad som skall förstås med det ordet *förfört*. *Quæstio 4:a.* Om clarissimi domini professores hafva förnummit Hr biskopen uti någon måtto att hafva varit så ogudelig och öfvergifven menniska, hos hvilken hvarken Guds eller konungens respect plats finner? Här veta de fleste proff. intet annat med bispen än det gudeligt och ärligt är. Prof. *Spole:* Jag som en menniska kan intet annat se än Hr biskopen är en gudelig man, gör sina afton- och morgonböner och går flitigt i kyrkan. Prof. *Hyltenius* kan intet annat säga än att bispens *utvärtes* lefverne är ostraffligt. Prof. *Schwartz* deremot säger, att Hr biskopen deruti handlar emot Gud och skandaliserar församlingen 1:o, efter han, så länge jag hafver varit här på orten, har brukat Herrans nattvard cum

pertinaci odio & invidia emot sin nästa och besynnerligen emot mig sjelf, nullum meis precibus de pace locum relinquens; 2:o efter han för hat öfvergifver den ordinarie predikan, som han tillförene har besökt; 3:o quia pænitentes excludit a sacra coena ob incerta peccata; 4:o excommunicat ob levia peccata eos quos nescit, an poenitentiam egerint; 5:o quod hic Lundis format illegitima et violenta judicia. Contra Regem, quod noluerit parere quibusdam resolutionibus et decretis regiis. *Rector magn.* för sin person har aldrig förnummit Hr biskopen vara ogudelig eller öfvergifven antingen mot Gud eller sin konung; är eljest något pecceradt mot konungen, som han anklagas för, varder det sig väl visandes vid den kongl. commissionen, när vederparterna sina probationer framvisa. — — — — *Quæstio 6:a.* Om Hr biskopen hafver varit academicis så fiendsk, att icke någon af dominis professoribus kunde till ett ögonblick vara säker för hans gewalt? besvarades med enhälligt nej, undantagandes att prof. *Schwartz* säger sig icke hafva varit säker mot bispens utkastande och öfvervåld. *Quæstio 7:a.* Om consistoriales hafva förnummit Hr biskopen vara en kättare, och i stället att han skulle afvärja kätterier från detta land, han deremot hafver uppfyllt det med åtskilliga kätterier, förnämligen Calvinisk, Anabaptistisk och photiniansk, hvaröfver consistorium sig skall hafva beklagat? Prof. *Baggerus:* Hvad det sig anbelangar, vet jag intet att beskylla Hans ädla Högvördighet och icke heller att det är med hans vetenskap någon tolererad in ecclesia, antingen af docentibus eller discentibus. Prof. *Hjort* consentit. Prof. *Schwartz* vet väl att bispen ställt fram en och annan villfarande mening, äfvensom att han recommenderat irrlärige studenter till att predika i församlingen, men vill likväl icke

hålla honom för en kättare, ej heller beskylla studenterna för uppenbart kätteri. Prof. *Pufendorf* vet af inga kättare eller kätterier bispen att påbörda. Prof. *Nordeman:* Jag vet med Hr biskopen intet kätteri, eller att han uppfyllt landet med kättare, ehuruväl att jag hafver hört en af honom recommenderad Lüneburgsk student vid namn Daniel Bruchstedt disputera med prof. Schwartz de omnipresentia corporis Christi, den studenten förnekade, item att animas humanas non propagari per traducem, sed creari, hvilket jag för mitt samvetes skull intet kan underlåta att attestera. *Rector magn.* har aldrig förnummit Hr biskopen vara någon kättare, eller uppfylla landet med kätteri, men prof. Schwartz har angifvit i consistorio sådane personer vara här i landet »och hafva af episcopo veniam concionandi, hvilket han säger sig vilja bevisa.»

Något som högeligen synes hafva bekymrat prof. Hahn under hans rectorat, var oenigheten mellan Vinstrup och Oelreich, hvilken, länge närd, vid denna tid utbrast i full låga, så att den föranledde undersökning af de kongl. commissarierna. Med anledning deraf föreslog rector en undersökning derom i consist. den 21 Sept. 1669, då prof. Baggerus först yttrade: »Hvad egentliga orsaken månde vara till denna oenighet, som icke ringa graverar academien, är Gud allena bekant, dock kan det väl någorlunda synas att uppkomma deraf att episcopatus och procancellariatus äro åtskilde, hvilken separation, eftersom den Gudi och K. M:t så har behagat, jag för min person hörsaml. underkastar mig, intill H. M:t någon annan förändring behagar derutinnan göra. Prof. *Hjort* vet intet uti denna sak att votera, utan underdånigst acquiescerar uti K. M:ts allernådigst gjorda disposition. Eljest att det ju af denna separation

skulle synas några gemöters ovilja mot hvarannan vara uppvuxen, hvaraf academien måste lida, kan jag icke neka. Prof. *Hyltenius:* Ehuruväl jag i all underdånighet är förnöjd med den förändring, som K. M:t antingen hafver gjort eller härefter allernådigst behagar göra, så är jag likväl på mitt samvete förbunden till föreställde quæstion att svara mig vara vederredo att bevisa intet allena alla de förföljelser, som till mitt förderf emot mig äro anställde, utan ock en stor del af de andre skadeligaste oroligheter, som vi hafve haft, utaf detta fundament enkannerligen flutne vara, och fördenskull, såsom en den derigenom allramest förtryck har lidit, med ängslan önskar att H. K. M:t allernådigst behagade härefter förhindra att ingen af det fundamentet måtte olägenhet och fara utstå. Prof. *Spole:* Jag kan icke annat se än att så väl den oenighet och missförstånd, som äro uppvuxne emellan Hr biskopen och Hr procancellarien, som den oenighet mellan membra academiæ, som mycket större afsäges än hon i sanning är, flyta af denna separation af 2:ne embeten, hvilka på alla de academier, jag afvet, äro sammanfogade.» Sedan alla de öfrige proff. yttrat sig ungefär på samma sätt, aflemnade slutligen rector magn. följande sinnrika votum: »Procancellarius carperar episcopi actiones, episcopus carperar procancellarii actiones; vore episcopatus och procancellariatus uti ett subject, så vore en stor del trätor borta, efter ingen är så extraordinarie oförnuftig att han träter med sig sjelf. Dock är min allernådigste konungs ordres min högsta lag att efterlefva.» I samma protocoll förekommer af rector följande dristiga förslag: »Såsom det gifver tillfälle till åtskillige svåra domar och tal om academien, att Hr biskopen negligeras uti intimationer, ty frågade rector magn. om consist. ville assecurera

honom för tilltal, der han hädanefter går honom alldeles förbi, och om man icke enkannerligen skall förfråga sig hos de hög- och välborne Hrr commissarier om Hr episcopi och Hr procancellarii rang, efter hele verket synes deruppå studsa». Detta förslag antogs med det tillägg, att saken först borde communiceras med procanzleren. Onekligen förekomma alla dessa frågor nog obetydliga, men då de charakterisera både tidehvarfvet och universitetet i de dagarne, lärer den benägne läsaren finna att de ej kunnat uteslutas ur denna historia, som hemtar sitt hufvudsakliga värde från en diplomatisk noggrannhet i framställningen af de handlande personerna, sådane de i ord och handlingar målat sig sjelfve. Upsala academis protocoller från samma tid lära, efter alla tecken att sluta, ej gifva Lunds efter i något hänseende. Sednare hälften af sjuttonde seklet var i allmänhet de små passionernas tidehvarf, och det är i sanning, åtminstone inom de lärdas republik, sällsynt när någon mera högsinnt personlighet i den tiden framträder. En sådan fanns dock äfven i Lund, och det var Samuel *Pufendorf*, som också synes ej hafva tagit särdeles verksam del i alla dessa fåfängligheters öfverläggningar och strider. Upphöjd öfver partierna, har han ofta med fin ironi bestraffat sina småaktige colleger, men ännu oftare alldeles undandragit sig dessa consistorii-sessioner, öfver hvilka småaktig afund och eländigt pedanteri utvecklat sitt qväfgas.

Snart fann sjelfva Hahn den stugan för trång, och började längta efter frisk luft. Han uthärdade ej längre än till början af år 1671, då han sökte och genom K. M:ts nåd erhöll transport från Lunds universitet till »Ronneby pastorat och prosteri», en

befordran som han, märkvärdigt nog, vunnit innan han var prestvigd. Såsom läsaren sett af hans ofvan intagne bref af år 1670 till acad. canzleren, hade han såsom utnämd kyrkoherde i Ronneby väl »beslutat att anträda Sacros ordines», men »understod sig ej att sådant med allvar företaga, förrän han detta sitt propositum i underdånig ödmjukhet hos Hans Höggrefliga Excellens insinuerat hade». Efter erhållen nådig tillåtelse af H. H. E. lät han sig prestviga den 10 Febr. 1671, och tyckes strax derefter hafva lemnat Lund. Från prost och kyrkoherde i Ronneby blef han snart genom sin biskops nåd befordrad till prost öfver Medelstads härad. Åtta år derefter vederfors honom den nådiga utmärkelsen att han, som det heter, mot både vett och vilja erhöll kongl. fullmakt att vara pastor i Landskrona och derjemte vice biskop öfver Lunds stift. Gamle Peder Vinstrup var nemligen »dels af ålder, dels af mensklig skröplighet så medtagen, att K. M:t befann honom vara alldeles caduc». I fullmakten, daterad Ljungby den 29 Nov. 1679, har K. M:t »nödigt och nyttigt erachtat till att förse staden Landskrona med en capabel och väl qualificerad man, som icke allenast kyrkoherde-embetet dersammastädes med all trogen nit och åhåga kan bekläda och förrätta, utan ock om stiftets vårdande till våre undersåters välfärd och förkofring, så i andelig som lekamlig måtto, vid D:r Vinstrups höga ålder och oförmögenhet disponera; alltså har K. M:t dragit ett särdeles nådigt afseende uppå de goda qualiteter och exemplare lefverne samt långlige och trogne vid prestembetet anviste tjenster, genom hvilka kyrkoherden i Ronneby stad, mag. Knut Hahn gjort sig hos K. M:t väl recommenderad» o. s. v. En månad efter Hahns utnämning till v. biskop dog Vinstrup, och Hahn erhöll

sedan den 3 Febr. 1680 ordinarie biskopsfullmakt, ty i den tiden upprättades ej förslag till biskop, utan kungen utnämde hvem han i nåder fann dertill skickligast och tjenligast vara.

Huru skicklig och tjenlig att befrämja konungens undersåters välfärd och förkofring, så i andelig som lekamlig måtto, biskop Hahn varit, kan man inhemta af hans förtjenster om Lunds stift, sådane de i Cavallins Herdaminne äro framställde. Sällan har väl en slugare prelat och samvetsförtryckare sutit på den stolen. Han förstod konsten att disciplinera och uniformera församlingen, och han förstod många andra konster, såsom läsaren skall få se i nästa del af denna universitets-historia, der Hahn i egenskap af procanzler kommer att spela en framstående rôle både som restaurationens man och som den förslafvande academiska etikettens. Exemplarisk var han ock som en hustrus man, i alla stycken fogande sig efter sin biskopinnas önskningar. Sed hæc hactenus. Vi träffa detta dygdiga par, som sagdt är, ännu en gång. De salige makarne tyckas hafva varit hvarandra mycket värdiga. Deras år 1664 ingångna äktenskap var »sterilt», som det heter i en minnesskrift öfver dem.

Samuel Pufendorf

följer nu i ordningen, ty oaktadt han i nästa tidskifte ej var rector, fick han dock den äran att höstterminen år 1670 föra ordet i stället för den till rector illustris ånyo utkorade studenten, friherre Nils Banér, som naturligtvis var en blott figurant på den consistoriela presidentstolen. Egen är den företeelsen, att en af Europas celebriteter, Samuel

Pufendorf, haft sin plats i ett lärdt collegium anvisad vid sidan af en obscur ung baron, som den academiska flärden upphöjt öfver både honom och hela den vittra senaten, hvilken förmodligen skolat vinna i glans och anseende genom att lemna klubban i friherrehänder, huru omyndiga de än måtte vara. Aristokratismen hos de lärde bär dock större skuld i afseende på ett slikt missförhållande än syndaflärden hos de förnäme, ty ho kan undra deröfver att adelige piltar mottogo ett förtroende, som patres conscripti hade den narraktigheten att åt dem uppdraga? Ostentation och grannlåtsjuka har för öfrigt i alla tider varit en universitetsodygd i vårt k. fäderneslаnd. Af detta sinne för sken och prakt har det emellertid blifvit en följd att Pufendorf aldrig kommit att iklädas rectorsvärdigheten vid Carolinska academien, hvars största heder och prydnad han dock var under loppet af de 8 år, han der tjenstgjorde.

Han måste dock här intaga sin plats såsom Lunds universitets styresman, till ordningen den femte från den lärda republikens stiftelse. Det var den 23 Juni 1670 Pufendorf af consist. väldes till prorector under baron Nils Banér, »hvars under förra halfåret ådagalagde stora nit och berömlige förtjenster om alla academiæ angelägenheter bevekt professores att honom nu ånyo till rector illustris utse, kalla och utkora». Det synes som Pufendorf helst sett om någon annan fått uppdraget att vara prorector, ty i protocollet heter det, att »ehuruväl att prof. Pufendorf föredrog åtskilliga orsaker till sin excuse och begärde att prorectoratet måtte blifva på någon annan devolveradt, icke dess mindre, emedan alla vota voro härutinnan consentiente, ty efterläts honom inga vidare excuser, utan blef häruppå önskadt honom lycka af samtlige consistorialibus. Häruppå gjorde

prof. Pufendorf sitt juramentum prorectoris publice in consistorio och tillträdde strax samma embete. Men innan vi se hans verksamhet såsom ställd i spetsen för vår Carolina, är det väl tillbörligt att gå något tillbaka och visa bland annat huru den seculariske mannen blifvit åt detta lärosäte eröfrad.

Redan 10 år före academiens stiftelse hade han på sitt sätt varit i Svensk tjenst, nemligen såsom privatlärare i Svenska ambassadören Peter Julius Coyets hus i Köpenhamn, der han läste för äldste sonen och derjemte för någon af Sten Bjelkes omvårdnad, som vistades i samma hus. Denna condition måste P. lemna förrän han velat och innan han kommit att besöka sina principalers fädernesland. Ty just som hans resa öfver sundet var beslutad, och sedan hans och disciplarnes »saker och resetyg voro i god ordning inpackade», utbrast 1657 års krigslåga och P. blef jemte hela sitt resp. herrskap »af de Danske tagen i corperlig arrest och förmenter att lemna Köpenhamn». I denna sin fångenskap, hvilken varade 8 månader, studerade P. hufvudsakligen »Cartesium och andre den aristoteliska skolans vedersakare», genom hvilket studium han sjelf säger sig blifvit frigjord från »de Peripatetikers sträfva och rynkpanniga ethica». Förlossad ur Danska fångenskapen, begaf han sig med sina disciplar och deras far, som 1658 blef Svensk Envoyé i Haag, till Leyden, der han vistades en längre tid såsom privatiserande lärd, gjorde bekantskap med bröderna Witt m. fl. utmärkta den politiska frihetens förfäktare, och hade 2:ne gånger besök af sin fordne lärare, prof. E. *Weigel* från Jena, som då fick del af hans »Meletemata philosophica, dem han blott till sin egen rättelse i pennan affattat hade». Weigel, som här såg de första grunddragen till ett nytt system, upp-

manade P. att från trycket utgifva dem, och således utkom år 1660 i Haag Pufendorfs »Elementa jurisprudentiæ naturalis», detta till volumen obetydliga, men till sitt innehåll vigtiga arbete, som bådade hvälfning inom hela rättslärans område. Det skapande snille här uttalat sig i originela och lefvande tankar, fastän höljda i omklädnaden af en tung mathematisk bevisning, banade författaren väg till flere af tidehvarfvets bättre och sjelfständiga naturer, bland andra till den frisinnade churfursten af Pfaltz, Carl Ludvig, åt hvilken han dedicerat första upplagan af sina »Elementa». Till svar på denna dedication erhöll P. af sin ädle Mæcenas icke blott ett egenhändigt tacksägelsebref, utan derjemte kallelse att komma till Heidelberg såsom professor i jus naturæ & gentium, en vetenskap som, ända hittills äfven till namnet okänd, af ingen annan kunde föredragas än af P., som just i dessa Elementa uppdragit grundlinierna deraf. P. var då något öfver 28 år gammal och 4 års philosophiæ magister, utan synnerlig utsigt till befordran i ett tidehvarf af nästan allmän politisk reaction, och således utan många sympathier med en så framåtsträfvande ande. Den Stuartska dynastiens restauration, Ludvig XIV:s regeringstillträde och Danska souverainitets-förklaringen voro alla på året samtida tilldragelser med Pufendorfs första framträdande på skriftställarebanan, en af Joh. Witt redan i ett bref till Pufendorf anmärkt synchronism, som för den unge författaren ej kunnat innebära synnerliga utsigter för de liberala och reformatoriska idéer han i sitt arbete uttalat. I hufvudsaken öfverens med Hugo Grotius, Bayle och Milton, hade han blott gifvit deras läror ett solidare underlag och deducerat dem efter strängt vetenskaplig method från den fria socialitetsprincipen, hvilken snart

sagdt alla regenter i Europa på den tiden de facto förnekade, men hvilken princip då, såsom förmodligen ännu i dag, utgjorde rätta häfstången för det politiska framåtskridandet. Churfursten Carl Ludvig, sjelf en man af mouvementet och afgjord fiende till det repressiva systemet, förstod Pufendorf och rigtningen af *hans* system. Sedan denne antagit professors-fullmakten och flyttat till Heidelberg år 1661, blef han snart en af furstens förtrognaste och längre fram antagen till enskilt lärare åt dess son thronföljaren. Kort derefter anlände till Heidelberg magister Erik Lindeman, sedan Kongl. Rådet grefve Lindschöld, i sällskap med en ung konungason, Gustaf Carlsson, hvars informator han var. Gemensamma studier förde snart tillhopa tvenne snillen sådane som P. och L. och ehuru de bekände diametralt motsatta politiska meningar, blefvo de dock »med hvarandra ganska allierade.» Af ett uttryck hos P. kan man sluta att det varit L., som eröfrat den förre åt Carolinska universitetet, dit äfven den sednare blifvit kallad. Kongl. fullmakt att vara eloqu. prof. i Lund träffade nemligen L. i Paris vid samma tid som P. i Heidelberg erhöll en dylik på juris naturæ & gentium professionen vid »das nun eben fundirte Universität in Schonen.» P. hörsammade kallelsen, men L. drog sig undan, föregifvande att han »ej alldeles dirigerat sina studier för det academiska, finnande hos sig dertill mindre både inclination och disposition, än till någon tjenst vid hofvet eller cancelliet, ehuru ringa den än månde vara.»

Orsaken hvarföre Pufendorf lemnade sin plats i Heidelberg, der han dock haft så mycket uppmuntran ej blott af »sin nådige furste, hvars ynnest och vänskap han alltjemt i allrahögsta mått fick åtnjuta», utan

äfven af »öfverfullt auditorium utaf unge män från både Holland, Frankrike, Sverige och de flesta Tyska stater, som gerna ville afhöra lectiones uti en ny vetenskap», var den att »Tyske kejsaren m. fl. Tyske potentater vexerade hans generosissimus princeps för det beskydd denne lemnade honom mot de beskyllningar och persecutioner, för hvilka han och hans skrifter i den tiden voro exponerade.» Det var i synnerhet en tractat utgifven af P. särskilt på Churfurstens begäran, »De statu imperii Germanici», som ådragit honom »regenternes missnöje och hat samt bitterhet och afund af de lärde, som ansågo sig böra strida för status quo, såsom pro aris & focis.» I denna tractat äfvensom i åtskilliga andra politiska diatriber, t. ex. i »Miscellanea Laconica; Prodromus justitiæ Palatinæ in casu Vildfangiatus; Meursii Ceramicus geminus;» m. fl. flygskrifter af kaustisk beskaffenhet hade han angripit mången rutten köping i Tyskland och stött på de ömmaste punkter i den vidunderliga statskroppen, hvars hela rättstillstånd syntes P. vara en karikatur på »status civilis & politicus.» Han ville således föranleda räfst och reform af den bestående ordningen i Europa, hvilket var nog för att ådraga honom de enväldiges uppmärksamhet så väl som de förskräcktes. När nu dertill kom att P. hade studenternas öra, var det ingen man att tåla i en academisk catheder. Churfursten fick således snart uppmaning att antingen förbjuda fortsättningen af hans betänkliga föreläsningar eller »removera» honom från Heidelberg. Ingendera ville den rätts- och frihetsälskande mannen, utan försvarade fastmer sin Pufendorf och hans åsigter. I samma mon dessa grepo omkring sig hos ungdomen, måste derföre kraftigare mått och steg af vederbörande vidtagas. Romerska curian blef af conservatisterna på-

kallad till hjelp och Påfven var ej sen att sända sin bannstråle mot P. på samma gång som ett kejserligt edict anbefallte åtskilliga hans skrifters offentliga öfverlemnande åt lågorna. Deröfver skämtade blott P. i en ny icke mindre retande brandskrift, ett academiskt programm, utgifvet höstterminen 1666, deruti han dref obarmhertigt med både påfve och kejsare, jesuiter och embetsmän, med det kyrkliga skrymteriet så väl som med det politiska. Nu gick det för långt, och man begärde ingenting mindre än den försmädarens utlefverering af churfursten. Denne förmådde ej skydda honom längre, utan gaf honom det rådet att mottaga den genom hans broder Esaias, som i den tiden stod särdeles högt hos Svenska regeringen, utverkade kallelsen till den nya academien i Lund, hvilket råd understöddes af Erik Lindeman, som gälde mycket både hos P. och churfursten, helst sedan han lyckligen utfört den långvariga processen mellan Chur-Pfalz och Chur-Maynz angående samma »jus Vildfangiatus», hvarom P. skrifvit i ofvannämnde »Prodromus justitiæ palatinæ.» Vildfångsten eller, som det hette på den tidens barbariska latin, jus Vildfangiatus, var en rättighet, som churfurstarne af Pfalz haft alltsedan de voro kejsarens pfalzgrefvar, att neml. under en slags lifegenskap tillvälla sig alla de personer, som nedsatte sig i Neder-Pfalz och deromkring utan att vara födde af äkta säng eller så framt de ej inom natt och år af annat herrskap reclamerades. I detta mål hade Lindeman varit Carl Ludvigs egentlige sakförare, men P. försett L. med en mängd historiskt-juridiska argumenter mot den bekante Boeclerus, som var motpartens advocat och aldrig kunde glömma det nederlag, han här lidit.

Pufendorf lemnade således Heidelberg der dock hans 7:åriga vistande burit frukt i åtskilliga liberala

institutioner och i den bättre politiska anda, som ännu i dag, efter 180 års förlopp, ej alldeles utslocknat i storhertigdömet Baden. På sommaren 1668 afflyttade han med sin familj till Lund, sedan han den 10 Okt. 1667 erhållit kongl. fullmakt att vara »Juris naturæ & gentium nec non ethices & politices professor vid kongl. carol. academien.» Ett af de gamle s. k. residentierna upplåts honom till logis, 900 dal. s:mt anslogos till hans lön jemte Höjebro mölla (¼ mil från Lund) såsom præbendehemman. Nödigt bränsle skulle anvisas honom »på academiens skogar.» Man ser af allting huru angelägen Svenska regeringen varit om mannens fästande vid detta lärosäte der hans lönevilkor varit nära dubbelt så fördelaktiga som collegernas. För att icke besvära honom med Svenska språkets inlärande, gafs honom formlig tillåtelse att »dictera sina anföranden och memorialer till cons. protocoll på Tyska eller Latin, hvilket honom för godt syntes.» Också har han ytterst sällan befattat sig med de Svenskes tungomål i den akad. senatens sessioner. Första gången hans namn förekommer i protocollen är den 26 Sept. 1668 då en »studiosus Paulin var inkallad för gräl och slagsmål med en af barberaren Hieronymi gesäller, som han midt på ljusa dagen å öppet torg slagit öfver ryggen med en stor prygel och derföre af rector blifvit hotad med 3 dagars fängelse, så framt han ej ville förlika sig med gesällen; men vore han dertill beredvillig, skulle han slippa med 1 dags arresttum.» En annan student vid namn Eckermann hade äfven deltagit i detta öfvervåld, och »begärade nu magn. rector att höra Hrr Consistorialium mening.» Pufendorf voterade i sin ordning sålunda: »Das Factum wäre zwar an sich sehr arg, allein weil ihrer so viele, so könnten sie nicht alle wohl zu

Strafe deswegen gezogen werden, hielte also unvergreifflich dafür, dass die beiden Rädelsführer auff eine Zeit incarceriret würden, und zwar also dass sie nicht Ursach hätten ein Ludibrium daraus zu machen. Den übrigen könnte man eine scharfe Corectur auflegen.» Om denna sentens förenade sig pluraliteten af proff., hvarpå studenterna åter inkallades och fingo del af beslutet, hvaremot Paulin protesterade, »begärandes att hellre blifva relegerad än att ånyo gå in carcerem.»

Allt ifrån sistnämnde datum synes P. under loppet af det första året hafva varit träget närvarande i consist. och tagit verksam del i öfverläggningarne, så snart någon vigtigare fråga der förekommit. I afseende på straffbestämmelser öfver »exorbitanta studiosi» har han alltid röstat med den lindrigaste åsigten, men der det gällt förslag till professorstillsättningar eller andra frågor, hvaruppå salus reipublicæ på något sätt kunnat bero, synes det att han icke lagt finger emellan. Ofta var han då ganska hvass och sarkastisk i sina utlåtanden. Så t. ex. när han med anledning af extraord. phil. theoret. prof. H. Baggeri otåliga begäran att af cons. blifva recommenderad till ordinarius prof. i samma vetenskap efter N. Wolff som tagit afsked, yttrade dessa ord:

Mus miser est, antro qui tantum clauditur uno, förmenande att theol. adjuncten Christian Papken vore till ifrågavarande tjenst mera meriterad och att Bagger först borde genom något specimen göra sig berättigad dertill, efter »han med sådan otålighet scrupulerade och traktade derefter, under det Papken med patience och undergifvenhet afvaktade vener. consistorii vota och relinquerade saken dispositioni superiorum.» Helst hade Pufendorf önskat att båda sökanderna kunnat vid detta tillfälle vinna befordran,

särdeles som professionen i fråga vore så rik och vidtomfattande att den gerna kunde fördelas på 2:ne subjecter, af hvilka den ene borde öfvertaga logiken, den andre metaphysiken, men som detta »för medlens skull» ej läte sig göra, nödgades han endast föreslå Papken, som redan genom utgifna skrifter bevisat sig kunna »väl handtera philosophiska quæstiones.» Med Pufendorf förenade sig alla proff. utom Elfvedalius, som »förmenade att, såsom prof. Baggerus hafver denna profession på ett års tid med beröm förvaltat såsom extraord. professor, han nu efter praxin Upsaliensem borde vara i bästa consideration att komma till ordin. prof.» För öfrigt är till märkandes att Baggerus varit särdeles gynnad af acad. canzlern och i en dess skrifvelse till consist. utmärkt såsom den sannskyldige candidaten till ifrågavarande tjenst, hvarpå han tyckes sjelf hafva ansett sig ega en slags survivance i sin extraord. professorsfullmakt, den han erhållit under sitt vistande i Stockholm kort efter det han såsom helt ung blifvit magister vid den första promotionen i Lund, år 1670. Säkert vann carol. acad. betydligt derpå att Pufendorfs votum vid detta befordringstillfälle blef gällande, ty Papken hade mycket hufvud och rättfärdigade snart P:s förord genom en mängd grundliga och lärda arbeten, hvilka endast af Pufendorfs egna äro fördunklade. Vid ett annat tillfälle yttrade P. sig särdeles skarpt emot academie-räntmästaren Daniel Schwartz, som i allmänhet var nog trög i sin tjenstutöfning och ofta förhalade tiden med uppgörande af academiens räkenskaper. Nu hade han derom blifvit flere gånger af cons. påminnt, men utan verkan, hvarföre patres ville att »inspectores ærarii med pedellerna måtte gå till quæstorem och ej förr släppa honom än som han gjort sin räkning.» Pufendorf deremot

tyckte att »man borde pålägga quæstori arrest, till dess han gjort räkningarne och att inspectores ærarii skulle hjelpa honom derutinnan, neml. med räkningarnes förfärdigande. In hanc sententiam ibant & ceteri omnes consistoriales qui aderant.»

I prot. för d. 14 Dec. 1668 förekommer ett drag af P:s fint gisslande penna med anledning af cons. bekymmer rörande hvad plats »in convivio futuri novi rectoris» man borde anvisa den nyligen utnämnde och till staden ankomne men ännu icke installerade eloquentiæ & poeseos prof. Cassius, en fråga, som naturligtvis behandlades såsom mycket maktpåliggande. »Hr prof. Pufendorf vermeinte doch, dass Niemand dadurch præjudiciret würde, wenn man den Herrn prof. Cassium auff dem Convivio nächst nach dem Magnifico per civilitatem locirte, zumahlen weil an vielen Orten den neuankommenden exprés eine Ehre angethan wird.»

Den 23 Juni 1670 »framviste rector illustris ett bref till cons. af H. H. E. riksamiralen tillika med en copia af K. M:ts bref till H. H. E., innehållande K. M:ts allernådigste behag det prof. P. åtnjuter sin lön uti rede contante penningar och icke uti spannemål eller andra varor och att han njuter 400 R:dr till att inrätta sitt hus, hvilka 400 R:dr bestå uti 2:ne poster, 200 R:dr att bekomma af prof. Bagger för en residentie, som han till capitlet är skyldig, och 200 R:dr af D:r Christian Foss, som han till academien är skyldig för 2 små hus, hvilka academien efter sal. riksskattmästarens död äro hemfallne:» — ett nytt bevis på det värde, regeringen satte på en man, som äfven ej nog kunde uppskattas. Ty det var dock en stjerna af första ordningen, som i honom lyste på den academiska himlen och åt det ljuset fröjdade sig många ynglingar icke

blott från Sverige och Danemark utan från en mängd utrikes orter. Ty flere af dem, som hört hans föreläsningar i Heidelberg, hade dragit efter honom till Lund, hvars lärosalar voro blott alltför trånga att inrymma så många åhörare. Denna trängsel kring P:s catheder väckte naturligtvis afund och missnöje hos flera af hans colleger, men isynnerhet hos den ofvanbeskrifne juris prof. D:r Beckman och theologiæ prof. D:r J. Schwartz hvilka förenat sig med biskopen D:r Peder Vinstrup om en anläggning till P:s störtande. I början af år 1672 hade Pufendorf i Lund utgifvit sitt stora classiska arbete »de jure nat. & gentium libri octo.» Med anledning deraf tillades honom af Svenska regeringen en icke obetydlig lönetillökning, som tyckes hafva vållat explosionen af den anläggning, som mot P. var uppgjord. Man började med muntliga »calmunier» och förtal man och man emellan, hvilka togo den svåra charakter att P. ansåg sig skyldig att beifra dem *).

---

*) Han begaf sig likväl först till Stockholm för att lugna den uppskrämda regeringen, men kort efter det han dit anländt, erhöll canzlern gref Stenbock ett bref från Vinstrup, dateradt d. 19 April 1672 af följande lydelse:

I Jesu Naffn!

Höjwälbaarne Herre, Herr Riicks-Raad och Amiral, Academiæ Carolinæ Cancellarie, Magnificentissime, Naadige Herre oc Gunstige Patron!

Efter at Herr Professor Pufendorf war forreest her fra oc til Stockholm, hwor hand maa skee allerede er ankommen, haffver jag omsider erfarit att hand den bog, som hand her udi Lund nyligen haffver ladet trycke, haffver förbudit her at distraheras, saasom han haffver ocsaa tagit til sig alle correcturer, oc befalet den som haffver oplagt och bekaastet bogen neml. Ljunghaus, at kjöbe til sig alle de exemplarier, som tryckeswennerne äre berättiget til at ege oc behlode, paa det ingen her udi Lund oc udi landet, ej

Den 12 Juni 1672 upptogs i cons. prot. »Hr prof. Pufendorfs inlefvererade scriptum, hvarutinnan han besvärade sig öfver något tal som är utspridt om den bok han nyligen hafver publicera låtit de jure

---

heller Professores oc Jeg maa bekomme noget exemplar at see oc läse. Dermed haffver hand gjort sig suspect hos alle. Thi her er en stærk opinion, at hand udi samme bog skal haffve infört adskillige materier, som icke kand approberes, efter som mand aff adskillige hands discurser haffver fornummit, at hand icke er rictig udi Religionen; thi hand skal nogle gange haffve framfört et oc andet som er imod Augustanam Confessionem oc Theologiam, contra Constitutiones oc Juramentum Professorum, hwilcket de haffve refereret for mig som det vel forstaar. Han finnes at fölge sine egne sær tancker baade imod Scripturam oc Philosophiam. Der menes, naar hand der oppe haffver offererat til store Herrer de exemplaria, som hand herfra haffver med sig taget, at hand da agter at komme hid tillbage med den authoritet oc myndighet, att ingen aff oss skal understaa sig at contradicera hannem, der som vi kunne fornemme hannem udi bemelte bog at haffve skreffvet noget heterodoxum. Man haffver fornemmet aff den som haffver oplagt bogen at saa snart hand kommer hit tilbage fra Stockholm, da skulle alle exemplaria forsendes ud til Tyskland oc andere fremmede Lande. Da er ingen twiffl at fremmende Theologi oc maaskee ocsaa Philosophi jo skulle skriffve imod den bog, dersom derudi noget urichtigt findes; hwilcket skulde bliffve Theologis oc Philosophis herpaa stedet til temmelig spott, lige som de haffve seet oc leest samme bog oc indet derudi haffve kundet observere, eller ligesom wi i Academia icke mindre end hand skulle være heterodoxi. Hand haffver comitteret en stor dristighed oc prejudice dermed at hand det scriptum haffver ladet utgaa foruden al censur oc foruden al communication med nogen, enten udi Facultate Theologica eller udi de andre Faculteter. Det oforgripeligen synes raadeligt att E. Höjgreffl. Excell. eller Hans Majestät Sjelff lader udgaa en befaling til mig, Rectorem oc Consistorium, at exemplaria aff bemelte bog icke udskickes til fremmede steder udenlands, forend den aff Faculteterne i detta Academie er rewideret oc igjennemlest.

nat. & gentium, och begärde att denna bekymfning må remonstreras H. H. E. Hr rikamiralen. Resp. Vener. consist. fann billigt till att förklara härutinnan efter tillbörlighet hans namn till det bästa hos

---

Jeg maa ydermere notificera Ed. Höjgreffl. Excell. aff min embetes pligt oc aff min samwittighet tiltwungen, at welbemelte Herr Professor Pufendorf haffver udi privatis Collegiis her udi Lund proponeret oc expliciret en bog, de *Statu Imperii Germanici*, som er forböden at bruges oc leses udi det Romiske Rige, förmidelst det at derudi findes adskilligt schimpkligen infört imod Keys. Maj. Höjhed; Author kaldes *ficto nomine Severinus de Monsambani Veronensis*. Der menes aff alle at Pufendorf selff er den Monsambanus; hwilket jeg dock icke kand ey heller wil hannem offerbevise; men hand selff nocksom giffver det tilkjende dermed at hand den bog udi sine collegiis, som meldet er, haffver lauderet oc expliciret; ja udi sin Disputation, de Republica *Irregulari publicè defenderet Monsambanum* oc refutert nogle fornemme Authores, som udi Tyskland pro Cæsare haffver skreffvet imod hannem. Der berättes at Magistratus *in Romano Imperio* skal haffve en stor summ penge udloffvet til den som kand aabenbare eller aprehendere oc offverleffverere bemelte Authorn. Nu kand det letteligen divulgeres oc udspredes, endogsaa til Aulam Cæsaream ved Pomeranus oc Germanus Studiosus, *Nobiles* oc *Ignobiles*, som haffve hört her udi Lund Pufendorfium at lese oc forklare bemelte forbuden bog; siden kan derom fra Keyseren komme klagemahl ind for vores Allernaadigste Konge oc Herre som en Princeps Romani Imperii; oc daa maa ske skal det objiceres mig, at jeg som en Pro Cancellarius oc bör at giffve act paa det som leses oc skriffves her i Academia, icke haffver saadant i tid aabenbaaret. Med mit forbud haffver jeg icke understaaet mig at forhindre bemelte hans lesning; thi hand wil endteligen raade sig selff, sjunes icke at wilde agnoscere nogen Pro-Cancellarius offver sig; jeg ock elsker fred oc rolighed. Udi bemelte Disputation haffver hand oc expresse lauderet oc defenderet dogmata oc principia Th. Hobbesii de Cive & Leviathan, som er en Engelsk kjettere, ja en Atheist. Udi forgangen maanet haffver hand disputeret de Legibus Sumtuariis, oc da forswaret

alla och att skrifvas skulle till H. H. E. med ödmjuk begäran det cons. måtte kunna lefva här med större rolighet och säkerhet och att hans H. H. E. ville söka härutinnan något expedient att de med större rolighet här blifva måge.» Med anledning af denna således beramade consistorii skrifvelse anlände ett K. M:ts nådiga bref af Stockholms slott den 10 Juli 1672 deri det heter: »Ändock vi hade förmodat att den nådige omvårdnad som Vi så genom

---

Anabaptisternas mening, ja der hannem blef opponeret, at Swenske Loven oc forordningen icke forbyder men tillader Steuderna adskillig slags klæde-drægt, efter som en hver *ordinis ratione computerer,* da skal hand haffve responderet saaledes, *etjam Rex erare potest;* Hvilket jeg dock icke selff hörde; thi jeg da icke war in Auditorio tilstede; men en Professer som hörde det, haffver refereret det for mig. Meere om hands wrange opinioner erfares wel med tiden hwarpaa jeg tanquam Pro-Cancellarius skal giffve god act. Gud weed at jeg saadant skriffver om hannem icke ex odio men necessitate & ratione officii. Jeg kand wel unde hannem den credit, som hand siges at haffve der oppe hos store Herrar, men dog for Academiens beste skyld maa jeg paaminde, att mand wel warer sig for hannem. Der som hand der noget andrager imod mig, sin conspirant, Rectori Hyltenio til wilje, da, dersom jeg faar det at wide skal befindes at hand sparer sandhed. Jeg haffver intet ont förskyllt aff hannem, men alt got, hwilket alle her wide, oc han selff icke skal kunne benechte. Jeg beder om förladelse at jeg Ed. Höjgreffl. Excell. udi sine Höje oc wigtige affaires med saadan ingrata materia, dog icke uden förnödenhet, molesterer oc opholder. Jeg hermed wil haffve Ed. Höjgr. Excell. sampt sin elskelig Höjwelb. Gemahl oc Börn under den Allerhöjestes trygge beskjärmelse troligen oc af hjertat befalet. Forbliffvendes stedtze

E. Höjgr. Ex.

Aff Lunde Gaard d. 19 April 1672.

Underdaanig oc ydmyg tjener

Peder Winstrup, D:r.

commissioner som andre utvägar dragit hafve, att afställa och dämpa de stridigheter och oredor, som af hvarjehanda tillfällen emellan senatum academicum i Lund någon tid bortåt uppvexne varit hafva, skulle haft den verkan, att slikt oväsende alldeles hade måst blifva afskaffadt och hvar och en sitt embetes syslor uti endräkt och sämja till den studerande ungdomens nytta desto bättre kunde sköta och förrätta, så måste vi likväl fast ogerna förnimma, huruledes nu ånyo igen några irringar der synas vilja yppas och utbrista, förmedelst det omdöme, som en part säges hafva om prof. Pufendorfs nyligen af trycket utgångne bok de jure nat. & gentuim. Nu är oss fuller okunnigt hvad det egentligen vara må, som en eller annan på bemälte bok kan hafva att tala, lemne det ock ännu i sitt värde, med hvad fog sådan åtalan sker; men emedan deraf likväl något oväsende torde förorsakas, som både Oss något förtret gifva såsom ock academiens uppkomst och den helsosamma intentionen, som Vi med dess derå orten inrättande haft hafva, hindra kunde; ty drage vi till Eder den nådiga tillförsigten, att J tillsen det sådant icke till någon skadelig orolighet utslår, utan der någon förmenar sig competera om ett eller annat, som i bemälte P:s bok tyckes anstötligt vara några påminnelser att göra, sådant då måtte ske med vänlighet och först privatim, honom allena upptäckas, att taga deröfver hans förklaring» m. m.

Oaktadt regeringen således under sitt särskilta beskydd tagit Pufendorfs bok, blef den likväl ej långt derefter antastad af ofvannämnde hans eländige afundsmän, hvilka deri funno mindre lärdom och snille än ogudaktighet och upprorsanda. Sina lumpne anmärkningar insände de genom Peder Winstrup till K. M:t och sökte dermed allarmera den knappt myn-

digvordne Carl XI, som lyckligtvis då ännu ej bekände den absolutism, han längre fram omfattade. Anmärkningarne blefvo derföre af honom tillbakavisade jemte nådig befallning åt obscuranterna att nedlägga sin obefogade talan mot ett verk, som »hvilade på säkra och axiomatiska principier, hvilka ingalunda föllo emot den rena gudaläran, ej heller afveko från ethica vere rationalis & scientifica», såsom det heter i Konungabrefvet af $^{15}/_{8}$ 1672. Derefter sökte Pufendorfs vedersakare stöd åt sina förkättringar hos theol. faculteten i Lund, men äfven här väckte de föga sympathier, fastän Schwartz var facultetens decanus och lärdaste ledamot. Denne måste derföre i eget namn beifra saken och uppsatte en lång rad af theologiska klagopunkter mot detta philosophiska arbete, som dock alltigenom andas den uppriktigaste vördnad för den heliga skrift och aldrig tillåter sig något omdöme der förnuftet kunde *synas* i strid med uppenbarelsen. Rörande verldsliga regementet i allmänhet och de Tyske furstarne, isynnerhet, »dessa nådige junkrar och adeliga Jönsar», instämde P. med D:r Luther temligen noga, men hvad hjelpte det? Sjelfva reformationens fader började i den tiden af Svenska konungaträlar misstänkas som frondör och snart blef han ej längre ansedd för orthodox politiker. Schwartz' polemiska uppsats bestod af argumenter numererade efter artiklarne i ett theol. dogmat. compendium, hvarigenom han ville öfverbevisa P. om en mängd villfarelser och innovationer af den betänkligaste art. Sedan libellen af Vinstrup, som dock sedermera desavouerade den, blifvit censurerad och godkänd samt af Beckman tillökt och förbättrad medelst åtskilliga ethico-juridiska anmärkningar, öfversändes den af B. till någon af hans conservative vänner i Giessen, der den år 1673 blef tryckt med den

bekanta titeln: »Index novitatum quarundam, quas D:r Sam. Pufendorf libro suo de jure nat. & gentium contra orthodoxa fundamenta Londini Scanorum edidit.» Författaren till den anonyma skriften igenkändes lätt af P., som för sin existimations skull ansåg sig tvungen att låta åtala den. Beskyllningarne voro af den plumpaste natur och gingo å heder och ära, ja de voro till en del sådane, att bevista skulle de satt P:s lif och själ i fara, hvarföre isynnerhet hans broder, diplomaten Esaias P., skall hafva uppmanat honom till detta steg. Hans vedersakare hade stämplat honom icke blott till Epicuré, pelagian, Socinian, Hobbesian, Cartesian, Spinozist, Calvinist, polygamist och antinomist, utan äfven till *atheist* och upgrek, hvilken senare egenskap han isynnerhet uppenbarat i *Moskau* der han »varit redo till att conformera eller rättare fingera doctrinam inculti istius populi moribus conformem.» Visserligen tycker man att P. ej behöft upptaga en så grof och smutsig handske, helst hans anseende då redan vuxit till en makt inom hela den odlade verlden; men dels var det den tidens sed att beifra pasquiller, dels ansåg väl P. sina fiender mogna för hämnarens svärd, dels fägnade det honom att se ett så skändligt skrymteri blottas, dels önskade han uttryckligen att Svenska nationen, såsom »populus nobilis & valde generosus», ej skulle fläckas genom någon misstanke om delaktighet i ett anslag, som »endast 3 vanbördige Tyskar» (Beckman, Schwartz och Weisser) »i samråd med en Dansk Presul Vulpinus (Peder Vindstrup) honom till förment skada och undergång hopsmidt.» Derföre ville han på laglig väg se dem i ljuset framdragas, och sedan Beckmans handstil blifvit igenkänd i manuscriptet som P. skaffat sig från det tryckeri uti Giessen, der det blifvit utgifvet, hade han att göra

med en man, som ingalunda drog i betänkande att i hopp om mildring af eget straff röja sina medbrottslige. Desse lemnade väl B. i sticket alla, med undantag af Schwartz, som gjorde allt för att försvara de theologiske anmärkningarne uti »Index novitatum», hvilkas upphofsman han ej alldeles förnekade sig vara och derföre äfven ingick med en underdånig supplik om pasqvillets förskoning från bödelns handläggning, men de blefvo dock samtligen inför hela allmänheten bränmärkta såsom »skalkaktige och ärelöse calumnianter», och P. erhöll den mest lysande upprättelse genom den slutdom, som K. M:t fällde i denna cause celèbre, hvarom närmare detaljerad upplysning finnes i Beckmans ofvanintagne biographi. Pufendorfs samling af flere skarpa satirer i »Eris Scandica» och några andra lika saltade skrifter, som tid efter annan utkommo, hafva åt odödligheten öfverlemnat icke blott hans oblygaste försmädare, D:r Beckman »med sina XI aristoteliska dygder», utan ock de andre i mörkret smygande conspiratörerna mot hans goda namn och rykte.

Hela denna polemik synes för öfrigt ej hafva stört P. i hans rent vetenskapliga verksamhet. Året efter det han låtit trycka sitt stora verk eller 1673 utgaf han »De officiis hominis & civis libri duo», ett slags sammandrag af det förra och icke alldeles så lärdt som detta, ~~skall~~ hvilket kanske varit mindre tillgängligt äfven för studenter, emedan det täflar med Hugo Grotii bekanta hufvudarbete, icke blott i vuernas omfattning och rikedom på idéer, utan ock i colossal mångkunnighet och lärdomsapparat. Det är väl också endast denna senare omständighet, som vållat att få läst, fast många beundrat det, ty plan och method äro här icke mera afskräckande än i Grotii »de jure belli & pacis», som dock blifvit ett

vade mecum för så många rent praktiska statsmän och diplomater. Utom dessa 2:e böcker utgaf P. i Lund 8 disputationer af hvilka somliga gå på 3, andra 4, 5, 6, ända till 8 ark. Den första, de forma reipublicæ Romanæ, är ventilerad den 9 Juni 1669, respondente Nicol. Banér lib. Bar. de Gamle Carleby, densamme, som året derpå blef academiens rector illustris och således sjelfva P:s förman; den sista, de Civitate, är af den 29 April 1676, således kort före Lunds sköfling af Danskarne och då redan ryktet om deras annalkande jagat många af både docentes och discentes från academien. P. synes hafva hållit ut till sista man och endast för fiendens påträngande våld gifvit vika. Från Lund flyttade han nu till Stockholm, der han i 12 år fungerade som rikshistoriograph och derjemte vissa tider var Carl XI:s handsecreterare. Hans verksamhet i Stockholm hör icke hit, men skulle någon af våra läsare vilja se hvad han der uträttade och huru hans bana lyktades, hänvisa vi till hans lefverne i Svenskt biogr. Lexicon, XI bandet, der förf. äfven sökt lemna en närmare charakteristik öfver så väl mannen sjelf som hans skrifter.

Vi återvände nu till den tidepunkt af P:s academiska lif, der vi lemnade honom då det Schwartzio-Beckmanska oväsendet kom emellan och afbröt betraktelsen af hans consistoriela verksamhet, för hvilken man torde kunna påräkna samma intresse hos läsaren, som för allt hvad en så mångsidig och stor charakter vidrört och genomkämpat, äfven i dessa trånga förhållanden, under hvilka han dock utvecklade sin inneboende öfverlägsenhet. Inga omständigheter kunna synas alltför små och obetydliga, hvilka på något sätt betinga en P:s verldshistoriska företeelse. De äro dock momenter i ett segerrikt och ljusfullt

lif, och ju mera mörker och slafsinne honom i den tiden omgifvit, desto klarare och herrligare framstår han sjelf för våra ögon.

I consistorii session den 7 Juni 1669 voro fäderna så turbulenta, att P. nära tröttnat deraf. Silentium imponerade han dock, i det han reste sig från sin stol, förmanade dem och sade: »Skall det vara ett sådant oväsende här, då må en Teufel komma in Consistorium.»

Den 3 Dec. s. å. »proponebat Prof. Pufendorf: Quamqvam Magn. rector ab ipso postulaverit, ut etiam vener. consistorio proponeret petitum D:ni procancellarii contra Doctorem Beckman, quia ipse tamen justas habet rationes, qvare isti negotio» (det var fråga om en upprättelse åt Oelreich af Beckman, som honom förolämpat och »beskämt») »interesse non possit, igitur se petere, ut excusatus habeatur, quominus ipse eam causam proponat ac petere se a vener. Cons. ut alius eligatur, qui istud negotium proponat.»

I prot. för d. 11 Apr. 1670 heter det: »såsom prof. Pufendorf fann nödigt för några sina ärenders förrättande resa till Stockholm, ty frågade han, om vener. Cons. kunde för tiden efterlåta honom fortsätta samma reseplan och om det hade något gifva sig i commission som han kunde förrätta. Resp. Cons. bejakade, att han måtte samma resa fortsätta, önskandes honom dertill mycken lycka, men visste för tiden intet committera honom som synnerligt vore, allenast han hade academiam alltid till det bästa recommenderad.» Med anledning af denna tjenstledighet synes P. ej i cons. förrän den 23 Juni s. å., der han från Stockholm återkommen »berättade huruledes H. H. E. riksamiralen hade gifvit sig (honom) befallning att, näst en flitig salutation till Hrr consistoriales, bedja och förmana dem alla samtlige till

flitighet uti sitt embete och inbördes ro och enighet sig emellan.»

Den 25 Juni 1670 då Pufendorf tillträdde sitt prorectorat, hvarom mera ofvanföre, »proponerade han, om icke dansmästaren, som hafver stuckit acad. vaktmästare och sig sedan undstungit, skall med ett publico programmate citerad blifva; resp.: cons. approberade detta att han peremtorie blifver citerad till svars inom 14 dagars tid, äfvensom att der lägges arrest på den lön, som dansmästaren är uppförd uppå staten och han hafva skall här vid acad. Sedan blef inqvireradt om upphofsmännen till det tumult, som passerade mellan den 23 och 24 Midsommarafton om natten, och befanns som följer. När studenterna till en stor del voro gångne till vallen ofvanför capitéen Preens hage, kom Christian Waktmäster gåendes med acad. och stadsens vakt till 7 man stark, dock intet annat gjorde än helsade på studenterna, hvarmed han gick till bredgatans tullport. En stund derefter kommer han gåendes samma väg tillbaka och hade Jöns Block, Clemmed, grefve Pontus De la Gardies fogde, samt några andre med sig i följe; der möter dem Benjamin Chroneborg ett stycke förrän de kommo der studenterna suto, helsar uppå dem och frågar, hvi de gingo nu så många man och så stark vakt, sägandes, vi hafva mäkta storaktigare vakt nu, som bär sådane store Franske gehäng, hvartill vakten eller de andre svarade intet, utan gingo sin väg. Vid de kommo midt för studenterna, säger Ericus Rundstéen till de andre studenter: jag undrar hvad vakten har att göra denna vägen som är utom staden; de skulle likväl hafva något derför. Strax derefter vid det vakten var nästan som förbikommen, springer Lars Persson Stalenus till, frågar hvad vakten ville göra den vägen, om de icke skulle

få sitta deruppe och göra sig lustige, utan att vakten skulle gå och gapa på dem. Och vid han talar detta tillika med flere ord, slår Chroneborg, som stod något bakför de andra, till vaktmästaren med en sten och råkar honom i ansigtet, att bloden fråser dermed af honom. Strax följa de andre, såsom Lars Persson Stalenus, Carl Holm, dansmästaren, Abraham Hyltenius, Hr Kyhlens dräng tillika med en hop andra hvar efter annan till vakten, då de drefvo vakten undan till dess de voro komne mellan Capitéen Preens och Nils Pasadis' gård, der Kyhlens dräng Anders hugger vaktmästaren öfver hufvudet med sin värja, men icke så att der kom sår utaf, utan hatten skorrades, och vaktmästaren slår till honom med bardizanen. Då kommer dansmästaren i största furie och stöter *honom* i lifvet med sin värja, sägandes i det samma han gaf stöten: du hund, du musst sterben, dragandes sig strax bland de andre tillbaka, så att han kom af vägen. Och såsom vaktmästaren då blef genom två vakteknektar hafd undan derifrån, följde fuller de andre studenterna den öfriga vakten till dess de voro komne till secreterens Sven Kråka, der vakten ställer sig vid prof. Hahns gård men studenterne ett stycke derifrån och skiljdes omsider åt.»

Den 29 Juni s. å. »berättade prorector, prof. Pufendorf, hurusåsom en Holländare vid namn Mauritz Bouche har sig hos honom angifvit, begärandes njuta exsecution uppå en Kongl. revisionsdom hos prof. Jos. Schwartz' hustro på en post pengar, hvilka hon tillika med sin förriga man blifvit sig skyldig m. m.» Derpå refererades i detta consistorio hela handeln af det tumultet, som passerade midsommarafton mellan studenterna och vakten. Och såsom dansmästaren De Creaux befanns vara »rätta bane-

mannen till det blaisir, som vaktmästaren Christian hade fått, har ock derpå strax begifvit sig härifrån, ty blefvo studenterna in eo puncto libererade, men eljest för det andra bullret och tumultet, som de hade fört, således straffade, att Benj. Chroneborg skulle böta 8 R:dr för det han tilltalte vakten med hårda ord när vakten gick rolig och stilla och sedan slog till vaktmästaren med sten. Lars Stalenus skulle böta 6 R:dr för det han först drog sin värja och gaf sig samman med vakten. Ericus Rundstéen 2 R:dr för det han med sina ord likasom instigerade studenterna att gå uppå vakten der vakten gick stilla, och han likväl hade bordt, som en gammal student, att hålla desse yngre derifrån och stilla dem. De andra, såsom Hyltenius (köttslig broder till prof. H.), Carl Holm &c blefvo af prorector starkt tilltalte, och emedan några af dem voro mycket unge och ännu under præceptorum hand och inspection, ty skulle de recommenderas sina præceptoribus till straff och näpst. Kyhlens dräng Anders var nu bortrest ur arresten. Eljest blef hvar och en af desse tillsagdt af consist., att der de kommo någon gång igen med någon sådan faute, att de utan tillgift skulle blifva relegerade.»

Den 9 Juli s. å. proponerade prorector, att skrifvelse måtte afgå till Quæstor, som någon tid varit borta från acad., »att han strax kommer tillbaka och antingen förrättar sin tjenst såsom sig bör eller ock alldeles öfvergifver henne.» Derpå upplästes H. H. E. acad. canzlerns bref angående procanzl. D:r Oelreich, att honom intet må förbigås uti de saker som honom concernera, dateradt Ulfsunda d. 8 Jan. 1670. Lectis litteris prorector proponebat: Aunon pareri debeat litteris Illustr. cancellarii, quibus jubet ut secundum constitutiones consist. cum D:no

procanc. in causis præcipue gravioribus communicet & copiam faciat eidem in loco consistorii proponendi, si quæ circa res academicas ille monenda habet? Detta var en ömtålig fråga, och såsom saken i ett längre bref af P. till canzleren omröres, hade sjelfva propositionen af prorector blifvit utaf somliga illa missförstådd och förvrängd. Frågan besvarades emellertid naturligtvis med enhällige ja, och sedan alla vota blifvit insamlade, föreslog P. följande svar af consistorium: »Consistorio nihil magis esse in votis quam ut constitutiones ex amussi sartæ tectæ conserventur & tam unus quam alter ab isdem præscriptum officium faciat. Consistorium quoque confidere, se per irregularia isthæc tempora actiones suas ita direxisse, ut facile liquidam earum rationem reddere queat. Ceterum uti sua Excellentia et in principio et in fine litterarum suarum expresse ad constitutiones suum mandatum rettulit, ita etiam consistorium intelligere suam Excellentiam hoc velle, ut omnes æque jus suum per constitutiones collatum imperturbate exerceant. Consistorium graviora negotia libenter cum procancellario juxta constt. communicaturum, neque copiam defore eidem monendi, si quid ratione officii ipsi incumbit, quin potius D:num procancellarium ultro posse & debere rectorem monere, si quid ejusmodi in academia occurrat quod huius perspicaciam fugerit.»

Den 21 Juli meddelade prorector ett löfte af biskop Vinstrup, med anledning af det ledigvordna Hoby lilla pastorat, som någon föreslagit till acad. præbende, att der något af »pingvissimi pastoratus in vicinia» blefve vacant, skulle han i stället söka reservera det åt academien, hvarefter »consist. beslutade skrifva till H. H. E. canzleren och begära att der må afgå ett Kongl. bref till biskopen derom,

att sådane pastorater må academien tilläggas när de blifva ledige.»

Den 27 Juli »proponebat prorector, an in litteris ad illustrissimos D:nos commissarios generalia tantum essent exprimenda una cum deprecatione pro reducendis professoribus» — det var fråga om Beckman, Vandalin, Weisser, Hjort, Cassius och Buscovius, hvilka DD. EE. riksrådd. Joh. Gyllenstjerna och Clas Rålamb efter generalcommissionens slutransakning ansett böra ur staten afgå och förafskedas, såsom de der sina muneris partes ej fullgöra kunde, — »singula vero gravamina late deducta D:no Curatori Dureelio sint transmittenda, ut ipse illa D:nis Commissariis, alteri ambobusve insinuet & recommendet.»

Den 10 Aug. s. å. »berättade secretarius academiæ sig efter consistorii begäran varit uppå Wallen — curator Durells egendom i Halland — och lefvererat dess bref till H. E. Hr Johan Gyllenstierna, som vid den tiden firade sitt biläger med Hr curatorns yngre dotter, men intet bekommit något skriftligt svar deruppå, emedan han då stod in procinctu itineris att resa derifrån, utan att H. E. muntligen befallt honom säga consist. på sina egne och H. E. Hr Clas Rålams vägnar, det DD. EE. ville hafva consistorii begäran uti godt minne, så om de professorers recommendation, som kunna reducerade blifva, som om de mangel, hvilka vid den nyssankomne staten förekomma, att academien uti allt skall hafva sitt goda nöje, och vilja DD. EE. det första som de komma till Stockholm gifva consistorio sitt skriftliga svar härom och med högsta förmåga dertill arbeta, att ingen skall hafva skälig orsak sig beklaga, bjöd emellertid consistorii membra vilja lefva roligen och stilla och icke låta sig irra af en eller annan ting.»

Samma dag heter det i prot. att »efter man

förspörjer att tullnärerna låta uppköpa uti portarne smör (detta kostade i den tiden 1 D:r 24 öre per L℔, Råg 2 D:r, Korn 1: 12, Hafre 20 öre) och andra varor, att de icke kunna komma till torgs och allom till köps, ty resolverade cons., att secret. academiæ skulle tala med Sven Johansson att sådant må förhindras, eljest vill man låta klaga deröfver hos Landshöfdingen.»

Den 17 Sept. s. å. »proponerade prorector P., hurusåsom han tillika med inspectoribus ærarii och quæstore hade uppå consistorii vidare ratification bortstadt efterföljande hemman: 1. den gården i Norra Möinge som Bengt Ifvarsson har åbott (afstått) till Nils Rasmusson för 18 D:r s:mt; 2. ett hemman i Länhössle och Norra härad till Tyge Torstensson för 38 D:r s:mt; 3. ett fjerdedelshemman med en qvarn i Köinge och Frosta härad till Jöns Andersson för 15 D:r s:mt och 4. ett hemman i Djurslöf som Lars Cleve har åbott till Åge Jeppsson för 15 D:r s:mt? R:o cons. approberade föreskrifne städsmål.»

Den 17 Sept. »berättade prorector, hurusåsom en bonde i Vallkärra vid namn Hans Olsson, har på ett år eller tu intet utgjort sitt landegille och gör icke annat än nederröter och bränner upp det ena huset efter det andra, och medan en annan bonde vore, som ville taga gården emot, ty frågade han, om den skulle honom efterlåtas? Resp. Emedan den förrige bonden icke gör ut sitt landegille, ty är han efter recessen förfallen från gården: kan man hafva någon annan god bonde i stället, då är bäst att låta honom bekomma den.»

Den 14 Nov. s. å. »gaf prorector tillkänna, huruledes Hr grefve Stenbock», (en son till acad. canzleren?) »tillbjuder sig att hafva en oration på

nästkommande Caroli dag, *) begärandes consist. ville honom det efterlåta. R:o: consist. befann det mycket godt, glädjande sig deröfver att han ville sig det omaket uppåtaga.»

Den 21 Nov. höllos vidlyftiga rådplägningar med afseende på det stundande rectorsvalet, hvarvid theol. prof. Hjort åstundade blifva ihogkommen och theol. faculteten hos canzleren begärt att »detta munus måtte till någon af dess ledamöter devolveras, eftersom den faculteten icke mer än någon annan må gås förbi uti electione novi rectoris, såsom det några resor för detta skall hafva skett.» Detta hade dock i sjelfva verket ej händt mer än en gång, neml. när Pufendorf den 23 Juni 1670 valdes till prorector under studeranden, friherre Banérs »illustra magnificat», ty att prof. Hahn under förra hälften af detta år varit prorector, det var stricte efter academiens constt., efter han näst förut varit rector. Orsaken dertill att Pufendorf och ej Hjort blifvit prorector var den att Hjort, som först haft »rectoratus academicus sig skriftligen tillbjuden, recuserat sådant onus, hvadan det lagligen öfverflyttats på jurid. faculteten och prof. Pufendorf. Cons. beslöt derföre att gå prof. Hjort denna gång förbi, »alltefter constitutionum rätta mening, enligt hvilken han intet synes kunna nu denna gång rectoratum prætendera;

*) Denna dag skulle enligt consistorii beslut årligen firas med tal, sång, middagsmåltid och musik. Första gången eller 1669 hade canzleren »uppå samtlige proff:um begäran resolverat, att medlen till en liten måltid, som måtte anrättas, skulle af academiens intrader upptagas och förskjutas.» Andra gången firades Caroli dag med phil. doctorspromotion, då magistrarne »sammansköto expensa både till musique och collats samt derutöfver bekostade ett fackeltåg med raqueter, alldeles såsom vid promotiones i Kjöbenhavn.»

och fördenskull såsom cons. hafver haft sina vigtige orsaker, hvilka ock ännu durera, hvarföre det intet hafver kunnat lämpa sitt omröstande uppå en annan af samma facultet» — hvarmed theologen J. Schwartz förverkat ett sådant förtroende, visar sig ej nog tydligt i prot. — »så synes efter constitutiones ordningen intet kunna gå tillbaka, utan böra komma uppå facultatem philosophicam.» Detta consistorii enhälliga beslut, till följe hvaraf prof. Nordeman blifvit utkorad, godkändes af canzleren, som i bref af den 30 Nov. »berättar sig sett academiens rättmätige skäl att således procedera med mutatione rectoratus, som härtill skedt är, begärandes att detta må communiceras med fac. theol.» Emellertid »hade consist. tyckt rådeligt vara att tillbjuda rectoratum åt H. H. E. Hr riksamiralens och acad. canzlerens son, högvälb. Hr grefve Carl Stenbock, hvarföre proff. Hahn och Elfvedalius i samma ärende varit till honom försände, men berättat, näst en mycket stor tacksägelse till consist. för den tillbjudna ära, det han fuller ännu näst Guds hjelp till en tid blifver vid academien och han ännu inga ordres af sin Hr fader derom fått hafver, consist. då ville hafva honom härutinnan excuserad.»

Såsom tidsbild och uttryck af consistoriel omständlighet i undersökningsväg, tillåter förf. sig att här till slut intaga följande utdrag af prot. för den 22 Dec. 1670, helst det är det sista consistorium, hvari Pufendorf varit ordförande. Läsaren tordo utan svårighet härvid kunna inflytta sig i prorectors kläder och föreställa sig huru det må hafva förekommit en man af P:s upphöjda tänkesätt och skarpa kritik, att se sig tvungen att handlägga ett mål som detta, under hvars ransakning så mycken abderitisk löjlighet kommit i dagen. Om någonsin, har väl P.

då känt sig placerad i ett Tungusien genom kallelsen att vara ledamot i Lunds academiska consistorium. *)

Uti Stenbockska manuscriptsamlingen finnas sju bref af Pufendorf till acad. canzleren, alla på Tyska,

---

*) Cons. majori den 22 Dec. 1670, »proponerade Hr Magn. Pro Rector, hurusåsom en skrift vore i dessa dagar uppslagen, hvaruti stud. Gerhardus Oligeri Fulede synnerligen blef till sitt namn och existimation angripen och förutan honom Hr D:r Christian Foss med sine barns præceptore, och såsom Hr Doctorns tjenare Christian Jönsson förmentes hafva derom någon vetenskap, ty blef han inkallad och tillspord, hvad han hade derom att berätta. Då sade Christian sig förlidne afton varit på apotheket och der kommit i tal med Johan Ertman, Apothekarens son, som sagt sig talt med Matts Nilsson, en student som är hos Johan Friderichs, och haft honom till att afskrifva detta pasqvill, hvarföre Joh. Ertman ock nu frågat, om Christian visste något deraf? Christian svarade (consecutio temporum iakttages sällan i denna tidens protocoller) ja och sade, att Doctorn hade tagit det till (åt) sig. Joh. Ertman frågade vidare, hvad Doctorn ville göra med det, efter han fått ett tillförene af Hr Hans i Sörle. Christen sade: ju flere han kunde få, dess hellre såge han det. Då svarade Per Månsson Cervinus, en student som ock stod derhos, att Doctorn icke hade behof söka copierna, ty han kunde väl få ett rätt original, för der äro väl 20 exemplar och ändå 20 till, som D:rn icke får. Christien sade, att D:rn icke högre begär än att få ett rätt original. Joh. Ertman sade, att D:rn kunde ej förbjuda att de ju måtte skrifva exemplar deraf, och sade derhos att der var en skändeskrift uppslagen om de danske studenter, och det togo vi oss intet efter (ej till hjertat?), och emedan D:rn har copia deraf, så kunde han intet undra, att de taga copia af detta. Christen sade, att han icke visste om D:rn hade denna copia, men att deras skolmästare (sic) har den, det vet han noch. Joh. Ertman blef inkallad och frågad, om han hade haft detta pasqvill? Då sade han ja och sade sig det fått af Hans Casper och gifvit Matts Nilsson till att afskrifva det. Hr Prorector frågade quo fine han hade tagit copie deraf? Ertman svarade det vara skedt af sig för curiositet. Peder Månsson blef inkallad och frågad om han

af hvilka det första är dateradt den 27 Martii 1670 och handlar om hans då färdigskrifna bok de jure naturæ & gentium. Då det är af en litterär-historisk märkvärdighet, må det här intagas. Det lyder så:

---

hade detta pasqvill? Han svarade sig icke hafva det, men sett det hos sin camerat Hoffgard och hos honom läsit, och som han trodde, har *han* fått det hos Mårten Lipper. Arnoldus Hoffgard eller Kropp blef inkallad och frågad, om han icke hade haft detta pasqvill och hvar han hade fått det? Då sade han sig skrifvit det hos Matts Hanssons, som är collega secundæ classis uti skolan, och tillika med honom hafva Mårten Lipper, Jöran Offvesson och Ludovicus Munte skrifvit det efter Lippers dictamen. Denne Hoffgard såväl som Ertman blefvo tillsagde af consist., att skola blifva i arrest, att de icke förresa ur staden. Severinus Johannis blef inkallad och frågad, hvad han visste om detta pasqvill att berätta? Då sade han, att förliden Tisdag kl. 9, då han ernat sig gå till klostret och höra på den predikan de skulle göra, som skulle taga attestatum, då stodo Peter och Olof Berendts söner, studiosi af Christianstad, vid academiæ dörr och sade sig funnit detta pasqvill nederliggande på marken, men de hängde det upp. Då tog Severinus det af dörren och hade ärnat lefverera det till professorn, efter han såg att det angick någons existimation, men Lipper ryckte det ifrån honom. Sedan gick Severinus till Lipper och skref det af, hvilken skrift han ock sedan lefvererade till D:r Christian. Hans Casper blef inkallad och frågad hvar han fått det exemplar han hade communicerat med Ertman? Han svarade sig fått det af Joh. Classon Wildskytt och det icke annat varit än copia. Casper blef befallt blifva uti arrest. Christian Schartau blef inkallad och frågad hvar han fått det exemplar han hade afskrifvit? Då sade han sig fått det af Matts Hansson och tillika med Martino Lipper det afcopierat. Jöran Offverson sade sig om aftonen kl. mellan 4 och 5, när han skulle gå till Hr prof. Baggerum till måltids, kommit på kyrkogården för Hr Hans Mårtenssons port, då stodo Severinus Johannis och Olof Berendts och talades vid om detta scripto, och när han frågade hvad det var, sade det vara

»Högvälborne grefve och riksamiral, nådige Herre! Eders höggr. Ex:tie vill jag härmed i underdånighet gifva tillkänna, huruledes jag sammanskrifvit ett temligen stort arbete *), de jure nat. & gentium, till

---

detta pasqvill. Då frågade Jöran om han icke kunde få se det. De svarade, att det funnes hos Matts Nilsson. Då går Jöran der upp och begärer att få afskrifva det, hvilket ock honom efterläts, men hinnte icke mer än ½ ark eller hvad det var, förrän kl. var 6 och han måste gå till måltids. Concl. Emedan Martinus Lipper och Claudius Wildskytt icke voro nu uti staden tillfinnandes och förmentes likväl härom hafva en större kunskap än de andre, ty fann senatus academicus godt, att de med en uppenbar citation på intimationstaflan skulle dagen derefter citeras till den 9 Jan. A:o 1671 att concuriera in consistorio.

Den 11 Jan. 1671 »förekom Erik Juul, beklagade sig om det som han var angifven för uti det pasqvill, som näst före julhelgen blifvit uppslaget, begärade vener. cons. ville taga denna saken före och förmenar att Mårten Lipper skall hafva någon kunskap derom, efter han ryckte detta uppslagna scriptum af handen på Severino Johannis, som ville supprimera det när han fann att deruti var något skrifvet till andras förklening, och Mårten löper dermed bort, afskrifver det och gör sig löje af, sedan ock för det bort med sig härifrån. Det andra argument tager Ericus Juul deraf, att Claudius Wildskytt har sagt, der D:r Christian ville gifva honom 20 R:dr, ville han väl skaffa honom veta, hvilken har skrifvit det. 3:tio emedan den discurs är införd uti pasqvillet, som denne Ericus Juul har haft hos Hr Hans Mårtensson med Wildskytt och Sören Hansson, hvarföre kan näppligen annars ske, än de som der voro tillstädes, måste något veta deraf, hvilken som har skrifvit detta scriptum.

Petrus Rosemeier blef inkallad och frågad, hvar han tagit detta pasqvill, som han hade uti händerna när Sören Hansson kom ut och fann honom tillika med sin camerat stå och läsa deruppå. Petrus svarade, att det låg neder vid trappan, och då tog han det upp till att läsa det, då kom Sören och tog det från honom och gick in i sin faders hus,

*) I tryck utgör det 1344 sidor in quarto.

hvars utgifvande från trycket här i Lund god lägenhet sig erbjuder. Ehuruväl det nu icke anstår mig att recommendera mitt eget arbete, kan jag dock

---

sägandes sig vilja afcopiera det, och derinne var Mårten Lipper och Vildskytten, men denne Petrus var icke längre derhos, utan gick sin väg. Han berättade också att Lars klockaredräng skall hafva sett det sitta på dörren vid kl. var 5 om morgonen. Lars Klockaredräng blef inkallad och tillfrågad om det var så sannt? Då sade han ja dertill, och sade sig sagt det för Jöran Klockare vid kl. var 7 om morgonen, men Lars kunde icke läsa det.

Olof Berendtsson blef inkallad och beden att berätta, af hvad tillfälle han kom till att finna och upptaga detta scriptum? Han svarade, att han tillika med Petro Rosemeier kom gående från Christopher Månsson och hade ernat sig gå till klostret att höra på denne, som skulle predika. Då hafva de gått till acad. och der funnit det vid trappan; sedan har han tagit det upp och lagt det på de spikar, som der voro satte. Sedan kom Sören Hansson och tog och bar det in med sig.

Mårten Lipper inkallad, bekände sig hafva tagit hos Sören Hansson samma skrift, den hemburit, och tillika med några andra afskrifvit, men visste intet hvilken dess author vore.

Consist. remitterade ännu samma sak till vidare inqvisition vid annan sammankomst; emellertid måste ännu de, som tillförene hafva varit in arresto, blifva deruti qvar, till sakens utdrag (sic).

Den 21 Jan. s. å. blef bokföraren (bokhandlaren) Junghaus inkallad för cons. och frågad, hvad Ericus Juul hafver talat hos Hr Hans Mårtensson den tid, han tillika med några andra var dermed och discussen var om programmatibus gentilicis. Svarade han Juulen hafva sagt, 1 Programmata uti Köpenhamn vara fast bättre än de Lundiske; 2 att desse programmata icke annat vore än sammanrafsadt verk af andra; 3 det vore ingen som skrefve bättre här vid acad., än prof. Wolf; 4 att der vore den professorn i Köpenhamn, som hade gjort så många böcker, som dagar i året (sic) m. fl. sådane ord som han har sky att höra uppå.

Man frågade Magn. Rector, hvad det vore som Vildskytten hade sagt till pigorna hos Hr Hans Mårtensson, när han satt derjemte och skulle sigillera sitt bref vid bordet?

åtminstone säga så mycket att jag hoppas det studerande ungdomen deraf skall kunna draga någon fördel, alldenstund min innehafvande profession ännu är ny och denna disciplin ännu icke af någon blif-

---

Sv. När pigorna sade D:r Christian vara illa till mods öfver den skändeskrift och frågade Vildskytt om han intet visste säga hvilken samma skrift skrifvit hafver, svarade Vildskytt att, om D:r Christian ville gifva honom en snes R:dr, då ville han säga hvilken det skrifvit hafver. Hvartill Junghaus sade: akter eder, m:r Vildskytt, J kommen illa ut för det J sägen. Då svarade Vildskytt: på det sätt som jag vet det, vet ock D:r Christian. Jag vill väl förklara mina ord, att en student och ingen skomakare hafver skrifvit det.

Claud. Vildskytt inkallad bekände, att Ericus Juul hafver sagt den tid de taltes vid om programmatibus hos Hr Hans Mårtensson, 1 att de Lundiske programmata icke voro till likna med de Köpenhamniske. Wildskytt frågade hvarföre? Då sade Ericus Juul: ty de taga dem af andra böcker, såsom t. ex. af consistorio och andre, hvilket synes af professoris M:i Ifvari Wandalini programate. 2 de töras icke låta trycka de orationer som de hålla, antingen när de gå till eller från rectoratum eller professionerna; ty de veta väl att på andra sidan (sundet) skola komma de, som skrifva deremot, och är der ingen som skrifver en käck stil mer än prof. Wolff. Rector magn. frågade, af hvad orsak han är nu kommen till den explication på de ord, som han sade hos Hr Hans Mårtensson med pigorna, att en student och ingen skomakare skrifvit den, emedan han, som D:r Christian föregifver, icke sade den då genast när han derom talade. Wildskytt svarade sig då genast hafva haft honom, när pigorna så hårdt frågade om detta scripto, och icke sedan gjort eller uppdiktat denna explication.

Johan Ertman inkallad, sade att Ericus Juul har bekänt för sig (sic) uti kyrkan, det han har fått det första pasqvill af Hr Hanses som ock han gifvit det till Fulede och åter Fulede till Hr biskpen. Hr Hans Mårtenssons söner inkallade, bekände att det första exemplar af den förrige libella famosa kom uti D:r Christians hus, och det andra, som var det Hr Hanses son afskref, blef gifvet till M:r Johan Bagger.»

vit nöjaktigt utarbetad. Men såsom i detta landets stadgar är förordnadt att inga skrifter af någon importance må af trycket utgifvas, förrän de blifvit medelst ordentlig censur approberade, alltså har jag

---

Saken uppsköts åter till den 4 Febr. s. å., då den på följande sätt afdömdes: »§ 6. Såsom ven. cons. gerna ville nu hafva slut på den sak några studiosi vore instämde för som angår det infame scriptum uppå Gerhardum Fulede och några flere personer är skrifvet, ty resolverades, att de alle tillsamman skulle inkallas och juramentet dem förehållas, hvilket ock skedde, och blef der förmaningen om juramentet såväl som sjelfva juramentet för dem uppläst med stark och trogen förmaning, det de ville sådant betänka och icke låta sin själ derför komma i fara. Dermed gingo de alle tillsamman ut att vidare deruti betänka sig. Sedan blefvo Petrus Cervinus, Arnoldus Hoffgard och Claudius Wildskytt inkallade och med uppräckte finger aflade sin ed.

Emedan cons. ej kunde komma till underrättelse om detta scripti authore, ty frågade rector magn. hvad cons. tycke böra ske med divulgatoribus? R:o Ehuruväl cons. kunde hafva fog således procedera med divulgatoribus som sjelfva authore illius libelli, likväl vill det för denna gång således remediera, att Martinus Lipper pliktar med 14 dagars carcere, icke allenast för det han sjelf har divulgerat det utan ock budit andra dertill att komma och skrifvat. Men Sören Hansson (Severinus Johannis) och Christian Risse (?) med 8 dagars fängelse som (sic) sedan hafver först afskrifvit det. Ludovicus Munte, Arnoldus Kropp, Matthias i Harlösa, Claudius Wildskytt, Georgius Offvesson och Paulus Ertman med 6 dagars incarceration jemte den förmaning, att ej vidare komma dermed fram.

Hr D:r Christian Foss begärade det ville ven. cons. i anseende till honom och att (sic) alla dessa personer äro unge karlar, som hafva kunnat af en hastighet häri förse sig, ville nu gifva dem häruti tillfrids, emedan de nu utlofva bättring. R:o cons. bad de andre som angifne voro gå ut, så länge de fingo häruti betänka sig.

Conclus. att det skulle nu för denna gång dem gifvas tillfrids, dock der de kommo vidare dermed fram, skall detta blifva dem så mycket starkare vedergullit. Emellertid skulle

aktat så mycket mer af nöden att efterkomma ett sådant bud, som i bemälte arbete äfven nästan hela politica architectonica ingredierar, i hvilken vetenskap det är icke litet angeläget att ungdomen fattar goda principia. Emedan jag nu icke gerna i andra händer anförtror ett verk, som kostat mig så mycken tid och möda, hyser jag den tillförsigt att E. H. E. ej skall misstycka att jag efter nästinstundande Fredag sjelf begifver mig dermed till Stockholm och offererar det till censur. Jag hoppas att de få veckor jag vid academien försummar genom denna resa, så väl genom detta arbete, som äfven på annat sätt kunna ersättas, särdeles om E. H. E. varder mig dertill behjelplig att på behörig ort snart blifva depecherad, såsom jag ock icke mindre hoppas att, alldenstund detta arbete torde lända studerande ungdomen till nytta och denna nya academi till någon renommée, E. H. E. härvid skall lemna all nådig assistence, hvarjemte jag anbefaller E. H. E. i den Högstes trogna beskärm till beständig högönsklig välgång, och mig i dess fortfarande nåd innesluter, förblifvande &c.»

Af denna skrifvelse finner man att boken varit färdig i manuscript ungefär 2 år innan den blef tryckt. Pufendorf hade således ej derpå användt mer än $1\frac{1}{2}$ år af sin vistelse i Lund, hvarföre den väl redan i Heidelberg måst varit ej blott påbörjad, utan äfven ett längre stycke avancerad. Likaledes är klart att P. skall hafva egt en betydlig boksam-

---

de inlefverera alla exemplaria. Noch blef Ericus Juul inkallad och starkt tilltalt, så om det han har discurrerat om programmatibus professorum som eljest det han till sin exculpation har skrifvit och inlagt i cons., hvilket syntes innehålla många termer, hvarföre condonerade ock cons. honom härutinnan blott uppå Hr D:r Fossii begäran.

ling, för att kunna rådfråga alla de lärde författare han i detta arbete åberopar och granskar, ty på universitets-bibliotheket fanns i denna tid säkert icke ¼:del af dem. Biskop Vinstrup hade deremot mycket böcker, och förmodligen har han hållit dem tillhanda åt P. såsom åt proff. Schwartz och Hahn, hvilka särskilt omnämt sina förbindelser till Vinstrup i detta hänseende.

De öfrige brefven handla mest om consistoriele mål och äro mindre märkvärdiga, utom ett af d. 1 Aug. 1670, hvari P., på canzlerens uttryckliga begäran, noga belyser en mängd academiska förhållanden och särskilt det Vinstrupio-Oelreichska, i hvilket partierna inom consistorium synas haft sin rikaste anledning, och kanske sin egentliga hufvudgrund. Det torde ej vara ur vägen att, sedan läsaren nu haft tillfälle att göra bekantskap med hufvudactörerna på den academiska theatern, äfven låta honom kasta en blick mellan kulisserna. Hemligheten af machineriet är afslöjad af Pufendorf i nyssnämnde bref, hvarur följande må intagas: »Alldenstund E. E. befallt mig i nådiga skrifvelsen af den 20 sistlidne Juli att omständligen yttra mig öfver våra acad. affärer, måste jag nu undertrycka den motvilja jag eljest alltid känt mot dylika meddelanden och, utan farhoga att derigenom importuna genom vidlyftighet, oförstäldt säga mina tankar om ifrågavarande ämne, ingalunda tviflande att ju E. E. efter inhemtandet af dessa skall komma att inse, huruledes den nitälskan mången låter påskina för det allmänna bästa blott är en förevändning för det enskilta intresset, och huru orättvist mången oskyldig man här å orten blifvit till namn och rykte förklenad. Och emedan jag af E. H. E:s bref förnimmer att vår procanzler hos öfverheten blifvit så illa beryktad, lärer E. H. E.

af mig hålla till godo en ärlig upplysning rörande egentliga upphofvet till de oroligheter, som här en tid förelupit. För att inse rätta sammanhanget dermed bör man känna dessa 4 hufvudorsaker till misshällighet: 1 biskopens jalousie på D:r Berendt, för det denne interciperat från honom procancellariatet, hvartill han ansett sig företrädesvis berättigad. A sin sida har väl ock procanzleren nog hårdt velat begagna det öfvertag, han genom sin utnämning till denna tjenst öfver biskopen erhållit. 2 har procanzleren hela tiden sökt hafva full disposition öfver academiens medel och œconomi, hvadan, när prof. Hyltenius häruti ville contraminera honom, ovänskap uppstått emellan dem. 3 har procanzleren vid verkets inrättning kanske något utöfver sin befogenhet åtagit sig alla consistoriela saker, hvilket, ehuruväl det visserligen kunde behöfvas så länge tills verket kom en vogue och enhvar hunnit inrätta sig i sitt embete, dock till slut blifvit odiöst, enär procanzleren t. ex. ville vara ständig ordförande i consistorio, sammankalla och åter upplösa det när han behagade, och nästan magisterialiter tractera så väl rector som hela consistorium, hvilket procedere, såsom vid alla andra academier icke brukligt, först bragte D:r Beckman i harnesk, så att han deröfver i sittande cons. sig besvärade. Här blef det procanzleren lätt att afgå med segren, i det han yttrade ungefär följande: »J Herrar och män, eftersom det förtryter Eder att jag så mycket åtager mig de academiska sakerna, så vill jag hädanefter draga mig tillbaka och hellre passa på mina privata angelägenheter». Nu började man att mot honom uppsätta hvarjehanda smädeskrifter och att uppläsa dem så väl hemma som i consistorio, ja, man skref genast till hofvet och anmälde procanzleren till det värsta, görande af baga-

teller stora förbrytelser, ja crimina læsæ majestatis. 4 har prof. Schwartz gjort icke litet allarm, ty efter att förut hafva varit biskopens bäste vän, angrep han honom med anledning af ett eländigt carmen, som om biskopen skulle vilja skydda majestätsförbrytare. Af denna orsak utkastade han Schwartz ur sitt residens, det han åt honom upplåtit den tid de voro goda vänner, hvilket residens Schwartz ville par force åter emportera. Från dessa 4 håll har den leda storm uppvuxit, som skakade denna ännu späda academi, hvilken derigenom blifvit utsatt för ett rigtigt störtregn af calumnier, extravaganta skrifter och denigrationer af alla slag. Genom prof. Hahns goda conduite såsom rector är emellertid saken bragt derhän att samtliga consistorium hela tiden förblifvit in medio och såsom corporation ej inblandadt i striden. Genast vid sitt tillträde till rectoratet har han, constitutionerna likmätigt, separerat consist. minus från majori, på det icke alla professorerna skulle behöfva vid alla tillfällen besväras; likaledes har han begynt ensam agera præses i consistorio, såsom detta äfven är hans lagliga rätt och skyldighet. Hvaraf följer att icke, såsom tillförene, allting blifvit med procanzleren communiceradt, emedan constt. föreskrifva sådant endast in causis gravioribus, och denne alltså icke haft så mycket att göra i consistorio. Blef så den kongl. commissionen nedsatt, då det var alldeles af nöden, att consist. höll sig in medio och lät procanzleren ensam utföra sin sak, helst samtliga consist. af den kongl. commissionen blef tillfrågadt i åtskilliga stycken, som ej borde med procanzleren tanquam parte litigante communiceras, och dessutom consist. hade några gravamina mot honom. Vid commissionens afslutande gåfvo Hrr commissarier nogsamt tillkänna att procanzleren ej

vore utan skuld, hvarföre de ock inhiberat att han vid magisterpromotionen ej fick conferera licentiam, ett uppdrag, som annars vid alla academier är splendidissimus actus procancellariorum, men nu uppdrogs åt v. presidenten, curator M. Duréel. Likaledes skall D:r Berendt vid rector illustris Nils Banérs introduction fått en vink att absentera sig från processionen. Att sådant allt skett af partiskhet hos dessa högtbetrodde herrar, är väl lättare att säga än bevisa, men svårt lära de få att derföre å högsta ort angifva nöjaktiga grunder. Sedan det nu till dato stått så in suspenso med procanzleren, och ingen decision i denna sak ännu utgått från H. K. M:t, är det klart att procanzleren afvaktat tiden, då Hrr general-commissarier skulle begifva sig härifrån, och hos E. H. E. gjort ansökan om ofvanbemälta bref (?), tvifvelsutan med stora contestationer att honom uti allting skett förnär. Hvilket bref han tilltrodde sig extendera så långt, att han derigenom åter skulle vara insatt i sin gamla dictatur, hvarigenom ock alla gravamina consistorii mot honom skulle utsläckts och han för öfrigt mycket subleverats i sin sak, i fall han påträffat en prorector som velat dansa efter hans pipa. Då jag fick del af E. H. E:s skrifvelse, insåg jag lätt att E. H. E. ej ville annat än att consist. samt med procanzleren blott skulle comportera sig efter constitutionernas innehåll och lydelse. Denna resolution, ehuruväl den synes grunda sig på öfvertygelsen om procanzlerens fullkomliga oskuld, hvilken jag dock ej anser så klart framlysa ur handlingarne, har jag dock trott mig böra till hörsam efterrättelse lända, helst ingenting är lättare än att enligt constt. in causis gravioribus communicera med en man af auctoritet och derigenom desto bättre sätta sina actiones i säkerhet, och genom pedellen hos procanzleren

tillsäga om consistorium, om han blott vill compor-tera sig efter constt. och ej agera ständig ordförande, kränkande rectors och consistorii myndighet. Men ehuruväl jag varit osäker, om ej genom sådant pro-canzlerens retablissement Hrr general-commissarier kunde offenderas eller consistorium præjudiceras, har jag dock ej i consistorio velat vidröra sådana consi-derationer, på det icke en eller annan derigenom måtte få anledning att calumniera mig, som skulle jag sätta mig emot E. H. E:s ordres, utan har jag blott tillfrågat consistoriales, om man ej skulle hör-samma E. H. E:s bref, hvarutinnan oss åläggès att enligt constt. communicera med procanzleren, till den ändan allena, att jag häruti ej måtte göra något egenmäktigt utan consistorii samtycke. Denna min fråga finner jag nu vara af visst folk, som jag alltför väl känner, icke allenast illvilligt utan ock alldeles oförnuftigt vanställd, som om jag för att choquera E. H. E. skulle om dess actiones vilja i consistorio tillvägabringa absurda undersökningar och domslut.

Härvid kan jag blott förundra mig öfver mina delatorers lika stora elakhet som oförnuft att vilja påbörda mig något så orimligt eller som skulle jag vara så brutal att vilja ådagalägga en slik mot-villighet eller förolämpa min lagliga öfverhet. I ge-mena lefvernet är det ju ganska vanligt att man medelst en fråga framställer något, som är utom allt tvifvel satt. Vill man disponera en hop menniskor till att säga ja till något, är ofta intet bättre medel än att man proponerar ämnet i en frågande form, t. ex. om man icke bör göra det eller det? Särdeles besynnerligt är att theologer visat sig skandaliserade genom min fråga, då likväl i deras vetenskap den högsta sanningen förekommer i en fråga: an sit Deus? utan att de vilja derigenom hafva uttryckt något

tvifvel på Guds existens. Också ser man klart af protocollsutdraget att ingen af de närvarande förstått min fråga på annat sätt än jag här deducerat den. Emellertid visar detta huru en småaktig afundsjuka kan drifva menniskor ända till de absurdaste calumnier. De följa häruti endast det välbekanta symbolum: calumniare audacter; semper aliqvid hæret. Måhända borde vederbörande näpsa sådane arga tungor, på det de ej så ohejdadt må icke blott här på stället göra ärliga menniskor lifvet surt, utan äfven söka att på högre ort labefactera deras välfärd. Många kittsliga pennor äro i rörelse bland oss, men ännu flere onyttiga munnar, hvilka jag väl icke för min egen del rädes, ty jag är ej deras oförnuftiga och fräcka dom underkastad, men många af mina ömtåligare colleger lida deraf icke mindre än af det œconomiska trångmål, hvari de ofta, genom vår räntemästares ringa activitet och vigilans att indrifva räntorna, äro försatte. Kronans fogdar och kyrkoinspectorerna skulle i alla fall göra äfven den lifligaste quæstor embetet tungt, ty de äro alltför lata och försumliga i sin skyldighet att bispringa academiens stat. Så gifves det ock många prester, som, när de skola gifva något från sig till detta nya verket, beklaga sig öfver sina många barn och erbjuda oss förböner och välsignelser i stället för liqvid. Så förmena de ock att, efter de äro af ett skrå med oss, så borde vi ej hålla så strängt efter dem som efter bönderna. Just dessa prester äro ock de, som mest querulerat och lamenterat inför de kongl. commissarierna öfver academien för kyrkotiondens skull, som om academien vållade att kyrkorna ramlade öfver ända, då det dock är osannolikt att dessa 2 årens lilla afgift till academien skulle hafva bringat tempelmurarne på fall, derest de förut varit ordent-

ligt vidmakthållne. För öfrigt har jag af procanzleren och flere af hans parti bland proff. hört, att orsaken hvarföre det hittills ej gått så rätt och ordentligt till vid aflöningen är ingen annan än den att man ej åt procanzleren lemnat medlens förvaltning, och om han åter framdeles finge deröfver disponera, skulle alla proff. i rättan tid erhålla sin lön i bart klingande mynt. Naturligtvis kan det qvitta mig och de öfrige proff. lika, genom hvilka händer vår aflöning går, blott vi erhålle den ordentligen. Men icke kan procanzleren sjelf draga omkring i landet och indrifva academiens medel, ej heller lärer han förstå den konsten att taga der ingenting finnes. Och om vi en gång få staten i ordning och blifve försedde med en activ räntemästare, så kunna rector och inspectura ærarii nog drifva på academiens betjente att desse göra sitt embete med flit. Skulle vi än någon gång behöfva biträde af landshöfdingarne, så gäller ju samtliga consistorii bref lika så mycket som procanzlerens. Så att revera hela verket beror af en correct stat, en hurtig quæstor och dugligé fogdar, utan hvilka procanzleren skall uträtta likaså litet som consistorium. Härunder ligger ett arcanum som jag på god tyska*) vill säga rent ut. De fleste proff. här äro fattige och i trängande penningebehof. Hade nu procanzleren academiens pung i händer, vore det honom lätt att medelst penningeförskott leda dem efter sin vink och de andre skulle nolentes volentes kasta sig till hans fötter och kanhända derjemte göra fogde och bokhållare sin reverens. Nu vilja constitutionerna det icke, ej heller är det vid någon academi brukligt att procanzleren är absolutus dictator och proff. hans slafvar. Dessutom

*) Brefvet är neml. på detta språk författadt.

är äfven det ganska betänkligt att procanzleren för academiens skull iråkat mycken gäld och ingalunda hålles för någon god hushållare, men åt sådana bör man väl ej anförtro allmänna kassor. Man lärer i Hr Dan. Schwartz' ställe föreslagit en annan räntemästare från Halmstad, som dock skall hafva det hufvudfelet att vara en decoctor och panquerotterare.

Hvad angår det, som någon hos E. H. E. skall hafva anmält, att neml. den nya staten med afseende på några personer skall vara för academien mindre fördelaktig, och hvaröfver E. H. E. infordrat mitt betänkande, så har jag hela tiden hållit före att staten är till en början quoad personas för högt tilltagen. Denna åsigt har jag funnit vara delad af åtskilliga höga herrar i Stockholm, med hvilka jag derom samtalat, bland andra af rikscanzleren, grefve M. G. De la Gardie. Ty academiers anseende beror i sanning mindre af professorernas mängd, helst när desse äro unge och i verlden föga bekante personer, än af deras skicklighet och utmärkelse, samt deraf att de varda så entretenerade att de med fröjd och icke med suckan kunna öfva sina ingenia. Nu faller det mig svårt att tala om en och annan person in specie, emedan jag redan har tillräckligt af hat och afund, som endast skulle tillvexa, om min öppenhjertiga förklaring inför E. H. E. blefve allmänt bekant, men såsom juratus academiæ prorector kan jag ej undandraga mig att svara på frågan. Att de kongl. commissarierna uteslutit procanzleren från academiens stat, lära de sjelfve inför H. K. M:t bäst motivera; ostridigt är att hans embete enligt constitutionerna är en merus honor, likaså väl som canzlerens och curatorernes, äfvensom procanzleren ej vid någon academi bestås något salarium, så vidt mig är bekant. En så ung och torftig academi som vår

bör icke vara besvärad med onödiga pensioner, och lärer H. M:t nogsamt kunna af andra medel beneficera D:r Berendt för dess visserligen ganska stora förtjenster. Tre proff. i theologien äro för öfrigt alldeles tillräckligt, ja om två vilja vara rätt flitiga, kunna de alltför väl betjena den acad. ungdomen. I Heidelberg voro blott 2 theol. proff., af hvilka den ene derjemte var pastor och den andre kyrkoråd, och gjorde dock studiosis abunde nog. Men mag. Hjort har på 1½ år blott hållit en föreläsning, och är dessutom nogsamt bekant att han 28 år varit från alla academiska exercitier afsöndrad, hvadan man väl må undra att han, som satt vid en god prestlägenhet, har velat söka sig in vid denna academi. Några misstänka att en viss person derunder varit intresserad, på det icke en lärd theolog måtte komma hit och upptäcka dess ruditet. Hvad prof. Schwartz angår, så, oaktadt han är ung och ej utan kraft och lärdom, så att han, särdeles in defectu aliorum, bordt kunna skaffa sig tillopp och renommé, har han dock så litet gripit sig an, att hvarje hans lection kommer att kosta K. M:t och Kronan minst 40 d:r s:mt. Hvarföre jag ock beder att E. H. E. ville secundera mig, då jag såsom prorector kommer att hålla hand öfver föreläsningarne, att denne man ändtligen må använda mera tid på sina publicas lectiones och privata collegia än på trätor och gräl, helst mig är berättadt att bemälte theologer anhållit hos Hrr commissarier i Halmstad att de ville låta utgå en befallning till de theol. studiosis, som uppehålla sig här och der på landet, att infinna sig i Lund. Härpå skola bemälte herrar hafva svarat dem, att blott de läste flitigt, skulle studenter nog sjelfmant infinna sig. I juridiska faculteten skulle väl varit godt, om juris Romani professionen blifvit bibehållen för de tyska

studenters skull, som mest lägga sig derpå. 2 medic. proff. äro alldeles nog. 600 daler hade kunnat insparas om D:r Christian Foss varit disponerad att mottaga den honom af K. M:t erbjudna profession och att för sina capitelgods göra tjenst vid academien, såsom jag ej heller ser någon giltig orsak, hvarföre han refuserat detta, om ej den att han ogerna velat lemna D:r Rostio företrädet och hans fru ej velat låta rangera sig efter våra constt. I philos. faculteten är det väl gjordt att man bibehållit de 2 mathes. proff., efter detta är ädla studier. Professio græcæ linguæ & hebraicæ må gerna vara förenad på en hand, emedan samma man rätt väl kan profitera grekiska språket publice och hebraiska privatim. Professio historiarum & philosophiæ moralis likaså, helst min profession tracterar den egentliga och rätta philosophia moralis och det alltså kan vara onödigt att hafva en särskilt professorem moralium, men historiska professionen och den i eloquensen passa ej väl tillsammans, enär samma man ej gerna kan göra båda full satisfaction, helst den sednare är en af de considerablaste. Fördenskull hafva de kongl. commissarier med allt fog betviflat prof. Cassii capacitet, så mycket mer som han sjelf bekänner att han aldrig inrättat sina studier med afseende på denna profession och det dock är något helt annat att kunna litet latin till husbehof och att berömligen förestå eloqu. professionen. Slutligen att man anställt en egen professor i poesien, det lönar näppeligen mödan, helst när man vill menagera och reducera och alltså ej bör införa onödiga professioner för att accommodera en person som Weiserus, utan synnerliga meriter. Bäst kunde väl poesis vara appendix till en eller annan profession, i synnerhet som versmakeriet alltid varit räknadt bland de brödlösa stu-

dier. Ändtligen är ock en janitor å staten uppförd till 120 d:r s:mt, hvilken i det ringaste är onödig, ty de 2 acad. pedellerna må gerna öppna och stänga igen en dörr.» I afseende på Pufendorfs sednare lefnadsöden hänvises till Svenskt biogr. Lexicon.

Martinus Nordeman.

Denne Carolinska academiens sjette rector magnificus var född i Nordviks by af Nora socken i Ångermanland den 24 Juli 1636. Föräldrarne voro kronofjerdingsmannen Olof Nordeman och dess hustru Christina Danielsdotter, tvenne genom gudsfruktan och duglighet i sitt stånd mycket utmärkta personer, hvilkas förmögenhetsvilkor voro sådane att de kunde låta sonen följa sin tidigt visade böjelse för studier. De sände honom således till det närbelägna Hernösands läroverk, der han gjorde så raska framsteg att han redan som gymnasist fick förtroendet att leda superintendenten magister Petrus Steuchii söners uppfostran. Vid 17 års ålder begaf han sig med dessa disciplar till Upsala academi, blef der student och efter 2 års förlopp antagen till informator åt krigsrådet Simon Rosenbergs söner, med hvilka han uppehöll sig en längre tid i mathes. prof. M. Celsii hus, der riksrådet Gust. Soop gjorde hans bekantskap och förmådde honom att till enskilt handledning mottaga sin brorsson Erik Soop. Sedan han på detta sätt tillbragt nära nio år vid Upsala academi och der specimineratt för philos. graden, lemnade han detta lärosäte för att i sällskap med unga baron Soop först genomresa fäderneslandet och der bese alla märkvärdiga orter, såsom grufvor och bergverk, vat-

af mig hålla till godo en ärlig upplysning rörande egentliga upphofvet till de oroligheter, som här en tid förelupit. För att inse rätta sammanhanget dermed bör man känna dessa 4 hufvudorsaker till misshällighet: 1 biskopens jalousie på D:r Berendt, för det denne interciperat från honom procancellariatet, hvartill han ansett sig företrädesvis berättigad. Å sin sida har väl ock procanzleren nog hårdt velat begagna det öfvertag, han genom sin utnämning till denna tjenst öfver biskopen erhållit. 2 har procanzleren hela tiden sökt hafva full disposition öfver academiens medel och œconomi, hvadan, när prof. Hyltenius häruti ville contraminera honom, ovänskap uppstått emellan dem. 3 har procanzleren vid verkets inrättning kanske något utöfver sin befogenhet åtagit sig alla consistoriela saker, hvilket, ehuruväl det visserligen kunde behöfvas så länge tills verket kom en vogue och enhvar hunnit inrätta sig i sitt embete, dock till slut blifvit odiöst, enär procanzleren t. ex. ville vara ständig ordförande i consistorio, sammankalla och åter upplösa det när han behagade, och nästan magisterialiter tractera så väl rector som hela consistorium, hvilket procedere, såsom vid alla andra academier icke brukligt, först bragte D:r Beckman i harnesk, så att han deröfver i sittande cons. sig besvärade. Här blef det procanzleren lätt att afgå med segren, i det han yttrade ungefär följande: »J Herrar och män, eftersom det förtryter Eder att jag så mycket åtager mig de academiska sakerna, så vill jag hädanefter draga mig tillbaka och hellre passa på mina privata angelägenheter». Nu började man att mot honom uppsätta hvarjehanda smädeskrifter och att uppläsa dem så väl hemma som i consistorio, ja, man skref genast till hofvet och anmälde procanzleren till det värsta, görande af baga-

teller stora förbrytelser, ja crimina læsæ majestatis. Å har prof. Schwartz gjort icke litet allarm, ty efter att förut hafva varit biskopens bäste vän, angrep han honom med anledning af ett eländigt carmen, som om biskopen skulle vilja skydda majestätsförbrytare. Af denna orsak utkastade han Schwartz ur sitt residens, det han åt honom upplåtit den tid de voro goda vänner, hvilket residens Schwartz ville par force åter emportera. Från dessa å håll har den leda storm uppvuxit, som skakade denna ännu späda academi, hvilken derigenom blifvit utsatt för ett rigtigt störtregn af calumnier, extravaganta skrifter och denigrationer af alla slag. Genom prof. Hahns goda conduite såsom rector är emellertid saken bragt derhän att samtliga consistorium hela tiden förblifvit in medio och såsom corporation ej inblandadt i striden. Genast vid sitt tillträde till rectoratet har han, constitutionerna likmätigt, separerat consist. minus från majori, på det icke alla professorerna skulle behöfva vid alla tillfällen besväras; likaledes har han begynt ensam agera præses i consistorio, såsom detta äfven är hans lagliga rätt och skyldighet. Hvaraf följer att icke, såsom tillförene, allting blifvit med procanzleren communiceradt, emedan constt. föreskrifva sådant endast in causis gravioribus, och denne alltså icke haft så mycket att göra i consistorio. Blef så den kongl. commissionen nedsatt, då det var alldeles af nöden, att consist. höll sig in medio och lät procanzleren ensam utföra sin sak, helst samtliga consist. af den kongl. commissionen blef tillfrågadt i åtskilliga stycken, som ej borde med procanzleren tanquam parte litigante communiceras, och dessutom consist. hade några gravamina mot honom. Vid commissionens afslutande gåfvo Hrr commissarier nogsamt tillkänna att procanzleren ej

tenfall och qvarnar, manufacturier och verkstäder. Året derpå eller 1663 anträdde han tillika med sin discipel och dennes ofvannämde farbror, riksrådet Soop, en utrikes resa, först till Hamburg, der den sednare skildes från dem, och sedan genom Tyska Rhenländerna till Würtzburg, der de förblefvo från hösten 1663 till våren 1664, för att begagna den celebre math. prof. P. Schotts föreläsningar. Derifrån togo de vägen åt Bayern, Schwaben, Würtemberg, Pfaltz, Lothringen, Tyrolen och Venedig, der de förblefvo öfver vintren mellan 1665 och 1666. På våren kommo de till Rom, der de förblefvo några månader, och sedan begåfvo de sig till Paris. Här blef Nordeman en vacker dag vid nyårstiden 1667 öfverraskad med kongl. fullmakt att vara mathematum inferiorum prof. vid Carolinska academien i Lund. S. å. på sommaren reste han till Holland, der han qvarblef några månader vid universitetet i Leyden, derifrån han med anledning af förnyad kallelse måste fortskynda sin väg till Lund. Under hemresan besökte han Amsterdam, Osnabrück och flere städer i Holstein och Danmark, öfverallt iakttagande hvad der fanns märkvärdigt i mechaniskt och physikaliskt hänseende. Få dagar före academiens invigning infann han sig i Lund och öfvervar således denna högtidlighet. Mot sednare hälften af år 1668 förordnades han att såsom vicarie bestrida acad. secreterare-tjensten, hvilket han gjorde med sådan skicklighet och ifver att consistorium ej blott den 25 Jan. år 1669 enhälligt beslutade att denna hans »oförtrutna möda skulle honom billigen compenseras, nemligen af ordinarie secreterarens lön, eller om han ej på detta sätt kunde erhålla de 120 daler s:mt, han så väl gjort sig meriterad till, skulle genom något annat anslag full

satisfaction lemnas honom», *) utan ock anmodade honom att för en längre tid bibehålla samma befattning. Längre fram efter att först en tid hafva varit tillförordnad erhöll han fullmakt såsom ordinarie räntemästare och synes således hafva varit en man af mycken praktisk duglighet. D:r Christian Foss yttrar om honom: »Nordeman är en vacker man, i sin profession flitig och i allt sitt lefverne circumspect, så att han vet sig öfvermåttan väl att conservera både hos en och annan samt är isynnerhet rätt qvalificerad till att vara oeconomus, om något communitet skulle i framtiden vid academien inrättas. Njuter pro professione 600 D:r och pro quæstura 200 D:r.»

Af prof. Nordeman är ingen disputation utgifven, hvarefter man skulle kunna bedöma hans vetenskapliga ståndpunkt. Någon ledning för detta omdöme gifver oss den redovisning han lemnat öfver unga grefve Carl Stenbocks mathematiska studier i tvenne bref till dennes fader, acad. canzleren, hvilka finnas i Stenbockska manuscript-samlingen och af hvilka följande utdrag torde äfven som tidsbilder här förtjena sin plats. Den 21 Juli 1670 skrifver Nordeman sålunda: »Eders Höggrefliga Excellentie med min ringa underdånigste skrifvelse att uppvakta hafver jag städse haft så mycket större fruktan och underdånig försyn, som jag nogsamt kan veta min skrifvelse emot E. H. E:s höga åliggande besvär af ingen vigt vara; dock likväl vill jag efter gifven

*) Då hade prof. Nordeman redan »sustinerat academie-secreterare-tjensten så när ett år, och till en del protonotarie-tjensten desslikes», heter det i en anteckning uti »1668 och 1669 års räkning öfver de Kongl. Maj:ts och Kronans intrader som till den kongl. Carolinske academien i Lund äro anordnade», hvilken »räkning» förvaras i academiens räntekammare och utgör dess äldsta räkenskapsbok.

önskelig lägenhet och min största ödmjukhetspligt E. H. E., en sannfärdig relation göra hvad profect som högvälb. Hr grefve Carl, denna termin från jul, genom min ringa och högst skyldiga manuduction allenast efter middagsmåltiderna gjort hafver. 1). att han hafver absolverat sin chronologiam och calendariographiam, vetandes icke allenast perfect att uträkna alla tempora ecclesiastica utan ock politica, cyclos solares et lunares med deras rätta bruk, novilunia & plenilunia till alla månar och hvad års (tid) som helst föreställas må, ætates lunæ till hvar dag, locum tam lunæ quam solis in Zodiaco på hvar dag att finna, item hvad dag som æquinoctia såväl som solstitia om året infalla, calendarium romanum antiquum med vårt brukeliga calendario bifoga, terminum paschalem och deraf dominicam paschatos samt andra festa mobilia & immobilia rätt igenfinna, in summa allt hvad som hörer till en almanach att componera, och detta allt intet efter tabeller, utan allt arithmetice att igenfinna. Sedan hafver högv. Hr grefven absolverat horographiam, hvaruti Hr grefven hafver lärt göra icke allenast på horizontala planer och allehanda vertical- och meridionalväggur, utan ock på declinerade, inclinerade, in- och utbyggda väggur samt polarer och æquinoctialer och dem icke allenast med våra brukelige astronomiske timmar deliniera utan ock hvart och ett jemföra med Italienska timmar, som räkna klockan 1 strax efter solens nedergång, och Babyloniska timmar, som begynna kl. 1 strax efter solens uppgång, ehuru snedt eller bugtigt den då upp- eller nedergår, om hvilket allt, till ett ofelbart prof, låt högv. Hr grefven med 40 st. helt åtskilliga solvisare, på cuber och bräder, afritade midt uti solen, visa att alla öfverens infölle; kan jag derföre, Gudi vare lof, aldrig nogsamt mig

gratulera öfver den profect, som Hr grefven på en sådan obeqväm tid gjort hafver, och är allom veterligt att bland alla dem som här äro magistri vordne har ingen ett sådant examensprof, som Hr grefven vist hafver, ännu utstått. Resterade alltså nu antingen opticam eller fundamenta mechanicæ eller architecturam militarem att företaga. Dock sedan mathesis vore nu snart på sådant sätt till ända bragt, vore min underdåniga bön och betänkande, att man då serio sedan begynnte någon viss auctorem som man följde, såsom t. ex. Cursus mathematicus Schotti eller någon annan, hvilken jag vill med Guds hjelp och mitt försvar inom ett år fullkomligen absolvera, ehuru stor den boken synes, dock så att en annan timma om dagen dertill blefve determinerad. Imellertid på det underdånigste supplicerade jag E. H. E. nådigst ville värdigas mig förunna, der min förre herre, Erik Soop, komme härigenom, att jag finge resa med honom upp till Stockholm. Med Guds hjelp skall dermed intet blifva försummadt, viljandes jag hos högv. Hr grefven som andra mina disciplar så härefter som hittills, med dagliga collegiis privatis uppfylla, det hvar och en skall veta, att jag från 6 till 7 om morgonen intet hafver haft frihet, utan från 6 om morgon till 6 om afton nästan utan uppehåll hafver collegia hållit och i så måtto kan nogsamt säga, att föga skall hvarken på någon ny eller gammal academia till matheseos studium inom denna tiden ett bättre fundament blifvit lagdt, till hvilket vittnesbörd varda de höga kongl. general-commissarierna nådigst väl betygandes, att i stället de begärde till Skånska jordrefningen 3 studiosos matheseos, fanns öfver 16: (hvilkas namn till H. H. E. Hr Rålamb skickades): som fullkoml. kunde och ville sig bruka låta, då allenast efter begäran 3 skickades

af de fattigaste som af pædagogier obehindrade voro, som så väl landtmäteri-inspectoren Johan Giedda till mig, efter af dem intaget prof och jurament, skriftligen betygade att de icke allenast voro capable nog, utan ock fast snällare än en stor del af de andre landtmätare, hvilket jag för den otaliga nåde, försorg och lust, som E. H. E. för academiens tillvext nådigst drager, E. H. E. underdånigst ej kunnat obemält låta. Uti det öfriga underdånigst till E. H. E. bönfaller jag att E. H. E. nådigst värdes mig i sin vanliga höga nåde skydda och recommendera, besynnerligast i sådana vedervärdiga väsender (?), theremot E. H. E. underdånigst försäkrandes om mind underdånigste lydno och hörsamhet, academiens befrämjande och min professions städse tilltagande på denna orten, hvaröfver jag innerligen vill bedja åt E. H. E. och dess höggrefl. hus ett långt lif och all lycksalig välfärd, och förblifver till min död E. H. E:ties underdånigste etc.»

I ett sednare bref, af d. 12 Dec. 1670, som för stilens naivetets skull äfven förtjenar att undanryckas glömskan, tillkännagifver han, huruledes »Högv. Herr gref Carl hafver bemälte cursum mathematicum Schotti begynnt af nyo och derutinnan allaredo absolverat isagogen mathemat., arithmeticam vulgarem & comparatam och innan jul, vill Gud, absolverandes varder logisticam sexagenariam, arithmeticam decimalem, rhabdologicam, calcularem et divinatoriam, i så måtto att Högv. Hr grefven sjelf både läser och practicerar, item på andra recreationstimmar har han sett uti architectura militari likasom förr, practicerandes Schotti architecturam, polemicam & tacticam, som han i sin 22, 23 och 24 bok uti sin cursu mathematico beskrifvit hafver.» I samma bref meddelar han höga canzleren sin utkorelse till acad.

rector på följande sätt: »Ehuruväl E. H. E. med min ringa skrifvelse att besvära jag alltid den största sky och fruktan haft hafver, förmedelst det underdånigste betraktande af E. H. E:s höga affärer och mitt brefs ringa värde, dock likväl för denna gången kan jag icke utan med all som största underdånig devotion E. H. E. underdånigst notificera mig afhindra, huru såsom consistorium enhälleligen med en röst hafver behagat att rectoratet skulle från baron Hr Nils Banér transfereras in uppå min ringa person och det den 3 Januari nästkommande Gud vill, alldenstund det för tidsens korthet före jul icke ske kunde, oaktadt ehuru högt jag både med excuse och bön att blifva förskonad mig ursäktade. Är fördenskull till E. H. Exc. min allerödmjukligste bön, det E. H. Exc. nådigst värdes så härefter som hittills sin höga vanliga nåde mig conservera, såsom jag näst Gud intet högre i denna verlden skall mig ombeflita än i all måtto och i all ting, med all som största hörsamhetstjenst och underdånig lydno, lydig och hörsam finnas och efter allt mitt yttersta förstånd och tanka academiens ro och uppkomst söka.»

Utom dessa 2:ne bref ege vi af prof. Nordemans Minerva, hvilken förekommer något pingvis, endast i behåll ett latinskt programm af d. 1 Dec. 1668, hvarigenom han såsom philos. facultetens decanus inmanar till examen rigorosum så många idkare af det philos. studium, som aspirerade antingen den första graden, baccalaureatus kallad, eller den andra, magisterium & doctoratus philosophiæ. Till detta prof, såsom till ett »den academiska ärans preludium», det första i sitt slag vid det nya universitetet, hade faculteten utsatt den 28 Febr. 1669; men det synes som hade alltför få candidater vid detta tillfälle anmält sig, hvarföre ock ingen promo-

tion förrän följande året blef möjlig. Programmet är i ganska tung stil affattadt och öfverlastadt med exempel från både Indien, Persien, Egypten, Grekland och Rom på den heder och utmärkelse, som i alla tider vederfarits lärdom och vett här i verlden. För öfrigt hvarken någon egen tanke eller någon lycklig vändning i språket, som kunna förråda författarens humanistiska cultur, något som man dock skulle vänta af en man så vidt berest och som i sjelfva Paris och Rom varit under inflytelsen af tidehvarfvets finaste bildning. Någon tid hade N. uppdrag att undervisa studenterna i Franska språket och år 1683 emottog han enligt canzlerens förordnande acad. bibliotheket. 2 gånger var han acad. rector, neml. första halfåret 1671 och hela året 1682, således den förste rectorn efter universitetets restauration. Han dog år 1684, gift med Anna Cath. Ehrenborg, dotter af Jöns Michaelsson E., herre till Hofdala säteri i Christianstads län. Med henne hade han 4 barn, af hvilka ingen blifvit märkvärdig utom sonen *Olof*, som vid sin ankomst till verlden d. 12 Aug. 1683 helsades af prof. Andreas Stobæus med de bekanta versarne:

Salve primitiæ Carolinæ, Olave, renatæ!
Sis Carolinæ olim gloria prima tuæ!

hvilka versar af flere den tidens lärdomsidkare anses hafva varit rent prophetiska, enär denne Olof Nordeman, adlad Nordenstråle, längre fram blef carolinska academiens canzler. J. J. von Döbeln i sin Regiæ academiæ Lundensis historia, hvilken utkom året efter det riksrådet och presidenten i Lagcommissionen O. Nordenstråle mottagit cancellariatet, sparar ej på uppbyggliga betraktelser öfver denna prophetia, hvars fullbordan då var så handgriplig och som ingalunda lät förklara sig såsom ett »vaticinium ex eventu»

En annan fråga är, om ej v. Döbeln i sin historia låtit falla väl myoken glans från höga canzleren tillbaka på dess salige herr fader, hvars personlighet han skildrar i de mest lysande färger såsom utrustad med de allra förträffligaste kropps- och själsförmögenheter, med den högsta lärdom och älskvärdaste charakter, hvarföre kongl. carolinska academien skall hafva varit alldeles tröstlös vid hans dödliga frånfälle. Academien påstås aldrig haft »så celeber professor, ej heller professorsclassen så hederlig collega, ej heller consistorium så vigilant assessor, ej heller studenterna så gudfruktig, god och välgörande lärare, ej heller borgerliga samhället så exemplarisk ledamot, ej heller församlingen så skinande ljus ibland sig som denne i alla sina förhållanden lika ovanlige man, hvars likbegängelse ingen kunnat åse utan tårar.»

Under Nordemans rectorat fortforo de gamla oroligheterna inom academien. Grälet mellan biskop Vinstrup och prof. Schwartz lyckades det rector, hufvudsakligen med Pufendorfs tillhjelp, att få bilagdt »genom en lycklig composition uti deras tvistige saker», för hvilken Schwartz i prot. för den 22 Mars 1671 inför consist. aflägger sin högtidliga tacksägelse. »Allt vore nu väl aflupit med honestis conditionibus ab utraque parte, som de ock på båda sidor hederligen voro belåtne med.» Vid samma tid hade biskopen en långvarig tvist med en studiosus Kihlman, som beskyllat honom, att han »ljugit högt öfver sanningen; persequerat och förhatat en hederlig prestman; med tortur och pinsel extorquerat af qvinnan Margaretha Christensdotter bekännelse mot Hr Jöran i Burlöf den han (biskopen) velat beskämma och göra till en »gewaljer.» Arguerade bispen ock för våld på lagen, såsom den der intet ville akta och eftersinna fatalia juris, utan vore ett satans exem-

pel, som hindrade och utelyckte rätt och skäl samt i mångfaldiga stycken visade desaffection emot academia och dess cives» o. s. v. En besynnerlig fråga förekom d. 24 Maj s. å. då »Hans ädle Högvördighet Hr Biskopens fru anhåller att, som hon hafver caverat för ett par stutar som af någon skulle giffvas till språkmästaren Courcelle, hon måtte få behålla samme stutar mot en skuld (fordran?) hon af språkmästaren skulle hafva, och consistorium kunde deremot göra sig betalt af Courcelles lön när den faller; ty frågades om hon måtte samma stutar deruppå behålla? Resp. consistorium befinner bäst, att hvar utkräfver sin egen skuld.» En annan gång förekommer samma »procancellaria» i cons. prot. för det hon »pro A:o 1668 borttagit och försålt Hammars kyrkas tionde, den kyrkan dock väl behöft till reparation; ty förfrågades consistorii betänkande, hvad de deruti ville statuera? Resp. consist. tycker billigt att kyrkan får sin satisfaction af bispens fru pro A:o 1668.» Lika billigt hade det synts fäderna, att när denna »ädla och högvördiga» biskopinna »tillgripit professorskjortlen efter framl. D:r Vichmand, hon skulle densamma till rectori magnifico återställa och tillbaka lefverera», hvilken resolution hon dock ej ville hörsamma och efterlefva förrän ett strängt canzlersbref från Stockholm blef henne föreviadt, der det hette: »Efterty H. H. E. förnimmer att den professorskjortel, som D:r Nils Vichmand haft hafver, icke ännu är academien igen tillställd, utan måste förnimma att den, Kongl. Maj:t och academien till skymf, blifver tillbakahållen, alltså vill H. E. låta cons. förstå att den tid derom Hr Cancellarius blef först erinrad, hafver han det in pleno senatu regni, hvarest 30 och flere senatores tillstädes voro, proponerat, och sedan man solenniter, såsom uti de

allrahögste saker, per vota ens hvars mening intagit, kunde H. M:t intet annat finna än att kjortlen skall till academien antingen med godo eller ondo inskaffas.» Huruvida det lyckats consist. att få den egenmäktiga frun att släppa kjorteln, är ovisst, ty bland procanzleren Oelreichs klagomål mot biskop Vinstrup, inlemnade någon tid derefter till styrelsen, frågas ännu i Quæstio VII: »Om det är rätt att han (biskopen) tilllstäder sin hustru att taga D:r Vichmands kjortel till sig och, omänskönt in pleno senatu regio det illa är upptagit och mig anbefalladt att skaffa den tillbaka, det dock likväl, quo modo jag ock hafver gått saken an, intet ännu skedt är. Item att han tillstäder fruen att borttaga från en academiæ kyrka, utan någons vetskap, all den spannemål kyrkan hade och låta föra den ut till Malmö att betala sin gäld med, så att kyrkovärdarne nu icke kunna få den ringaste penning till kyrkans nödtorftiga underhållning.» Onekligen menlösa tider och naiva charakterer, ehvad man ser åt höjderna eller tager de lägre klasserna i betraktande! — I sammanhang med dessa frågor förekomma äfven följande »academien concernerande», som förf. ej kan neka sig att här intaga: »Om *den* bör vara procancellarius» — klagomålen afgåfvos kort förrän Oelreich var färdig att lemna denna tjenst ifrån sig och såsom utnämnd superintendent begifva sig till Bremen — »som alle fromme män till förargelse, håller offentlig krog med pilkertaffel (?), klot- och bollspel här i staden, ja om söndagarne vid högmessotiden? Om det är rätt att beskämma professores, när de af academien till honom utskickas, så att ingen numera vill gå till honom? Om det rätt, att hans famulus icke immatriculeras, på det han icke skall vara academiæ rätt undergifven? Om det är rätt att han

oaktandes kongl. privilegier, cancellarii academiæ resolutioner, general-gouverneurens tryckta placat och consistorii derpå följande påminnelse och protestation ordinerar till prester dem som icke af facultatibus examinerade äro? Om det är rätt att han gifver fremmande studiosis, som man aldrig hafver sett eller sig om deras religion försäkrat, skriftligt tillstånd att predika öfver hela biskopsdömet, ändock de äro irrige i religionen och intet frie af syncretismo, calvinismo, ja socinianismo? Om det är rätt och christligt att de, som nyss komma af skolan, strax gifvas permission att predika, omänskönt man om deras profect in sacris intet är informerad, ja aldrig hafver sett dem och sålunda kastar perlor för svin och helligdömet för hundomen? Om det är ordinantien gemens (gemäss?) alldeles att suspendera sina kyrkovisitationer, så att den större del icke i 15 år äro visiterade, hvaraf der mycken oskicklighet följa måste? Om det är christligt att, när en elak menniska lefver med sin själasörjare i hat och emot (utan) någon skull gör presten all den förtret och skada han göra kan, presten ock in examine finnes oskyldig och den delinquent är öfvertygad om motvillighet och förtret, att man då gifver den hårdnackade bref och bevillning, att han oförlikt må i en fremmande socken af en fremmande prest sig låta betjena, ja att man befaller den fremmande prest sådana motvilliga, halsstyfviga menniskor att annamma till absolutionem privatam? Om det är christligt att, emot ordinantien och recessen, i en mörk sak och der personen, som sig skall försedt hafva, intet bekant är, och man litet galenskap med krita målat hafver på portar eller stolar, då låta lysa 3 söndagar efter hvarandra till bann och sedan låta önska öfver dem alla de förbannelser som finnas i 5 Mo-

sebok 28? Om det är väl gjordt att han för de Kongl. höga commissarier säger att han kan intet för sina tänder skull ordinera prester för Herrans altare och dermed beveker öfverheten till compassion, att de connivendo låta så passera att han må ordinera hemma och likväl så många tusende menniskor af hans introductionspredikan kunde bevisa att han helt väl, ja med högre och tydligare röst än någon prest här på orten kan predika, så att han det intet gör af nöd men af högfärdighet, såsom jag kan taga Gud till vittne han till mig sade att han aktade intet stå der för altaret som en narr? Om det är rätt att, der jag i prof. Schwartzii, ordinarie pastoris germanici ställe och med hans goda vilja skulle viga prof. Cassium och hans käresta, han lät mig till största skymf och för att göra turbas i bröllopet beskicka med 2:ne prester och förbjuda mig, som han intet hafver att bjuda öfver, att jag icke skulle copulera dem som dock voro Tyske folk, men att den Danske prest, tvertemot K. M:ts ordres, nådigsta vilja och expresse bokstaf, skulle göra det? Om det kan tålas att han disputerar Prof. Schwarz predikoembetet, så att han icke kan hafva godt af K. M:ts fullmakt, ändock det biskopen expressis verbis var anbefalladt att hålla hand öfver hans fullmakt? Så hafver prof. Schwartz ännu icke kunnat blifva investerad ej heller hans fullmakt uppläsen för menigheten, så att han intet åtnjuter så mycket som ½ öre för sitt omak och arbete, men tjenar för intet. Om det är rätt att han tillstädjer, emot kongl. ordres, floralia i christenheten som kallas Majgrefvar, Gudi till största förtörnelse, omänskönt han derom påmint är? Om det är rätt att han utan grund och fundament anklagar en prest för blodskam och förer honom med sina olycklige syskon i största olycka,

i fängsel och trängsel, som aldrig i Skåne må vara hördt? Om det är rätt att insätta, utan patronens vetenskap, emot ordinantien och recessen, en incapable och elak prest och sedan, der patronen några år derefter får kunskap derom, han icke låter sig säga? Om det är rätt att, när någon predikar som bispen hafver hat till, ändock samma person söker hans vänskap, han förlåter med sitt ganska hus kyrkan och sålunda gifver förargeliga exempel? Om det är rätt att, när ett pastorat är ledigt, han då emot ordinantien till socknemännerna, som hafva fritt val, tör skrifva och genom profossen säga att, dersom de icke taga den, som han recommenderar, skall han sätta dem en svensk prest på halsen? Om det är rätt att taga homagium af rectoribus scholarum, ändock det aldrig i Lutherska kyrkan af någon christlig förman skedt är? Om det är rätt att han tillstädjer sockneprester offentligt af predikstolen att utropa honom, icke en, utan flere gånger, för landsens fader, hvilken titel vår allernådigste konung allena tillkommer, och derföre borde hafva förbjudit det, der han det sjelf hörde? Om det är rätt att, der han vet öfverheten vara illa tillfreds med sin skändeskrift och pasqvill, de calumniis & calumniantibus, han likaväl låter trycka det igen och, der academiæ boktryckaren det icke vill absque consensu professorum göra, så låter han det upplägga på sitt eget tryckeri, och bär hans egen husfru exemplaria till bokföraren, att han skulle sälja dem offentligen, tvertemot det kongl. placat, som för D:r Terseri och Johannes Matthiæ skull utgånget är? Om det är rätt att den, som skulle föregå andra med godt exempel, sjelf intet gifver accis af det öl han låter brygga? Om det är rätt, när man skall examinera i skolorna, att man då håller på att beskämma præ-

ceptores som hundedrängar för deras disciplar, ja att man dem in publicis conventibus med skymfaktiga titular injurierar? Om det är rätt att, med gewalt och emot borgmästares och råds privilegier och deras derpå grundade protestation, insätta en collega uti skolan, ändock han befinnes mindre idoneus, men den, som borgmästare och råd med rectore scholæ utvalt hafva, helt duglig och skicklig är? Om det är rätt att sådane collegæ i skolan mainteneras, som föra ett förargeligt lefverne och ingen påminnelse akta vilja? Om det är rätt gjordt mot domkyrkan, att han flyttar ut af biskopshuset, tager deraf sin hyra och låter huset i grund förfalla, kyrkan till mer än 700 dalers förlust och största skada, ändock hon icke hafver så mycket hon sjelf kan hålla sig med? Om det är rätt, när han hafver förhyrt gården till professorem theologiæ och pastorem teutonicum (Schwartz) såsom mest dertill berättigad, att han då för en pasquillantis skull kastar honom och hans saker ut och gör tvertemot K. M:ts resolution och capituli beslut, der dock detta hafver dominium till samma gård? Om det är rätt att han, inscio vicedecano convocerar capitulares, & qvidem i en sådan sak, som han sjelf är reus och vicedecano är anbefaldt af K. M:t att ransaka? Om det är rätt att han skär sönder capituli protocoller, hvaruti hans egne actioner och förhållanden upptecknade voro? Om det är rätt att tillegna sig all auctoritet på capitulet och förvägra dem, som vilja säga honom emot, så att de af fruktan måste tiga? Om det är rätt att anamma kyrkans pengar och icke föra dem på räkning? Om det är rätt att draga sin famulum, som hörer under capitulet, från capituli jurisdiction, der hans förseelse med honom och förgöring (?) skulle examineras, på det saken icke må rätteligen skär-

skådas efter högmålsbalken, ja mot honom inga supplicationer, inga protestationer, inga intercessioner akta ville?»

Alla dessa beskyllningar oaktadt, dem Oelreich flere gånger erbjöd sig att bevisa och hvilka ej litet skola graverat biskopen, så att han till och med umgåtts med planen att resignera från sjelfva biskopsstolen, blef han likväl af de höga kongl. commissarier under armarne tagen, både vid sitt embete vidmakthållen och till Oelreichs efterträdare af K. M:t kallad och förordnad! Vinstrups fullmakt såsom Carolinska academiens procanzler är utfärdad kort efter prof. Nordemans rectorat, och torde således denna långa episod häruti finna sin ursäkt, helst Oelreichs klagopunkter mot Vinstrup inlemnats under sjelfva detta rectorat. — Ännu en vagabondhistoria innan vi lemna Nordeman och hans rectorat! »I cons. minus den 3 Maj 1671 förekom Nils Springer, stadsens vakteknekt, beklagande studenten Ifvar Hansson för slagsmål och tillfogade blodsår, hvilket skall vara skedt på sätt som följer, nemligen att Ifvar Hansson kom in med en student, neml. Lomma presteson, om aftonen mellan kl. 10 och 11 hos Nils Müllares, der Nils Springer och några hans bekanta suto och drucko, och vid det M:r Ifvar fick se en stenskål som stod öl uti, frågade han hvem ölet tillkom och bad strax derefter Nils Springer dricka ut ölet eller sloge han det på golfvet, hvartill Nils svarade: jag vill förmoda jag må hafva skålen så länge jag dricker ut ölet, och sedan må den hafva henne som lyster. Då ville Ifvar hafva skålen med gewalt. Men efter han icke bekom den, slår Ifvar sitt öl på Nils, så att det flödar öfver kläderna på honom och tager strax till värjan, men blef hindrad att något med henne uträtta, både af vakten, som var

derhos och af värden i huset; ty tager han Springer i håret och när de blefvo åtskilde, måste Nils på dörren. Sedan bankade Nils på vinduet med sin hand, sägandes att Ifvar skulle få otack när han kom till rector, och gick dermed på sin vakt. Vid pass halfannan timme derefter har Springer skilts från den andra vakten vid mag. Knut Hahns gård, ärnandes sig att gå hem, då hafver det skriat neder på gatan, och vid Nils ville gå der ned, möter Ifvar honom vid mag. Casp. Weisers, drager sin värja, viljandes sticka honom, det dock Nils med sin bardizan förhindrade, men i detsamma slår Ifvar honom omkull, tager bardizanen och stöter ena ändan deraf Nils uti lifvet, som ännu af hans sår kan synas.» Bland vittnena, som derefter hördes, berättade Peder Mårtensson och Nils Göing, 2:ne vakteknektar, utom det samma som Nils Springer redan anfört, att M:r Ifvar bannat Nils, när han ej ville släppa stenstopet, och sagt till honom: »du hundsfott är alltid så stor på, dertill den andre också kallat honom hundsfott, och så hade de strax kommit tillsamman i håret på hvarandra o. s. v. Consist. viste dermed parterna från sig att låta höra de skäl som de sade sig vilja hafva från rådstufvan angående samma sak.» Några dagar derefter förevar i consist. ett mål af mera grofkornig beskaffenhet, dervid den allvarsamme rector magn. säkert förnummit någon ryckning i skrattmusklerna. Det var en acad. skräddare vid namn Johan Görling som stämt en student för det denne kallat honom hanrej, hvilket tillmäle skräddaren ville att studenten skulle antingen bevisa eller plikta för. Skräddarens »kone» var äfven för rätta, yrkande att studenten skulle vara »en skälm och en tjuf, intill dess han bevisade hennes man vara en hanrey».

Sjelf vore studenten tills vidare »en lång hare, en malitiös, cujon och en byxelös landslöpare, som hade löst ut och besofvit ett liderligt qvinfolk från Köpenhamn» m. m. Det kostar nästan på att nödgas meddela sådane drag af råhet i en universitets-historia, men läsaren väntar näppeligen någon högre bildning utaf turbulenta, krogbesökande studenter, och olyckligtvis är det mest sådane, som beredt sig rum i consistorii protocoller, hvilka öfverflöda af stämningar och förhör rörande nattliga tumulter, orgier, dueller och slagsmål. Ofta hafva studenter bullrat och skriat midt på ljusa dagen, då de gått »förmummade» (vermummt) med dragna värjor och skrämt »bönder, klockare och andra enfaldige prestmän från landet». En dansmästare De Creaux synes ofta i spetsen för dessa »personati studiosi, som vexerade folk på gator och torg». Han lärer hafva varit uppfinnaren af bruket att »dreja och gå gåseraden efter sin nästa» m. fl. upptåg, som vissa tider varit mycket öflige bland Carolinas ungdom. Slutligen blef De Creaux tagen i »corperlig arrest» för en längre tid, suspenderad och omsider formligen afsatt, sedan han »skjutit en klockare på ett svårt och obscent ställe.» Sedan denna dansmästare således blifvit »removerad», synes det en tid hafva varit mycket lugnare vid academien, helst äfven några beryktade »Bullerkronor», en Mårten Lipper, en Claudius Wildskytt, en Hieronymus Pålack, en Hybert de Besk, en Ibicus Ibsonius, en Rimselius, en Schermannus, en Kihlman, en Paulinus, tvenne Sparrmänner, en Zauber, en Hure, en nobilis vid namn v. Scheding och tvenne oroliga Liljehökar, hvilka oftast varit antesignaner i den tidens grassationes nocturnæ, blifvit dels releguerade, dels längre tid qvarhållne på den s. k. proban. Vid denna tid

hade äfven ett strängt canzlersbref ankommit till consistorium, som satt fäderna i rörelse till upprätthållande af den academiska disciplinen. Det har följande lydelse: »Med icke mindre misshag har jag försport de exorbitantier, som af cives academiæ Carolinæ begångne varda, än den kallsinnighet, som vener. consist. visar uti kongl. constitutionernas manutention; fördenskull såsom alle nationalconventer, penalization, natteskjutning, kort- och tärningspel samt andre slike enormiteter både turbera disciplinam academicam och föda elaka consequentier af sig och derföre välbetänkt uti constitutionerna strängeligen förbudne äro, så har jag härmed allvarligen velat påminna vener. consist. således att taga constt. uti behörig akt, att deras vigeur icke uti någon måtta prejudicerad varder, så sannt man dem till godo njuta vill, låtandes dem ungdomen föreläsas och derhos förandes dem dess ed till sinnes och förmanandes dem att alldeles lefva derefter, så framt man vill undvika deras tillbörliga exsecution. Men skulle ock någon emot förhoppning vara så förmäten, att han icke ville rätta sig efter en sådan välment admonition, måste man, förhörandes saken, vederbörande efter lag och constt. döma och afstraffa låta, androm till exempel och varnagel. Skjutningen lärer man må ske, icke alldeles kunna hämma, men befinnas någre vara så öfvergifne och ogudaktige att de låta bränna löss (löst) på hvarandra äfven inne i husen, då bör det utan tillbörlig näpst intet aflöpa eller lidas. Penalizationen önskade jag alldeles måtte afböjd och förkastad blifva, emedan den både förhindrar studierna och strider mot ett christeligt och ärbart umgänge och lefverne.» Man ser att Hans Höggrefl. Excellens kunde, när det behöfdes, med behörigt eftertryck förmana och admonera, bestraffa

och reprimandera sina lärde clienter i Lund. Hans skrifvelser äro annars gemenligen mera undfallande och till skrifsättet mäkta enfaldige. Exempelvis må hans svar på rector Nordemans och consistorii nyårsbref 1671 här intagas: »Jag betackar Eder, gode herrar och män, mycket flitvänligen för den gjorda nyårslyckönskningen uti deras bref af den 3 hujus, önskandes den Högste täcks ock dem samtligen med all välsignelse bekröna, förläna hvar och en i sin stad lycka och framgång, helsa och sundhet till att förnöja och fullborda hvad deras embete fordrar och beqvämer. Om räntemästare-tjenstens förvaltning kan jag icke egentligen påminna mig, om K. M:t något nämt hafver, hvilken professor den skulle uppdragen blifva, der Hans M:t ej heller för tiden tillstädes är, att jag deröfver dess nådigste behag inhemta kan, fördenskull det ock till dess, Gud gifve, lycklige återkomst utstäldt varder; emellertid hoppas jag likväl, J gode herrar och män, lära hvad som dervid requireras i behörig akt taga låtandes. Men kjortlarne, som de afgångne proff. till inaugurationen bekommit hafva, måste de lefverera från sig igen, ty som K. M:t i nåder har skänkt dem academien till heder och stiftnings-solenniteten till en prydning, så kan man henne dem så litet afhända, som de för dess inaugurations åminnelse böra, så länge det kan ske, tillsammans reserveras. Det J gode herrar och män till vänligt svar sig betjena ville af den som förblifver städse Eder, gode herrar och mäns

Ulfsunda den 21 Jan. 1671.

tjenst- och beredvänlige
Gustaff Otto Stenbock.

8 dagar derefter aflät canzleren följande bref om quæsturen: »Sedan mitt sist afgångne har jag förnummit att K. M:t intet har slutit om hvilkendera

professor räntemästare-tjensten vid academien förvalta skulle, utan således lemnat mig öppet å cancellarii embetets vägnar att förordna dertill den, som tjenlig vara kan. Emedan jag då, så väl med herrar curatorerna som Eder, gode herrar och män, förrän något deruti föranlåtes, har erachtat nödigt att pläga communication och deras betänkande inhemta, icke allenast hvilkendera professor de bepröfva samma förvaltning nyttigast kan anförtrodd och uppdragen blifva, utan ock hvad mera derhos bör observeras och ihogkommas, såsom bland annat att den af professoribus, som den antager, icke må undfå någon absolutare disposition derföre att han är professor, utan stricte vara tillhållen allt att företaga och uträtta med rectoris och inspectorum ærarii föregående råd och godtfinnande, och fördenskull ingen, som är rector eller inspector ærarii, må tillika vara quæstor; jemväl att denna tjensten icke strax confereras någon in perpetuum, utan stå cancellario med consistorio academico framdeles fritt att göra den förändring dermed som då kan pröfvas bäst och beqvämlig. — Ty förväntar jag härpå Eder, gode herrar och mäns raisonnement och svar, som städse är och förblifver Eder, gode herrar och mäns

tjenst- och beredvänlige
G. O. Stenbock.

Den 22 Febr. samma år ankom en så lydande skrifvelse: »Jag har fått Eder, gode herrar och mäns bref och svar af den 9 hujus, angående hvilkendera professor räntemästare-tjensten beqvämligast kunde uppdragen och commiterad blifva. Såsom jag nu har tagit samma val i noga consideration och befunnit att, emedan de meste vota äro fallne på p. t. magnif. rectorem, Hr Martinum Nordeman, fast Hr prof. Spole är föreslagen vorden blott för den or-

saken allena att han (Nordeman) är rector, som mitt bref ock bland annat nämnde om, så likväl stämmer det så mycket mer öfverens med mina tankar att samma förvaltning Hr Nordeman anförtros, som berörde betänkande icke är af någon synnerlig vigt, der han dertill nogsamt beqväm och qvalificerad pröfvas, eftersom jag ock honom räntemästaretjensten vill uppdragit och anförtrott hafva och intet anse så mycket det ena (efter dess rectorat ändå snart förbilöper), allenast att de andre anförde momenter på bästa sätt blifva i observance tagne, hvilket J gode herrar och män veten att ställa sig till rättelse och Hr Nordeman berörde förvaltning förestå låtandes. Besluter dem samtligen härmed under Guds beskydd och förblifver &c.

Under prof. Nordemans rectorat »ratificerade och stadfästade höga canzlers-embetet genom skrifvelse af den 24 Maj 1671 nedanstående punkter, som facc. theologica & philosophica sins emellan upprättat och författat, såsom till alla sina clausuler och omständigheter nyttige och gode, så till begge faculteternas samhällighet, som ungdomens uppbyggelse:

1:o att rector magnif. med decano facultatis philosophicæ ingen in civitatem academicam recipiera och antaga skall, den som intet sina gode fundamenta lagt hafver eller med goda moderatoribus och præceptoribus privatis & domesticis väl försedder är, såsom adeln och andre förnäme mans barn, de der egne præceptores hafva, hvilka constitt. sjelfve excipiera. 2:o att decanus facultatis philosophicæ, när han någon pro receptione & depositione examinerar, att han granneligen observerar dess ingenium och frågar efter dess medel och besynnerl. om dess scopo studiorum och huru länge han tänker sig vid academien uppehålla, och det föra till protocollum.

3:o att decanus fac. phil., alltefter som hans scopus studiorum medbringar, en præceptorem honom ex facultate philosophica förordnar eller låter honom sjelf sig en utvälja och detta låter i lika måtto föra till protocollum. 4:o alldenstund constt. vilja att en skall absolvera ett integrum biennium, hvilket ock synes för en ung person ringa noch att capacitera sig till ett sådant förnämligt verk, ty skall den tiden här vid academien räknas, afdraget den tid som en extra academiam sig uppehålle, och ehuruväl att feriæ academicæ ibland infalla, vore likväl af nöden att sådane exercerade sig den tiden privatim, hvarföre när en vill utresa, skall studiosus gifva sig an hos rectorem magn. och sin præceptorem, hvilket uti facultatis philos. protocoll flitigt annoteras tillika med dagen om sin tillbakakomst; eljest blifver honom hans förswigenhet (Verschweigenheit) för frånvarelse räknad.

5:o. Att decanus fac. philos. och särdeles och isynnerhet hvars och ens utkorade præceptor möjligaste tillsyn hafver på sina disciplar, om de lefva illa eller väl, om de fliteligen efter deras föresatta scopo hålla collegia, höra och consultera den professor som de sig tillskrifvit hafva, och noga sine disciplars lefverne, det må vara skickeligt eller oskickligt, fliteligen hos dec. fac. phil. låta föra till protocollum.

6:o. När nu ens biennium är absolveradt och testimonium præceptoris philosophiæ utgifvas skall, så skall det ske uti decani philos. närvarelse, att sådant gifvas som protocollet, det må vara ondt eller godt, föranlåter, specificerandes med namn, hvad collegia privata och hvilka han hört hafver, då de proff. som de secundum ipsorum scopum hört hafva, skola kallas dertill och noga med quæstionibus pro-

bera om det sannt är och om de något hafva profiterat; sedan påskrifve decanus och præceptor testimonium, hvilket syntes billigt och skäligt böra ske några veckor förrän facultas theol. anställer sitt examen attestationis.

7:o. Att ingen præceptor eller decanus philos. sådant testimonium gifva må, förrän han efter protocollets lydelse uppfyller sitt biennium, secundum dies præsentiæ suæ beräknadt. Item der han åtskillige excesser begångit hafver, antingen uppskjuter hans testimonium till vidare bättring eller uttryckligen utförer in ipso testimonio alla sådane fel.

8:o. Att facultas theol. ingen till examen attestationis admitterar, utan att han ett försvarligt testimonium hafver af sin præceptore, af facult. philos. och af decano philos. såsom ett vittne underskrifvet.

9:o. Att facultas theol. med prof. græcæ linguæ ingen till examen pro concionibus habendis admitterar, förrän han ett specimen eruditionis in theologicis med en disputation publice håller, och på det ingen skall sig besvära för omkostnadens skull, tillåtes honom en artikel utur någon libro symbolico att defendera, allenast att han titelen på ett blad papper trycka låter.

10:o. Och såsom någrom kanske för fattigdom svårt kan falla ett biennium så noga att absolvera, så ville hvar och en professor och præceptor dem fattigom beforderlig vara, som det i Teuskland (sic) och annorstädes plägar ske.»

Sista gång consist. hölls under Nordemans rectorat år 1671, den 20 Juni, »proponerade magnificus, frågandes hvad consist. derom tycker att magister Papken må komma till adjuncturam, efter H. H. E. acad. canzleren förfrågat om han är beqväm ad adjuncturam theologiæ och må komma dertill,

emedan han hos H. H. E. högt är recommenderad? Sv. Ehuruväl facultas theol. kan synas noch försynt, efter hon hafver 4 proff.» — då räknades således procanzler Oelreich ännu till theol. faculteten såsom »prof. honorarius» — »så är cons. likväl mag. Papken icke emot att han ju dermed må blifva accommoderad, allenast att han framdeles icke kommer med några sollicitationer, så att staten för hans skull på ett eller annat sätt blifver graverad, och att han derjemte blifver stilla och rolig, icke borttagandes de timmar, som andra publice profitera uppå och särdeles för den, som han om auditoribus kan komma att concurrera med» m. m.

Hans Fredrik Hjort, äfven Cervinus kallad.

Carolinske academiens till ordningen den sjunde rector magnif. är visserligen en mycket obscur person och utan förtjenst om academien, men kan ej i dess historia alldeles förbigås. Före hans utnämning till theol. professor i Lund den 15 Mars 1669 känner man om honom ingenting mer än att han varit en »äkta lifsfrukt af kyrkoherden Fredrik Hansson Hjort i Ausås af Lunds stift och dess dygdädla maka Margareta Nilsdotter», att han erhållit magistergraden någonstädes i Tyskland och att han år 1654 blifvit kyrkoherde i Halmstad och »generalprost öfver hela Halland.» Från detta chefskap synes han haft svårt att kunna lösslita sig, enär han i det längsta qvardröjde i Halmstad efter sin utnämning till professor och sedan »tidt och ofta, absque permissione legitima, och tvertemot acad. cons. dit igen rest och der länge vistats och uppehållit sig.» Slutligen när han flere månader år 1672

legat i Halmstad för att, som han föregaf, ordna några ekonomiska angelägenheter, blef det i consist. d. 4 Sept. s. å. beslutadt att man skulle med en allvarsam skrifvelse inmana honom att passa på sin tjenst som professor. I stället att infinna sig på denna kallelse, skaffade han sig transport från academien och blef kyrkoherde i Helsingborg, hvarom vederbörande notificerades genom en kongl. skrifvelse af den 26 Sept. 1672, så lydande: »Carl med Guds nåde etc. Såsom vi förstått hafve, det pastoratet i Helsingborg genom den för detta dervarande kyrkoherdens dödeliga afgång är vacant och ledigt blifvet det vi gerna med en lärd, välmeriterad och skickelig man vele igen ersätta, alltså emedan vi förnimme borgerskapet dersammastädes uti valet af successore icke ense vara, såsom deras hos oss inkomne skrifvelse tillkännagifver, och hos oss uti nådig consideration komne äro de gode qualiteter hvarmed theol. prof. vid vår academi i Lund, mäster Hans Hjort begåfvad är, ty hafve vi godt funnit honom uti den afgångne pastoris ställe i Helsingborg att förordna, viljandes att sådant må på tillbörligt sätt och vis, när rätta tiden till omvexlingen infaller, vinna sin fullbordan. Och på det han med desto större respect och heder det embetet må kunna förrätta, är vår nådiga vilje att J, biskop och troundersåte! confereren honom namn och titul af förnämste probst der uti stiftet och, hvar så händer att J antingen för ålder eller eljest eder krafters svaghets skull med visitationer och resor icke hinner alltid att utstå, J då på sådant och andre slike fall honom besynnerligen för eder vicario bruken och tilliten. Hvarmed förrättas det oss till nådigt nöje och behag länder; och vi befalle eder Gud allsmäktig nådeligen» m. m.

På sin plats i Helsingborg stadnade han ej många år, ty då han under Danska kriget för något tvetydigt ord eller företag, som blifvit till konungen rapporteradt, befarade att han ådragit sig dess onåd, packade han in år 1677 och begaf sig till Köpenhamn der han sökte sin lycka hos Christian V som förunnade honom ett pastorat någonstädes på Seländska landet. Angående hans dödsår saknar man underrättelse. Att han varit gift, slutar man deraf att han egt en son vid namn *Knut* som disputerat i Lund under prof. Christian Papke. Sjelf har han ej utgifvit hvarken disputationer eller annat vedermäle af lärdom. Såsom föreläsare måste han varit ytterst försumlig, ty som vi erinra oss af Pufendorfs ofvanintagne bref till canzleren, hade han på halfannat år ej hållit mer än enda föreläsning *).

*) Med anledning af denna öfverklagade försumlighet synes canzleren hafva anbefalt någon räfst och ransakning i afseende på prof. Hjorts föreläsningar, hvaraf lärer följt att han från höstterminen i början år 1670 gripit sig an och »profiterat.» I Stenbockska manuscriptsamlingen finnes ett försök till disculpation af prof. Hjort, deri han dels framlägger sina meriter och söker visa att han »icke mera än som andre hans collegæ hafver här vid academien sitt lefverne förslitit», dels till samma ursäkt åberopar »den icke ringa skada och omkostning» han fått vidkännas i och för sin transport till Lund från Halmstad, der han haft »ett väl inrättadt hushåll; dernäst tiden som han ½ år förvaltat rectoratet, dertill också åtskilliga tider med lekamlig svaghet varit hemsökt och bekajad, hvilket varit det mesta hvarmed han här i Lund hafver måst sig förnöja, förutan de tider på hvilka feriæ äro infallne, och ändtligen den idelige uppvaktning i consistorialsaker. Ang. exercitia polemica, som ock hänhöra till hans professionem, håller han sig icke fremmande derför, efter sådant i hans ungdom så många år på academien hafver varit hans dagliga bruk och lust; men att han nu deraf skulle göra någon profession, sedan han öfver 30 år» — i sanning en tid alldeles till-

Pufendorf låter ock förstå att mannen varit underhaltig som professor och icke haft vid academien att göra. Curatorn D:r Christian Foss yttrar om honom i sina ofta åberopade teckningar: »Magister Johannes Cervinus är en vacker lärd man och god

---

räcklig att bortkomma från professorsstudier — »har varit derifrån och ihogkommelsen tillika med de andre krafter efter åldrens tillvext dagligen försvagas, hvaremot sådane exercitia requirera totum hominem, det måtte väl ingen rätträdig själ af honom äska och begära, såsom ock i det öfriga ingen afsaknad deraf lärer kunna förorsakas, att han ej drifver polemica, alldenstund de samme blifva dessutom ideligen och till nödtorft yrkade och drifve af de andre vener. DD. collegis som yngre och af krafterne mera starke äro.» Förklaringen, som är daterad d. 6 Aug. 1672, innehåller för öfrigt »methodus & progressus lection publicarum S. S. theol. professoris mag. Joh. Fredr. Hjortii», hvarur följande torde såsom måttstock för den tidens theologiska vetenskaplighet i Lund, här försvara sin plats:

»Efter constt. samt staten läser han Nov. Test. och dess historiam ecclesiasticam; och som han verserar in harmonia Evangelistarum methodice proponenda blifver af honom efterskrifne methodus derinom observerad: 1. Historiarum evangelicarum coagmentatio. 2. Emphaticorum observatio. 3. Quæstionum textualium solutio. 4. *Εναντιοφανων* conciliatio. 5. Eorum quæ ad elenchum, vindicias & doctrinas cuiusque membri præcipue spectant demonstratio. Progressus vid bemälte lectionibus samt deraf flytande usus förnimmes af de materier som under efterföljande titulis och efter ofvantecknade methodum äro blifne tracterade, neml.:

Titul. I. De historia evangelica in genere ejusque partibus.
II. De præfatione ejusdem particulari per Lucam.
III. De narratione quoad Christum & Johannem Baptistam in utriusque conceptione, nativitate & cursu vitæ.

— — — — — — — — — — — —

VIII. De nativitate Christi considerata ex genealogia, modo & consequentibus in genere.
IX. De genealogia Christi naturali per Mathæum & legali per Lucam.

poeta. Hafver långe betjent prediko-embetet och icke tracterat academica hvarföre han icke kan göra så stor frukt vid academien som eljest kunde ske. Står efter annan condition och är helt capable till

---

Titul. X. De modo nativitatis Christi ex circumstantiis.
Consequentia nativitatis Christi sunt in
XI. 1. Revelatione prima ipsius, facta pastoribus Judæis.
XII. 2. Circumcisione Christi et nominis impositione.
XIII. 3. Secunda revelatione nativitatis, facta magis.
XIV. 4. Dedicatione Christi in templo, ubi testimonia Simeonis et Annæ.
Cursus vitæ tum Johannis tum Christi est in pueritia & virili ætate.
XVI. De pueritia Johannis in deserto.
Pueritia Christi cernitur in deportatione, exilio, reditu in Nazareth & specimina muneris prophetici.
XVII. De deportatione Christi in Nazareth ex Bethlehem.
XVIII. De exilio Christi, pueri annotini in Ægyptum.
XIX. De cæde parvulorum Bethlemiticorum.
XX. De reditu Christi in Nazareth.
XXI. De profectu Christi qua annos & qua sapientiam.
XXII. De specimine sive tyrocinio muneris prophetici a Christo, anno ætatis XII, Hierosolymis in festo Paschæ edito.
Virilis ætas tum Johannis tum Christi cernitur in officio seu munere: cujus traditur inauguratio seu initatio, & functio seu administratio.
XXIII. De inauguratione Johannis facta a Deo in Deserto.
XXIV. De functione muneris Johannis in promulgatione doctrinæ & Baptismi administratione.
Inauguratio Christi est perfecta actu genuino.
XXV. De primo actu inaugurationis Christi sive Baptismo ipsius & renuntiatione divina e coelis.
Secundus actus est in tentatione ipsius & renuntiatione humana.
XXVI. De tentatione Christi.
XXVII. De renuntiatione humana in triplici proclamatione Johannis Baptistæ.

en superintendent, såsom han är en gudfruktig, moderat och rättälskande man, som ej skall låta Guds åra stå bak dörren. Tracterar Nov. Test. och njuter, förutan pastoratet Hoby och Håstad, 600 D:r. Men som samma pastorat är ringa *) och derföre

---

Hitintill var prof. Hjort kommen, der han Anno 1671 in Junio antog rectoratum academicum.

A rectoratu intill nuvarande ferias äro eftertecknade materier afhandlade:

Functio officii Christi continetur prophetia, sacerdotio & regno.

Prophetia Christi absolvitur quinque periodis.

Sequitur primus annus ministerii Christi.

Secunda periodus circuli prophetici, a primo paschate ad secundum, habet tria intervalla, videlicet primum pascha, primum pentecosten & prima scenopegia.

Secundus annus ministerii Christi, ubi tertia periodus curriculi prophetici, secundum tria suo intervalla &c.

In historia ecclesiastica äro 2:ne secula absolverade juxta methodum Hottingerianam.»

*) Angående detta pastorats klena inkomster förekommer i Consist. prot. för den 10 Aug. 1670 följande, som visar huru litet det i den tiden egnade sig till ett præbendepastorat.

»§ 6. Upplästes H. H. E. riksamiralens bref om Hoby pastorat, dateradt Stockholm den 3 Aug. 1670, så lydande: Ett kongl. bref till Hr biskopen i Lund afgånget, att pastoratet Hoby måtte blifva lagdt till academien, som jag på Hr procancellariens relation utverkat och för 8 dagar sedan nedskickat hafver, vill jag hoppas före dettas ankomst lär vara inkommet och till academiens bästa i behörig observance taget; utaf hvilket såsom man nogsamt kan se Kongl. Maj:ts nådiga vilja vara, att de näst belägne pastorater måga dragas under academiens disposition, så skulle jag tycka ett öfverflöd att göra vidare ansökning om kongl. yttermera ordres till biskopen att de pastorater, som när vid handen och väl behållne äro, måtte hållas acad. tillhanda efter eder, gode herrar och mäns begäran uti deras bref af den 21 passato som jag förmärker vara aflupet, förrän det ofvanbemälte

blott interimsvis af honom mottaget, lefver han i hoppet att få snart ett bättre, hvilket beqvämligast ske kan, om rector scholæ mag. Weiserus kan blifva till Ferlöf och Ströö promoverad, då pastoratet Fjelie

---

kunde frambragt blifva; men icke desto mindre, der J, gode herrar och män befinnandes varda att nödtorften sådant vill fordra, är jag öfverbödig, efter vidare påminnelse, att secondera och skaffa denna deras åstundan ett nöje, till acad:s nyttas befordring och förfrämjelse; imellertid, näst önskan af all god välgång, förblifver eder, gode herrar och mäns

tjenst- och beredvänlige
Gustaf Otto Stenbock.

Deruppå frågade Hr magn. rector, om pastoratet Hoby är så godt att en capellan kan årligen deraf underhållas och den professor, som det får uti præbende, ändå njuta deröfver någon nytta till sitt underhåll, att cons. kan gifva de kongl. commissarier svar derom.

Prof. *Weiserus* menar att en pastor kan så mycket hafva deraf, som en annan professor af sin præbendebonde. Prof. *Cassius* ignorat conditionem illius. Prof. *Wandalinus* säger att en prof. kan besvärligen deraf sjelf lefva, om han skall hålla der en capellan. Prof. *Elfvedalius* idem cum prof. Cassio. Prof. *Nordeman* vet intet af dess beskaffenhet, men om den prof., som skall hafva det, vill nöja sig dermed, så gör det honom för sig (för sin del) lika. Prof. *Spole* säger att, om en pastor kan födas deraf, så tror jag visst en professor kan hafva deraf så mycket som af ett præbendehemman, till dess bättre faller, förutan det att han underhåller der en capellan. Prof. *Hahn* ignorat conditionem illius, men tycker likväl rådeligt att detta för tiden antages. Prof. *Buscovius* ignorat conditionem illius. Prof. *Hyltenius* tycker att Hoby pastorat för ett stadigt præbendegäll icke synnerligen är tjenligt, efter både kyrkoherden och capellanen knappt deraf lefva kunna. Men alldenstund man intet har några medel, hvaraf de professorer, som præbendegäll anslagne äro, skola efter staten kunna njuta något derföre igen, tyckes vara bättre hafva något än intet, till dess man finge se om något bättre falla kunde. Prof. *Schwartz* ignorat conditionem illius. Prof. *Baggerus:* Min betänkning är att ingen theologus af de 2 små ringa kall kan hafva någon

kan mag. Cervino tilläggas och capellanen Hr Eric, som tillförene var af bönderna kallad till Hoby och nu är brödlös, komma dertill igen.»

---

synnerlig hjelp, dersom eljest capellan skall nödtorfteligen underhållas. Prorectori magn. *(Pufendorf)* är trovärdeligen berättadt att detta pastorat icke öfver 80 d:r s:mt kan draga.»

I prot. för den 17 Juni 1671 »lät prof. Hjort proponera att, medan han förnimmer Hoby prestgård vara mycket förfallen, så att hvarken han kan hafva der hus för sig sjelf eller sin fänad, och fast en granskning vore der öfvergången vid den förrige pastoris affall, så har han likväl förstått den icke vara så noga observerad. Dertill med är gården ock sedan genom enkans vållande mycket förfallen; ty frågade han, om han icke ånyo skulle låta komma en granskning deruppå, och hvilken densamma granskningen göra skulle. R:o academiens fogde kan vara der tillstädes, dock icke med academiens bekostnad.»

Under prof. *Hjorts* rectorat ankom jemte canzlerens bref om och K. M:ts fullmakt på procancellariatet till Vinstrup, följande kungabref och »decret att alla de tvistigheter och trätor, som för detta hafva varit passerade vid acad. Carolinam, alldeles skola varda dödade och upphäfne: Vi Carl m. m. göre veterligt att vi för en tid sedan fast ogerna hafve förnummit, hvad missförstånd och tvistigheter voro uppvuxne vid vår academi i Lund, dels mellan biskopen dersammastädes, ädel och höglärde D:r P. Vinstrup och f. d. procancellarien, vördige och vällärde D:r Berendt Oelreich, dels emellan bemälte biskop och prof. theol. M:r Josua Schwartz, dels ock emellan berörde D:r Berendt och den juridiska faculteten, och en del af proff. särskilt, så med honom, D:r Berendt, som sjelfve proff. emellan, blifvandes vi deraf förorsakade att förmedelst en särdeles commission låta deröfver ransaka, på det vi desse sakers tillstånd desto bättre och nogare förnimma måtte; och såsom Vi nogsamt erfarit icke allenast beskaffenheten af ofvantalte tvister, utan ock den afsaknad som sjelfva acad. i varande tid dervid tagit hafver igenom det att professorer sitt embete försummat, och andre derjemte af sådant icke ringa förargelse haft hafva, så vele Vi oss väl ännu hafva reserverat och förbehållit, hvad Vi i anseende af acad:s välstånd och uppkomst

I den första session consist. hade under Hjorts rectorat, d. 8 Juli 1671 kungjorde han, huruledes »månge af academiens betjente hade varit hos honom och velat uppsäga sin tjenst, emedan de icke njuta någon lön vid academien deraf de må subsistera», hvarföre han befrågade consist. huru dermed förhållas skulle, då det blef resolveradt att man skulle »skrifva till acad. canzlern så väl som till H. E:tie Hr Clas Rålamb och notificera huru både språkmästare, dansmästare, pedeller och något hvar af acad. betjente ville öfvergifva sina tjenster.» På denna

---

kunne finna för godt och skäligt med en och annan att förordna, men sjelfva stridigheterna emellan dessa personer angående, alldenstund förmedelst dess remitterande till ordentlig process uti de rätter dit hvar sak efter sina omständigheter hörande vore, ingen annan frukt stode att förvänta än, förutan parternas egen skada och besvär, sjelfva academiens förfång och olägenhet, mångas förargelse samt ungdomens hinder och försummelse uti dess studier, hvilka ej kunna utan i rolighet tillbörligen drifvas och fortsättas, fördenskull hafve Vi af en christlig försorg för det gemena bästa för rådsamt och billigt erachtat, alle sådane härtills förelupne actioner och tvister att döda och upphäfva, så att ingen, eho han är, som detta i någon mått\o angå kan, skall efter denna dag hafva makt och tillstånd något sådant, som i dessa saker tillförene passeradt är, mera att yrka eller åtala, utan allt det framfarna för dödadt och afgjordt hålla och i stadigvarande förgätenhet låta begrafvet vara; befallandes härvid i synnerhet consist. acad. att det intet af dessa handlingar mera låter uppvisa eller derom skrifva, eller ock till protocoll föra, utan hellre i det tillkommande alle sådane saker förekommer och, förrän de så vida utbrista, dämpa låter; äfvensom i det öfriga hvar och en allvarligen förmant blifver att beflita sig om sämja och enighet och sitt anförtrodde embete med dess större flit och omsorg förrätta, som alle hinder och otidigheter afböjde blifva. Det alle som vederbör hafve sig hörsamligen &c.

notification lärer canzleren svarat mindre nådigt, ty i prot. för den 3 Aug. s. å. heter det: Consist. befinner nödigt att det svaras H. H. E. här uppå med undskyllan, att Consist. icke tänkte besvära H. H. E. med sådane quereler, men nödgades dertill, på det desse betjente icke en annan gång må klaga, som academien icke skulle sett till deras nöd och trångmål och på behöriga orter gifvit det tillkänna. Noch fann cons. godt att de klagoskrifter, som af dessa betjente inkomne voro, äfvenså väl som Hr Landshöfdingens och Curatorn Durells intercessionsbref till magn. rectorem för språkmästaren Courcelle, skulle alla in originali skickas H. H. E. tillhanda.» Deruppå lärer ännu en ytterligare reprimande hafva följt, ty fäderna voro helt ängsliga när frågan om löneförhöjning åter efter en tids förlopp blifvit väckt, »önskandes att den fråga måtte läggas neder för att ej importunera H. H. E., som densamma alldeles misstycker och med ogunst upptaga synes.»

Under Hjorts rectorat utfärdades (troligen med anledning af stud. Gerhard Oliger Fuledes process inför consist. angående det latinska carmen som af några ansetts falla emot statum regni & sacram regiam majestatem, hvilken process lärer väckt stort uppseende »på andra sidan») Danska konungens placat att »ingen af dess undersåter derefter längre måtte understå sig att studera vid Carolinska academien». Derigenom förlorade hon väl mången medborgare, men derjemte mången anledning till buller och oväsende, emedan Danska studenter ofta varit de som retat Skåningarne mot det gamla Sverige och vållat misstankar inom de öfrige nationerna mot den Skånska. Icke så många dueller och partioroligheter förekomma således från den tiden i academiens

protocoller. En och annan dyning efter den gamla stormen har dock naturligtvis ej uteblifvit under Hjorts »magnificat». Emellan stadens båda jurisdictioner var icke heller i den tiden det bästa förstånd. I prot. för den 23 Aug. 1671 »beklagade sig rector magn. hurüledes några borgare hade för några dagar sedan varit tillsammans med academiæ snickaregesäller på gatan, han visste ej af hvad orsak, men som han sitter i sin stufva, komma dessa gesäller, ropa utanför på gatan och bedja rector han ville rädda deras lif, eljest blefve de nederslagne, och när han då låter öppna porten, komma desse springande in om porten, men sedan kasta de andre med åtskilliga store stenar genom porten. Häröfver begärade rector vener. consistorii betänkande, hvad han derutinnan göra skulle? Resp. Consist. befann mycket svårt skedt vara, att rectoris magnifici hus var angripet, hvarföre det ock ville att saken skulle nomine publico ageras.» Den 26 Aug. s. å. förevar ett mål mellan studiosus Severin Nilsson och en stadens handtverkare vid namn Johan Petersson, angående några skällsord Johan Petersson på honom skall hafva kastat. Ett vittne, Christian Persson, berättade att, när han en dag gick uppåt Helenæ kyrka och Johan Petersson gaf sig till att möta honom, då talade Johan honom först till om ett glas, som var sönderslaget, men strax efter när han ändat detta tal, bad han honom helsa sin husbonde, studiosus Sev. Nilsson, en god dag och säga honom det att, när jag möter honom en gång på gatan, antingen dag eller afton, skall jag gifva honom ett par örfilar, den cujon och baron, och skall jag ändå gifva honom en produx till, och när jag kommer till Malmö, skall jag ändå sätta honom en stol för hans far (d. ä. anmäla honom der till det värsta), så att han skall få veta hvad för en

son han har i Lund. Säg honom kons det, sade han. När nu prof. Schwartz förnam sin svåger Severin Nilsson» — denne var neml. son till prosten och kyrkoherden i Malmö Nils Severus, med hvars dotter Catharina, enka efter borgmästaren derstädes Jakob Vildschytt, prof. Schwartz var gift — »således vara påropad, sände han studiosos Balthazarum Boeth och Claudium Wildskytt till Johan Petersson att förnimma, om han ville tillstå hvad han till Christian om Severin Nilsson sagt hade. Deruppå aflade Balth. Boeth sin lagliga ed, berättandes Johan Petersson således svarat som följer: Först helsade Claudius Wildskytt honom från prof. Schwartz, förfrågandes om han ville stå till de orden, som han hade sagt om sin (hans) svåger. Då gjorde Johan Petersson sig ganska undersam deröfver, förfrågandes hvad det skulle vara för ord? Dertill sade Wildskytt, att han mente de ord Johan hade sagt till denne dräng, pekandes på Christian som stod derjemte. Då svarade strax Johan: du hundsfott, hade jag vetat du skulle sagt desse ord tillbaka, jag skulle då trampat dig med mina fötter. Hvarpå Wildskytt sade: ja så, J bestån då i hvad J hafven sagt? Dertill svarade åter Johan Petersson, frågandes 2:ne resor, hvad de ville hafva? Wildskytt sade: vi äro hitkomne att förnimma, om J viljen bestå dessa ord eller ej? Då sade Johan igen till Christian: du hundsfott, jag ger dig rätt nu en örfil, och strax deruppå sade han till Wildskytt: Och du! vill du ock ett par örfilar hafva så skall du få, och än vidare till Christian: jag ger dig och din herre en hundsfott. Hvaruppå Wildskytt sade: bevare oss Gud! Johan Petersson, icke så, icke så. Då sade Johan Petersson: J sacramentska Esel och flöjlar! gån J icke bort, skall J se, hötandes och affecterande

sig särdeles med händerna. Dervid gingo Wildskytt och Balthazar sin väg, och när de nu voro komne på gatan, kommer Johan Petersson utspringandes genom boddörren och ropar: kom här, kom här du hundsfott, och vid de nu se sig tillbaka, upplåter han sina byxor, kröker sig och visar dem oförskämligen sin r . . . .» Studiosus Claudius Wildskytt aflemnade derefter sin berättelse, som fullkomligen öfverensstämde med Boeths. Academiæ pedellen Petrus Dunæus afhördes slutligen och refererade som följer: att när han kommit till Johan Petersson och sagt honom sitt ärende, frågade Johan, hvad Severin Nilsson vore för en, antingen student eller stadsjunker, hvartill Dunæus sade: han är en student, hvartill Johan svarade: såh! skall studenterna hafva en dräng bakefter sig? Komma de oftare igen i min gata och slå i luckor och vinduer, skall jag skjuta en för hufvudet.» Hvad dom Johan Petersson fick, upplysa ej protocollerne, något som ganska ofta är fallet vid sådana processer, hvilka förmodligen ej sällan blifvit nedlagde eller förlikte. Ransakningarne äro emellertid, som läsaren benäget torde finna, lika grundlige som med den ärligaste cynism utförde. Förf. beklagar att hans forskningar i academiens häfder för denna period varit så litet gifvande, men hoppas att läsaren ej skall misstycka ett redligt bemödande att lägga i dagen utan smink och förgyllning hvad som i de dagarne sysselsatt patres conscripti, af hvilka blott ganska få synas upphöjde öfver sin befattning med nästan idel småsaker. »Totus in hoc sum» tyckes hafva varit de flestes oförgripliga valspråk, och ho kan då förundra sig öfver deras varma och outtröttliga nit i handläggningen af frågor sådane som t. ex. den der förekommer i prot. för den 8 Nov. 1671, således mot slutet af Hjorts

rectorat: »2:o comparerade en scholaris från Malmö och dägen (klockare) vid garnizonskyrkan dersammastädes Jeremias Suenonis Smolandus, klagande, och studiosus Mathias Johannis Maglebyensis Selandus, svarande, för ett pasqvill som han på Jeremiam skrifvit hafver. Pasqvillsbrefvet blef uppläset in originali, hvarefter Maglebyensis blef tillfrågad, om det var hans egen hand, hvartill han svarade ja. Så spordes han till, utaf hvad occasion han hafver skrifvit bemälte pasqvillsbref; svarade han sig hafva gjort det af lustighet, men Jeremias säger att det hafver sig tilldragit af en sadel, om hvilken nämnes i samma pasqvill. Occasion af sadeln var den: om en fredags afton, när vi lågo tillsammans öfver natten, begärde han att låna min sadel. Då nekade jag honom strax, sägande: du hafver ingen häst; töfva till dess du får häst. Men när jag gick neder på gården, tog Mathias sadeln sjelf på väggen och bar honom till m:r Buræum. Jag gick den ena dagen efter den andra honom på, utan han förstack sig sjelf (?). Emellertid förnam man att han sålt sadeln till en från Trelleborg, och som jag gick hårdt efter honom och hotade att vilja förklaga honom hos presten, så bad han att jag intet ville göra det, utan lofvade att vilja skaffa mig sadeln igen. Sedan tillspordes Maglebyensis, om han vidstod allt detta, men han sade att sadeln var honom länt och han ville derpå rida till sin socken, hvart han säger sig hafva ridit samma dag, och sedan säger han att han sålde honom till en i Trelleborg. Men Jeremias säger att han sålt sadeln strax för 1 R:dr, men sedan jag sporde det, hotade jag vilja förklaga honom. Då svarade han att han ville följa mig till Trelleborg, men när vi dit ankommo, så kände han intet karlen (som köpt sadeln), utan sade att qvinnan

(köparens hustru förmodligen?) var stor och fet; sökte så Jeremias sjelf bonden igen och köpte sjelf sin sadel tillbaka, hvaremot han fick Maglebyensis obligation att blifva betalt. Hvad nu skällsorden (i pasqvillet) anbelangar, så skola de (parterna), medan de hafva varit i skolan tillsammans, den ene kallat den andre en munkränger och den andre en hjerteknisper (?). I det öfriga blef Maglebyensis tillfrågad, om han något ondt om Jeremias visste? Svarade Maglebyensis nej.»

Den 29 Nov. s. å. »upplästes Hr Gudmund Anderssons inlaga mot urmakaren Lorentz på Tullarens vägnar vid St. Mårtens port. Urmakaren skjöt sig till vittnesbörd och begärde dem att få höra. Item begärde m:r Gudmund att få höra sina vittnen, och inkallades Oluf, murmästare Esbjörns läredräng, item Esbjörns piga Anna Bengtsdotter, och blef uppläset hvad ed hafver att betyda, och sedan berättade Oluf detta efter edens afläggande: Först att han var uti Lorentz urmagers hus, och då sade Lorentz urmager till honom: jag förundrar mig hvarföre Esbjörn icke säljer mig öl så väl som Daniel; mina pengar äro så gode som hans, *han* stjäl sina pengar från kronan, som en tjuf och skälm. Pigan Anna Bengtsdotter berättade att hon kommit in uti Lorentz urmagers hus, då hade urmager frågat: hvarföre vill din matmoder icke sälja mig öl så väl som Daniel Tullare? Kanske mina pengar icke äro så gode som Daniels, som stjäl sina från Kronan som en tjuf och skälm, och det vill jag stå till. Den 18 derpå följande December inkom urmakare Lorentz med några vittnen (vittnesbörd), förde på Lunds byeting emot Esbjörn muremäster, hvilka blefvo uppläste och påskrifne. Såsom urmakaren förklarade så väl Daniel Tullare som Esbjörn murmästare, att han intet oär-

ligt visste med dem, bekände ock att han till sina beskyllningar var förledder genom andras berättelse och bad om förlåtelse, alltså var procuratorn Gudmund Andersson på sina principalers vägnar dermed tillfrids och samma sak upphäfven. Blef ock resolveradt af consistorio, att urmakaren skulle gifva till sin vederpart 6 d:r s:mt för denna process' bekostning. Item 4 d:r s:mt till de fattiga.» Samma dag »resolverades att skrifva till H. H. E. acad. canzleren för academiens skytt (som för någon förbrytelse varit förvist landet), att han må få komma hem i landet igen och betjena academien med sin konst och färdighet att skjuta villebråd i academiens skogar, helst han nu hafver sig förlikt med målseganden. Slutligen proponerade rector magn. om Maglebyensis, men emedan han nu intet är här, alltså uppskjutes det till nästa consistorium, icke heller vet man om han hafver fullkomnat det honom sednast blef pålagdt.» Målet synes hafva blifvit förlikt *).

*) I ett cons. prot. »beklagar sig magn. rector, huruledes, när han dagen tillförene, efter ven. consistorii begäran, hade kallat till sig tullnären och hospitalförvaltaren Sven Johnsson, att förnimma om de pengar, som efter Kongl. Cammar-Collegii ordres af den lille tullen skulle lefvereras, nu kunde utgå, då hade bemälte Sven Johnsson icke allenast först spotskeligen och illa svarat, utan ock sedan med en ganska oförskämd mun, hotande och bannande, honom öfverfallit, att han nu af denna orsak nödgas gifva det ven. consistorio tillkänna och sig förfråga, om ven. consist. tycker denna sak skola mot honom urgeras eller nedläggas? Resp. Utaf den relation som magn. rector gjorde öfver denna saken, huru hon var tillgången med alla sina omständigheter, både till de ord som voro dem mellankomne som ock åthäfvor, tyckte ven. consist. icke allenast denna saken icke böra nedläggas, utan ock till det högsta drifvas och fördenskull med snaraste göras anhängig in suo foro. Sedan skrifves det till H. H. E. Hr Riksamiralen och refereras detta korteligen, så väl som

En dag mot slutet af sin styrelse »proponerade magn. rector, att nu vore tiden efter constt. att utvälja en ny rectorem, begärande fördenskull att ven. consist. ville eligera en ny rectorem. Resolverades att magnificatet tillbjudes först högvälb. Hr grefve Carl Stenbock (en son till acad. canzleren); der Hr grefven behagar det emottaga, blifver Hr prof. Hyltenius prorector, men der Hr grefven skulle det afslå för denna gången, blifver välbemälte prof. Hyltenius rector. Häruppå blefvo proff. Spole och Weiserus skickade af cons. till högv. Hr grefven att insinuera consistorii resolution, hvaruppå Hr grefven gaf till svars sig intet kunna resolvera deruppå, förrän han först communicerat med H. H. E. Hr riksamiralen, sin högtärade käre Hr fader; ville fördenskull med nästa post derom skrifva.» Acad. canzleren hade likväl den gången, såsom ofta, mera takt än consist. och afslog anbudet *). Ändtligen

det förriga som passerade för några dagar sedan, med begäran att H. H. E. ville utverka den befallning till vederbörande att de måga denna saken företaga och afdöma efter det som academiæ constt. & privilegia gifva vid handen, på det de, som sådana exorbitantier göra, en gång vid en vederbörlig näpst må aflåta med sådane otidigheter.»

*) Den 9 Dec. 1671 skrifver canzleren angående denna sak följande: »Ärevördige, hög- och vällärde herrar och män, magnifici rector och samtlige Consistoriales!

Jag har undfått Eder gode herrar och mäns bref af den 27 passato och med synnerlig förnöjelse förmärkt deras benägne affection, icke mindre till mig än till min dervarande son, i det han vid sista election till academiens rectorat är vald och åstundad vorden; hvilket såsom jag det för en särdeles ära upptager, så vill jag derföre hafva aflagt en så tjenst- och vänlig tacksägelse, som deras uppsåt är välment, och jag beder de än framdeles både emot mig och min son uti sådant godt förtroende continuera ville; men att låta honom nu uppdraga samma embete, deruti har jag

»betackade magn. rector ven. cons. för den assistence honom med råd och dåd i sitt rectorat var vederfaren», hvarmed prof. Hjort synes hafva tagit sin hand från republiken.

Nicolaus Hyltenius

var Carolinska academiens 8:de rector och en man af icke så liten märkvärdighet, dock mindre som vetenskapsman eller lärd än som en god practicus och ekonom. Han föddes i Ölmestads prestgård af Wista härad och Wexiö stift den 18 Jan. 1635. Föräldrarne, kyrkoherden Andreas Hyltenius och dess hustru Anna Gahm, hade vid det lilla pastoratet samlat så vacker förmögenhet, att de kunde gifva 3 sina söner särdeles vårdad uppfostran. Den äldste, *Johan*, dog som kammarråd, adlad Silfverkrantz, den yngste, *Lars*, som assessor i Götha Hofrätt och stamfader för adeliga ätten v. Hyltéen. Den andre i ordningen, *Niclas*, arbetade sig äfven upp i riddarhuset under namnet Silfversköld. Sin första undervisning hade han erhållit af fadren, som skall hafva varit lärd och synnerligen bevandrad i Franska och Engelska språken. Efter fulländad curs genom Wisingsö skola och gymnasium, blef han student i

---

så mycket större betänkande, som jag hoppas J gode herrar och män intet tänken detta afslag vara grundadt på något annat än sina visse och skälige orsaker, bedjandes fördenskull de ville hafvat denna gång ursäktadt och låtat transporteras på den som det ordinarie tillfalla bör efter constt., eftersom jag förklarar mig dessutan städse näst den Högstes anbefallning, att vara Eder gode herrar och mäns

tjenst- och beredvillige
G. O. Stenbock.

Upsala 1652 och phil. magister der 1658. For sedan några år utrikes och studerade juridik någonstädes i Tyskland, tog efter hemkomsten examen inför juridiska faculteten i Upsala, parenterade öfver Carl Gustaf vid acad. sorgefesten derstädes 1661 och blef år 1664 af hertig Adolph Johan antagen till »lecteur och handsecretarius samt föreståndare för dess bibliothek», i hvilken egenskap han vistades omkring ett år på Stegeborgs slott. Vid denna befattning tröttnade han till följe af »hertigens ostadiga sinne och dagligen vexande fordringar och begärelser, de der näppeligen af någon kunde ställas till frids». Efter fadrens död kunde han »såsom arfvinge till några tusende daler s:mt» ånyo resa i fremmande land, och begaf sig således till Tyskland, Holland och England, derifrån han ej återvände förrän mot slutet af år 1667, sedan han under sjelfva resan blifvit af Svenska regeringen utnämd till juris Suetici & Danici prof. vid den nyligen funderade Carolinska academien, hvars invigning den 28 Jan. 1668 han bevistade. Det är af denne Hyltenius den pompösa beskrifning öfver högtidligheten är författad, som ofvanföre i denna historia är meddelad. Utom detta lärda arbete och nyssnämde parentation, »panegyricus memoriæ Caroli Gustavi regis consecratæ» kallad, har han blott utgifvit en disputation på 4 ark, »de contractu emphyteutico», och 2:ne festivitetsskrifter, den ena med titeln »Solemnia Carolinæ, cum imperium Carolus XI Rex maximo subditorum gaudio adiret», Lundæ 1673, den andra: »panegyricus Carolo XI, academiæ Carolinæ nomine, dictus, cum primum conditorem suum provincias regni perlustrantem gratulabunda exciperet d. 28 Aug. 1673», hvilka alla mer bevittna författarens undersåtliga sinne och loyala tänkesätt än de utmärka sig genom snille och kun-

skaper. Mannen var, som redan sagdt är och såsom han ock skildras af acad. curatorn D:r Foss, ingen egentlig vetenskapsman, men »activ och af ett godt judicium. Låter sig i consistorio icke lätteligen säga, men maintenerar sin mening prolixe & pertinaciter. Synes ej vara så tjenlig vid academien som till commercier, hvartill han ock sjelf önskar blifva brukad. Njuter 600 daler s:mt i lön som prof., och är dessutom häradsdomare i Färs härad.» Han delade således sin tid mellan ganska heterogena embetsbefattningar, än ute på thing bland menige allmogen, än i katheder och consistorio. På sistnämde rum har han varit en bland de verksammaste ledamöterna, såsom protocollerna från den tiden nogsamt intyga. Ingen kände bättre än han de academiska constitutionerna, äfvensom han i allmänhet var det lefvande lag- och författnings-lexicon som consist., när det behöfdes, rådfrågade. Af denna orsak var det väl han redan den 15 Februari 1668 måste åtaga sig förordnande att tills vidare sköta acad. secreterare-tjensten, hvilken prof. Hahn en liten tid förvaltat, men nu afsagt sig, och hvartill »en jurisprudent person vore af nöden». Nu kunde icke denna egenskap skäligen frånkännas ordinarie secreteraren och protonotarien Buscovius, som var juris licentiat, hvarföre en annan orsak till dennes entledigande i protocollet uppgifves. Det heter nemligen att »prof. Hyltenius blef academiæ curatorum & vener. consistorii unanimi consensu till secretarius constitutus, eftersåsom protonotarius intet var patriæ linguæ mäktig». Den 4 Mars började således protocollet föras på Svenska, hvilket räckte till den 20 April, då Tyska språket åter upptogs och begagnades ända till den 4 Nov., hvarunder Buscovii handstil tydligen igenkännes. Sedan är protocollet åter en tid fördt af fremmande

hand, nemligen prof. Nordemans, som ock haft förordning såsom secreterare. Derefter har Buscovius blott en eller annan gång fört protocollet, tills O. Silnecker den 31 Mars 1669 öfvertog tjensten. Ett vigtigare förtroende lemnades Hyltenius under den tid han var t. f. secreterare. Den 10 Mars hade nemligen »hele senatus academicus enhälleligen fällt sitt votum på prof. Hyltenium att till riksdagen uppresa på academiens vägnar», hvarefter Hyltenius »försäkrat sin flit och stora trohet uti alla stycken, begärandes emellertid han på alla saker en fullkomlig instruction och memorial, att han så mycket säkrare fot måtte hafva att stå uppå och det att drifva.» Frågan om uppsändande af en riksdagsfullmäktig för academien hade först blifvit väckt den 4 Mars, då man likväl resolverat uppskjuta frågan tills canzlerens bref derom kunde anlända. Nu hade ett sådant ingått som »significerade att H. H. E. den frågan icke med nåde upptagit», men icke dess mindre skred man till riksdagsmannaval, »eftersåsom det ganska nödigt vore att en af senatu uppreste». Man hoppades att »H. H. E. ej skulle förmena consistorio att hafva en deputerad, när han ej graverade estaten. Angående medlen som skulle destineras till den, som uppreste, proponerade rector, af hvem och hvar de skulle tagas? förmenandes han att presterskapets penningar» — det hade beviljat 300 daler — »äro rätt vissa, hvarutöfver hvar och en professor skulle contribuera 20 daler, hvilket skulle stiga till 180 daler, och dermed vara qvitt för allt.» Efter anställd votering blef beslutet: »att alldenstund presterskapets 300 daler förmenas vara vissa, skulle professores för sin part upphandla 100 daler, och det förutan den discretion som man finner skäligt att gifva secretario och till skrifvarne». Man ser att consist. varit be-

tänkt på arfvode åt ståndets canzlibetjening, men — hvilket Riksens stånd anser den benägne läsaren hafva upplåtit rum åt prof. Hyltenius, som var hvarken adelsman, prest eller borgare? »Herredagsman» kallas han i cons. prot. för den 4 Maj, der »consist. håller helt nödigt att herredagspenningarne, som H. E. General-gouverneuren gunstigt oss förunnt hafver, blifva in parato, dock förbehållet att inga pengar uttagas utan efter consistorii skriftliga befallning och moderation.»

Med sin facultetscollega, prof. Beckman, hade Hyltenius mycket gräl, hvarföre prott. öfverflöda af dessa herrars ordvexlingar. En sådan träta må här bokstafligen återgifvas såsom exempel på »lärde mäns tidsfördrif vid lediga stunder». En dag i April månad 1668 »bad prof. Hyltenius D:r Beckman ville uppträda och svara till det han mot honom hade att an- och föredraga. D:r B. protesterade quam solennissime och ville taga ett afträde, om något nytt mot honom vore för handen; consist. måtte emellertid deröfver decretera hvad det ville. Dervid han ock stod upp och ville utgå, men blef af Hrr consistorialibus tillbakaropad. Prof. Hyltenius förelade D:r Beckman till en begynnelse dennes skrift Medullam Justinianeam och frågade honom hvad det skulle vara för ett emblema eller hieroglyphicum som i detta opere var tryckt på andra sidan af första bladet, och hvad de bokstäfver dervid stodo hade att betyda. D:r B.: Det anginge ej prof. H.; det vore St. Robertus, hans boktryckares skylt, hvilken han af långo plägat låtit påsätta alla de böcker han förlade. Härefter proponerade prof. Hyltenius, hurusåsom D:r B. åtskillige resor hade skrifvit till H. H. E. Hr riksamiralen och cancellarien, angående den precedence som han förmente sig hafva framför

professorem juris patrii och synnerligen i en skrift besvärat sig öfver *sin* (sic) person, såsom han derom säker underrättelse hade. En copia derutaf hade han med mycket besvär sig förskaffat, den han nu bad att han till bättre information måtte föreläsa för vener. consist. Sedan detta blifvit honom efterlåtet, uppläste han sin klagan mot D:r B., som bestod af 2 ark och var ställd till H. H. E. riksadmiralen *).

---

*) Att denna affär på högre ort väckt bekymmer, kan man finna deraf att acad. canzleren lät genom curatorerna anställa närmare undersökning, hvaraf resultatet är canzleren meddeladt i följande deras skrifvelse, som redan för sin sammansättnings skull torde vara värd att reproducera:

»I följe af E. H. E:ties gunstige skrifvelse, åtskillige ordres och commissioner har jag, Magnus Duréel, begifvit mig hit till Lund och ankom förliden Thorsdag, som var den 13 hujus, och såsom jag Christopher Valkendorff härom af min collega blef adverterad, kom ock jag hit dagen derefter, som var den 14 eiudem. Vi begynte derför strax att informera oss om academiens tillstånd så uti ett som annat, förnimmandes hos proff. en temmelig flit uti deras arbeten, både in publicis lectionibus som eljest privatis collegiis; hafve dock derhos ogerna förnummit några uppvuxne simulteter emellan procancellarium och professorer och emellan proff. Hyltenius och Beckman, den förre förorsakad af en beskickelse utaf rectore magn. till Hr procancellarien angående academiæ revenuer, den andre härrörande af det bref, som D:r Beckman till E. H. E. har låtit afgå om rangen och som Hyltenio är communiceradt genom procanzleren, hvilket han, Hyltenius, har ärnat besvara, så att de en gång och annan med hvarandra hafva vexlat hetsiga pennor, som skulle han, D:r Beckman, vara obligerad att declarera sig öfver sitt doctorat som han har tagit i Orleans i Frankrike, som är en papistisk ort, så väl som ock att han för sin Medulla Justinianea har låtit sätta en S. Robertum under sitt eget symbolum, och imellertid, som vi den enes så väl som den andres sak fliteligen hafve anhört, pondererat och oss betänkt hurusom detta med godt allvar och manér vore att assopiera, så hafve vi i går fordrat för oss D:r Beckman

Originalet är att finna in archivo. Vid uppläsandet af bemälte skrift och särdeles vid den punkt att D:r B. skulle hafva juramento förpligtat sig uti Orleans till den privilegierade Tyska (Jesuitiska?)

---

och Hyltenium, förehållandes dem hurusom det icke allenast E. H. E., utan H. K. M:t vore misshagligt att sådan en irring, onödig träta och missförstånd dem emellan vore uppvuxen och det propter publicum scandalum så hos ungdomen som eljest ingalunda vore att tolerera, eftersom vi ock icke kunde befinna att saken sjelf af det värde och vigt som meriterade sådan vidlyftighet och att deraf kunde flyta de consequentier som kunde obligera H. K. M:t till andre resolutioner häruti, och i fall de icke ville låta goda råd hos sig finna rum, så förbjödo vi dem uti E. H. E:s namn att de slätt intet mera skulle inlåta sig om den materien, hvarken skriftligen eller mundtligen, intill E. H. E:s vidare ordres och utslag. Men skulle de på båda sidor sådant allt förgäta kunna, falla låta och alla injurier träda under fötterna, så lofvade vi våre gode officia hos E. H. E. det samma också att vilja agréera och det låta komma i förgätenhet, hvilket också hos dem så mycket opererade att de följde råd, blefvo vänner och stipulata manu utlofvade hvarandra allt att förgäta och härefter i ord och gerningar möta hvarandra med höflighet och söka hvarandras bästa. Vi kunna för våra personer intet afse några vidriga irringar och consequentier af D:r Beckmans bok, Medulla Justinianea, kunna afkomma, eftersom han inga theologica i Orleans har tracterat, ej heller var han på den tiden Kongl. Maj:ts undersåte, utan en Holstener, och att af boktryckaren S. Robertus skall vara der satter på bladet, det må ske han föga har iakttagit eller derföre rådt. Och ehuruväl proff. unanimi consensu hafva satt sig före att sända upp en expressum till herredagen, hvartill de fuller kunna hafva evidente skäl, så hafve vi rådt och förmanat dem att ingen dit måtte depescheras utan E. H. E:s consensu och vocation, hvilket råd ock de tyckas vilja embarassera. Och öfverlemne vi uti E. H. E:s gunstiga betänkande och disposition att efterty de alle stå derpå och så högeligen det åstunda, om E. H. E. icke det permittera täcktes, på det E. H. E. af den ene parten som ock den andre kunde intaga en sannfärdig och säker informa-

societeten, excipierade D:r B. att ingen redlig man skulle säga honom det efter, confirmerande det med sådant juramento: Så sant Gud skulle honom hjelpa, vore det icke skedt. Vid den följande punkt, att D:r B. skulle hafva studerat i Orleans, excipierade han eodem modo, att nemligen ingen ärlig man skulle säga honom det efter, eftersåsom han icke varit der längre än 8 dagar. Hr prof. H.: Deraf kunde! man då veta hvad för folk man admitterade i Orléans. Hr D:r B. replicerade att han långt förut

---

tion. Emellertid användom vi vår möjligaste flit uti det öfriga af vår anförtrodde commission och ärende, samt förblifve efter skyldig pligt

Ed. H. E:s ödmjuke och tjenstskyldigste tjenare

Magnus Duréel. *Christopher Valkendorff.*

P. S. Orgelverket här i kyrkan är numera färdigt och i närvaro af tvenne organister öfverlefvereradt, är ett herrligt verk. I öfrigt disputerades der, orerades, profiterades och lärdes med den flit då jag var i Lund, att jag det med glädje och hugnad ansåg. Gud välsigne verket än vidare! Det skall prisa sig sjelf. Men det är omöjligt, utan här vill alltid lagas och flickas på, om det skall hålla lag. De andre professores, särdeles de Svenske, de förliktes rätt väl och logo åt de andres galenskap. En eller annan måste dock näpsas för gräl- och trätesjuka, så att Kongl. Maj:t låter se allvaret, huru deras trätor äro H. M:t misshagelige; man skall då se hvad för en nyttig skräck skall komma bland folket och huru de skola låta bli onödige trätor, calumnier och ohöflige ord, som (Gud bättre jag räds) lärdt folk sölar sig mera med än andre. Gud gifve nu detta blefve med tillbörlig resentiment androm till exempel corrigeradt, så skulle man se huru folket skall ge köp; men dersom det icke blir resenteradt, så continuerar galenskapen. Härom skall jag efter sakernas omständigheter skyldigst göra E. H. E. trogen recit, så ock uppenbara mina enfaldige tankar, allt till academiens förbättring.

M. Duréel.

kunnat admitteras i Marpurg, men för omkostningarnes skull hade han det icke på denna ort begärt. Hr prof. H. duplicerade att D:r Tabor, som han derom sökt, gifvit honom till svar, om han väl trodde sig på ett halft år kunna läsa sig till doctor. D:r B. triplicerade att sådant falskeligen vore honom eftersagdt.

Hr prof. H. for vidare fort i sin action. Till ett beslut ställer han 3:ne frågor till D:r B. 1 hvadan det kom att boktryckaren icke hade tryckt sin skylt på första sidan af första bladet, utan på den andra? B.: För den stora tituls skull hade intet rum varit på första sidan. 2 hvarföre bemälte skylt icke var stucken i träd, utan i koppar? B. nescio. 3 hvarföre D:r B. låtit trycka *sitt* symbolum öfver merbemälte symbolum och om ej deraf nogsamt vore att sluta att han vore *papismo* tillgifven? B.: qua prius, att det skett ex incuria typographi; qua posterius, att ingen ärlig man skulle säga honom det efter. Häruppå begärde vener. consist. att båda parterne måtte taga *ett* afträde, på det professorum vota måtte colligeras.

Hr *procancellarius:* Det måste ven. consist. omnibus modis söka sådana tvistigheter, som intet annat än turbas i vår academia komme åstad, per amicabilem compositionem att upphäfva.

Hr prof. *Hahn:* Denna action vore af sådan importance, att den nödvändigt måste communiceras med H. H. E. Hr riksadmiralen och canzleren. Ty om presterskapet finge erfara att man i consistorio ipsis nesciis determinerade något i religionssaker, skulle de aldrig fatta någon god förtröstan till vår academie. Gud visste väl huru gerna han såge att bland alla ett godt förtroende måtte blifva stiftadt.

Hr prof. *Nordeman:* Eftersåsom Hr prof. Hyltenius funnit godt ställa sin klagan till H. H. E., och ej till consist., såsom skriftens titul tydligt nog visade, så vore bäst att consist. hänvisade honom dit.

Hrr proff. *Spole* och *Holm* consenterade med Hr prof. Nordeman.

Efter nogare öfvervägande förmente consist. bäst vara att Hr D:r Beckman skriftligen besvarade Hr prof. Hyltenii inlaga. Härpå blefvo de båda herrarne åter inkallade och blef Hr D:r B. af Hr procanzleren intimerad att svara skriftligen.»

I nästföljande consist. »inlade D:r Beckman en exceptionsskrift mot Hyltenii klagan, vid hvars uppläsande sig en tvist uberius yppade mellan dessa båda herrar, då B. bland annat yttrade dessa ord: till att lösa denna gordiska knut erfordras en annan Alexander, dock vill jag se hvad mitt svaga förstånd kan uträtta. Då ropade H. att det var Stentorea verba och att B. vore Stentor ipse. Deruppå svarade B.: Hr prof. H.! J hafven varit oförskämd i eder skrift emot mig. H.: Att J ären ännu mera oförskämd, det skall eder skrift utvisa. Nu försökte Hr procancellarien och senat. acad. att i godo bilägga saken, men då H. dertill icke ville låta beqväma sig, begärde cons. att de måtte utbedja sig arbitros, alldenstund man secundum constitt. icke kunde dagligen besvära samtlige consistoriales med sådane stridsämnen. Hr D:r B. yttrade då att han ej vidare tänkte svara häruppå, men i fall prof. H. icke ville acquiescera, så vore han sinnad att gå till Stockholm. H. förmenade att B. väl finge vänta länge innan han af cons. finge dimission. B.: detta angår ej prof. H. Nu bad Hr procanc. ånyo att de antingen måtte utbedja sig arbitros eller ock per amnestiam assopiera sådan stridighet. Slutligen läto

de sig detta behaga att 2 af cons. skulle committeras att debattera denna sak, men D:r B. förbehöll sig att han här icke vidare måtte åläggas att skriftligen svara, utan om något nytt vidare mot honom skulle förekomma, ginge han rakt till Stockholm. Prof. H.: ja dit må *han* gå ju förr desto hellre, men komme han såsom en professor derifrån tillbaka, »så ville *han* (Hyltenius) gifva något till både honom och de fattiga.»

Huru affären »stipulata manu» uppgjordes, visar Duréels ofvanintagne bref, men att oenigheten mellan H. och B. alltjemt fortsattes, det synes vid många tillfällen, såsom t. ex. då en prorector skulle utses med anledning af Baggers förfall, som »för kroppens svaghet och skröplighet skull ej kunde sustinera vices rectoris», och H. gjorde sådane inkast mot »B:s respect och värdighet», att consist. gick honom förbi och i stället utvalde D:r Rostius, som dock tillhörde en lägre facultet. Hos B. vore »alltför mycken sjelfsvåldighet och likasom studentekättja, att man kunde uppdraga honom en sådan vicariat». Vid ett annat tillfälle »svor H. vid lif och salighet, att det var toti senatui academico en skymf- och vanhederlig sak att en sådan lösaktig person som D:r Beckman skulle sitta och döma öfver ärbare menniskors välfärd. Hade han dock hvarken gudsfruktan, samvettighet eller sky för konungens bud och befallningar.»

I alla sina »sententier och domslut» har H. varit särdeles sträng, hård och oblidkelig. Turbulenta studenter och acad. handtverkare höll han mycket strängt efter. »Qui non habet in bonis, luet corpore» var hans vanliga ord, när fråga var om leuteration af penningeböter för fattige delinquenter. Sin egen bror, en orolig vild student, skonade han ej när denne var invecklad i bullersamma historier eller

saker till pojkstreck. Prof. Hahn hade likaledes en bror bland tumultuanterna, för hvilken han vid åtskilliga tillfällen gick i borgen och hade stora olägenheter, något som Hyltenius ock en gång förebrådde honom, sägande att »hvar och en domare måste comportera sig som den gamle romaren Brutus, om han ville försvara sig inför Gud och menniskor.» Samuel Pufendorf tyckes varit den ende i cons., hvars auctoritet för Hyltenius haft något att betyda.

Såsom inspector ærarii har H. mycken förtjenst om academiens allmänna hushållning. Quæstor och fogdar eftersatte han med kraft, och aldrig inflöto »intraderna» så ordentligt som under hans uppseende. Daniel Schwartz, räntmästaren, och Jonas Svensson, academiens fogde, synas hafva fruktat honom som en storinqvisitor. Academiens bönder voro honom deremot mycket tillgifne, ty han visste att försvara dem mot »skjuts och gästning, alltid ståndandes på deras bästa inför General-gouverneur och landshöfding.» Med procanzleren D:r Oelreich kom han icke rätt öfverens, hvad angick academiens ekonomi och böndernas utskylder och räntor, hvarmed O. tog mera befattning än honom rätteligen tillkom. Derföre communicerade han sällan med denne, som ock deröfver inför canzleren besvärade sig och fick resolution derpå att han ej måtte gås förbi af cons. i de mål han önskade delfå. Consist. yttrade sig med anledning deraf till prot. den 4 Maj genom Hyltenius sålunda: »att senatus academicus affererar Hr procancellarien all tro, communication så väl uti ett som annat acad. angående, allena actionerna dirigeras efter constitt., communicera allt hvad vi på academiens vägnar hafve att communicera under vilkor 1 att Hr procancell. astringerar sig att han i ingenting är academien vidrig; 2 att han communicerar hvad han hafver att

drifva; 3 att han vill utslå de tankarne att någon skall vara honom vidrig, utan mer blifva af oss alla hedrad, 1 propter officium, 2 propter merita, 3 propter vicinos.»

Då procanzleren ville tillvägabringa den reformen i professorernas aflöning att de skulle erhålla penningar eller spannemål i stället för en mängd »pertzedlar», d. ä. naturaprestationer, opponerade sig Hyltenius mycket deremot, och Oelreich måste afstå från sitt vackra förslag. Det gamla barbariet att academiens bönder lefvererade till proff. »mjöl, gryn, fodernöt, bolgaltar, ollonfläsk, smör, tejor, höns, ål, ved, kol, talg, hudar, villebråd och räfskinn» m. m., blef således ännu en lång tid bibehållet. Detta liqvidationssätt ansåg consist. så mycket fördelaktigare än den af Oelreich föreslagna spannemålslönen, som quæstor år 1669 ej kunnat erhålla mer än 1 daler och 6 öre för 1 tunna säd till academien, ½ råg och ½ korn.

En dugtig polismästare har Hyltenius äfven varit. Den 15 Maj 1669 begärde han till prot. »att bud måtte sändas till borgmästare och råd att gatorna måtte hållas rena för döda kreatur och annan orenlighet.» En annan gång nitälskade han för »gaturifning och stadens justering», hvarförutan ingen reda eller byggnadsordning kunde tillvägabringas. En tredje gång för »godt vattens förskaffande uti staden, hvilket bäst kunde hafvas genom trummor och rännor, hvarföre en ränneläggare kunde tagas under academiens försvar.» Vid ett tillfälle uppträdde han med starka påståenden mot en »studiosus Wolf Arvedsson, som hade besofvit en piga på landet, så att hon deraf blifvit fruktsam och torde hända med tvillingar hafvande, eftersåsom hon syntes vara mer än sedvanligt tjock både öfver bröst och mage upp öfver

armarne.» Wolf Arvedsson var förut känd för gräl och slagsmål med byfogden, academiens vaktmästare m. fl. polisbetjenter som han ofredat.

Att prof. Hyltenius varit af ett särdeles häftigt och uppbrusande sinne, visar sig i synnerhet af prot. för den 7 Juni 1669, der det heter: »Medan prof. Hyltenius icke hade ännu fått igen sine bönder, ty frågade han om vener. consist. ville företaga hans sak till debattera? Cons. jakade och sade, han visste ock väl sjelf H. H. E. Hr riksadmiralens special-ordres derom, hvilke de voro villige efterkomma. Prof. *Hyltenius* sade sig ändå vilja hafva den question proponerad, förrän han komme till någon process. Prof. *Schwartz:* J hafven ingen adversarium, hvad velen J föra process? H.: jag får väl adversarium. *Procancellarius* sade sig intet vilja veta af någon process på det maneret, medan rector magn. tillböd sig att vilja restituera dem. *Hylt.* begärar, han ville tiga, medan saken går honom sjelf under ögonen. *Procanc.:* Man måtte erinra sig hvad de om frid och rolighet voro förmanade och begärade att inga turbæ måtte mer uppkomma vid acad., utan denne prof. Hyltenii sak måtte per amicam compositionem komma till slut. *Hylt.* begärade njuta Sveriges rikes lag och rätt med restitution af sine bönder, hem-skjutandes sig alldeles dertill och menar att ingen lärer skatta det för turbis när han sådant begärar. *Procanc.:* Då bruken J rätt illa Sveriges lag, medan J hafven bordt citera rector. magn. lagligen, när process skall föras. *Hylt.:* jag citerar honom nu, nu citerar jagen, nu citerar jag. Prof. *Elfvedalius:* är icke den saken proponerad i cons. för 14 dagar sedan, att J skolen få igen dem? *Hylt.:* jag vill intet taga igen dem, efter mig är skedt våld, utan efter detta capitlet skall jag taga dem igen — och

begynner så uppläsa af lagboken. — — — — —
Prof. *Elfvedalius:* Det behöfves intet att J skolen läsa upp lagen här in consist. medan J ären actor, eder profession är att läsa lagen för edre studenter i academien, vi vete väl hvad vi skole göra. *Hylt.:* Då förstån J intet rättegångs-ordinantien. *Elfvedalius:* så gör jag ock intet här att sitta. *Hyltenius:* Det mån J göra. — — — — Stego så procancell., prof. Elfvedalius och några andre proff. upp och gingo åt dörren. — — — — Och ehuruväl största delen af proff. som qvar voro tillika med rect. magn. tänkte först att remittera denna sak hel och hållen till General-gouverneurens Exc:ties hitkomst; dock på det hon måtte blifva sluten, resolverades att prof. Hyltenius tager igen sina bönder och behåller dem till dess han får någon god benögder bonde igen, såsom ock njuter skadestånd för förgångne år. Derefter kom procancell. tillbaka i consist. och proff. satte sig alle neder igen.»

I nästa cons. väcktes fråga om ansvar å prof. Hyltenius, för det »han så otillbörligen antastat rect. magn., icke aktat procancellarii admonition, injurierat månge och förvållat sådant oroligt consistorium med ett träffeligt allarm, i det blef påropadt både våldsverkan och citationer för föga ting med många professorum beskyllning att icke veta hvarken process eller ordinantie. För dessa turbæ och oroligheter åskade några satisfaction och ville gerna se H. från academien alldeles removerad, andre begärde blott afbön och försäkring af H. om vidare ro och enighet, då allt kunde i cons. componeras, och åter andre att man skulle referera saken till academiæ cancellario, derhos adjungerandes en ödmjuk begäran att han måtte förfodra H. till någon annan hederlig tjenst och, om möjligt vore, hjelpa honom absque honoris

dispendio härifrån och till bättre condition.» Den sista meningen, som var procanzlerens och votum decisivum, blef af canzleren hörd, och lärer det varit på dennes förord H. befordrades till domare i Färs härad. Men icke nog med vinnandet af denna bättre condition, blef han derjemte bibehållen vid professionen, ett förfogande som »de kongl. commissarier» sedermera anmärkte såsom en alltför stor och oförtjent kongl. nåd, hvarföre han ock efter någon tids förlopp ålades att afstå från endera tjensten, då han begaf domsagan och qvarstadnade vid academien. Helt säkert hade han skaffat mera frukt som häradshöfding än som professor, men det synes som hade »turbæ & rixæ academicæ» förnöjt den verksamme mannen. Första hälften af år 1672 var han academiens rector, och styrde då icke illa den republik, han någon gång som consistorii ledamot turberat. Vid samma tid han blef rector, tillträdde biskop Vinstrup procancellariatet, och blef således mindre anledning till uppträden från det håll, der stormarne så ofta uppvuxit. Hyltenius hade alltid varit räknad till det episcopala partiet och gratulerade sig särskilt deröfver att »Dr Peder» nu blifvit hans närmaste förman, hoppandes att hans rectorat skulle aflöpa mera roligt och stilla än om »D:r Berendt» skulle haft inseendet öfver honom. Vid samma tid erhöll acad. äfven en annan curator i Valkendorfs ställe, nemligen prof. D:r Christian Foss.

Rector Hyltenii första omsorg var att få den academiska förvaltningen ordnad och att alla, som före hans rectorat haft någon administration om händer, skulle derom till honom »inlefverera sina räkningar.» Derigenom kom mycket i dagen som lände acad. cassan och »fischo pauperum studiosorum» till betydlig förkofran, helst denna räfst kom att sträcka

sig tillbaka ända till academiens första år. En cassakista och flere »capsulæ decanorum, secretarii & fogati» blefvo på rectors begäran beställde och hvar och en sådan till sin respective ort aflemnad. »Secretario ålades att så snart han komme hem» — han var pro tempore i Stockholm och prof. Elfvedalius skötte emellertid tjensten — »förfärdiga registraturer uppå alla acter som i consist. äro inkomne eller derifrån utgångne, på det sätt att alla diplomata regia och de som angå statum & salutem academiæ särskilt förvaras uti en säker ort och kista efter constitt. Flere inkomne bref och specificationer för 1667 och 1668, som han tid efter annan kommit att upptaga och förvara, inlefvererade rector magn. nu till consistorium 25 till talet och 7 pappijr (sic) till somlige af dem; men 1669 års aflöningsextract och förteckning på extraordin. expenser var honom intet tillhandakommen, hvilka prof. Nordeman sade sig hafva lefvererat till förrige rectoren prof. Hjort. Vidare förfrågade sig rector magn. om bibliotheket, hvaruppå prof. Elfvedalius såsom bibliothecarius svarade att han vill om bibliotheket hafva omsorg, allenast en studiosus kunde få något stipendium, som ginge honom tillhanda. Boktryckaren Wito Haberegger blef en viss taxa föresatt af dertill deputerade proff., som sammankallades till rector magn. Om en bokbindare proponerade han, efter academien illa dermed vore försedder, hvaruppå af cons. blef resolveradt att man skulle sig bevärfva om en god karl i samma konst, och föreslå honom en viss taxa på allehanda sorter och med honom förtinga. Ändteligen proponerade rect. magn. om en fäktmästare, hvilken sig hafver angifvit och begärar här blifva academiens fäktare, hvarom ock procanc. hos rectorem hafver gjort erinring, presenterandes hans mästarebref efter kejserl.

privilegium samt kongl. permission att fäkta uti Köpenhamn, men alldenstund hans bref befunnos vara ställde på mästare af det långa svärdet och allehanda slagkonster, hvilke man eljest kallar klopffäktande, hvilket icke skulle lända acad. till något renommée, ej heller adeln, som sådant förstår, sig vill hos honom exercera, kunde man sig intet understå deruti sig att inlåta.»

En oordning hade H. att beifra i början af sitt rectorat, hvilken ej förut synts till i protocollerna. »En del studiosi hade spelt på ett par pistoler i staden, och derföre blifvit af ministro publico inciterade.» Vid ransakningen, som är ganska underhållande att läsa, helst pedellen Jöns Harbo, som instämt målet och i allmänhet synes hafva varit ett rigtigt praktexemplar af minister publicus, der spelar en mycket komisk rôle — »visade sig åtskilliga gånger tillförene varit spelt utan någon åtvarning», hvarföre cons. fann billigt att ej skärpa straffet denna gång, utan lät det bero vid en allvarsam varning åt studenterna att från allt slags spel afstå, samt vid pistolernas confiscation.»

Ett annat beslag gjordes kort derefter, nemligen å »ett carmen græcum, som af studiosus Joh. Sorbonio sammanskrifvet var och tryckt utan censura alicujus professoris.» Förbrytelsen var väl mera ovanlig än farlig, men kunde dock ej lemnas alldeles ostraffad. Författaren »inkallades för consist. och tillfrågades, hvarföre han låtit trycka samma carmen utan censura, dertill han svarade att han hade Hr biskopens consens dertill och att prof. Holm hade det sett, men sagt till sig att han skulle göra det om. Resol.: Ehuruväl cons. hade skäl till att yrka denna saken och honom med de ordinarie böter efter constt. belägga, androm till varnagel som med slika dristigheter kunna

olägenhet vid academien åstadkomma, dock likväl efter saken Hr procancellarien angår, och man med honom all god förtrolighet söker, hafver man i det afseendet allena honom för denna gången velat förskona, med allvarsam förmaning att han både sig sjelf tager för sådant härefter till vara och, såsom honom tryckeriet är förtrodt, tillser att slika exempel andra vid bemälte tryckeri icke tillåtas, välförståendes efter sådant af Hans Ädle Högvördighets eget tryckeri utgånget är.» Af ordalydelsen är icke alldeles klart, om det är biskopen eller studenten »man för denna gången velat förskona», men rättvisligen har den »allvarsamma förmaningen» bordt gälla biskopen, som visserligen mer än en gång förr missbrukat sitt »eget tryckeri». Artigt skulle varit att af prot. kunna inhemta hvarom detta grekiska carmen handlat, men derom förekommer ingenting, ej heller synes poeten Sorbonius sedan till inom den lärda verlden. Månne det varit en »calumniant», som biskopen uppmuntrat att skrifva mot någon af Hrr proff.? I våra dagar skulle man knappt i Lund taga sig det så nära, om någon spefogel sjöng en liten nidvisa på grekiska språket. »Græca sunt, non leguntur» tyckes i den tiden icke hafva gällt hvarken som lefnadsregel eller som tröstegrund. Efter alla tecken att sluta, idkades grekiska språkstudiet mera allmänt och med större framgång vid våra universiteter i 17:de, än i 19:de seklet. Eget är emellertid att se huru långt den academiska skråandan gått i gamla tider. Den måste trycka sin hallstämpel på hvarenda product inom den lärda republiken, om den ej skulle anses som contraband. Vid samma tillfälle »pålades Vito Haberegger (boktryckaren) att han till nästa consist. minus inlägger sina skäl huru han hafver fördristat sig till att trycka Herberti disputation, hvilken intet

var underskrifven af Decano facult. theol.» Här var dock onekligen mera anledning att inskrida än mot den grekiska skalden. En annan klappjagt anställde consist. veckan derpå efter »ett latinskt carmen, som pastor i Hellestad skrifvit bispen till ära på Carolidagen». Författaren ertappades och skulle comparerat för consist., men som biskopen lade sig ut för honom, och prestmannen sjelf genom rector magn. »gjorde sin ursäktan att han intet ondt dermed ment hade; förmente cons. icke vara nödigt derom skrifva till Stockholm, helst emedan samma carmen är supprimerad vorden.»

I prot. för den 24 Febr. 1672 läses följande tragi-komiska uppträde: »2 förekom studiosus Gabriel Berg Calmariensis och berättade att i Söndags, när han skulle gå i klosterkyrkan ifrån prof. Spoles hus, hvar han logerade och på kyrkovägen, kom Jöran Anderssons son och hans måg, som voro i vägen för honom och efter dem kom fadren; då begynte hans son först att tala mig till, att deras hund var då på stunden ihjälskjuten, och beskyllde mig för fadren att jag hafver det gjort; då begynte fadren öfverfalla mig med en käpp och sonen med en dragen värja, att jag var all blå, som jag strax lät visa mina armar till M:r Leyonberg och andra i Hr professor Spoles gård, och ehuruväl att jag benektade och svor att jag det intet gjort och bad att de hellre lagligen skulle förklaga mig och mig intet sålunda med öfverlast bastionera (sic), ville det likväl icke hjelpa, fastän jag hvarken hafver eller haft något sådant gevär i mina ägor, eller sådant som han kunde taga någon presumtion utaf att jag skulle kunna hafva skjutit en hund. Detta genom vittnen att stadfästa beropar jag mig på M:r Leyonberg och på Lars Andersson, Hr Hårds dräng, hvilka jag

begärar tjenstl. att ven. cons. ville förhöra. Item beropar jag mig på M:r Croneborgs vittnesbörd, till hvilken jag kom så illa slagen, som jag var strax det var öfverståndet, att förnimma hos honom, om han intet hört mitt rop, att jag ropade gewalt, gewalt. Jöran Andersson var inciterad att höra på vittnen, och var i egen person inkommen och sjelf bekände att i Söndags när han skulle gå till kyrkan, blef hans hund skjuten i Nils Anderssons lycka, och skottet kom afbrutet vid prof. Spoles hage, hvilken hörde skottet, såg röken och hunden falla, och studenten Bergium fann de der hos, dock utan bössa, hvilken han säger han kastat i Hr Spoles hage. Så tog jag honom i armen och ville föra honom till rect. magn. och sade: huru honom tillkom att skjuta andras hundar ihjäl under predikan, och slet sig ifrån mig, men sålunda att han intet hugg fick hvarken af mig eller min son, och begärde att inlagde punkter skulle införas i protocollet, men blef påskrifvet och lagdt ad acta. Och alldenstund Sören Jöransson icke var med inciterad att påhöra vittnen, men angifven var likvisst såsom interesserad i denna sak på bytinget, hvarföre Jöran Andersson höll billigt att hans son ock blifver inciterad att påhöra vittnen. Blef alltså detta remitteradt, till dess bemälte Sören Jöransson ock blifver inciterad tillika med fadren att påhöra vittnen som skola föras emot dem.»

Den 28 Febr. s. å. blefvo såsom vittnen »framkallade Hr Leyonhjelm, Hr Croneborg och Hr Joh. Hård samt Lars Andersson, Hr Hårds dräng, och blef dem edens betydelse föreläsen af Danska lagboken, hvarefter de alla 4 samtligen aflade sin ed uti Jöran Anderssons närvaro och togo sedan alle tillsammans, både vittnen och parterna, afträde, undantagandes M:r Croneborg, som blef inne qvar och

vittnade som följer: Jag var uti min kammare och hade något att skrifva till mine föräldrar, då kom Gabr. Berg derutanför, klagade och jemrade sig, och när han kom in frågade han mig, hvi jag icke kom honom till hjelp när jag hörde huru han ropade, och hade han röda strimmor på armen. Skottet har jag intet hört ej heller vet hvem som slog studenten eller hvar hunden ligger. De andre 3 vittnade ungefär med samma ordalag, tilläggande blott att Berg, när han kom på gården och klagade sig, hade både klut och värja på sig, men då Hr Hård frågade honom, hvi han icke drog värjan och rände uti honom, tog han fram sin värja och visade att hon var afbruten, och der var icke mer än en liten stump igen. Noch inkom M:r Croneborg ånyo och begärade införas i prot. att Jöran Andersson och hans måg presten hafva sagt det de vilja låta sätta en rackarebalja för prof. Spoles port, såsom ock att Jöran Andersson hafver sagt på bytinget, det Spolens studenter taga arbetet från rackaren i Malmö.» Målet lärer till slut blifvit bilagdt.

Under Hyltenii rectorat ankom till cons. och upplästes den 31 Jan. 1672 regeringens skrifvelse af den 21 Dec. 1671, angående Lunds Domcapitels upphäfvande och förvandling till ett consist. ecclesiasticum, hvilken såsom af stor inflytelse på den acad. hushållningen här må intagas: Vi Carl &c. göre veterligt, att såsom Vi för detta hafve för godt funnit till att anslå vår academi uti Lund de inkomster som under capitlet dersammastädes hört och lydt hafva, enär desamma från närvarande possessioner kunna efter handen hemfalla, och deraf utan tvifvel sig lärer tilldraga att bemälte capitel kommer med tiden att af sig sjelf upphöra, så att Vi fördenskull för en nödvändighet erachta att i tid vara

derpå betänkte, huruledes den jurisdiction uti äktenskapssaker, som capitlet härtill varit ombetrodd, må på annat sätt blifva förvaltad och icke lida något oförmodeligt mehn; så emedan vi för bäst och rådeligast skatte att jemväl desse ärender måge sättas i den goda skick och ordning, som annorstädes i vårt rike öfligt är, ty hafve Vi resolverat och förordnat, eftersom Vi härmed och i kraft af detta vårt öppna bref resolvere och förordne, det företalte capitels jurisdiction skall nu strax återvända och i dess ställe ett consist. ecclesiasticum upprättas, deruti biskopen förer præsidium och hafver till bisittare och assessores theol. professores vid acad. alldeles efter samma form som det uti Upsala hålles samt med lika vilkor och rättigheter som alle andre consistoria ecclesiastica här i vårt rike vid denna tiden inrättade eller härefter inrättas kunna, eftersom Vi nådeligen bjude och befalle alle och hvar och en i synnerhet, som det i någon måtto angå kan, att de härefter i sådané matrimonial och andre saker, med hvilka capitlet härtill hafver haft att skaffa, sig till berörde cons. eccles. hålla att thy uti alle den respect och hörsamhet bevisa, som capitlet hafver haft och andra consistorier åtnjuta; dock skall denna förändring med capitlets jurisdiction i det öfriga intet prejudicera eller till någon afsaknad dragas för dem, som med något capitelgods kunna vara beneficierade, hvilke sina donationers innehåll alldeles måge njuta oqvalde. Här alle som vederbör hafve sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso &c.

Den 11 Mars 1672 »berättade magn. rector, huruledes Hr curator Foss hafver sagt en beridare vara hitkommen som har lust begifva sig uti academiens tjenst, och såsom både hästar och beridareplatsen nu äro allt redo, ty hafver han förfrågat,

om ven. cons. ville sända några af sina membris, som förstå sig på beridarekonsten, att de må judicera om hans ridande, antingen han skall antagas eller icke.» Patres funno för godt att i detta afseende vidtala »en öfverstelieutenant Wachtmeister, som fast väl och bättre än någon af dem förstod sig på manègen.» Inrättningen kom ännu ej på länge till stånd, och Hyltenius tyckes äfven billigtvis mindre hafva intresserat sig derför än för communitetsfrågan, hvarom han under sitt rectorat haft flere öfverläggningar med cons. och med curator Foss, hvilken senare omfattade saken med det nit, att han lofvade H. att »dersom communitet blefve inrättadt och i fall de medel icke tillräckte, som förgångne år äro förfallne, han då af sitt eget ville göra försträckning för så vidt som kunde fela till så många personer, som nu beräknas att kunna af de assignerade medlen underhållas, och på det sätt der man icke kunde föda 20 personer, kunde man föda 10 i begynnelsen, och på det maneret föra ungdomen i dageliga exercitier.» Stipendiiväsendet låg H. mycket om hjertat, och han utverkade att »åtskillige af de medel, som tillförene Davidicis Scholasticis varit tillagde, blefvo anslagne stipendiariis uti academien.»

Ofvanföre nämdes att H. fägnat sig deråt att biskop Vinstrup blifvit procanzler efter Oelreich. Den glädjen blef ej lång, ty redan den 16 Mars 1672 anfölls han i cons. af den s. k. Præsul Vulpinus med »en admonition derföre att han convocerat consist. dels å de dagar professores skola läsa, dels på sabatsdagar, bedjandes att han det vill remediera, att det icke sker härefter tidigare (oftare, tiare).» H. svarade att det förra icke skett mer än

en gång, »hvilket att det var nödvändigt för den deliberation, som före hans bortresa om räntorna borde företagas protocollet nogsamt utvisar; men att han icke må om söndagsaftnarne, när academiens ärender så nödigt fordra, kalla inspectores ærarii och quæstorem tillsamman, vet han af constitutionibus icke vara förbudet, ej heller något sabatsbrott circa horam quintam vespertinam deruti bestå.» Med anledning af denna admonition har H. längre fram låtit ett ord falla om »episcopi otidiga och falska zêle för sabatens helgd, då det dock var allom bekant att han sjelf despecterade Herrans dag förmedelst båll- och tärningsspel i sitt hus under sjelfva gudstjensten.» För öfrigt tyckte nu H. att biskopen »bordt honom privatim derom admonera och icke publice», hvilket inkast Vinstrup mötte såsom en »petitio principii (sic) som H. tillförene har ankrat uppå, ty jag tillförene har admonerat honom privatim, det han illa och med hårda ord upptagit, hvarföre jag må nu publice in senatu admonera honom, på det han må undse sig för importunitet. Jag vill ock hafva rectorem admonerad att han efter constt. och sitt juramentum rådförer sig med mig in causis gravioribus, hvilket att det icke är skedt hitintill, skall på tillbörlig tid och stad förklaras; men eftersom professor och nu rector Hyltenius nu har min mensal residentz att bo uti, hvaraf mig årligen är af capitulet gifvet 24 d:r, och då capitelsmedlen nu äro acad. tillslagne, ty förmenar jag att acad. skall härefter 24 d:r till mig utgifva. Rector svarade: der ingen förseelse är, behöfves ingen rättelse, och såsom H. ädle Högv. ihogkommer den admonition han genom sin famulum den 3 Febr. har låtit göra om Elencho, så är det rectori helt odiöst att han skall nödgas den saken ännu yrka; men förstår

han det som är passeradt hemma i hans hus om den klopffäktaren som var kommen från Köpenhamn, så var detsamma ingen admonition, utan ett hårdt tilltal för det jag, hindrad af andra academiens ärender, icke strax in puncto uppvaktade, då H. Ä. H. mig med ifriga affecter och ord undfick, och när det uppå min undskyllan icke kunde få ända, svarade att *han* (obs. mutatio personarum) icke som rector så ville vara tilltalter, och desse äro de hårdaste ord H. Ä. H. kan honom tillmäta (tillräkna).»

I nästa cons. den 20 Mars »proponerade rect. magn. att de gode herrar väl är bekant huruledes han hafver genom åtskilliga tillfällen blifvit i sitt embete tilltalt och med fåfänga saker så väl som consistorium åtskilliga gånger uppehållen, så att han har måst fördenskull sätta de saker tillbaka, som hade varit nödiga och till academiens tjenst, för hvilken orsak han för denna gången vore förorsakad vener. consistorio hela väsendet af de föregångne passagier för ögonen att ställa och deras mogne betänkande begära, huru man härefter kunde finna utväg till någon säkrare sakernas handtering, alldenstund man sig företager så allstinges att censera så väl det som rätt är gjordt som orätt, antingen det af honom eller ock samtlige cons. företages, så att han intet kan veta antingen hvad han *sjelf* (ensam) eller ock (samt) *med* consistorio må göra eller låta. Beklagandes sig derhos att han för sin person med sådane plötslige ord varder öfverfallen, att han intet ser sig kunna uti ett sådant förnämt collegio præsidera, om han vid bättre respect icke må handhafvas; beder alltså att ven. consist. ville på efterföljande punkter och actioner kasta ett aktsamt öga, och sin mening derutöfver upptäcka.» — — — — Sedan andrager han 12

särskilta klagopunkter mot Hans Ädla Högv., som på mångfaldigt sätt förgripit sig mot honom och senatus acad., hvilket allt intet kunnat lända eller utsedt vara utan till att förminska rectoris och consistorii authoritet, dem undertrycka och sin egen myndighet uppbygga.»

Uppå desse af Hr magn. rectore föredragne och protocollerade punkter är denna vener. consistorii fattade resolution: »Såsom ven. cons. icke utan misshag hafver sett och förnummit det som är passeradt mellan H. Ä. H. Hr procanc. och magn. rectorem och imellertid nödigt se eller spörja att sådane saker vidare och till högre orter komma skulle, så väl i anseende till den stränga befallning vi hafve af H. K. M:t till att taga oss till vara för allt det, som denna academis ro och välstånd hindra kunde, såsom ock i betraktande af den stora åstundan vi nu hafve till att lefva utan all slik bekymber och vedervärdighet, så hafver ven. cons. intet bättre medel kunnat härigenom afse än att först, till att förekomma allt vidare missförstånd, genom dess utskickade vänligen af H. Ä. H. begära det han härefter med slika procedurer, som af constitutionibus intet finnas införde eller approberade, ville både sig så väl som rect. magn. och cons. förskona, då det gerna vill låta det som förelupit är i vänlighet blifva upphäfvet, och vill Hr magn. rectorem dertill förmå och förmana att han ock å sin sida den satisfaction han eljest pretenderar också falla låter.»

Målet kunde ej i godo biläggas, efter ingendera parten ville ge vika, hvarföre det måste, jemte så många »simulteter och irringar», dragas under den kongl. commissionens afgörande, hvilken gaf Hyltenio rätt i hufvudsaken, fastän han måste hålla till godo några reprimander i afseende å sitt skrifsätt, såsom

»något hetsigt och obetänkt». Öfver biskopen lydde commissionens dom sålunda: »Eftersom den kongl. commissionen numera i det närmaste har fullgjort H. K. M:ts nådiga vilje, intention och ordres angående de tvistigheter och irringar, som vid denne Caroliniske academi uppvuxne äro, hvilke med deras begynnelse och continuation samt hvem härtill egentligen hafver varit orsaken och upphofvet H. K. M:t commissionen med alla sina omständigheter i underdånighet har att föredraga och referera, hvars nådiga utslag Hr biskopen har att afvakta och sig derefter hörsamligen att rätta; så på det biskopen imellertid skall kunna veta hvad som denna kongl. commission synes att Hr biskopen till vidare H. K. M:ts nådiga förklaring har att taga i nogaste observantz, ty ville Hr biskopen sig för all ting det låta vara angeläget att han alle H. K. M:ts nådiga befallningar, ordres och dispositioner så stricte och noga efterlefver, att han sig vaktar desamma directe eller indirecte att movera eller scrupulera; och ehuruväl den kongl. commissionen af de in actis och muntliga conferentier föreställde skäl Hr biskopen icke egentligen kan tillvita någre grofve förbrytelser, ville han dock så uti detta som annat skicka sig hörsamligen uti K. M:ts nådiga disposition, sökandes att göra sig dermed meriterad af H. M:ts nåder och benägenheter hvilka han på detta sätt mera än på allt annat kunde vinna och förtjena. I öfrigt och ehuruväl Hr biskopen någre skäl och hinder förebringar, som honom hafva afdragit från de ordinarie visitationer som kyrkoordinantien honom tillhåller, så emedan de samme numera äro upphäfne och oro icke mera höres af här i provintierne, hvarken af snapphanar eller andre stråtröfvare, ty ville Hr biskopen detta ärendet icke längre låta ankomma på

probstarnes förrättande allena, utan sig detta på embetes vägnar sjelf låta vara angeläget, anställandes sina visitationer det första som kan lägligt vara och krafterna det tillsäga, eftersom Hr biskopen sjelf kan considerera hvad enormiteter i församlingarne kunna inrita, då presterna så väl som kyrkornas föreståndare må råda sig sjelfva, men tvertom desamma till Guds församlings uppbyggelse, flor och förbättring exciteras och tillhållas, enär en sådan allvarsam inspection och inquisition af Hr biskopen sjelf anställes, helst eftersom nogsamt förnimmes att här och der igenom presternas försummelse och ovuloghet (?) allehanda missbruk insmyga och det rätta gudeliga nitälskandet i församlingarne aftager. Vidare erfor Hr biskopen nogsamt sjelf hvad förargelse det förorsakar att han ordinerar prester i sitt eget hus, så att ock mången vacker man för denna orsak skull studsar och differerar till beqvämligare tider sin ordination till det hederliga prestembetet, ja mången enfaldig, så ock de klokare, det revocera till tvifvelsmål om sådan *husordination* är uti allt laglig; åtminstone är den för ordinandis icke så äre- och hedersam; ty ville Hr biskopen i följe af ordinantiens klare bokstaf härefter och på K. M:ts vidare godtfinnande, så vida hans krafter det tillåta, ordinera i kyrkan och icke i huset, likasom det ock alltid har varit brukligt.

Anbelangande det större och mindre kyrkones bann, som Hr biskopen lyst och lysa låtit inom biskopsdömet, så ställer under Kongl. Maj:ts nådiga censur den kongl. commissionen det underdånigst, huruvida K. M:t det kan agnoscera att vara bann eller icke, som är i Lund eller Ystad afgånget; men så reqvirerar den kongl. commissionen af Hr biskopen den vigilantz att han icke tillåter i biskops-

dömet afgå några kyrkones böner» — han hade låtit bedja för sig såsom *landsens fader*, — »som icke äro funderade i kyrkoordinantien och recessen, och att desamma icke extenderas i någon måtto, förekommandes och afskaffandes det missbruk, som i detta fallet mångenstädes i församlingarne dem till största förargelse är inritadt.

I lika måtto tviflar icke den kongl. commissionen utan att Hr biskopen täckes nogare låta sig angeläget varda skolors och hospitals räkningar oftare öfverse, clarera och medlen till deras bästa disponera låta, eftersom man dock förnimmer att de fattiges andel förmedelst betjentes orättfärdighet och girighet, till deras nachdel uti underhållet, märkeligen förminskas och alltså de dertill både af ålder och nyligare af gudfruktigt folk gjorde legata och dispositioner missbrukas och till andra tarfvor användas. Och ändock den kongl. commissionen icke kan afse på hvad skäl och fundament man tillviter Hr biskopen att hafva tillåtit kätterske studenter samt andre unge och odugelige personer att exercera sig på predikstolen; icke desto mindre ville Hr biskopen se sig före och sine permissioner varsamligen utdela, på det han sjelf kan undvika allehanda åtal och all förargelse förekommas.

Ändteligen vill den kongl. commissionen Hr biskopen välment hafva påmint att han med nominationer och recommendationer till prestekall i biskopsdömet alldeles sig täckes regulera efter ordinantien och recessen, lemnandes församlingarne sina frie val och gamle rättigheter. I lika måtto ville Hr biskopen afvakta K. M:ts nådiga resolution om den på Lundegård hållne gårdsrätt samt dess laglige medfart.»

Af ett bref från Hyltenius till acad. canzleren

synes att han varit belåten med commissionens dom och den upprättelse han derigenom erhållit för »alla de injurier och angifvelser han varit beskrifven för hos H. H. E. innan hans saker och beskyllningar någorlunda varit utförde och i ljuset dragne och han derigenom kunnat hafva någon säker grund, hvartill han inför H. H. E. mot så omilda berättelser kunnat provocera. Medan fördenskull samma ransakning numera en ända hafver och man förnimmer kongl. commissionens relation så väl som sjelfva acterna vara till H. K. M:t och dess vidare allernådigste utslag öfverskickade, har jag nu igen kunnat fatta dristighet till att lägga håld å den nåd och godhet, förmedelst hvilken E. H. E. i förliden sommar mig gunstigast försäkrade sig intet vilja för någondera parten utlåta, förrän E. H. E. begge parternas fundamentalskäl hade sett och inhemtat, ödmjukeligast bedjande Tit. nådigast behagade utaf kongl. commissariernas relation och sjelfva actis låta sig föredraga, jemväl ock sjelf i nåder förnimma, huru orätt och osannfärdeligen jag hafver varit handterad och angifven, icke allenast uti denna sednaste action, som man mig har förklagat för, utan ock af begynnelsen och allt bortåt, för ingen annan orsak än att jag med någon stadighet har synts vara somblige uti de uppsåten emot, som icke i alla måtto lända till K. M:ts och vår academies tjenst. Jag hoppas i stället för den onåd man hafver mig förorsaka velat, att njuta härefter Tit. så mycket stadigare ynnest, såsom jag ock om sådant allra ödmjukast beder och med ett fast uppsåt försäkrar mig med den hörsamhet och vördnad skola sköta, så väl i anseende till K. M:ts som Tit. nådiga behag och vilja, det som mig befallt varder, att Tit. må förnimma hos mig ingen sådan malice

finnes, som man mig har förekastat och andra kanske sig betjena af.»

Såsom ofvan visadt är hade Hyltenius, förmodligen såsom utmärkt stilist och fullkomlig mästare i den episka dikarten, fått canzlerens uppdrag att beskrifva academiens inaugurationsfest. Läsaren erinrar sig måhända från cap. 6 huru väl han lyckades i denna beskrifning. Också har den kostat honom otroligt arbete, och 2:ne månaders tjenstledighet fördenskull varit honom beviljad. Först efter 1 år och 3 månaders förlopp lyckades det honom att få sitt snillefoster färdigt, men derefter hade det att genomgå först consistorii samfäldta granskning, sedan ytterligare öfverarbetning af 2:ne dess ledamöter, proff. Nordeman och Holm, af hvilka den förre är läsaren bekant för en väl skuren penna och öfverlägsen kritik, — den sednare har väl ej gifvit kamraten efter i skarpsinnighet — och slutligen en återremiss till hela senat. acad. Emellertid dröjde det ännu ett år innan beskrifningen kunde till canzleren öfversändas. I ett bref af Hyltenius den 14 Mars 1670 heter det: »Jag har till följe af E. H. E:s ankomne ordres låtit både Hrr curatores och de tillnämde af consist. läsit inaugurationsacten igenom, hvilka tvenne gånger hafva haft honom sins emellan inbördes hos sig à 2 och 3 månader hvar gången. Hrr curatores låta sig honom väl behaga. Hr procancellarius och de förordnade consistoriales hafva ännu intet kunnat komma tillsamman att conjunctim säga sina tankar deröfver. Jag önskade gerna veta några ordres derutinnan, medan mig säges att han är afskrifven, och någon fremmande torde lätteligen komma öfver honom och sig deraf betjenandes gifva oss honom från andra orter ut.»

I ett tidigare bref, dateradt den 2 Maj 1669, yttrar sig professoren på följande sätt: »Utan tvifvel har E. H. E. i nåder förmärkt, huru jag för tiden med inaugurationsacten färdig är, när medel till dess publication kunna blifva anordnade. Sedermera haffver mig rector uti consistorio efter Tit. gunstiga vilja förchållit att densamma uti cons. skulle blifva uppläsen, hvilken Tit. nådiga befallning hörsamligen att efterlefva jag en gång tillförene hafver mig förklarat och nu vidare i går bedit consist. att de en dag berama ville när proff. kunde tillsammans komma och detsamma med mig genomläsa, hvarefter jag vidare kan alltsammans till Tit. behagl. slut deferera. Gifvandes Tit. ödmjukligast yid handen om icke sal. K. M:t konung Carl Gustafs samt vår allernådigste konungs, konung Carls och Tit., såsom cancellarii, kopparstycken tillika med en afrit (sic) af staden och fyrverket borde till särdeles prydnad utaf acten uppå sina ställen inkomma. Begge Kongl. Majestäternas och Tit. kopparstycken finnas, som jag menar, nog i Stockholm och kunna till den orten beställas, som acten måste tryckas. Afritning af staden finnes hos Hr landshöfdingen Leyonskiöld och af fyrverket hos H. E. General-gouverneuren, när de på något sätt, som eftertryck hafver, blifva om dess utstiktande besökte. Mina particuliere saker äro ännu intet förehafde och hafver jag väl 2:ne gånger talt derå, men för helgdens skull så väl som räntemästarens stadiga bortovarande kan det intet allt hitintill slutet varda. Jag skall gerna med tålamod förvänta och å min sida jemväl den oenighet söka till att undgå som jag hade skäl till, önskandes att jemväl de som andra i detta fallet beklaga, på sådane vägar tänka ville som till en sann och laglikmätig rolighet äro tjenlige, och Titulo alla ärenders beskaffenhet, såsom

de af grunden sammanhänga, skrifva och berätta. Hvilket intet allena om min ringa person icke skedt vara, utan ej heller om det som gemena verket angår intet (sic) hafva blifvit uti akt taget, kommer man så småningom mer och mer uti förfarenhet och lärer utan tvifvel Tit. härefter vidlyftigare blifva föredraget. Dock skall jag för min person både till att visa mig en hörsam tjenare mot Tit. så väl som fredsam uti mitt collegio tänka på alla rättmätiga medel till att styrka god skick, enighet och academiens välfärd.»

Ännu ett bref af Hyltenius till canzleren må här intagas, såsom förflyttande oss med all önsklig åskådlighet in i det consistoriela parti- och kotteriväsendet, på samma gång som det visar brefskrifvarens individuela skaplynne. Så naiv penna som Hyltenii får man dock i alla tider leta efter, och enär han varit en man, så högt värderad af canzler och regering, som läsaren ännu ytterligare kommer att se af det sista stycket i hans lefnadsdrama, är det väl icke för mycket att till slut se hans sjelfbekännelse i afseende på de dagarnes inre academiska förhållanden. Brefvet är af den 10 April 1669 och af följande lydelse: »E. H. E:s nådiga skrifvelse, daterad af Wegeholm den 28 nästförlidne, har jag med hörsammaste nöje undfångit och deraf förnummit, hurusom mitt underdånige memorial både är Tit. väl inhändigadt och sedermera consistorio till den ända öfverskickadt, att jag derifrån svar skall hafva att förvänta, hvilket allt jag, så väl som den nådige förmaning och befallning som Tit. för det öfriga behagar i nåder att gifva, med vederbörlig vördnad undfår och med tålamod och stillhet så väl nu som för detta mina besvär undertrycker till dess de lagligen kunna, efter Tit. nådiga befall-

ning och anordning, vid consistorii sammankomst efter helgden företagas och afhjelpas. Förmodandes att de misstankar såsom skulle jag något särdeles parti vara mot eller tillgifven och sålunda utaf någon egenvillighet eller opiniatreté någon mening förfäkta och försvara, så småningom af sig sjelf skall falla, när man ser mig ingen större tack eller lön förtjena utaf dem som man mente mig tillhänga än af dennem (sic), som mig skatta för sin motståndare, hvilket Hr procancellarien väl sjelf allaredo erfar och i sinom tid kanske tör bevekas att bekänna. Och förnimmer jag att man intet gör alltför väl emot sig sjelf, om man med stor ifver stridande parter emellan jemka vill, emedan man alltid måste taga dem örnegottet undan hufvudet och hålla något obstat (?) så framt man något vinna vill och sålunda blifva på begge sidor misstänkt och till det värsta upptagen. Dock önskar och hoppas jag en sådan utgång, som jag vet mitt uppsåt hafva varit godt och utan begge parternas præjudice inrättadt. För det öfriga kan jag i största hörsamhet Tit. ej förhålla att inaugurationsacten nu mera är af mig under händerna tagen och så vida fullföljd och förfärdigad till att renskrifvas, att den, så snart som Tit. nådigast behagar någon förordning derom göra, till trycket kan bli fortskickad. Till hvilkens prydnad och skickeliga förfärdigande jag skall intet underlåta att correspondera med Hr curator Duréel, som sig detta hafver antagit och alltid i tid Tit. gunstige behag, godtfinnande och vidare ordres inhemta. För det öfriga hafver jag efter Tit. nådigste befallning uppsatt de besvär som jag utaf yttersta nöd är tvungen till att föredraga, uti den underdåniga förhoppning att mine vilkor deraf varda något bättre skattade och den dristighet, som mig af sjelfva

min undergång och välfärds förloran härutinnan påtränges, till ett försvar och ursäkt uti nåder upptagas. Och alldenstund jag nu inför och till E. H. E. ock intet om dess höga person och meriter talar, måste jag fritt ut bekänna att jag öfver de omilde angifningar som mig trycka, är kommen uti sådan perturbation, när jag dem vidare betraktar, att jag intet är mig sjelf tillfyllest mäktig, utan snart gifver min hela välfärd tappt och ofta tänker att mig intet mera tillbakastår, utan mig derom beflita, huru jag min intention och alldeles desinteresserade uppsåter måtte allom rättsinnigom för ögon ställa. Men efter Tit. berömliga både rättrådighet och anförda godhet, den Tit. genom den nådiga förmaning och de öfriga nådetecken som jag alltid undfått hafver, nogsamt har tillkännagifvit, intet låter sig annorledes förmärka än att Tit. åstundar allting bättradt och i ordning skickadt, behåller jag den bättre förhoppning som jag alltid haft hafver till att vinna Tit. fullkomliga ynnest och benägenhet med tiden, och kallar Gud till vittne att jag så långt från de tankar och uppsåt är, som mig hos Tit. äro tillegnade som jag af hjertat åstundar att undvika min ruin.

Det är Gud bekant och vet godt folk att vittna att de ord, som i consist. fallne äro, hvilkas ordning jag uti den häpenhet öfver sådan oförmodelighet intet så väl mindes, på detta sätt sammanhänga: När som man begynt om samma ärende discurrera, sade jag den första, att Hr biskopen gör illa uti sådant, och veta probstar här i landet vittna att jag ock för dem deröfver klagat hafver. Härpå föllo vi allesammans uti en consultation, huru sådant rättas och härefter hindras måtte, och när prof. Schwartz något vidlyftigt begynte sig utlåta, sade jag här allena frågas hvad förslag man skulle här-

utinnan göra hos Tit. att man en gång komme ur denna disputen, och der Hr biskopen skulle excipiera och säga sig intet hafva med cancellario academiæ att beställa, huru man då beqvämligen skulle sådant Tit. bibringa och Tit. till ett verkligt slut förmå. Jag tör intet ej heller understå mig mera än blott att referera sjelfva factum, kastandes mig med all underdånig vördnad uti den godhet, som Tit. i går af så stor generositet föröfvade, hörsamligast försäkrandes att det aldrig skall annorlunda göras bevisligt. Men alldenstund mig i så åtskilliga måttor är skymf och vanheder vederfaren, i det man hafver en så loflig academisk act, som det är att hafva solenne och publique exercitia academica, vidrigt uttydt, derhos låtit se en särdeles vedervilja, bannandes och undsägandes dem som hafva hulpit dertill, och emot allt lofligt bruk i vårt käre fädernesland och annorstädes velat en professori förbjuda att med klädande hedra sina auditores, och till öfverflöd ex ipso momento som jag skulle träda in i auditorium och till publicas lectiones, in conspectu baronum nobilium och inemot 100 studenter, slutat dörren till för mig der jag skulle läsa, och det så försåtligen, att man hafver sutit uti consist. och samtyckt dertill, hvarest jag etiam invitus och contradicens har dertill condescenderat, och ej heller det ringaste derom påmint när man 3 veckor tillförene af elencha och 8 dagar före af min intimation sådan sett hade, utan dröjt till den sjelfva timman som jag uppkom; är min hörsammaste bön att sådant vederbörligen måtte rättas, med betraktande att mig är en offentlig skymf vederfaren, och för tillkommande tider ordning ställas, att sådana scandala till professorum vanheder, ungdomens förargelse och hinder af goda uppsåter och flit intet vidare hända måtte. Skulle

man säga att det var i kyrkan, så är mera till att betänka att auditorium minus der philosophi lära är ock i kyrkan och dertill med öppet, gent emot altaret, der detta likväl är bakom och afbygdt. Vill man ock emot alla lofliga bruk vid academier den ene faculteten sådane extraordinarie prærogativer för den andre tillegna, så gör man intet utan stiftar jalousie dem emellan, hvilket hvad oreda det kan förorsaka, vete vi något och andra academier mera att betyga. Hvilket allt, dock relative Tit:i nådigste betänkande, omdöme och resolution, i underdånighet föredrages af mig, som är och den tid jag lefver med vördnad förblifver Tit.» &c.

Må det nu anförda vara nog af protocolls- och brefutdrag, dem förf. ansett böra meddelas så rikligen som nu skett, dels emedan H. varit en af dem, som haft det största inflytande på det academiska väsendets yttre utbildning och dess hela ekonomi, hvilken senare han haft regeringens särskilta uppdrag att reglera, dertill föreslagen af consistorium vid samma tillfälle som han af dess enhälliga val kallades att vara acad. secreterare, dels emedan hans stil varit af vederbörande både i Lund och Stockholm så högt värderad. Hans sjelfständighet, heder och rättrådighet hade grundlagt det anseende han alltid njöt i cons., der man dock stundom synes varit mycket besvärad af mannens despotiska och häftiga lynne. Quæstor D. Schwartz blef egentligen genom Hyltenii controllerande stränghet röjd som försumlig, om icke oredlig uppbördsman, och slutligen tvingad att resignera. Fogdar, kyrkinspectorer och landträntmästare hade äfven ingen fred för honom längre än de voro »activa och vigilanta» för academiens bästa. Vid riksdagen 1672 uträttade han mycket för ordnande af »estaten och räntorna»,

enligt hvad både protocoller och canzlersbref upplysa. Ofta försköt han af egna medel för academiens behof och synes, särdeles efter Oelreichs bortgång, varit den som uppehöll verkets credit och »upphandlade penningar» när det behöfdes för allmän räkning. H. och doctorerna Rostius och Foss tyckas hafva varit academiens capitalister, och alla tre voro de särdeles beredvillige att hjelpa, de två senare dock endast af egna tillgångar, men den förre äfven med sin fintlighet och »omtanka i commercier». Sjelf äredryg och något maktfullkomlig, såg han upp med så väl Vinstrup som Oelreich, när desse ville öfverskrida gränserna för sin makt. D:r Beckman kunde han aldrig tåla och triumpherade således öfver hans removerande från juris romani professionen, hvilken H. sjelf fick öfvertaga i förening med den han förut innehade. Det oaktadt lärer han aldrig hafva föreläst annat än jus Sueticum & Danicum, enligt sin första professors fullmakt.

Tvenne gånger var Hyltenius academiens rector, sista gången år 1676 från den 25 Juni till början af Juli månad, då Danskarnes »fiendtlige infall i landet» tills vidare gjorde slut på både föreläsningar och all annan academisk verksamhet. Inter arma silent musæ: denna sentens vann då i Lund den sorgligaste bekräftelse, och blef bokstaflig sanning. Den 27 Juni hölls cons. för sista gången, då man blef öfverens att packa in allt academiens lösöre och försända det till Malmö, der man skulle »begära af pastore & præposito att han ville förskaffa alltsammans rum i kyrkans sacristia att få der stå till dess Gud beskär fredligare tider». Dit förskickades således efterskrifne saker, som inlades uti ærarii kista att förvaras: 1 Kongl. M:ts fundation för acad. Carol. in originali med en stor silfverkupa under

och deruti riksens secret; 2 K. M:ts donation för acad. in originali med d:o silfverkupa; 3 acad. privilegia med d:o; 4 kongl. resolutioner af åtskilliga datis, 9 stycken; 5 kongl. bref, 5 stycken; 6 copior af kongl. bref angående acad., 21 st.; 7 noch original kongl. bref, 4 st.; 8 acad. cancellarii resolutt. för acad. af åtskillige datis, 5 st.; 9 General-gouverneurens resolutt., 10 st.; 10 academiæ Upsaliensis resolution eller svar på academiens frågepunkter; 11 acad:æ Carolinæ stat, gjord på åtskillige tider, uti ett hvitt pergament; 12 acad. Carol. protocoll, 4 st.; 13 twå sceptra academica af purt silfver; 14 twå nycklar af d:o; 15 2:ne sigilla, det ena majus sigillum academiæ eller potius maximum, det andra facultatis juridicæ; 16 Rectoris magn. habit, såsom hatt och kappa af violbrunt sammet, med ett stort perlehattband; 17 6 st. blåa taftshyenden; 18 Quæstor Schwartz' räkningar pro annis 1668 och 1669, inbundne; item observationer på räkningarne för 1671 och 1672, tillika med en hop andra skrifter och räkningar, academiæ intrader angående; 19 2 st. kläde, som derom svept blef och lagdt uti kistan. Denna kista blef sedan tillsluten med 2 utanlås, förutan det tredje som uti silfverkistan beslaget är och derefter förségladt med cons. acad. minsta sigill och secretarii signete, sedan bortförd till att förvaras. Till slut förfrågade sig prof. Elfvedalius hos vener. consist., eftersom han hittills har haft curam bibliothecæ publicæ och desse ofredlige tider nu för handen äro, att han icke för deras säkerhet svara kan, hvad då ven. cons. funne rådligt med dem ske skola? Concl. consistorii: Böckerna föras alletillsammans till Malmö, de små inläggas uti en brädekista eller flere, men de store föras lösa, och lägges in i sacri-

stian jemte insignibus academicis, uti rectoris och bibliothecarii närvaro, då böckerna och öfverses efter inventarium.»

Under kriget med Danmark, då H. mest uppehöll sig i Malmö, försträckte han K. M:t och Kronan betydliga penningelån, och brukades mycket i krigsrådplägningar, bevistade fredstractaten i Lund 1679, hvarvid han gick de Svenske ambassadörerna flitigt tillhanda, och öfvervar den på samma ställe »öfver contributioner och restantier anställda liqvidation». Vid alla sådane tillfällen ådagalade han mycket rådighet, nit och allvar, hvarföre han steg särdeles högt i Carl XI:s gunst. Vid landtstatens organisation i Skåne 1669 och 1670 hade förmyndare-regeringen äfven begagnat hans råd. Till följe deraf upphöjde konungen honom i adeligt stånd den 8 Maj 1686, hvarefter han under riksdagen s. å. af academiens canzler, d. v. landtmarschalken E. Lindschöld, blef introducerad på riddarhuset under N:o 1073 med namnet Silfversköld. Året derpå erhöll han nådig tillåtelse att afträda sin profession till sin måg Richard Ehrenborg, som då först nämndes till extraordin. juris professor och 9 år derefter, då H. tog ordentligt afsked från tjenst och embete, fick fullmakt derpå. Blott 4 år var H. emeritus professor, efter hvilkas förlopp den egna händelsen med honom inträffade, att han ånyo sökte och erhöll sin förut innehafda profession, som blifvit ledig genom Ehrenborgs år 1700 timade död. 65 år gammal började han således åter föreläsa och deltog ännu med oförminskad drift och liflighet i dessa consistoriela göromål, som alltid företrädesvis intresserat honom. Det förunnades honom dock endast en kort tid att verka på sin gamla plats bland ett yngre slägte, som i honom respecterade en Nestor

i ålder och visdom. Han dog den 11 Jan. 1702 i Stockholm, dit han begifvit sig midt i vintern, »mera i allmänna än i sina enskilte angelägenheter». Han beskrifves hafva varit af grof och stark kroppsbyggnad, »alltid frisk, munter och rörlig». Hans pictur är dock särdeles tung och ovig, mera liknande en nämdemans än en professors, lika rå således till sin yttre form som till innehållet, med hvilket sednare läsaren ofelbart är tillräckligt bekant. Hans få litterära förtjenster äro ofvan redovisade. Till hans meriter om det academiska väsendet må äfven det räknas att han stiftat ett stipendium, som ännu bär hans namn, till förmon för fattige studenter vid Lunds academi. Gåfvobrefvet, ställdt på 1000 daler s:mt, är utfärdadt hans sista lefnadsår.

Hyltenius-Silfversköld var 2:ne gånger gift, först sedan 1671 med »en adelig jungfru af Tysk härkomst, vid namn *Abela von Kempten*,» som dog 1677 i Malmö, under krigsoroligheterna, sedan med *Juliana Sigrid Gripenflykt*, förmäld 1686, död 1728, dotter af amiralitetsläkaren D:r P. Schallerus, adlad Gripenflykt. Bland barnen med förra giftet märkas: *Ida Catharina*, född 1672, gift 1687 med juris prof. Rich. Ehrenborg, död 1739; *Nils*, född 1674, död 1753 såsom landshöfding i Christianstads län; med sednare giftet: *Abela Juliana*, född 1690, gift 1710 med presidenten i Svea hofrätt H. v. Hammarberg, död 1728; *Peter*, född 1691, död 1758 såsom president i Åbo hofrätt; *Carl Gustaf*, född 1692, död 1741 såsom lagman i Tioháraders lagsaga; *Julius*, född 1701, död 1784 såsom v. president i Kongl. Commerce-Collegium.

Andreas Spole

var Carol. academiens nionde rector magn. Född i Målen af Barnarps socken, nära Jönköping, den 10 Juli 1630. Fadren var bergsman vid Takabergs bruk, *Peder Andersson*, hvars fader, Anders Persson, ditflyttat i konung Gustaf I:s tid från Kopparbergs-Dalarne. Modren, *Gunilda Pedersdotter*, var från Krängsberg i Bryne. Vid 11 års ålder blef vår Andreas intagen i Jönköpings skola, der han tillbragte endast 1½ år i nedre klasserna, och flyttades en gång öfver 16 kamrater in i en högre klass. Först 1652 lemnade han skolan, dimitterad till academien af rector scholæ L. Lindelius och, såsom han berättar i sin sjelfbiographi, recommenderad af flere förnämlige herrar i den K. Götha hofrätt till canzleren vid Greifswalds academi, välborne Hr Nicodemus Liljeström, att der komma på communitetet». År 1655 disputerade han *de natura logices*, reste derefter till Stettin, der han öfvervar pommerska fursten Uladislai begrafning, vidare till Frankfurt an der Oder, Königsberg, Berlin, Wittenberg, Dresden, Leipzig och några andra academier. Återvände hem s. å. och predikade 10 à 12 gånger i Barnarps kyrka med venia concionandi af biskopen i Wexiö M. Z. Lundebergius, samlandes derunder något litet förråd, ungefär 15 R:dr och 2 hästar, som han hade upp med sig (till Upsala?). På vägen kom han ihop med »en förnämlig bonde eller domare», som het Johan Eriksson i Taxnäs, den han följde och fick hans son Erik Taxinum att informera, tillika med A. J. Birstadio och bondens son i Nepskär, hvilka höllo honom fritt kost och herberge i Upsala 1 år. Student i Upsala den 30 Aug. 1655. Mottog året derpå artillerimajor C. Sjöblads 3 söner, Görgen,

Johan och Erik. Lemnade Upsala om sommaren 1658, då han med sina disciplar reste till Flättna vid Nyköping, när pesten började grassera i Stockholm. Återvände till Upsala 1659, då han sammanskref en disputation *de veritate mathematica*, den han ock skulle ventilerat under astron. prof. Joh. Buræus, men insjuknade och reste till Flättna. Kom åter och fick duplex stipendium regium in mathesi. Blef tillbuden att låta examinera sig in philosophicis, men hvilket uppsköts, emedan han då blef försäkrad om resan utomlands »med sina herrar» och då strax skulle börja arbeta på det stora Feuerverket under Feuerverkscapitaine Elias Berg, och lära navigation af M. Herm. Höjer, hvilket hölls med i Stockholm 1661—63, då på hösten Feuerverket gick för sig och han fick mästerbref uti Ernst- och Bösse Feuerverk (?) af M. Elia Berg och i navigationen af Herm. Höjer. Reste sedan till Upsala och tog testimon. acad. af magn. rectore Joh. Edenio den 14 Dec. 1663. (Men detta jemte mästerbrefven borttogos i Lund i Skåne af fienden). Den 12 April 1664 reste han med sina herrar från Herrestad till Göteborg, afseglade den 10 Maj på Blå Dufvan och kom till Amsterdam den 13 ejusdem, beság Erasmi Roterodami hus och statue i Rotterdam, kom den 16 Juni till Dowern, till London d. 29 ejusdem och mottogs med mycken civilitet af amiral de Montegis, som befallte honom komma igen. Kom till Oxford den 28 Juli, der han besökte Pocockius, hebr. & arab. linguarum prof., m. fl. Återvände snart till London och begaf sig derifrån i sällskap med Nic. Hyltenio och Joh. Sjöblad till Frankrike, sedan han i England haft undervisning i sphærisk trigonometrie af Nic. Mercator och plägat umgänge med E. Castellus, Joh. Collius och J. Megalinus.

Började strax i Paris undervisa Cl. Edenberg, sedan amiralitetsmajor i Stockholm, derpå grefve Wittenberg, Nils Ribbing, grefve Kagg och Erik Stake. Reste sedan något omkring i Frankrike och informerade efter återkomsten i fortification äfvensom i glasslipning åtskilliga så af den Svenska, Tyska och Danska, som Franciska nationen. (Konsten att slipa glas hade han lärt nog dyrt af Dansken Thomas Walgensten, som derföre tagit 80 daler s:mt.) Erhöll Ludvig XIV:s permission att undervisa, på ett tryckt latinskt patent, som ock bortkom då schatullet togs i Lund. 1666 om hösten antog han gref Gust. Douglas att undervisa och reste med honom till Rochefort, der den lärde M:r de Laune höll conference in moralibus och Spole undervisade honom in mathesi. 1667 tillkom Wilh. Douglas, hvarpå de reste till Genua, sågo der Andr. de Doria's graf och palats, statuam æneam Columbi m. m. I Bologna fick han af Riccioli dennes *astronomia reformata* till skänks. Fursten i Toscana regalerade dem med vin och några korfvar, som kallas mortadelli, och några drufvor (?). Den träffelige mathematicus *Vivianus*, som Spole besökte, förde honom till storfursten, som lät honom se sina tuber och den stora diamanten. Den 30 Mars kommo de till Rom, sågo alla ceremonier under den heliga veckan, hvarpå påfven dog och de sågo hans begrafning. Besökte sedan Neapolis och Vesuvium, seglade förbi Stromboli och beságo Ætna, som brann mycket häftigare än Vesuvius, seglade mot Ragusa att der träffa Holländska ambassadören, som skulle gå till Constantinopel, men medan de voro på sjön, skedde den stora jordbäfningen, i hvilken större delen af Ragusa nova gick under, då Holländske ambassadören med hustru och barn omkom. Seglade

så till Loretto eller casam sanctam, der de sågo en guldkrona och en scepter, som drottning Christina gifvit den hel. jungfrun; derpå till Venedig, der de vistades i 2 månader och grefvarne lärde bokhålleri; sedan till Padua, der Stephano ab Angelicis, mathes. professor, bevisade Spole många caresser; vidare till Milano, der han köpte descriptionem regum Gothorum, skrifven af Thesauro på Italienska; derifrån öfver Genève till Paris, der han qvitterade grefvarne Douglas och emottog i stället sal. baron E. Bondes lik att föra till Sverige. Liket blef emballeradt, och der gafs pass på en marmorstatue. Under seglingen från Havre de Grace uppvexte en stark storm, då något af godset utkastades, men efter Spole var flitig och arbetade att ösa ut vattnet, blef hans marmorsten behållen, som var liket. I Amsterdam köpte han sig globos, efter han redan fått sin vocation att blifva mathes. prof. i Lund. Kom till Göteborg efter 3½ års frånvaro, reste till Jönköping, efter han der födder var och hade der inlåtit sig i frieri med sin gamle rectors, numera kyrkoherden L. Lindelii dotter. Kom till Lund 14 dagar före academiens inauguration. Hade bordt hafva primum locum inter philosophos, men lät sig öfvertala af proff. Knut Hahn och Mart. Nordeman att mottaga tertium.»

Hittills hafve vi ordagrannt, med utelemnande blott af några obetydliga data och reflexioner, följt det af Wieselgren i Sv. biograph. lexicon, XV b. gjorda sammandrag af Spoles sjelfbiographi, hvilken skall finnas i IX Tom. af Archivum Smolandicum. Sedan vi således sett gången af den märkvärdige mannens studier och utveckling, är det tid att uppsöka spåren af hans verksamhet vid Carolinska acad., der han enligt kongl. fullmakt af den

30 Nov. 1667 var prof. mathem. superiorum eller »ptolemaicus» alltintill Danska invasionen 1676, då han kom in på en helt annan bana, nemligen den krigiska, der han äfven inlagt stora förtjenster, hvilka det ej hör hit att betrakta, och slutligen blef professor i Upsala.

Ehuru »ptolemaicus» till profession, synes Spole dock hafva varit en uppriktig copernikan under hela sin tjenstgöring som professor. Derom vittna både hans disputationer, af hvilka han utgifvit 6 i Lund, och de 5 academiska programmer, som vi efter honom hafve i behåll. Mot astronomernas charlataneri och vidskepelse har han uppträdt i äkta vetenskaplig anda och stundom med bitter satir förlöjligat så väl det lärda barbariet som det olärda. Hvem känner ej »Spoles almanachor» och hvilken förtjenst om folkupplysningen han i dem inlagt? Hans »korta relation om Cometer» har säkert icke litet bidragit att skingra tidehvarfvets mörker och farhågor för himmelska järtecken, »förkastade dagar, märkelsedagar, anni climacterici, planeteläsare, handespåmän, fatum astrologicum» m. fl. förskräckelser af dels kosmisk, dels tellurisk beskaffenhet.

I prot. för den 16 April 1669 har han nitälskat mot boktryckaren Vitus Haberegger och yrkat att »han borde plikta för det han tryckt en relation om en änglasyn, som skall vara skedd uti Sverige.» Den 2 Sept. 1671 »upplästes Hr prof. Spoles inlaga mot samma Vitus Haberegger, bestående af efterföljande punkter: 1 att han anno 1670 skulle tryckt Depositoris Malmenii» — en af Spoles lärdaste elever, den han med beröm nämner jemte dess efterträdare i depositorstjensten, E. Remsten, hvilka båda med särdeles ifver vinnlagt sig om astronomiens studium — »almanach, men efter han uteslöt alla aspecter,

fördenskull att han icke hade dertill några charakterer, ty måste han låta den blifva otryckt, och kom derigenom till stor skada; 2 Anno 1671 tryckte Walgensteins almanach med 102 fauter, hvaröfver Walgenstein sig skriftligen beklagat och sagt den utom sin vilja och vetskap vara tryckt; 3 vid denna tid till anno 1672 ånyo tryckt Walgensteins almanach, der åter store errata typographica finnas, bland hvilka skall vara den tacksägelsedagen införd som celebreras den 11 Febr. uti Köpenhamn, hvilket förbemälte professor förmenar på denna orten och uti Sverige icke böra omkring föras; hvarpå consist. concluderade att Vitus boktryckare skulle 1 incerceras på det högsta för det han har gjort emot prof. Spole, 2 förbjudas icke något vidare trycka sine censura, antingen det tillförene är tryckt eller intet; 3 emedan såsom studenterna beklaga sig att han är för dyr med sitt tryck, ty skall der en taxt uppslås, hvarefter både studenterne och tryckarne kunna sig rätta. Denne taxt göres af en professor af hvar facultet, såsom t. ex. utaf Hrr proff. Schwartz, Pufendorf, Rostius och Spole. Derefter inlade boktryckaren en supplicam till consist., besvärandes sig öfver Jörgen Schröter, Hans ädle Högv. Hr biskopens boktryckare, det han trycker åtskilliga både carmina och andre saker, tagandes så denne brödet ur mun. Ty resolverade consist. att detta må notificeras biskopen och begäras att sådane skrifter måtte förbjudas till tryckas.»

I consistorium har Spole sällan saknats, men ej spelat någon större rôle, ej heller varit af partiväsendet besmittad. Hans anföranden äro gemenligen mera enfaldige än man skulle väntat af en sådan man. Hans omdöme om Vinstrups religiositet i prot. af den 20 Sept. 1669 är ofvanföre under

Hahns rectorat intaget. På bispens fråga: »om han någon tid och i någon måtto hade turberat acad. och deruti gjort factiones»? svarade Spole sålunda: »Om turbæ skola förstås dermed att alle studenter icke hafva infunnit sig här vid acad. och Hr biskopen skall hafva varit orsak dertill, måste han det sjelf försvara. Men af factionibus vet jag slätt intet.» På frågan »om Hr biskopen hade förhindrat någons lectiones eller beställning i någon måtto»? svarade Spole: »aldrig har Hr biskopen förhindrat mig, utan sändt mig några resor catalogum på sina mathematiske böcker, om jag ville hafva någon deraf till låns». På frågan »om bispens kätteri, förnämligen den calvinska och anabaptiska», svarade Spole: »att han visste hvarken Hr biskopen vara kättare eller lida kätteri.»

I prot. den 24 Sept. s. å., der Oelreich får consistorii frejdebetyg, »vittnar prof. Spole att Hr procancellarien förer ett skick- och vackert lefverne både för Gud och menniskor, så vida honom är bekant, ej heller vet han af att Hr procanc. brukar otidigt lefverne med dryckenskap, och aldrig hafver han sett honom drucken af brännevin.» Huru Spole yttrat sig i frågan om egentliga orsaken till biskopens och Oelreichs oenighet, den 21 Oct. 1669, är ofvan intaget. I frågan om det förmanskap, Oelreich disputerat Vinstrup, »eftersom han var Kongl. M:ts confessionarius och superintendent *), och således

---

*) Detta är det enda ställe der vi funnit denna benämning tillagd Oelreich, innan han fick transport till Bremen. Hans titel på en åt honom dedicerad disputation af år 1669 är följande:

Reverendissimo & amplissimo Domino, D:n Bernhardo Oelreich,

borde vara fri för biskopens disposition*), äfvensom pastores i Upsala och andre hofpredikanter i Sverige, som prestegäld hafva, äro exempti från archiepiscopi inspection, bud och befallningar,» yttrade Spole: »det vet jag att uti Upsala är erkebiskopen och procancellarien allt en person. Nu vet jag intet om han hafver disposition öfver honorarie gäld som hända till academien, så vida han är erkebiskop och procancellarius. Men att han hafver inspection deröfver, kan jag mig väl erinra.»

Så litet markerade äro i allmänhet Spoles vota i consist. Ofta har han sjelf ingenting anfört, utan förenat sig med Nordeman, som gemenligen yttrade sig näst före honom, ty i den tiden började man

---

S. S. theol. Doctori excellentissimo, acad. Carol. Procancellario magnificentissimo,

S. Regiæ Majestatis confessionario & pastori honorario,

Capituli Lundensis v. Decano & canonico,

Consist. ecclesiastici (Quid hoc sibi vult?) Assessori Regio,

Præpos. & pastori in Aashum et Stäfvie gravissimo,

Fautori & patrono devenerando.

Auct. C. Hahn & Resp. Hernberg.

*) Att Oelreich tillvällat sig stor makt och myndighet såsom enkedrottningens öfverhofpredikant och i denna egenskap ansett sig som biskoparnes vederlike och ingen af dem underordnad, kan man se bland annat af »presterskapets desiderier» inför den kongl. general-commission, som i Dec. månad 1669 höll en landtdag i Malmö med samtlige ständerne från Skåne, Halland och Bleking, der det »klagas på hederlige och höglärde D:r B. Oelreich, acad. Carol. procanc., som påstod sig hafva makt att öfver hela Sv. rike administrera res ecclesiasticas sine suffragio episcoporum, hvarföre han i hvad pastorat som helst förrättade barndop, trolofningar, vigsel m. m., och skref dessutom försmädligt emot biskopen och kallade hans prestmöten conventicula.» Se *Sjöborg*, Skånes historia och beskrifning, 1 del. 3 häftet sid. 353.

efter reglen votera uppifrån, och ej såsom i en senare tid, begynnande på de yngste proff. Den 22 Juni 1672 har Spole hållit sitt första cons. såsom rector. Då »förekom stadstjenaren Asmund Hansson, beklagande sig vara öfverfallen med hugg och slag den 21 Juni af acad. snickaren Joh. Giörling» — läsaren torde erinra sig denna lösa fogel från flere föregående tillfällen — »då han var i snickarens hus och skulle stämma stadsrotemästaren Mårten Hansson, som satt uti Joh. Giörlings hus och plägade sig. Joh. Giörling berättade det Asmund sade till rotemästaren när han inkom, att han skulle panta Joh. Giörling för koppskatt, och om han intet gjorde det, ville han laga att rotemästaren skulle komma i hålet eller prubban; sedan gick han derifrån och kom litet derefter tillbaka, lätte på dörren och gjorde djup reverentz för rotemästaren och bad honom spatsera med sig. Då svarade Mårten Hansson: jag går med ingen tjufträckare; vill jag gå, så kan jag väl gå för mig sjelf. Hvartill Asmund sade: jag är ingen tjufträckare, och om jag det vore, så äst du den förste tjuf jag drager. Då viste jag honom åt dörren, och gick han då sjelfver ut derifrån. Giörling beropar sig till vittnesbörd Mårten Hansson, Horns täckare, Nils Springer och andre, som skulle hafva sett att Giörling intet slog honom. Desse påkallade vittnen inkommo och refererade sig vid denna tid hafva varit hos Giörling och sett att Asmund inkom der ganska fuller och drucken, att han icke visste hvad han gjorde, men att Giörling icke slog honom eller gjorde annat vid honom än tog honom vid armen när han blef för skamlig, icke heller var han omkull o. s. v.» Onekligen mindre lämpliga betraktelser för en astron. professor, och det en Spole, som nu måste sätta sin vetenskap till

sides för att fuska i juridik och polisväsende! Den 26 Juni hade han consist. samladt för 3:dje gången inom 4 dagar af en lika vigtig anledning. Det var nemligen »Hr Landsdomarens betjente Per Månsson som anklagat acad. vakteknekt Knut Persson, för det han våldfört Hr Landsdomarens bonde Mats Andersson i Torn ifrån sin bopål och fört honom hit in i staden, hans herrskap alldeles ovetande och oviljandes, och satt honom i fängelse hos Nils hästeköpare dag och natt.» 3 dagar derefter, eller den 29 Juni, »inkom academiens skräddares, J. Niemands, supplica till consist., besvärandes sig öfver det gewalt sig skedt var af en borgare, Nils Kielby, och svärdsfejaren, med begäran att cons. ville gifva sig en recommendation till byfogden att han måtte varda beskyddad och sin rätt vinna. R:o, att academien skulle gifva honom en förskrift till Hr byfogden att honom måtte ske rätt.» S. d. »besvärade Hr prof. Holm sig att han hafver en lång tid varit besvärad med en ringa och fattig præbendebonde, begärde fördenskull Anders Johnsson i Skräflinge till sin præbendebonde, det honom ock blef beviljadt.» Den 3 derpå följande Juli hade Spole att ransaka i ett mål mellan en skräddare och en piga, hvilken senare af den förre blifvit beskyllad att hafva stulit en *synål* från honom. Vittnen blefvo ordentligen hörda på ed, och alla formaliteter iakttagne. Ena vittnet, »Gunther Kierhelff, rätteligen Gunnar Kierulf, berättade att han i löfverdags afften (här må orthographien för curiositetens skull troget återgifvas) satt in hos Zacharias barberare, då var kommen Knut skräddare i stuen och skiälde pigen som der tiente, at hon hadde stuhlit en syhnadel, och efter mycket ordvechslande frågade pigen: är jagh då en tjuff? Då schwarade Knut: *jag* (sic). Dherpå sagde hon:

dhet må J sjelff vara. Då sagde han: gåh till borgemestare och klaga på mig, jag vil dhet gifva skrifvet, och sådant på begge sidor med många rader.» Andra vittnet, Peder Struck, framstod och vittnade att han »hadde hört Knut skräddare skiält henne för een tjuff för een sybnadel uti Zacharias stufva, och när hon svarade, dhet måtte han sjelff vara, intill dess att han beviste henne dhet öffver, sagde Knut än vidare att han ville gifva henne dhet skriffteligt. — — — — Conclusion: Alldenstund Anna Sörensdotter sig förklarar att vilja gifva ärebeskyllningarne efter, så framt han här sina ord revocerar och hennes namn igen och rykte upprättar, då tillfinnes bemälte Knut skräddare utaf rätten sådant att böra efterkomma, så väl som ock hennes omkostnad att betala och böta till cons. 6 daler och 3 daler till sakvårdaren (?) till förlikning, allt sådant med rätta.» Hvem kan efter att hafva gjort bekantskap med sådane mål och ransakningar, förneka att ju academisk jurisdiction är en inrättning att taga vara på?

Den 13 Juli s. å. »besvärade Hr prof. Hjort sig öfver en borgare och skomakare här i staden, som förliden den 10 hujus med skällsord hafver öfverfallit både honom och hans hus uti acad. glasmästarens hus, blott för det han sändt in till glasmästaren och låtit förmana honom att han skulle vakta sig med det krögeri och öltappande, öfver hvilket han måtte försäkra sig att det ville komma klagomål, och särdeles att tillhålla både sig och sina orolige gäster, som med ett bestialiskt skriande, svärjande och bannande anrättade ett sådant väsende, att prof. Hjort, sittandes uti sin kammare, måtte förlåta sina studier, och allermest skulle han betänka, att det vore allenast 2 dagar till den store solenne bönedag, till hvilken man borde sig på annat sätt

bereda än med fyllande, omanerligt skriande, bannande och svärjande, då på hvad vis sådan hans goda förmaning blef upptagen, kan utaf vittnen erfaras hvilka nu höras skola, till hvilka vittnens påhörande borgaren Jöran Block var ock inciterad. Blefvo alltså efterskrifne vittnen framhafde, nemligen Christian vaktmästare, Hans Pålack och Gunnar Kierulf, acad. contrefeijarens son, hvilke aflade sin ed alla samtligen att vittna sin sanning.

Christian vaktmästare refererade att han vore efterskickad af rect. magn. till Olof glasmäster att bedja honom han ville förmana sina gäster till att hålla sig skickeligen, såsom ock påminna honom att det icke vore honom tillstadt sälja något öl. Då sade han detta till glasmästaren och i det samma sade både glasmästaren och hans hustro att Göran Block skulle vara stilla, efter der vore båd kommit af rector. I det samma kom ock prof. Hjorts piga, Maren, och sade till vaktmästaren: Far bad att J ville komma in till far, som vill tala med er. Då svarade Göran Block: hvar jag sitter och dricker mitt öl så betalar jag mina pengar, och jag gifver mäster Hans Hjort döden och däfveln; så nämdes der ock en *lort*, att Göran Block gåfve honom den, hvartill pigan svarade: det J gifven min matfar, må J behålla sjelf, och kallade honom en hundsfott, då han åter kallade henne en sacramentskad fälthora, och viste henne att hon skulle gå fanen i våld. Dermed gick pigan tillbaka och sade att Göran Block skulle vara en skälm till dess han hade försvarat hvad han hade sagt.» Med detta vittne öfverensstämde de andra i hufvudsaken, hvarefter Göran Block svarar: »såsom jag är beklagad af den högärevördige och vällärde Hr M:r Hans Hjort att jag skulle hafva gjort honom och hans folk något

öfverfall, då vet jag icke annat att svara, deremot, utan att jag må väl sitta och dricka en pott öl eller två, förutan någon molestering, för mina pengar. Härefter gick Göran Block åt dörren och slög den till på det allrastarkaste, förutan annan stor ifrighet som han brukade för rätten.» Härmed slutar protocollet för dagen, och intet af de följande prott. under Spoles rectorat upplyser hvad mått och steg man vidtagit för att få Göran Block bunden till gerningen och näpst för den sidvördnad han visat rätten.

Den 22 Juli åtogo sig rect. magn. och prof. Bagger »Tutoratum templi» och proff. Hjort och Holm »tutoratum scholæ». Både domkyrka och kathedralskola stodo nemligen ännu under academiens inspection. Begge dessa lägenheter betraktades nemligen såsom capitelgods och skulle således enligt acad. curatorernas, procanzlers och consistorii »oförgripliga tolkning af kongl. donationsbrefvet hemfalla till academien.» Först längre fram afsöndrades genom konungabref så väl domkyrkan som andra academiens kyrkor från consistorii befattning och drogos under Landshöfd. och Biskops-embetets inspection.

Den 29 Juli »begärade rect. magn. och ratione officii förmanade alla samtlige consistorii membra att de ville vara fredliga och roliga vid acad., så att ingen ger orsak till buller och oro, hvarutöfver någon klagan vidare kan förorsakas, särdeles ock efter K. M:ts bref härom till acad. canzleren copialiter vore inkommet, såsom ock H. E:s bref in originali, båda innehållandes en stark förmaning till ro och stillhet. Härpå begärade rect. att D:ni consistoriales ville rent ut säga hvar för sig hvilka de äro, som tycka sig hafva observerat något anstötligt uti Hr prof. Pufendorfs bok, det de kunde förmena

sig böra tala uppå och dem competera att göra påminnelse om.» En del af fäderna sade sig hvarken hafva sett den boken eller läst deri, andra hade köpt men ännu ej fått den inbunden, andra berömde författarens lärdom och ingenium såsom vida öfver deras omdöme, förmenande att detta verk skulle lända acad. till största nytta och heder. *Hyltenius* höll det för en förmätenhet att, ehuruväl han borde som jurist dertill vara competent, döma positive eller categorice om ett sådant träffeligt opus, som till republikens nytta är sammanskrifvet och håller uti sig principia communia vitæ socialis & necessitudinis civilis»; *Beckman* gaf undvikande svar; *Schwartz* fann denna bok alltför betänklig att släppa ut bland ungdomen, ty i läran de peccato originis och de libero arbitrio öfverensstämde den ej med *formula concordiæ;* *Hjort* sqvallrade ur skolan och lät förstå att biskopen »genom sin famulus och ett bref» skrämt upp både honom och hela theol. faculteten mot Pufendorf och hans bok, samt slutligen »bekände rector det att, såvida orsak har gifvits af åtskilliga discurser om samma bok, hafver han derutir uppkastat några loca och tumultuarie genomläsit, men intet funnit som hans samvete har graverat eller anstött, och såsom samma materie icke hans profession ankommer, hafver han dermed vidare icke gjort ej heller vill göra, önskandes blott att en hop ängslige personer, som ej kunna förlika denna bok med sina svaga principia, ville nedtysta desse misstankar som lända deras judicio till föga heder.» Medan detta ärende förevar, »uppkommo i cons. academiæ curatores, Landshöfd. M. Duréel och D:r Christian Foss, att förfråga om de differentier som här vid acad. en och annan emellan hafva varit, och söka få dem till ett godt

slut och composition, ty begärade de ven. consist. ville sig derom informera. Uppkom så H. ädle Högv. Hr biskopen och procancell. som, uppå Hr Landshöfdingens (Duréels) ytterligare begäran att njuta en god information om bemälte differentier, svarade inga differente meningar varit emellan cons. och sig vidare än 1 om M:r Christian Papkes election ad professionem philos. theoreticæ, hvilken sak nu år deciderad, 2 om brefvet de facultate theologica och consistorio ecclesiastico, 3 om det stipendio som var gifvet studiosis, antingen det skulle lefvereras uti korn eller till communitet läggas. Efter en nochsam conference och föredragne skäl å båda sidor äro alle de missförstånd och tvistigheter, som hafva varit mellan Hr procanc. och cons., samt proff. inbördes emellan, företagne och bilagde, hvaruppå följt en amnestia, således att hvar och en stricte håller sig härefter till constitutiones och praxin Upsaliensem. Men hvad de tvistigheter angår som privati kunna hafva sig emellan, de skola privatim afhandlas, hvartill välborne Hr curatorn ock utlofvar att vilja contribuera sin högsta flit, att derpå kan följa en stadig, oskrymtaktig och oryggelig vänskap.

Den 3 Aug. »begärade Hr curator Duréel och admonerade att domkyrkan, som nu till dess inspection hörer under acad., noga tillses, så att något år blifver deruppå flydt (?) och repareradt. Och emedan orgelverket så till målningen som piporna icke är så godt som man förväntade det skola blifva, ty resolverades att begge delarne skola granskas och efterspörjas, genom hvars vållande det är tillkommet.»

Den 24 Aug. »upplästes Hr D:r Rostii bref af Stockholm att han bekommit acad. consistorii fullmakt till den närvarande riksdagen, och emedan Hr doctorn tycker vara tjenligt att ven. cons. ihog-

kommer H. H. E. riksamiralens secretarius, Hr Sven Christophersson Svahn med en discretion af 10 eller 12 ducater, ty resolverades att honom skulle gifvas 30 daler s:mt eller 20 R:dr för det omak han alltid för acad. hafver, hvilka pengar lånas af fisco pauperum och betalas af andra extraordin. medel när de falla.» Här ser man alltså för första gången en canzlerssecreterare af consist. erkänd och uppmuntrad, ehuru ännu icke på länge någon ordentlig lön åt honom blifvit anslagen och i staten uppförd.

Den 31 Aug. upplästes canzlerens bref om »acad. boktryckare Vitus Haberegger, som är af acad. priviligierad och tryckeriet med stort besvär inrättat hafver, det honom icke må ske något förfång uti sin näring af biskopens boktryckare Georgio Schröder, som trycker ofta åtskillige saker för studiosis. R:o. Cons. efterlefver gerna H. H. E:s bref och vilja, men Vitus måste ock veta gå proff. så tillhanda, när de hafva något att låta beställa som godt och tjenligt är. Och måste han derjemte förskaffa sig hebraiskt tryck med punctis, att om något sådant skall tryckas, der då icke må förorsakas antingen låta det blifva eller söka den andre boktryckaren.»

Den 11 Dec. »påtog sig prof. Hyltenius att hålla en orationem gratulatoriam till K. M:ts tillträde till regeringen och det första man förnimmer H. M:ts tillträde vara skedt. Nästkommande Caroli dag vill prof. Elfvedalius hålla en oratio publico nomine.»

Den 18 Jan. 1673 »upplästes collegæ scholæ Lundensis Hr Julii bröllopsskrift, som han hade gjort till Hans Nilsson Wernings bröllop, hvilken Hr biskopen besvärar sig öfver, som skulle den obscæna quædam innehålla. R:o, att cons. gifver

collegæ Juul och boktryckaren Vito en reprimande för samma skrift.»

Så litet maktpåliggande hafva de ärender varit som sysselsatt consist. under Spoles rectorat, hvilket räckte till den 13 Febr., då J. Schwartz efterträdde honom i samma embete. Det synes nogsamt att magnificatet föga roat och endast varit ett onus för den lärde mannen.

I Stenbockska manuscriptsamlingen finnas blott 3:ne bref från Spole. I det ena tackar han sin canzler för det han utverkat Kammar-Collegii bref till Landshöfding Leyonsköld »att låta honom bekomma till sitt observatorii byggning 300 daler och några ekebjelkar, och ehuruväl medlen äro mycket knappa» — skrifver han — »förmodar jag likväl Hr Landshöfdingen varder (skall) all möjlighet använda att en sådan disposition varder verkställd, och der jag den bekommer, vill jag taga taket af mitt observatorio, som jag i sommar hafver låtit uppsätta som är 4 våningar högt, förutan sjelfva observatorii-huset, och deruppå ännu sätta 2 våningar och disponera taket med en annan bättre form, att jag kan det öppna på alla sidor. Jag hafver förskaffat mig här nedre en smedgesäll som jag lärer göra instrumenter och dagligen derpå arbetar hemma hos mig. M:r Piccard, den franciske mathematicus, blef sjuker på Hven, utan tvifvel deraf att han intet kunde fördraga kölden, och reste till Köpenhamn. Jag hafver efter hans begäran varit der 2 gånger sedan och observerat, särdeles tempore solstitii; vi skrifva oss emellan som oftast och hafve befunnit af åtskillige observationer att den meridianlinea, vi der på åtskilliga sätt tagit, declinerar från Tychonis Brahes $\frac{1}{3}$ grad, antingen nu Tycho intet nogare sökt henne, det man icke vill tro, eller meridianlinien

förändras, som Scaliger, Galilæus och några andre hålla före, kunne vi än intet sluta. Der så är att hon dagligen något litet förändras, varde vi derigenom något nytt uti naturen finnandes, som förr ej blifvit observeradt. Om M:r Piccard kommer sig före, vill han strax efter nyårsdagen resa till Frauenburg uti Preussen, der Copernicus lefvat, och vill gerna hafva mig med sig, men jag kan intet komma bort för mina disciplar, som jag publice & privatim informerar vid denna tiden. Vore det uti hundedagarne, gjorde jag det gerna, att jag med det samma kunde besöka M:r Hevelium uti Danzig, det man då till sjös utan stor bekostnad göra kan. Alltsedan Mårtens dag har här varit mycket lindrigt väder, hvilket mycket väl indrabbar med min mening om väderleks-omskiftning, såsom jag i min almanach A:o 1672 mot alla de andre calendariiskrifvares mening sagt hafver. Jag förnimmer att en förändring förestår vår acad. stat och beder, der Hr D:r Christian Foss afsäger sin profession, att E. H. E. behagar tillika med min profession anförtro mig att förestå professionem physices, deruti jag några rara experimenta hafver. Jag recommenderar min ringa person hos Tit., är mycket väl content huru med mig disponeras, förblifvandes &c.

I ett tidigare bref af den 28 Nov. 1670, hade Spole begärt hjelp till sin observatoriibyggnad, hvarpå han då redan användt vid pass 100 R:dr. Der talar han ock om »en quadrant han gjort, på hvilken han kunde hafva alla minuta & secunda oculariter, och en tubum osticum af 32 fåller, hvilket allt han förmodade skulle lända ungdomen till nytta och fäderneslandet till beröm, särdeles efter han hade några experimenter som han gerna ville göra och med Ricciolo och Cassino i Bolonia communicera de motu

terræ per vibrationem perpendiculi, som utan dertill särdeles gjorde stellatier ej göras kan. Skulle ock gerna önska det E. H. E. ville förskaffa honom kongl. privilegium på hans almanachor tillkommande år, att boktryckarne icke tillåtas vertera hvad almanach de behaga, såsom konungen i Danemark och furstarne i Tyskland sina mathematicis förunnt hafva.»

»P. S. Jag sände med Hr procancellario E. H. E:s tubum upp till Stockholm, men mig är refereradt att han skall vara mycket illa faren på vägen, hvilket skulle vara mig mycket okärt, efter han var så lagad att jag kunde stå i min hage» — denna låg ett godt stycke utanför staden Lunds n. v. norra tull, förmodligen der en gård, kallad Spoletorp, än i dag är belägen — »och läsa ett groftryckt papper, satt på kyrkotornet, hvilket är så långt ungefär som mellan Riddarholmskyrkan och Tre Kronor. Der han ej skulle kunna bringas till rätta igen, skall jag försända med gifven lägenhet en annan.»

Sedan läsaren nu gjort tillräcklig bekantskap med Spoles officiela och familiära språk, torde ej vara ur vägen att meddela några drag af hans bättre förmåga såsom författare, men då måste vi uppsöka honom på ett annat tungomål. Han som andra den tidens lärde skref lika vacker latin som eländig svenska. Detta har han documenterat mindre i sina disputationer, hvilkas stränga vetenskaplighet ej medgifvit någon elegans eller ledighet i stilen, än i de programmer han utgifvit vid acad. högtidligheter. Vi meddele i trogen öfversättning följande ur hans programm till prof. Christian Papkes installation den 21 Aug. 1672.

»Det är ett utmärkande drag hos menniskan såsom på en gång af dödlig natur och af odödlig,

att Skaparen åt henne såsom åt afbilden af sitt eget majestät öfverlåtit jordens krets med hvad deruppå är, antingen till besittningens herravälde eller till betraktelsens. Just deruti består ock, enligt alla tänkares sammanstämmande åsigt, menniskosjälens likhet med Gud. De gamle poëterna hafva i sina sånger betygat att våra själar äro beslägtade med himlen och stjernorna. Men emedan kunskap och tankeverksamhet äro det som mest höjer till det himmelska och förråder en högre förvandtskap, derföre har Gud i vetenskap och konst anvisat oss det mest gifvande och tacksamma fält för snillets och alla själskrafters öfning. Sysselsatt dermed, öfverträffar menniskan vida allt hvad skapelse heter och kommer den åtheriska, allt genomträngande verldsanden närmast. Men huruvida det vetande, som mera afser ett praktiskt lif och skall tillämpas på handling, bör aktas högre och förträffligare än det, som stadnar blott vid theori och contemplation, har varit mycket omtvistadt och är ännu oafgjordt. Huru nu härmed må förhålla sig, är beggedera vetandet af oändligt värde och mycket prisvärdt. Äfven de discipliner, som i allmänhet anses bestå i contemplation allenast, äro efter mitt omdöme ingalunda blottade på praktisk nytta och gagnelighet, om de rätt öfvervägas och uppskattas. Ty utom det att de ordnande verka till tankens lugn och klarhet, bidraga de på det högsta till en säker uppfattning af lifvets alla vexlande gestalter, åt hvilka de erbjuda en viss enhet i förnuftets lagar; en del utaf dem är dessutom af den beskaffenhet att deras praktiska tillämpning ligger så nära. Theoretiska philosophiens delar bestämmas gemenligen till *mathematik*, *metaphysik* och *physik;* om detta tretal är tillräckligt att uppmäta philosophiens fält, må de afgöra, som med

mera omsorg och noggrannhet begrundat frågan. Om de mathematiska disciplinerna anser jag öfverflödigt att här tala, alldenstund ingen lärer betvifla deras visshet och exacta förträfflighet. Att metaphysiken har sin stora nytta med sig är väl ingen nog otacksam att betvifla. Kallas hon dock med rätta vetenskapernas *drottning*, ty sittande på sin thron, bestämmer hon gränser och mått för de öfriga. Väl hafva theologerna velat förnedra henne från drottning och lagstiftarinna till tjenstepiga och instrument, men är der salt i philosopherna, häfda de väl hennes rätt. Inom juridik och medicin har hon alltid gjort sig gällande» o. s. v.

Då Spole skulle afträda acad. rectoratet till J. Schwartz, utfärdade han den 9 Febr. 1673 ett programm, hvaraf följande här må återgifvas:

»Allt ting i denna verlden är ett kretslopp underkastadt, så att efter vissa tider det, som varit, återkommer, och utvecklingen återvänder till ursprunget. Detta visar sig tydligast för den som med nödig eftertanka följer särskilta saker och särskilta tider, ty han finner lätteligen att ingenting är beståndande, utan allt förändras genom en viss kringhvälfning i sig sjelf. Betrakte vi verldens riken och nationer, se vi dem uppkomma, tillvexa, aftaga och genomlöpa sina af skickelsen bestämda perioder, så att de liksom kringföras i magiska ringar. I naturens rike råder samma omvexlingens lag, t. ex. i plantans uppkomst, blomning, frösättning och undergång. Genom en oupphörlig rörelse lik flodens, framrullar tiden i afmätta kretsar, i timmar, dagar, månader och år. I hafvets ebb och flod, i månans af- och tilltagande, i himlens rörelser, ja i sjelfva fixstjernans rubbning från sin plats, förråder naturen samma grundcharakter. Hjulets gång betecknar verl-

dess ständiga rotation, i hvilken vi alla äro inveckladе. Äfven det academiska lifvet är samma lag underkastadt, och den dag är nu snart för handen, då hvad förut så ofta händt åter skall inträffa, nemligen rectorsembetet med semestrens utgång öfverflyttas från en person till annan. Såsom afträdande rector gläder jag mig i sanning åt detta ombyte. Ty väl är det ett ärofullt uppdrag och ett embete af värdighet och heder, men såsom all heder medför sitt weder — omnis honos onus — så ligger en tung börda förborgad under den lysande purpurn, många besvär åtfölja sceptrens glans, och ingen annan än den som burit den perlbesatta hatten, vet hvad bekymmer den får vidkännas, hvars hufvud den på en gång pryder och tynger. Att jag ej dukat under för dessa mödor, är ett verk af gudomlig nåd i förening med öfverhetens hägn, medbröders biträde och deras foglighet, som jag haft att styra. — — — Det vore ovärdigt att här icke särskilt omröra academiska ungdomens stilla och värdiga uppförande, som så utmärkt detta halfår, att under dess förlopp ingen offentlig klagan mot denna ungdom försports eller något straff behöft användas. Allt har aflupit lugnt och fredligt, inga störande uppträden hafva afbrutit våra studier, och ingen studerande har förverkat sin frihet» o. s. v.

Märkligt är att under hela Spoles rectorat intet studentbrottmål i prott. omtalas, och att proban då varit utan befolkning eller åtminstone utan recruter. Mannen måste varit både älskad och respecterad af studenterna, som till stor myckenhet bott i hans hus och sannolikt äfven gått till hans disk; åtminstone förekomma flere exempel derpå i den tidens berättelser och vittnesmål inför consistorium. Hans gård, den han köpt »af borgaren Björn Jacobsson kort förrän

han gifte sig med den äreborna och mycket dygderika jungfru Märta Lindelin», har innehållit »vid pass ett tjog studentekamrar». I ett bref till Stenbock den 27 Juli 1670 klagar han öfver den myckna gäld han iråkat för sitt byggande. »Utomlands hade han dock så rikligen förtjent sitt uppehälle, att han haft med sig hem 800 daler s:mt. Kunde han blott rigtigt få ut sin lön» o. s. v.

Af acad. curatorn D:r Foss skildras Spole i de ofta åberopade skizzerna på följande sätt: »Andreas Spole, mathem. superiorum professor, är väl icke som de andre in humanioribus verserad» — n. b. han var ej phil. mag. — »men förstår öfvermåttan väl sin profession, och är en förträfflig mechanicus, och derhos väl funderad in technica curiosa. Håller många collegier in universa mathesi och är hos ungdomen väl liden. Eljest är han in consistorio en rättrådig man och icke egennyttig, men conquirerar allestädes ifrån på egen bekostning åtskilliga instrumenta astronomica och hvad i naturen är curiöst samt använder stora penningar på att bygga ett observatorium.»

Sista gången Spoles namn förekommer i consistorii protocoller, är den 10 Juni 1676, då Danska hären redan hotade Lund. Den 24 Juni var Spole på befallning hos Carl XI i Malmö, derifrån han fick ordres att begifva sig till Halmstad och varna General-gouverneuren derstädes för fiendens infall. For strax, men blef öfverfallen af snapphanar, som togo vagnen. Kom efter många besvär åter till Lund, derifrån han med hustru och dotter for till Jönköping. Kom sedan ej till Lund förrän den 6 Dec. 1676, 2 dagar efter den blodiga drabbningen der, då han beság sin ruinerade och till största delen afbrända gård, dervid han mist all sin

egendom, utom några böcker och linnekläder, som han låtit föra till Malmö. Nyttjades sedan mycket af kungen i Danska kriget och utförde många vigtiga värf dels under grefve Pontus De la Gardie, dels under Joh. Gyllenstjerna, hos hvilken han uppehöll sig stadigt allt sedan den 26 Dec. s. å., då han fick fullmakt på häradshöfdingetjensten i Sunnerbo. Låg i fältsjukan i Malmö 6 veckor, skött af sin collega, med. doct. och prof. Rostius. Kom så till K. M:t i Wäå och måste derifrån ledsaga General-gouverneuren Gust. Banér till Jönköping, då han red före och nedsjönk med hufvudet under vattnet i ett kärr, hvarefter han alltid hade en susning i venstra örat. Deltog i slaget vid Landskrona, posterades med bönderna vid kyrkan (?) och tog 2 gånger ordres af H. M:t under sjelfva slagtningen den 14 Juni 1677. I Rönneberga fick han s. å. på midsommardagen K. M:ts öppna bref på frälsefrihet för alla hemman han kunde tillhandla sig. Den 28 Mars 1679 blef han af konungen utnämd till math. prof. i Upsala, dit han kom i Maj s. å., var der acad. rector åren 1683 och 1689, promotor 1685, då 54 candidater promoverades. År 1695 var han på kongl. befallning med prof. Joh. Bilberg i Torneå, för att observera polhöjden och annat notabelt. »Då Gud kallar mig hädan,» heter det till slut, »vill jag att det skall predikas öfver Vish. bok XI, 22.» Autobiographien är daterad Upsala den 17 Dec. 1697. Spole dog den 1 Aug. 1699.

Hans barn voro: 1 *Gunilda Maria*, född 1672, gift med astron. prof. Nils Celsius i Upsala; 2 *Annica Maria*, född 1674, gift med astron. prof. P. Elvius ibm; 3 *Laurentius*, adlad 1715 med namnet *Rosenborg*, capitaine-general-qvartermästare vid fortificationen, död som öfverstelieutenant 1722; 4 *Petrus*,

död i Upsala såsom yngling; 5 *Helena*, gift med öfversten friherre C. Ollonberg; 6 *Maria;* 7 *Andreas*, adlad samma dag och med lika namn som brodren Laurentius, död som major och R. S. O. 1754; 8 *Maria;* 9 *Christina.*

Josua Schwartz,

Carolinska academiens tionde rector magnificus, var född i Waldau i Pomern den 2 Febr. 1632. Föräldrarne voro Jakob Schwartz, kyrkoherde i Waldau, och Elisabeth Zelak, företrädarens dotter, den Hr Jakob, efter den tidens sed, conserverat vid stället. Vår Josua genomgick latinskolan i Stolpe och kom år 1651 till universitetet i Wittenberg, der han vistades i 7 år i den store theologen J. A. Quenstedts hus, under hvars præsidium han utgaf sin första disputation. Af theologiska faculteten i Wittenberg erhöll han ock venia docendi och hade anbud att blifva kyrkoherde i Slagen, beläget i Brandenburgska Pomern, men afsade sig det för att få tillfälle att resa i fremmande land. Efter ½ års vistelse i Leyden och Utrecht, 1 år i London och Oxford och ungefär lika lång tid i Paris, samt slutligen 2:ne år i Strassburg, vände han ånyo hem till sina föräldrar, som då bodde i Stolpe. Här råkade han i strid med superintendenten D:r *Grossius*, för det denne icke med nog allvar ifrade mot de reformerte, som sökte att vinna fri religionsöfning der i landet. På 19 sönd. efter Trin. 1669 höll han en predikan i Stolpes kyrka mot calvinismen, så ovisligen zelotisk, att icke blott de reformerte derigenom blefvo förbittrade, utan äfven sjelfva Lutheranerna fattade misshag för den blinde ifraren.

Han blef derföre nödsakad att draga sig undan den storm han mot sig uppväckt och flydde till Danzig, der han utarbetade sin predikan, och dit churfursten af Brandenburg sedermera på D:r Grossii begäran, och efter det vår Josua dessutom utgifvit en vild och hyperorthodox polemik mot calvinismen, år 1664 sände vagn och ryttare för att afhemta honom med gewalt.» Magistraten i Danzig vägrade visserligen att utlefverera flyktingen, som emellertid låtit trycka sin förargelseväckande predikan i Stettin, men magistraten gaf honom dock det rådet att annorstädes söka en säkrare vistelseort, oaktadt 2:ne hans själsförvandter, D:r J. *Botsac* och J. *Maukisch* nitiskt försvarade honom. Han begaf sig då till Stockholm, dertill särskilt uppmanad af Quenstedt, som ansåg hans beslut att återvända till Wittenberg mindre rådligt. I Stockholm hoppades Schwartz få efterträda kyrkoherden vid Tyska församlingen D:r *Pfeiffius*, som blifvit biskop i Rewal. Förslaget vann han, äfvensom en betydlig pluralitet af de röstande vid valtillfället kallade honom, men på gifven vink derom att hans utnämning säkert skulle leda till oro och missförstånd inom församlingen, afstod han från sina anspråk på denna befordran, och biträdde någon tid med predikande i åtskilliga af Stockholms kyrkor och för H. M:t enkedrottningen, som blef honom särdeles bevågen. Efter hennes önskan utnämdes han år 1667 till extraord. theol. professor i Lund, och öfvervar som sådan academiens invigning, vid hvilket tillfälle han råkade i gräl med juris prof. Beckman angående rangen, hvarom ofvanföre i dennes lefnadsteckning är berättadt. Mot slutet af 1668 erhöll han fullmakt såsom ordinarie theol. professor secundus, och derjemte »pastor teutonicus» vid domkyrkan.

Första gången han hade något att andraga i consist., var den 6 April 1669, då »han besvärade sig att han blifvit förbjuden af pastore urbis genom 2:ne gode män att betjena predikstolen nästföljande påskedag, föregifvandes det vore den dag, på hvilken pastor sueticus plägar hafva sitt offer, och der han icke *då* måtte predika, kunde han icke heller åtnjuta offret. Men prof. Schwartz mente deremot sig efter Kongl. Maj:ts bref och nådigste befallning såsom en ordinarius pastor i den Tyska församlingen böra hvarannan Söndag predika, det vare sig påsk, pingst eller annan söndag, emedan Kongl. Maj:ts bref ingen dag excipierar, dock begärade han härutinnan consistorii råd och betänkande. Conclusion: Enär K. M:ts bref expresse förmälte att biskopen skulle tillse det prof. Schwartz måtte hvarannan söndag predika med pastore urbis, ty skulle K. M:ts bref sändas till biskopen med begäran att han ville låta honom det åtnjuta. 2. Angaf prof. Schwartz det han icke blef inrymd i biskopsresidenset, som H. E. Generalgouverneuren och landshöfdingen belefvat hade, och emedan han ej visste sig något logemente i staden, ty nödgades han uppsätta både profession och predikande och blifva på någon annan ort.» Huru saken blef hulpen, upplysa ej protocollerna.

I början af 1668 hade Schwartz redan färdigskrifvit en theologisk disputation pro gradu doctoris, men till följe af hans oenighet med procanzleren, som skulle presidera, blef den ej ventilerad på länge. Schwartz ville att biskopen skulle presidera, men deremot inlade Oelreich sin protest i consistorium. Då vände sig Schwartz till curator acad. M. Duréel, som han förmådde att i denna vigtiga fråga skrifva till canzleren ett bref, som finnes i Stenbockska manuscriptsamlingen, så lydande: »Jos. Schwartz,

theol. professor, beder mig instendeligen E. H. E. föredraga att biskopen måtte förunnas licentia att promovera honom, Schwartz, in doctorem theologiæ. Nu är det icke utan att det vore väl så vackert och hederligt att den sporta tillbetroddes cancellario acad., men det värsta är att dessa begge lärde icke draga väl öfverens, utan procanc. vill Schwartzium in theologicis examinera, det denne icke tåla kan. Nu vore det fuller academien till heder, om denne Schwartz med promotionen fortfarade, det han ock med heder kan göra för sin lärdoms skull, ej heller kan man honom propter libertatem academicam vägra, det man vid andra academier önskar och gerna ser. Ställes alltså under Tit. disposition, om icke på prof. Schwartz' begäran Tit. honom hans bön accordera ville, i fall procancellarius icke vill med alle reqvisita honom de honores conferera.» Troligen ntverkade detta bref att Oelreich gick miste om den hedern att promovera Schwartz, hvilken promotion ej skedde förrän den 3 Sept. 1672, då biskop Vinstrup redan tillträdt procancellariatet. För öfrigt inträdde snart kallsinnighet och slutligen uppenbar fiendskap mellan Vinstrup och Schwartz, såsom läsaren af flere ofvan berättade händelser torde erinra sig. Vi lemna nu dessa stridigheter, hvilka slutades med offentlig afbön, som den kongl. commissionen ålade Schwartz att göra biskopen, för det han beskyllt denne för högförräderi och irrlärighet. Den sistnämde odygden hade den förkättrande theologen varsnat i ett ganska oskyldigt epigramm, hvilket Vinstrup skrifvit till Calixtus, så lydande: Ad Dn. Calixtum, Virum multijuga eruditione instructum, multis & magnis adversariis obnoxium:

O *Calixte! Calix te* non deterret acerbus.
Helluo, ni fallor, strenuus ejus eris.

Commissionens utslag i »målet mellan Doctor Peder och prof. Schwartz» af den 19 Nov. 1669 lyder sålunda:

1. Ändock den kongl. commissionen icke kan improbera hvad Hr professoren till Guds församlings uppbyggelse har haft att erinra, icke dess mindre hade den kongl. commissionen utaf Hr prof. förmodat större circumspection så importante saker att mesnagera, proponera och till emendation föreställa på andra rum och ställen, som ock på den tid som de med frukt och utan förargelse hade kunnat af honom utan soupçon af partialitet proponeras, af vederbörande upptagas och alltså till lyckligare utgång emenderas. Men såsom samma Hr professors erinringar ändå äro förebragte, då han med Hr biskopen är råkad i strid och oenighet om verldsliga handlingar, så kan den kongl. commissionen sådant icke upptaga, som vore det kommet af någon pietatis zelo, utan fast mera af partialitet vara honom vederfaret. Hvarföre Hr prof. ville sig recolligera och härefter, i fall något förefalla kunde circa ecclesiastica som requirerade någon emendation, han ville det på behörige orter och i rättan tid tillkännagifva utan misstankar af partialitet, uppror eller vidlöftighet, då allt sådant icke allena skall blifva mildeligen hördt, utan ock efter sakens beskaffenhet skickeligen corrigeradt, och han derföre hos Gud och öfverheten vinna ynnest och bättre mening, samt förhoppning (sic) om hans person och actioner.

2. Ehuruväl den naturliga lagen icke alldeles förbjuder skälige retorsioner uti signate (?) och uppenbara orätt som en öfvergå och påbördas måtte; så kan likväl den kongl. commissionen icke excusera de svåra beskyllningar och grofva expressioner som Hr prof. hafver gjort Hr biskopen. Synnerligen efter

de hafva varit på ogrundade positiones och hypotheses, åtminstone tvifvelaktiga, honom tillvitade, hvilket en skälig retorsion är emot stridande, hvarföre Hr prof. ville taga sig härföre en annan gång till vara, låtandes slik honom vederfaren förment orätt, sedan den på vederbörande ställen är beklagad, ankomma på ett skäl- och lagligt utslag.

3. Såsom Hr prof. nu sjelf vet att eftertänka, hvad förargelser desse tvistigheter hafva förorsakat, icke allena kring alla desse provincier och vidt härifrån liggande, utan ock i naboskapet och fremmande land, gifvit om denna loflige Caroliniske acad. och sådant christligt Kongl. M:ts förehafvande vidriga vinkar och impressioner, jemväl ock förhindrat Hr professorn sjelf att göra sitt embete så väl på predikstolen som uti academiens katheder, Guds församling och den studerande ungdomen till stor förargelse, hinder och försummelse, ty ville Hr prof. sig granneligen taga till vara för sådane orimligheter, tvister och uppror, fast hellre sig beflitandes om allt det som kan lända till Guds församlings och den stud. ungdomens uppbyggelse och vår Caroliniske acad. till reputation, heder och ett välgrundadt renommée, låtandes allt det öfriga ankomma på K. M:ts nåd. resol., slut och förklaring.» K. M:t skärpte den kongl. commissionens dom och ålade Schwartz att göra sin procanzler afbön.

Ehuru varnad af Vinstrupska processens utgång, kunde Schwartz ej underlåta att inveckla sig i nya stridigheter, af hvilka den med Samuel *Pufendorf* är den märkvärdigaste. Hvad dertill hörer, är i det föregående omständligen visadt. Från denna affär gick Schwartz med största vanära och förödmjukelse, helst han i de ömkligaste ordalag och med

gråtande ögon anropat om mildring af den dom, som blifvit afkunnad öfver den Beckmanska smädeskriften, hvari Schwartz hade så mycken del.

Ofta har Schwartz besvärat sig i consist. deröfver, att han inga inkomster hade för sin tjenstgöring vid domkyrkan. Redan den 10 Mars 1668 hade han »insinuerat sin kärliga begäran att, såsom han af K. M:t till pastorem Teutonicum och derjemte till theol. prof. extraord. är constituerad, sådan församlings extraordinarie accidentier af acad. måtte komma honom tillhanda, såsom offer och annat slikt,» hvarpå cons. resolverade att »han skulle lite patientera.» I Lund funnos visserligen i den tiden »48 infödde Tyske borgare och dessutom en mängd andra personer, som förstodo Tyska lika väl som Danska, men deras hustrur och barn samt bönderna hade föga gagn af de Tyske predikningar, hvarföre de måste söka till klosterkyrkan och annorstädes hvart de kunde.» Längre fram blef den kyrkliga ställningen i Lund odräglig för folket, hvarföre det heter i cons. prot. för den 21 Sept. 1669: »Såsom man ser med stor jemmer och ömkan om söndagarne när Tysk predikan skall hållas, huruledes församlingen till största och drygaste delen, hvilken icke förstår det Tyska språket, öfvergifver sin ordinarie kyrka och tränger sig in på någon annan församling eller blifver alldeles borta ifrån all predikan, så att bänkarne i kyrkan så på manfolks- som qvinfolkssidan lemnas toma, predikanterna och hvar rättsinnig menniska till stor förargelse; somlige ock komma dit och begå Herrans hel. nattvard, der de likväl icke förstå ett ord hvarken af predikan eller messan, hvilket icke allenast är otjenligt, utan ock ett stort samvetsverk, hvaröfver man hafver hört enfaldigt folk klaga med suckar och tårar; ty frågade rect. magn.

om icke consist. skulle i underdånighet och oförgripligen kunna söka hos de hög- och välborne herrar commissarier att, emedan största delen af borgerskapet i staden, en del studenter, professorum hustroer och de bönder af näste byar, som lyda till Lunda församling, icke förstå Tyska språket, man då finge förändra tiderna med den Tyska predikan, efter det sätt som i Stockholm på Riddarholmen är brukligt med den Svenska och Finska församlingen, att när den enes gudstjenst vore ändad, kunde den andres begynna, och man således hafva både en Dansk och en Tysk predikan hvar söndag. Sedan ock underarbeta att pastor germanicus må njuta sitt riktiga underhåll. R:o. Cons. approberade detta och tyckte vara allt godt.» En annan gång bestämde cons. att Schwartz skulle af hvarje prof. erhålla, för sitt besvär såsom pastor, ½ ducat, och af studiosi nobiles påskpenningar, i fall de voro så »raisonable».

Den 25 Oct. 1669 »företogs prof. Schwartzii inlefvererade scriptum, hvarutinnan han begärar consistorii svar och attestata uppå efterföljande quæstioner: »Om icke consist. haft stort misshag till de ord, som prof. Hyltenius sade, när prof. Schwartzii scriptum upplästes i cons. mot biskopen, att prof. Schwartz skulle tagas i en corperlig arrest? R:o. Consistoriales præsentes kunna på sina samveten betyga, att de aldrig hafva hört prof. Hyltenium säga att prof. Schwartz skulle allena tagas i arrest, men talade om ett påbud som var utgånget i kon. Gustafs tid A:o 1611, af innehåll att när någon blifver beskylld för en sådan hög sak (högmålsbrott), då skulle begge parterna blifva i en verklig arrest till sakens utdrag (utgång). Alltså höll han såsom collegii assessor så före, att man skulle skrifva General-gouverneuren till och informera honom om

denne saken. Men som största delen af consist. förmente att de gode herrar skulle väl blifva qvar utan arrest, alltså blef hans consilium utan execution. I det öfriga kan cons. intet så stort misshaga att han som en assessor och collega hafver sagt in collegio sin mening, grundad på en kongl. förordning, icke heller blef det proponeradt af rectore, att man skulle till den saken votera, men var allena det en blott discurs, icke mer den ene än den andre till prejudice.»

Första hälften af 1673 var Schwartz academiens rector och det efter nåd. utslag af K. M:t, med anledning deraf att Pufendorf öfverklagat consistorii val, som fallit på Schwartz, och som äfven af K. M:t blef stadfästadt. Snart nog måste vederbörande erkänna att Pufendorf haft rätt i att vilja se Schwartz utesluten. Emellertid förde nu denne ordet, men med bruten makt och utan synnerligt anseende, ty det var ordföranden svårt att hafva en sådan assessor som Pufendorf emot sig. Det första cons. Schwartz höll, var den 15 Febr., då första frågan var följande: »Emedan såsom det faller cons. besvärligit om lögerdagarne före middagen hålla consistoria för disputationer eller andra exercitia som publice hållas skola, och efter middagen på samma dagar hafva presterna sina skriftestunder i choret, att man då icke gerna dem förhindra kan, ty befann ven. cons. godt, att det talas med H. Ä. H. biskopen att skriftstolarne måtte förordnas någon annorstädes i kyrkan, såsom i nedre choret eller hvar det helst ske kan. Hvilket prof. Weiserus måste hos Hr biskopen föredraga och derpå afhemta hans svar. *Item* resolverades att prof. Hjort skall lefverera professorskjorteln från sig, efter han nu kommer härifrån på en annan ort. *Item* att ett

exemplar af constitutionibus skall afskrifvas med den bästa stil man här hafva kan, och blifver det sedan allt stadigt liggandes i cons., på det det andra, som af K. M:t kommet är, icke må sönderslitas och uppnötas. *Item* hvad bokförare Junghaus fordrar för skolegossarnes böcker samt skräddaren för deras kläder, det skall betalas af de 300 daler som på staten äró tillslagne skolan.»

En historia af det komiska slaget må vi meddela ur prot. för den 12 Mars 1673, helst den låter oss kasta en blick in uti det innersta väsendet af ett professorshus. 2:ne vakteknektar, Knut och Rasmus, hade varit inne i stugan hos prof. Hyltenius, då »Rasmus begärte honom måtte skänkas en gång öl af Hr professorns hustro. Då gaf hon honom en pott, och när han och John, husets dräng, hade druckit ur ölpotten, sade Knut: det var mycket godt öl, det J haden; den som finge något af det! Dermed gick Knut före ut och stadnade i förstufvan, väntande till dess Rasmus kom ut, och sade på nytt igen: det var mycket godt öl, J haden der inne; den som hade något af det! Var du för god till att skänka mig en gång? din belghund, jag törs slå dig öfver nacken, så däfveln skall fara uti dig, och vid detsamma knytte han ock sin näfve mot prof. Hyltenium, stötande Rasmus med sin käpp. Hvarpå Rasmus sade: J slån mig väl intet här? Jag har intet ondt haft emot er, hvarken i en eller annan måtto; vi skole mer umgås, förrän vi skole slåss med hvarandra. Då kom Hr professorns käresta ut och bad Knut gå sin väg; han hade intet till att gå der i gården och bruka onyttig mun. Så gick han till porten och slog honom igen efter sig.» Man ser här bland annat att Hyltenii hustru varit mera behjertad än prof. sjelf, som lät den

oförskämde vaktkarlen utan näpst knyta näfven mot sig. Af Hyltenius skulle man eljest väntat helt annat.

Samma dag »proponerade rector, huru man skall förhålla sig, efter H. H. E. Hr riksamiralen och acad. canzleren är på sin gård Wägeholm, antingen ven. cons. skall låta beneventera honom der, eller bida till hans ankomst på denna orten. R:o. Consistorii begäran är, att D:r Rostius och prof. Spole antaga sig den mödan, när de förnimma någon visshet om hans ankomst. Skulle D:r Rostius för sin opasslighet, som han beklagar sig af, det icke förmå, så är consistorii åstundan att prof. Pufendorf detsamma besvär sig uppåtager.»

Den 17 Mars bad prof. Hyltenius att cons. ville döma i saken mellan honom och Knut vakteknekt. R:o. Eftersåsom Knut har icke allenast förhållit sig uti prof. Hyltenii hus med hotande munbruk och oqvädinsord mot hans husfolk, utan ock emot rect. magn. och prof. Hyltenius fast otidig uti rectoris hus, och sedan när han blef derpå lagd uti prubban, illskrikit och ropat, som secretarius academiæ hört hafver, då han gick der förbi, på orättfärdighet, ty resolverade cons. att han uti 6 dagar måste ligga uti det nedersta hål uti prubban, och spisas med vatten och bröd. Kan han emellertid något afbedja hos prof. Hyltenium, så är det hans bästa.»

Den 18 Mars upplästes canzlerens bref, dateradt Wägeholm den 16 Mars, med notification att H. H. E. om nästkommande lögerdag vill komma hit i staden. Om söndagen efter aftonpredikan skall oratio gratulatoria varda hållen af prof. Buscovio. Efter orationen vill cons. publico nomine låta tractera honom» (icke Buscovium, utan canzleren) »hvilken curam Hrr proff. Hyltenius, Nordeman och

Weiserus sig åtaga, att allt hederligt och väl måtte tillgå.»

Den 19 Mars »berättade proff. Pufendorf och Spole sig å consistorii vägnar varit på Wägeholm och beneventerat acad. canzleren, då han låtit denna gratulation sig mycket väl behaga och sagt sig vilja komma hit, men icke blifva mer än en natt öfver, då han också vill säga cons. några ord på H. M:ts vägnar, och eftersåsom H. H. E. icke är *väl* frisk och dessutom nu icke lärer komma förrän i Dymbelveckan, ty låter det besvärligen sig göra med någon måltid för honom.»

Den 26 Mars var H. H. E. sjelf närvarande i consist. och sparade ej på hvarjehanda förmaningar åt patres att »afhålla sig från all censur af Pufendorfs bok, den K. M:t sig allena förbehåller; att sig emellan söka den enighet och rohet, som K. M:t för all ting högst lär behaga, helst H. M:t temligen är tröttad vid det myckna buller och oro som härifrån varit förspordt; att vara flitige och oförtrutne i ungdomens informerande och upptuktelse, att icke förgripa sig mot constitutiones och allmänna lagen, samt alla samtligen eftersträfva det som länder till academiens uppkomst, trefnad och reputation. Till slut och för det sista önskade han, att den högste Gud ville uppehålla dem alla tillsamman vid en god helsa och sundhet, ett godt förtroligt umgänge och endrägt sig emellan, och ändtligen Carolinam till det flor igenom deras tillhjelp och flitighet, att K. M:ts goda intention njuter sin fortgång och fullföljelse och hon blifver befordrad till det namn och heder, att Carolina med skäl må räknas bland de förnämste och mest florerande academier i Europa.»

Den 27 Mars »tillkännagaf curator Duréel 1 att prof. Nordeman ville afsäga sig quæsturam, hvar-

öfver consist. bekymrades, efter detta var ett verk som hade stort besvär med sig och prof. Nordeman gjort sin tämmeliga flit dervid att indrifva räntorna, hvarmed Hr Dan. Schwartz aldrig blef färdig utan långsam dröjel (sic) o. s. v. 2 Emedan Hr prof. med. D:r Sack har begärat ett corpus humanum till anatomien, ty lofvade Hr Landshöfding Duréel sig vilja skrifva till hofrätten att honom må beordras gifva ett cadaver humanum, hvilket han sedan med det snaraste vill academien tillställa. *Och har detta varit det första academiska cadaver*» (sic).

Den 5 April heter det: »Capitels köp är för detta år satt sålunda: 1 tunna korn 1 daler 12 öre, 1 t:a råg 2 daler, 1 t:a hafre 20 öre, 1 lisp. smör 1 daler 24 öre. Men i Hallands och Christianstads län skall spannemålen säljas efter markegången.»

S. d. »Emedan det nu berättas att H. K. M:t nästkommande sommar ämnar här infinna sig, ty måste prof. Hyltenius bereda sig med en oration att beneventera honom, och en professor i hvar facultet bereder sig med *en* oration.»

I prot. för den 19 April heter det: »Eftersåsom utaf ordine professorio göres besvär, det D:r Christian Foss (acad. curatorn) skickar sin son, en liten pilt som ännu icke annat är än en scholægosse, att han skall företräda hans vices vid barnedop, då han ställer sig öfver professores, ehuruväl att D:r Christian sjelf är i kyrkan, men sköter intet samma act att förrätta, ty resolverade cons. att derom skulle skrifvas till H. H. E. Hr riksamiralen och notificeras honom det consist. ville begära utaf Hr curatorn att han dermed måtte afstå, och i det öfriga förhålla sig efter det som curatores i Upsala göra.»

Den 10 Maj har fråga förevarit angående den reducerade, men sedermera med titel af prof. hono-

rarius benådade D:r Beckmans befogenhet att deltaga i consistoriela göromål, eller »om han från alla laboribus, publique acter, solenniteter och processer excluderas bör», hvarvid Pufendorf yttrar sin förundran att Beckman »så liten reflexion gör på de många gånger af K. M:t och riksamiralen gifne förmaningar, hvarföre consist. borde vara betänkt på en starkare *maulkorg* (noskorg?) denne man att tillbakahålla, då han ej låter ärliga män vara i rolighet.»

Den 24 Maj »proponerade rect. magn. att, eftersåsom i dag, secundum tenorem constitutionum electio rectoris novi måste företagas, cons. nu ville detsamma ärende företaga och sluta.» Valet vägde något mellan proff. Sack och Hahn, som båda syntes vilja vara den äran förutan, den förre undskyllandes sig dermed att han »ännu ej utbidat sitt biennium, ej heller så noga kände interiora nostri status», den sednare att »ett nyss påkommet sorgefall alldeles fordrade hans hemkomst till Sverige» (dit räknades således ännu ej Lund af sjelfve proff.), »hvarföre han ock dagligen förväntade svar af acad. canzleren på sin permissionsansökan.» De fleste rösterna föllo på Sack, som således »antog rectoratum för kommande semestri, hvartill honom ock önskades mycken lycka.»

Den 11 Juni tillkännagåfvo proff. Hyltenius och Spole att de »såsom pro temp. inspectores templi cathedralis nogsamt haft i minnet de förmaningar ven. cons. har gjort, att kyrkan må repareras och icke taga alltför stor skada, men att der ingen penning finnes i förråd som de dertill kunna använda, ej heller någon räkning på kyrkans intrader eller utgifter, alltsedan man kom under den Svenska kronan; ty begära de att ven. cons. ville tillhålla eller söka att samma kyrkoräkningar må inkomma för de

nästföregående åren 1667, 68, 69, 70, 71 och 72, att de deraf må se, om der äro några penningar öfrige att finna eller intet, på det de i allt fall må vara otilltalte, der kyrkan skulle genom sådant längre uppehållande lida skada. R:o *fiat.*

I det sista cons., rector Schwartz höll, den 17 Juni 1673, »förekom Jöns Ågesson Frisenbeck, som var anklagad för det pasqvill, som var skrifvet mot Jöran Öfvedsson och tillfrågades först, hvarföre han var afrest utur arresten, som honom blef pålagd in cons. R:o. Han hade intet att uppehålla sig med, och måste fördenskull hädanresa. Rector frågade om han ej haft någon disput med Jöran Öfvedsson uti prestgården i Wram om det ordet *föla?* Jöns Ågesson nekade strax, men sade sedan att det kunde väl så vara. Collega scholæ Christian Schartau blef tillspord, om han kunde svärja sig fri från authorskap till pasqvillet? Hvartill han svarade ja, och derefter fick han svärja. Inkallades sedan klockarens piga, Brita Mårten Spelemansdotter, som tillspordes, om hon funnit detta pasqvill i klockarens gård? Sv. Ja, och att hon strax inburit det till sin husbonde klockaren, som lagt det upp på skåpet, men dagen derefter vid kl. 10 tagit det öfver måltiden fram, då hans son Olaus det läsit.

Efter man nu ingen vidare information härom kunde erhålla, ty blef häröfver voteradt som följer: — — — — Prof. *Hyltenius,* med hvilken de fleste förenade sig: Alldenstund Frisenbeck är af Olao Montano efter Schartaus vittnesbörd utlagd för authore, item hafver rest utur arresten som honom tillsagd var, och sådane exempel blifva vid vår acad. alltför gängse, så att disciplinen måste alldeles undergå, der det med straff icke förekommes, han ock hafver med fri vilja skickat pasqvillet ut till Wram, och

kan mot allt detta ingenting till sin befrielse anföra utan någon tvetalan, så bör han straffas med 2 års relegation, dock utan infamia; Olaus Montanus, som pasqvillet hafver utspridt, halfparten mindre och böte sedan Jöran klockare, som sagdt är af prof. Pufendorf, 12 R:dr.»

Af D:r Schwartz' 5 bref i Stenbockska manuscriptsamlingen är intet enda märkvärdigt. De äro till större delen »quærulerande» och handla om den fattigdom och smälek, förtryck och vedermöda, som han för sitt arbete i katheder och predikstol hade att uthärda. Alltigenom framlyser samma sjelfintagna väsende. Så äfven i hans disputationer och programmer. De förra äro ganska lärda, men vidriga genom sin ofördragsamhet. Den ena, »de auctoritate symbolica formulæ concordiæ» afhandlar ett ämne som passade mannen och är en apologi för F. C. såsom »verum & germanum ecclesiæ Lutheranæ symbolum». Det lärer hafva varit denna han velat utgifva pro gradu doctoris. En annan disputation »de notis veri itemque falsi doctoris» har förvärfvat honom namnet »durus hæreticorum malleus», såsom han ock kallas i en disputationen bifogad »dedicatio gratulatoria».

Bland Schwartz' disputationer förekommer en s. k. *confessio privata*, under hans præsidium utgifven och offentlig granskning underkastad af en Tyrolare vid namn Fransiscus *Leuchtenberg*, som af honom blifvit »från den romerskt-katholska till den sanna apostoliskt-katholska religionen omvänd.» Den innehåller 17 särskilta artiklar, efter den tidens theologiska systematik uppställda, i hvilka apostaten högtidligen afsäger sig den papistiska villfarelsen och förenar sig med Lutherska församlingen om alla dess bekännelseskrifter. Confessionen är trivial och

utan individuel charakter, men förelöpes af en sjelfbiographi, icke utan intresse, uppsatt i November 1668, hvaruti Leuchtenberg låter veta, att han år 1645 föddes i Tyrolen, »och således i sjelfva Antichristi stamhåll och näste», af fadren Jak. Leuchtenberg, öfverste vid kejserliga österrikiska gardet och modren Susanna Palmina, dotter af en statssecreterare i Wien, hvilka föräldrar döden tidigt beröfvat honom, hvarefter han insattes af slägtingar uti en jesuiterskola i München. Derifrån förflyttades han till Molzheim i Elsas, der han studerade först philosophi och humaniora, men sedan theologi, hvilken vetenskap han med största ifver omfattade. »När jag då förnam,» skrifver han, »att denna scientia föredrogs mindre efter Guds ord än efter traditioner och miraculösa drömmar, blef jag mera varsam och började frukta, att mitt theologiska studium skulle snarare aflägsna mig ifrån än närma mig till den himmelska sanning jag sökte såsom mål för min längtan. Ställd liksom på ett bivium, och osäker hvilken väg jag skulle välja, tog jag slutligen, ledd af en gudomlig instinct, den hel. skrift till min ledsagare. Genom att rådfråga den fann jag snart huru långt jag under mina förre lärare, dessa Loyolas bedräglige söner, skulle bortkommit i villfarelsernas öken. I denna åsigt styrkte mig några Lutheraner, med hvilka jag hade tillfälle att då och då umgås. Gerna hade jag redan nu gått öfver till deras församling, men omständigheter hindrade det. Emellertid skulle jag vid denna tid, enligt slägtingarnes vilja, antagit tonsuren såsom Dominicanermunk i klostret Modlingen i Schwaben. Derifrån beredde jag mig tillfälle att komma undan till Nürnberg, der Guds ord lärdes rent af J. M. *Dilherus*, den namnkunnige theologen, som en tid undervisade mig i

protestanternas dogmatik, men då han märkte att jag af jesuiterna efterspanades, gaf mig rådet att söka en säkrare ort. Fördenskull begaf jag mig till Stettin der jag, upptagen af några gudfruktiga män, kom den rätta och saliggörande tron allt närmare. Imellertid nådde mig ryktet om den i Lund nyligen stiftade academi, hvilket föranledde mig att med ändring af mitt förra beslut utvälja detta nya lärosäte, der jag sjelf som en ny menniska kunde tillvexa och utveckla mig under beskydd af en Lutherskt sinnad mäktig regering. Jag kom således hit och mottogs med all vänlighet af proff., men i synnerhet af den utmärkte theologen Hr prof. Josua Schwartz, som ädelmodigt har undervisat mig i den himmelska läran, och under hvars ledning jag till theologiska faculteten inlemnade min trosbekännelse, den de på följande sätt underskrifvit: Alldenstund monsieur Frans. Leuchtenberg af Tyrolen inför biskop och theol. faculteten, äfvensom inför decanus i den philosophiska med hög röst, uppräckta fingrar och liflig ed bekräftat sin Lutherska tro och öfvertygelse samt ur minnet upprepat de bibelställen, hvarpå denna sig grundar, äfvensom vederlagt de inkast deremot som vi för att pröfva honom framkastat, har hans åstundan att blifva delaktig af den hel. nattvarden såsom en besegling på hans omvändelse ej kunnat honom förvägras, sedan hans upptagande i Lutherska församlingen föregående söndag blifvit offentligen tillkännagifvet. Lund d. 7 Juli 1668. *P. Vinstrup*, D:r. *Josua Schwartz*. *Mart. Nordeman*.

Ehuru efter erhållande af detta testimonium ingen numera bör betvifla min tro, har dock theol. faculteten velat att jag till dess (trons) bekräftelse skulle framställa mina trosartiklar till offentlig pröf-

ning i kathedern. Se här orsaken hvarföre denna lilla afhandling framträder i dagsljuset» &c.

Af curator D:r Foss erhåller D:r Schwartz följande vitsord: »Han är clarus af sina scriptis och af den nitälskan för Guds ära, han in Germania hafver ådagalagt. Tracterar controversias och är sin profession förträffligt väl mäktig. Hafver de fleste auditores och gör god frukt vid academien, publice så väl som privatim och hade gjort större, dersom den oenighet med episcopo icke hade varit. Är en god disputator och beter sig driftig in consistorio, der han äfven kan, för att njuta fred, något de suo jure remittera. Men der Guds sak är å färde, skämtar han icke, utan gör sitt embete med ifver och skulle förr gå i elden än gifva efter. Han njuter 600 daler i lön, men hafver hittills intet pastorat haft, såsom de andre theologi, eftersom Färlöf och Ströö är honom förhållet. Eljest är han pastor germanicus, men har hittills ingen lön haft derför. Hoppas dock nu, att bekomma på den nya estat 300 daler årligen, eftersom han är sin lön värd och vi förmode att, likasom en stor del studenter af Pomern voro här vid academiens begynnelse, men drogo härifrån största delen, eftersom här inga theologiske exercitier voro, så sker det ock väl en stor confluxus till oss derifrån igen, när allting här blifver roligt och exercitia åter inrättas.»

Slutet af den orolige mannens vistande i Sverige var särdeles bullersamt. Först misstänktes han af Danskarne, i hvilkas händer han fallit vid invasionen 1676, för hemlig brefvexling med Svenskarne, dem han dock formligen uppsagt all tro och lydnad. För att aftvå sig denna misstanka, höll han en politisk predikan på 23 sönd. efter Trin. i Danske öfverste Knoblochs närvaro, i hvilken predikan han

ådagalade Skåningarnes skyldighet att icke blott visa den utländske inkräktaren all undersåtlig vördnad, tro och huldhet, utan ock att gifva honom skatt och bedja för hans välgång. Härmed hade han således förderfvat sin sak med Svenska befälet, när Danskarne efter slaget vid Lund måste utrymma staden, och blef af denna anledning hårdt betungad med inqvartering. Icke mindre än 33 sårade och sjuke soldater måste han då mottaga och i flere månader underhålla i sitt hus, hvaraf uttröttad han beslöt att taga afsked ur Svensk tjenst och förfoga sig öfver till sina vänner »på andra sidan». I denna afsigt uppvaktade han Carl XI i Wää, men blef ganska onådigt mottagen och för sin trolösa och förrädiska predikan hänvisad till den kongl. general-commissionen i Malmö, hvars ordförande, fältmarskalk Jöran Sperling, då redan förkunnat dödsdomen öfver den mäktige frih. Jöran Krabbe, professor Weiserus och andre öfverlöpare. Hellre än att underkasta sig ransakning inför en sådan blodsdomstol, tog Schwartz sitt parti och rymde mot slutet af år 1677, med sin till tjenstpiga förklädda hustru, öfver till Köpenhamn, der den oblidkelige Sperling gjorde flere misslyckade försök att gripa honom. »Er wollte noch etlicher Verräther Blut sehen, sie möchten Schwartz oder Weiss heissen», hade han yttrat med anspelning på de begge Danskt sinnade professorernas namn. Emellertid confiscerades och försåldes all den egendom Schwartz qvarlemnat dels i Lund, dels hos slägtingar i Malmö. Efter ett par års vistande i Köpenhamn, der han några gånger predikat för Christian V, erhöll han af denne monarch en månadtlig pension, och slutligen 1680 fullmakt såsom dess hofpredikant, men höll på att förlora denna tjenst till följe af drottningens onåd, den han

ådragit sig genom en predikan mot sina gamle förmente fiender, de reformerte, till hvilkas församling Hennes M:t Charlotta Amalia bekände sig. Slutligen befordrades han 1684 till General-superintendent i Schleswig och Holstein, på hvilken plats han efter många stridigheter med dervarande presterskap slutade sitt oroliga lif i Rendsburg den 6 Jan. 1709. Utom ofvannämde 6 disputationer har han utgifvit icke mindre än 23 skrifter, nästan blott af polemiskt innehåll, hvilka uppräknas i *Zwergii Siellandske Clericies hist.*

På hans epitaphium i Rendsburg läser man följande panegyriska inskrift: »Sta Viator. Lege & luge. Hic jacet theologus grandævus & celebris, D:r *Josua Schwartz.* Nomine *niger*, re ipsa *candidus, alboque* lapillo notandus. Qui veram *pietatem* coluit sine *pietismo. Concordiam* ecclesiæ fovit sine *syncretismo.* Veram animarum quietem docuit sine *quietismo. Libertatem* conscientiis indulsit sine *indifferentismo* — — — Vere *Josua,* qui tam fortiter bella Domini gessit. Intrepidus J. Chr. miles. Ille quidem *Josua solem* stitit hic *tenebras.* — — — Vitæ satur non laborum. *Lecto* affixus, *lectioni* magis. Ecclesiis desiderium, terris miseriam, adversariis ruborem relinquens» &c.

Schwartz var gift med *Catharina Severa,* dotter af kyrkoherden Nils Severus i Malmö, och enka efter borgmästaren derstädes Jak. Wildschütz, efter hvilken han hade den af Pufendorf i Eris Scandica balsamerade stjufsonen. Af hans egna söner är ingen annan bekant än *Nils,* född 1670, död 1753, justitiæ- och canzliråd samt assessor i Höieste Ret och egare af Buskerud i Norrige.

Erasmus Sack

föddes den 23 Aug. 1633 i Giessen der fadren, *Casper Sack,* var amtman och en af stadens 16 äldste. Modren, *Amalia Hepin,* skall hafva varit den som gaf honom den första rigtningen åt studier, sedan fadren dött i hans späda barndom. Snart förlorade han äfven henne, men erhöll under förmyndares ögon en så vårdad uppfostran, att han vid knappt 16 års ålder blef student i Marburg, der han någon tid under Dr Tonsor d. ä. studerade theologi och rhetorik, för att bilda sig till prest. Kom sedan till Stade, der han efter att hafva hört några medico-physiska föreläsningar, kände en sådan kallelse att blifva läkare, att han öfvergaf sitt förra studium och begaf sig vid 19 års ålder till Königsberg, hvars universitet i den tiden illustrerades af proff. Becker, Tincton och Lothus. Återvände derifrån efter 2 års förlopp till Marburg, för att inhemta medicina practica af den bekante prof. Tileman, som gaf honom recommendation till flere universiteter i Tyskland och Holland, dem han i sällskap med 3 andre unga medici besökte. Kom slutligen till Köpenhamn år 1656, och hade derifrån ämnat sig öfver till Sverige. men måste af brist på respenningar öfvergifva denna plan. I sin bekymmersamma ställning hade han i Köpenhamn händelsevis på gatan väckt uppmärksamhet hos d. v. residenten Magnus Duréel, som för honom fattade det förtroende, att han antog honom till mentor åt en sin sjuklige son, för hvilken läkarne föreskrifvit en resa söderut. Sack följde ynglingen till flere helsobrunnar, t. ex. Spaa, Lüttich och Brüssel, men sedan unge Duréel på sistnämde ort dukat under för sin sjukdom, återvände Sack till

Köpenhamn och fortsatte sitt medicinska studium, boende i Duréels hus, under prof. Th. Bartholin. Gick omsider att fullända sin curs i Leyden, der han redan gjort bekantskap med celebriteterna Lindau, Sylvius, Vorstius och v. Horn. Efter 3 års vistande här och sedan han sine præside utgifvit och försvarat en af medicinska faculteten collauderad disputation, blef han år 1666 promoverad till med. doctor. Just som han stod i begrepp att mottaga en läkare-beställning i Amsterdam, fick han bref af sin fordne patron, M. Duréel, med anmodan att åtaga sig en hans andre son, som skulle anträda en resa genom Tyskland, Frankrike och Italien. Ynglingen kom sjelf till Leyden för att få med sig D:r Sack, hvilken ej var svår att öfvertala. På detta sätt fick han se Venedig, Neapel och Rom, der han uppehöll sig flere månader. I Padua öfverraskades han af ett förslag, som M. Duréel gjorde honom. Denne hade nyligen blifvit utnämd till curator vid Carolinska academien i Lund, och trodde sig som sådan kunna erbjuda Sack en medicinsk profession derstädes. Han begaf sig således på hemvägen, längtande att se detta Sverige, som redan för flere år tillbaka lockat hans håg och hvilket han nu skulle komma att tillhöra för alltid. Han kunde dock ej hinna fram till den nya academiens invigning, och lika godt var det, ty en D:r Wichmand, canonicus i Lund, hade emellertid sökt och erhållit samma tjenst som Duréel ämnat Sack. Derom blef denne så fort ske kunde underrättad, hvarföre han vände om och for tillbaka till Italien. Men prof. Wichmand dog redan den 2 Mars 1668, och lemnade således plats åt Sack, som redan den 14 Mars s. å. erhöll kongl. fullmakt att vara anatomiæ & botanices prof. i Lund. Eget är att hans namn ej förekommer bland consi-

storiales förrän i prot. för den 12 Juni 1672, men från detta datum saknas det nästan aldrig. Han har således näppeligen varit i Lund före denna tid, utan måhända uppehållit sig så länge utrikes. I ett bref af rectorsembetet den 23 Mars 1668 synes det som han af vederbörande*) blifvit uppmanad att förlänga sitt vistande i Itålien. »Om D:r Erasmi Sacks succession i sal. D:r Nic. Wichmands ställe,» heter det, »höre vi gerna E. H. E:s nådiga förordning, emedan han för en särdeles lärd och modest man mången af oss är bekant, och vi, såsom han af D:r Rostio consistorio dessutom har varit föreslagen, om sådan D:r Sacks promotion enhälleligen ernade uti ödmjukhet söka och hos E. H. E. anhålla. Önskade gerna att hans fullmakt och vocation måtte förmedelst E. H. E:s nådiga recommendation beställd blifva, på det må honom sådant låta veta och derjemte förmana att han uppå de orterna som han sig nu uppehåller och bästa lägenhet är i Padua, sig om alla saker

*) I ett bref af M. Durcel till canzleren af den 30 Juli 1670 synes det som någon intrig mot prof. Sack långt efter hans utnämning varit å bane för att hindra honom tillträda tjensten. »Eljest,» heter det, »betackar E. H. E. jag ödmjukeligen, som på min intercession har favoriserat D:r Erasmus Sack med prof. anatom. & botan. in facultate medica och dervid procurerat honom kongl. fullmakt. Nu berättas här att några unge karlar, nyss hemkomne, skola vilja söka att stöta honom ur tjensten. Men såsom han är acad. en nyttig man och en god academicus, har ock i Holland för denna tjenstens skull refuserat en honom tillbuden profession; ty beder jag på det ödmjukeligaste E. H. E. detta dock icke ville tillåta, utan han conserveras vid sin tjenst, bedjandes än ytterligare, att denna min skälige intercession måtte vinna E. H. E:s höggunstiga gehör. Nu är han utomlands stadder, och har jag honom in particulari imponerat att han i Italien, Frankrike, England och hvar han passerar, noga remarquerar hvad in anatomicis inter medicos passera kan.»

så underrättar som till bemälte profession höra, att han denne acad. till så mycket större heder och nytta vara måtte.» Hemvägen tog han öfver Schweitz och Frankrike; tilläfventyrs har han då gifvit sig god tid, helst om ett sådant bref från canzler eller cons. till honom blifvit aflåtet.

Den 25 Juni 1673 höll Sack sitt första cons. såsom rector. Protocollet börjar sålunda: »Emedan nu stundar till K. M:ts ankomst och man större och större visshet derom hafver, så frågade magn. rect. hvad mera vener. cons. tyckte af nöden vara till att göra till K. M:ts uppvaktande än det vener. cons. hittills beslutit hafver om orationibus gratulatoriis, kyrkans reparation och hvad mera är? Item huru och när programmata skola dertill anslås och förordnas? R:o. Programmata hafvas in parato att de kunna uppslås och distribueras strax när man förnimmer då K. M:t behagar benåda acad. med den äran; dock emellertid och strax man förnimmer H. M:t från Stockholm vara förrest, måste studiosi som här i landet äro, per programma publicum dertill hållas att de äro vid K. M:ts ankomst här tillstädes» m. m.

Den 12 Juli s. å.: »Emedan cantor här vid domkyrkan har begärat några penningar till hjelp att köpa sig musicalstycken som han kan bruka vid K. M:ts ankomst, så resolverar cons. att han får en zedel af inspectoribus templi till domkyrkans fogde att bekomma 20 daler af de först fallande medel, af hvilka han skall hafva 10 daler till skänks att köpa materien (sic) och de andra 10 bekommer han på sin lön. En ny organist vore äfven väl af nöden vid detta tillfälle, efter man är så illa benöjd med den som är och som sagt sig vara sinnad afstå tjensten, der Alexander Lefverantz kunde succedera ho-

nom. Ty finner cons. godt att han nu gör sina prof till K. M:ts ankomst.

Vidare proponerade rector uppå både sina och D:r Schwartz' vägnar att få veta, hvilken den värjan skall tillkomma som Hr Scheding förbrutit hafver, antingen honom som nu pro tempore förestår rectoratet och under hvilken domen är fallen, eller honom som tillförene har förestått det och under hvilken actionen skedd är, hvilken resolution ock mycket nyttig är veta för kommande tider. R:o. Prof. Schwartz bekommer värjan och pro t. rector magn. bekommer böterna. Eljest blifver detta allmänt concluderadt och in futurum att observera, att den som exsequerar böterna, han behåller dem, antingen de äro fallne i hans rectorat eller ej.» Den förbrutna värjan hade tillhört en adelig studiosus vid namn Carl Scheding, som gjort hemgång hos en annan d:o, Gabriel Liljehök, och tilldelat honom »sådana hugg och styng med dragen stokat, att han efter Hr rådmannen och barberaren Casper Saurs attest deraf kunde varda antingen lam eller krumpen.» Efter många och långa undersökningar hade cons. ändtligen, i öfverensstämmelse med Hyltenii votum fällt den domen, att Scheding skulle »böta sextio marker till målseganden, stadenom fyrtio marker och konungenom sextio marker, noch för hålstynget 40 och för köttsåret 24 marker, för skällsorden han gifvit, 6 marker. Men hvad omaket och omkostnaden vidkommer, som käranden pretenderar, finnes svaranden skyldig betala käranden ett för allt 40 daler och sedan förnöja doctorn, barberaren och apothekaren, eftersom han bäst med dem kan komma öfverens, så att både de och i synnerhet käranden alldeles blifva skadeslöse, och söke svaranden sedan en christlig förlikning med honom, som skadan lidit hafver.»

I sitt votum hade »prof. Hyltenius synts förnöden gifva consist. vid handen, hvad med böterna efter myntets förändring vid öfverrätterne observerats, ty såsom 3 mark, när S:t Eriks lag gjordes, varit så goda som 36 tunnor korn, och 40 mark så goda som 480 tunnor, och när Birger Magnussons lag gjordes, 3 mark penningar varit så goda som 1 mark klart silfver, men efter kon. Christophers lag, som vi nu bruke, gäller 3 mark halfparten mindre, eller 18 tunnor, och 40 mark så mycket som 240 tunnor, när man penningar med varan efter byggningabalken jemförer, så hafva uti våre tider åtskillige lagkloke funnit straffet, efter närvarande mynts valör, emot missgerningen alltför ringa och fördenskull dem förhöjt» &c.

Ännu ett drag ur studentlifvet må här intagas, som visar huru det i den tiden kunnat tillgå på ett enskilt spisqvarter, upplåtet åt academisk ungdom. Den 7 Juli »anklagade studiosus Joh. Björn Hans Olofsson murmästares hustro Anna för de ord hon fällt vid måltiden uti hustro Johanna sal. Hr Olofs hus.» Flere vittnen voro instämde, af hvilka stud. Laurentius Falkman berättade som följer: »När vi sutto till måltids hos Johanna sal. Olofs, då kom Anna murmästares in vid det måltiden var halft förbi, satte sig vid bordet och sade: nu har jag varit hos rect. magn. angående M:r Björn och sagt: den som har slagit mitt barn (detta hade Björn gjort på öppen gata för någon dess näsvishets skull), han har slagit honom som en hundsfott och en penal; mig tyckes, sade hon, att han borde ännu penalisera en tid för sina landsmän, för det han slår ett barn på gatan. Studiosus P. Corvin berättade, att han hörde der vankade skällsord, som hon utkastade på Johannem Björn, men om hon kallade honom skälm, kan

han hvarken säga ja eller nej till.» Längre fram heter det under ransakningen af samma mål, att »Anna murmästares varit så otidig i munnen som någon full och drucken person vara kan, men om hon erhållit det rus af öl och brändevin, tobak eller andra starka drycker, derom hade sig vittnet ingenting bekant.»

I prot. för den 29 Juli 1673 heter det: »När consist. förnimmer H. M:t vara inkommen uti landet, då förresa rect. magn. samt med proff. Hyltenius, Nordeman och Spole att underdånigst beneventera H. M:t på consistorii vägnar, och med desse deputatis skrifver cons. ett bref till H. E. Hr Gripenhjelm och begärar att han som en litterarum patronus uti allrabästa måtton vill recommendera dem hos H. K. M:t.»

Den 3 Aug.: »Såsom af Hr Landshöfd. Leyonskölds bref till borgmästare och råd här i staden förnimmes, att K. M:t lärer taga sin resa här igenom staden, när han kommer från Landskrona, för den besvärliga öfverkomsten vid pråmarne, och Hr Landshöfdingen begärt det man ville tala med ven. consistorii membris, att de ock ville tillse det K. M:ts suite må blifva med herberge accommoderad, ty frågade magn. rector hvad anstalt cons. dervid göra kan? R:o. Cons. företog den öfversände listan på hela suiten och annoterade derhos hvar och en med sina egne namn, hvilka de söka hos sig herbergera.»

Den 12 Aug. »berättade magn. rector, hurusåsom Hr baron Bonde har förgången morgon och Hr baron Fleming något derefter hos honom föredragit att de äro sinnade gratulera H. M:t med orationibus, der det kan låta sig göra med consistorii consens och vilja. R:o. Cons. har tillförene deputerat de proff., som i hela den acad. senatens namn

skola hålla sådane orationes, och såsom det icke annat tjenar än att det sker af proff., så kan cons. icke gå derifrån. Dock är cons. tillfreds att de hålla sig färdige och låta trycka sina programmata; vill K. M:t benåda dem dermed att höra dem, så är det godt; hvar ock icke och dem behagar eljest att hafva sådane orationes när K. M:t är härifrån, så håller cons. mycket deraf.» Huruvida de båda friherrlige studenterna fått uppvakta H. M:t med sin vältalighet, eller om de orerat sedan majestätet lemnat staden, upplyser intet protocoll. Eget är att icke en rad förekommer om sjelfva det konungsliga besöket, men väl att »consist. befann godt att det skrifves till H. H. E. acad. canzleren och berättas hvad passeradt är vid K. M:ts närvaro, item afskrifvas puncterna som acad. af K. M:t allernådigst förunnade äro och öfversändas H. H. E.» Vidare är antecknadt i prot. den 19 Aug. att »K. M:t tedt sig ganska nådig mot consistorii deputati och lofvat vara tillstädes och afhöra de publique gratulationerna, dersom de många ambassadeurs och fremmande ministri, som här så träget söka att blifva depescherade, kunna tillåta honom så mycket tid och rolighet, hvilket både rikscanzleren, riksskattmästaren och andre af rikseens råd ock förment hafva, eftersom H. M:t, såsom de hafva berättat, hafver denna academi uti särdeles nåder.» Af en händelse har en af »de puncter H. M:t förunnat acad.» kommit att från glömskan räddas, ty i prot. för den 10 Sept. s. å. står följande att läsa:

§ 11. »Upplästes Hr prof. Pufendorfs ingifne scriptum, angående de 100 R:dr som K. M:t hafver honom förärat till reparation af sitt hus, och som skulle tagas af de penningar D:r Christian Foss af capitulo innehafver.»

En affär mellan acad. bokbindaren Hans Dittmars och handskemakaren Matts Andersson synes värd att öfverlemnas åt den benägne läsarens uppmärksamhet. »Den 4 Aug., vittnar en studiosus Pet. Holm, när bokbindarens piga gick och skoffade orenligheten på gatan neder i en rännesten, då gick handskemakaren ut från bordet, der vi sutto och fingo oss mat, till henne och sade: är det ärligt naboskap att feja all orenlighet neder uti ränflestenen, så att det flyter ut på min plats och der stadnar? Då kom bokbindarens hustro ut och sade: Ej, men jag skall fråga ert skinnarepack, hvar jag skall lägga min mödyng? Då gick handskemakaren in, men bokbindarens hustro ropade continue och gjorde sig onyttig skammeligen emot honom. Då gick handskemakaren ut och bad henne låta sin husbonde komma ut; honom ville han tala med, och sade: Gud gifve jag vore väl skild från detta djefvulspack och gassetjufvar (gattjufvar). Sedan kom bokbindaren ock ut tillika med hustrun, ropandes öfverljudt: J jordetjufvar (?), kältringepack, rackarebyke, landtstrykare, häktemakare och hedningar, repeterandes ofta det ordet gassetjufvar, men hvad det allt var, kan jag mig nu icke påminna, har icke heller mer uti detta att vittna.» Det skulle man väl knappt tro att efter en sådan explication dessa grannar emellan, den ena dagen, de likväl den andra (genom rector Sacks bemedling, som visade dem att »det var skuld på båda sidor, efter de antastat hvarandra med så otidiga skällsord») räckte hvarandra i consistorii närvaro händerna till förlikning, »förklarandes hvarandra uti allan måtto för ärlige och redlige män, såsom de ock icke visste något om hvarandra att säga än det godt och ärligt var. Dock skulle Hans Dittmars gifva den andre 1 R:dr i förlikning vid Mårtenstiden.»

Den 25 Sept. upplästes ett bref från riksrådet Clas Rålamb, angående H. M:ts nåd. vilja om inrättande af en ridskola vid academien, som H. M:t i synnerhet fann af nöden för den adeliga ungdomens skull, som ej kunde vara sådane exercitier förutan. Inrättningen kom dock ej till stånd på länge, och det oaktadt, enligt curator Duréels ord, det så lätt låtit sig göra. »O hvad vacker lägenhet vore icke här,» skrifver han till canzleren, »att inrätta en reuterskola, hvilket exercitium är så öfvermåttan kostligt i det fremmande och likväl lära scholärerne näppeligen konsten, särdeles i Frankrike, om de än continuerade i 10 år. Inrättningen skulle måske inspara grefve Carl Stenbock några tusen daler! Jag rädes det är intet värdt att tala derom i år, men Gud gifve jag blott hade 2 professorslöner att disponera om; det skulle vara på sin höjd hvad dertill behöfde användas. Hästarne skulle väl finnas utan stor omkostnad, 12 à 14 stycken: hö och strö vore ej heller så svårt att skaffa, stallmästaren borde hafva 4 à 500 daler s:mt i lön, stalldrängar vore nog att hafva 2. Till ridbana kunde man taga någon residentiegård» o. s. v. Till slut: »Hvilken heder och reputation skulle icke denna inrättning bringa vår academi! Många nobiles, äfven 1:mæ & 2:dæ classis, skulle då confluera hit, särdeles som vi nu hafve en öfvermåttan driftig och alert dansemästare, äfvensom en god athleta, men mänge förnäme herrar klagat deröfver att deras söner icke i Lund få lära att rida, ändock manègen är en så adelig konst och öfning.» Här var dock, såsom duellsransakningar m. m. i prott. ådagalägga, ingen brist på »adelige ynklingar», såsom ett olyckligt skriffel lyder, vid Lunds acad. Undersökningen af en sådan envigeskamp mellan 2:ne nobiles. Joachim v. Rotenhamn och Johan v. Saur,

går igenom många prott. under prof. Sacks rectorat, hvarföre ett och annat fragment af denna undersökning här torde försvara sin plats. Rotenhamn hade en gång på kyrkogården af v. Saur, när aftonsången var ute, blifvit kallad Lichtfuchs i Olai Montani, Jöns Frisebecks och Simon Wodes närvaro, hvilka alla logo deråt.» Med anledning deraf utmanade Rotenhamn sin kamrat på värja, »sägandes i sin zedel: du äst nog så blöthjertad, att du icke törs möta mig, utan går hellre på fäkteskolan och fuchsar.» Morgonen derpå, när v. Saur ville gå till biskopen och kom på kyrkogården, fick Rotenhamn se honom och sade: se der kommer han, drog strax värjan ut, då v. Saur äfven drog ut sin värja för att försvara sig, men då kom någon emellan och förskingrade dem, så att de ej fingo slåss mer än några få slag. En half timma derefter, då v. Saur gick på fäkteboden att der hafva sina exercitier, stod Rotenhamn i gången och sporde hvad v. Saur ville honom och hvarföre han blasmerade den honom intet förnär gjort hade. Då låtsade v. Saur han ville slå honom på örat, då Rotenhamn strax frågade, om han tordes draga sin värja, ty då kunde de mötas klockan 4 vid vallen. Då svarade Saur nej och sade, om han ville honom något, kunde de gå litet fram bättre och slåss med händerna, hvarmed Rotenhamn strax öfvergaf sin kårde (värja) och dref honom omkring på kyrkogården, slåendes honom både på hufvudet och kroppen, och ändtligen kastandes honom på muren, så att han deraf blef sårad; hvilket allt skedde på ljusa dagen. Sedan skildes de åt och Rotenhamn tog upp en zedel ur byxesäcken och visade de kringstående, sägandes: trots han törs draga sin värja, den fuchssvansaren! Emellertid skyndade Saur så blodig han var till dansemästaren, och bad

honom vara sin secund det denne ock var färdig till, när andre studenter kommo emellan och det förhindrade.»

Sedan vittnen blifvit afhörda och målet utransakadt, dömde consistorium begge duellanterna, såsom de der »båda i denna sak haft lika skuld, och efter constitt. förtjent poenam relegationis, efter de dock båda dragit värjorna, fastän de stuckit dem in igen,» att blifva »straffade med penningar, nemligen 12 R:dr hvardera inom 8 dagars tid, hellre än med fängelse, efter fängelset är allena en occasion till scandalum och icke annat.» Domen är onekligen lika naiv som motiveringen egen!

En dag under samma period »anklagade Hr prof. Schwartz sin dräng Anders, att när D:r Schwartz' lille son, ungefär om 4½ år, hade velat leka med honom, slåendes honom något litet med en ljussticka öfver armen, då hafver drängen slagit honom med frånvänd hand i ansigtet och sagt: sest du, så att huden är gången af på ett ställe af näsan och ett streck utåt hela ansigtet, och om morgonen när barnet vaknade, syntes att blodet har gått honom af näsan, hvarföre drängen blef förekallad och derom examinerad, och efter han påvittnades af pigorna att han hade det begångit, ty blef drängen straffad med 2 dagars fängelse, och i det öfriga, efter D:r Schwartz icke mer derpå står, behåller sin fulla lön.»

En annan dag berättade rect. magn. att, då han fordrat värjan af Nicol. Erman, »för det han varit secund vid Rotenhamnska duellen, hade han icke allenast det förvägrat, utan ock svarat sturskt och otjenligt, menandes det icke vara juridice handladt, utan spe lucri, emedan han ej haft värjan dragen animo nocendi, visandes sig derhos med åtskillige ord och åthäfvor mycket otidig, så att rector af den

orsak låtit pålägga honom arrest, men det oaktadt är han dagen derpå förrest till Malmö, och när han nu igenkom och igenom pedellen citerades, ville han icke comparera. Pedellen inropad sade att, när han citerade honom, har han svarat att han nu tagit sig tjenst under militien, och hörde ej vidare till acad.» Under loppet af denna action blef det upplyst, att Erman tillförene varit dragon, »från hvilken beskyllning han icke kunde purgera sig.» Värjan, som enligt hans broder apothekarens uppgift kostat 4 R:dr och var ett träffeligt vapen, det han ej borde gifva från sig, förrän lag och rätt öfvervunnit honom, fick student-dragonen genom general-löjtnant Liljeströms bemedling behålla.

Mot slutet af år 1673 hade acad. besök af några s. k. commissarier, som affordrade cons. åtskillig redovisning, men som de saknade behörig fullmakt och instruction. ledde deras påstående till ingenting. Prott. upplysa ej något närmare om dessa herrar, än att »rect. magn. varit hos dem, och då hade de, förrän de något annat proponerat, 1 beklagat sig för curialiernas skuld, som t. ex. att de hafva skickat sitt bref till consist. med sin protocollist eller notario, men cons. skickat sitt tillbaka med pedellen; 2 påstått att de voro ankomne uti Kongl. Maj:ts namn, 3 att de hafva fordrat räkningar för de förgångna åren, men cons. icke dermed velat inkomma. Hvarpå magn. rect. svarat dels att han ej hade dermed beställa, dels hvad curialierna angick att man önskade hafva communication af deras fullmakt och instruction, att cons. kunde veta huru det sig emot dem skicka skulle. Hvarpå de hafva svarat sig icke tro, att de skulle behöfva visa den fram, utan bedit de gode herrar tro att de icke voro hitkomne utan särdeles ordres och instruction,

sig ock hafva fast mera och större angelägne saker som cons. skulle få förnimma, förmenandes i öfrigt att cons. skulle haft notification om dem och deras commission af H. H. E. Hr riksamiralen, hvartill dock rector har nekat. Då hafva de sagt, att der sådant vore för nöden, då ville de visa den (instructionen förmodligen); men komma de (consist.) ej in med räkningarne inom 2 dagar, då äro de nödgade beklaga sig hos K. M:t.» Hvad detta varit för herrar, är ej godt att veta. Icke lång tid derefter anlände en verklig af K. M:t befullmäktigad commission, som under Sacks rectorat hållit en sträng räfst och ransakning rörande academiens hushållning och administration. Det ser ut som hade denna varit förelupen af en varsel eller skugga blott, i ofvansagde uppträde. Clas Rålambs namn förekommer nu på flere ställen, och det är sannolikt af ett uttryck, att det varit på denne herres befallning de föregående sig inställt, endast för att bereda ärendet något förut.

Den 6 Dec. 1673 »upplästes en vidimerad copia af H. K. M:ts allernådigste resolution, att K. M:t förbehåller sig alla regalier, domainer och herrligheter, enkannerligen jura patronatus och hvad som deraf dependerar, samt tionden, så ock strandning, fridköp (?), sakfall af halfva boets förbrytande. Item skogarne med jagt och skytteri, hvilket allt K. M:t vill sig reservera till en evärdelig oabalienabel egendom. Item vill ock K. M:t sin disposition hafva underlagt de curier, hus, tomter och hagar samt säterier, som från capitlet till academien allaredo komne äro eller härefter kommande varda. Hvilken resolution är daterad Calmar den 4 Oct. 1673, och blef magn. rectori öfvergifven af den närvarande kongl. commission.» Icke utan suckan lärer cons.

inhemtat detta kongl. rescript, som beröfvade acad. så mången inkomstkälla. Detta var dock endast ett förespel till den stora reduction af capitelgodsen, som längre fram skulle öfvergå den arma Carolina. Pufendorf var emellertid den ende, som vågade gifva missnöjet luft, förmenandes likväl att denna inskränkning vore ett välförtjent straff för den »alltför stora indolens och slapphet som alltifrån verkets begynnelse vidlådat både quæstura och inspectura ærarii. Det hade nogsamt visat sig att vederbörande ej vore en så vidsträckt och invecklad förvaltning mäktige. Hoppandes han ock att genom det kongl. decretet många professorum dissipationes från deras egentliga tjenst och embete nu skulle upphöra, och en hvar bättre kunna passa på sina studier och kathedren. För sin del vore han helst ifrån alla sådane bestyr, som droge honom från hans vetenskap» o. s. v.

I prot. för den 12 Dec. 1673 »berättar prof. Pufendorf att H. K. M:t förärat honom och hans käresta ad dies vitæ och under adelig frihet Höijebro mölla (¼ mil från Lund belägen), som räntar årligen 10 pund mjöl, half råg och half korn. Item har H. M:t ock, i anseende dertill att han uppå dess allernådigste vocation har förlåtit sitt välbyggda hus uti Heidelberg, till inrättande af hans hus i Lund förärat ett capital af 400 R:dr, hvaraf 200 stå hos mäster Olof Bagger, hvilka han njuter i sin lifstid, 100 stå hos Johannem Rodium, hvilkas arfvingar intet bestå det, efter det canonicat eller beneficium blef dem ifråntaget när landet blef Svenskt. 100 R:dr stå hos salig D:r Nils Foss' arfvingar» o. s. v.

Den 15 Dec. s. å. »berättar prof. Pufendorf att han i går på posten har bekommit ett bref af D:r Beckman, dateradt Köpenhamn den 6 Dec., hvaruti han förutan många brutaliske calumnier ut-

fordrar mig för (på) en värja till Hamburg, och hotar mig i all sin lifstid, mediate & immediate, att attaquiren och förfölja, om änskönt med förakt af sin christendom och eviga salighet. Item att han vill ett opus tripartitum låta utgå emot mig och mig uppå alla academier beskymfa. Eftersom häraf nogsamt är att se, huruvida hans furor går, och mig är för visst berättadt, att han för några dagar sedan vid nattetid är åter hitkommen och alltså stark gissning är att han skall habitera i sitt hus, hvilket ock deraf kan beslutas att hans hus är några dagar starkt af hans folk tillhållet och han intet väl kan komma ur landet för de stränge ordres och vakt som är ställd öfverallt; ty länder till vener. cons. min vänliga begäran att låta genom vakten genomsöka hans hus med största flit, och om de finna honom, låta fasttaga och lefverera honom uti K. M:ts förvar, dermed (damit) mitt lif och lefverne samt hus och hof för denne rasande och desperate menniskas osinnighet kan bevarad blifva. R:o. Consist. fann prof. Pufendorfs postulatum att vara billigt och att ransakning uti hans hus af vederbörande fås att ske och efterkommas, och att det bör nu strax ske.»

»Magn. frågade om det skall communiceras med Hr biskopen och procanzleren förrän det sker inqvisition hos D:r Beckman? Hyltenius fann detta mycket betänkligt, alldenstund prof. Pufendorf, som oss allom bekant är, lärer emot bispen hafva stora och vigtiga exceptioner, och der cons. skulle finna för sig skäligt sådan communication att pläga, skattar han nödvändigt att huset emellertid bevakas, på det icke consistorio må gifvas skuld, att han sedan är echapperad. De fleste patres ansågo deremot att communicationen borde ske, men rector tyckte att exsecution likafullt skulle gå för sig. Blef alltså

detta petitum communiceradt med H. Ä. H. Hr biskopen och procanzleren, som i lika måtto gaf dertill sitt samtycke.»

Detta var det sista consistorium under Sacks rectorat år 1673. Tio år derefter blef han för andra gången rector och efter andra tio år, eller 1693, för tredje gången. Att följa honom under dessa sednare stadier hör icke hit.

Af Sacks vetenskapliga verksamhet återstår oss intet offentligt vedermäle att betrakta. Den disputation »de Hydrope Ascite», som utkommit under hans præsidium och ventilerades den 29 Oct. 1687, är uttryckligen författad af *respondenten* Matth. Naumann från Lausitz, som var den ende, hvilken vid första med. doctorspromotionen i Lund den 4 Dec. 1689 erhöll lagerkransen. Afhandlingen förråder tillräcklig bekantskap med ämnet och dess litteratur, men synes vara utan all sjelfständighet. Medicinens studium tog ingen synnerlig fart på den tiden i Lund. Af brist på åhörare förelästes denna vetenskap alltid sparsamt, så af Sack som af hans collega D:r Rostius. Båda synas de derföre mera hafva tillhört den praktiska medicinen. Den 18 Mars 1674 »refererade D:r Sack sig vänta hit ett subjectum humanum att anatomisera, och förfrågade sig, 1 hvar han skulle få dertill ett beqvämligt rum utsedt, och begärde 2 att det icke må så accurate med honom tillses, om han icke alltid skulle komma så flitigt att uppvakta sina prælectiones som de andre proff. göra, efter han blifver den ene och andre gången utkallad till patienter*), hvilka han omöjligen slippa kan eller

*) Den 4 Maj 1674 refererade rect. magn. att kongl. Götha rikes hofrätts bref var ankommet till Hr D:r Sack, begärandes

hos dem sig excusera, efter deras lif ofta pericliterar. R:o. Detta sednare befann cons. skäligt att deruti med honom icke så accurate tillse; om loco anatomico vet cons. icke något föreslå som beqvämt vore, utan det icke kunde ske i de lediga rum öfver skolen, hvarom skall talas med Hr procancellarien.» Det oaktadt fanns intet theatrum anatomicum att tillgå mot slutet af samma år, då »Hr curator Duréels bref upplästes, att ett subjectum anatomicum var anslaget till acad. af den kongl. hofrätten, hvaruppå facultas medica förfrågat sig 1 hvar man skulle få ett beqvämligt rum att practisera en anatomie? R:o. Allas mening är att för tiden finnes intet beqvämligare rum än öfver skolan. 2. Hvem skall låta uppbygga mensam versatilem & subsellia spectatorum och på hvars bekostnad? R:o. Ven. cons. tycker rådeligt, att man tager af extraordinarie medel 30 daler s:mt. 3. Hvilka personer skola behjelpa sjelfva acten? R:o. Fac. medica utser sig sjelf en beqväm person dertill. 4. Förfrågade rect. magn. när man skall begynna att bygga? R:o. I morgon skall bref afgå till Landshöfding Leyonsköld med förfrågan, om något subjectum nu är till fångs, efter här spargeras att det destinerade skulle vara undkommet, och till dess svar uppskjuter man byggningen.»

Byggningen kom ej till stånd under hela denna period, hvarföre Sack ock i början af år 1676 gaf tillkänna i cons. att han »var ur stånd att scientifice

---

han ville förfoga sig dit upp att antaga sig Hr assessor Rammels cur, hvilket bref blef då uppläst, med begäran att ven. cons. ville sig deröfver förklara. R:o. D:r Sack må billigt resa derhän, och vill consist. sådant mentionera hos de kongl. commissarier, men sjelf ville Hr D:rn sådant communicera med Hr procancellario.

dissecera det rara cadaver Hr Landshöfdingen (Duréel eller Leyonsköld?) honom öfverskickat hade, och det han gerna ville bringa knifven uti, hvar och en, som det åstundade se, till ett lärorikt och nyttigt spectaculum, men af brist på rum, låge det nu sig till ohjelplig röta och androm till allsintet gagn eller nytta.» En annan gång lät Sack veta att »den ene del af hans professione måste platt duka under, och den andra (botaniken) kunde dock ej florera förrän den ljufliga blomstertid är inne, hvarföre han nu näppeligen förstod, huru han skulle passa på sin profession. Annorlunda vore det i Padua, Paris och Leyden, der man hade både academiska örtagårdar och store samlingar af upphängde mennisko- och djurskeletter.» Alla dessa memorialer hjelpte ej, ty institutionen saknade helt och hållet anslag, och intresset derför på högre ort var ännu ej möjligt att väcka. Prof. Sack stod eljest mycket väl hos Carl XI, som på egen bekostnad skall hafva låtit utlösa honom ur den fångenskap i Köpenhamn, dit han, efter att flere gånger under Danska kriget hafva blifvit plundrad, omsider släpades år 1677, och der han led ganska hård medfart »förmedelst usel kost, trång carcer och platt ingen frihet att exercera eller röra sig.» Utlöst derifrån, begaf han sig på konungens befallning till Stockholm den 25 Mars 1678, och anställdes vid hofvet såsom tjenstgörande kongl. lifmedicus. I denna egenskap »uppvaktade han H. M:t vid åtskilliga tillfällen och drog ordentlig lön» ända till år 1683, då han återvände till sin plats vid det ånyo upprättade Carolinska universitetet. Emellertid hade han afslagit anbudet att blifva professor i Upsala efter framlidne D:r Hofvenius, oaktadt han der kunnat erhålla vida fördelaktigare lönevilkor än i Lund. För denna sin försakelse fick han en särskilt

nådebevisning af sin konung, som var angelägen att få se Carolina resa sig igen. Efter sin tillbakaflyttning till Lund blef han flere gånger af konungen uppkallad till Stockholm, der han i Erik Lindschöld hade fått en synnerlig vän och beskyddare, hvilken han derföre uppvaktat med latinska versar i ett programm. Dessa förråda hvarken poetiska anlag, ej heller den fina cultur in humanioribus, som v. Döbeln honom tillägger. Hans vältalighet är äfven ganska medelmåttig i de 5 academiska programmer, vi efter honom hafva i behåll såsom enda frukten af hans författareskap. Det är oss ofta alldeles obegripligt hvarigenom många af den tidens professorer gjort sig förtjenta af den utmärkelse, de från högsta ort erhållit. Måhända har deras yttre personlighet dertill bidragit mera än något utomordentligt inre värde, på samma sätt som man i en sednare tid stundom fått se ganska medelmåttiga professors–subjecter behängas med ordens-decorationer. I de dagarne adlades en hvar, som på något sätt ådrog sig H. M:ts uppmärksamhet. Så gick det äfven vår Sack. Den 5 Sept. 1688 upphöjdes han i adeligt stånd, och introducerades på riddarhuset följande år under namn af Sackensköld. 5 år derefter erhöll han Archiaters namn, heder och värdighet. Han dog i Lund den 1 Sept. 1697.

I curator Foss' skildringar öfver sina samtida proff. heter det om D:r Sack: »Han är väl verserad in physica curiosa, botanologia & novissimis inventis anatomicis, och derhos en modest och icke opiniatrerad ung man som sig circumspecta cum prudentia gouvernerar.» I Stenbockska manuscriptsamlingen finnes intet enda bref af Sack, hvarken å embetes vägnar eller enskilt.

Han var gift sedan 1670 med *Elisabeth Brodersson*, dotter till borgmästaren i Halmstad Jakob

Brodersson, och hade med henne följande barn: 1 *Anna Maria*, född 1671, gift 1:o med assessoren i Götha hofrätt, friherre Eldstjerna, 2:o med juris prof. i Lund Anders Riddermark; 2 *Brigitta Amalia*, född 1672, död s. å.; 3 *Casper*, född 1691, capitaine vid Halländska infanteriregementet, död 1730.

Petrus Holm,

Carolinska academiens tolfte rector magn., var född i Ullångers socken af Hernösands stift i Ångermanland den 1 Juli 1634, son af capitainen Anders Holm och dess hustru Elsa Larsdotter. Efter frequenterande af stiftets läroverk blef han student i Upsala 1651, studerade der först någon tid under M. Johannes Anthelius, men måste året derpå återvända hem att begrafva både far och mor och flere andra slägtingar, dem en smittosam sjukdom bortryckt. Beröfvad deras stöd, måste han åtaga sig information af kyrkoherdens i Fernebo Dan. Olai's söner, med hvilka han efter några års förlopp återvände till Upsala, der han i synnerhet vinnlade sig om grekiska språkets studium under prof. Henr. Ausius, samt om philosophiens under Ol. Unonius, som præsiderade för hans disputation *de demonstratione*. Derefter började han studera theologi, och responderade med stor utmärkelse år 1663 under Laur. Stigzelius *de universali Dei gratia*. Begagnade sedan i synnerhet proff. Ravii och Laurenbergii föreläsningar, tills han fick tillfälle att år 1664 resa utrikes, då han öfver Lübeck kom till Wittenberg, Helmstädt och Leipzig, vidare till Jena, der han först under Johan Gerhardus d. y. utgaf en disputation och sedan en bok »om mahomedanska eller Turkiska

religionen», hvilken väckte mycket bifall bland den tidens lärde. Medan han vistades i Jena, inträffade phil. magisterpromotion i Upsala, då honom, änskönt frånvarande, tillerkändes första hedersrummet. Efter att hafva besökt flere Tyska academier, begaf han sig till Frankrike och vistades i Paris hela vintern och en stor del af våren år 1666. Derifrån skulle han gått till England, men som krigsoroligheterna hindrade, begaf han sig på hemvägen öfver Brabant och Förenta Staterna i Holland, der han uppehöll sig på flere ställen och kom slutligen, efter 3 års peregrination, till Upsala 1667 på våren, då han genast kallades till theol. adjunct derstädes. Samma år den 5 Dec. utnämdes han till LL. OO. prof. i Lund, och var såsom en af de nio äldste proff. tillstädes vid academiens inauguration.

Med största ifver började han sina föreläsningar och erhöll stort tillopp af åhörare. Sedan denna hans föreläsare-skicklighet blifvit styrelsen bekant, öppnades ett nytt fält för den verksamme mannen, genom den fullmakt han erhöll 1671 att tillika vara extraord. prof. i theol. faculteten, hvilken i den tiden led brist på lectioner. Med detsamma fick han Hoby och Håstads præbendepastorat. År 1674 blef han af K. M:t nämd till ordinarie theol. professor, enligt prot. den 4 Aug. 1674. Första hälften af detta år var han acad. rector. Några särdeles märkvärdiga händelser från denna tid omförmäla ej protocollerna; tvertom äro de ovanligt magra. Ett och annat måste dock ur dem intagas:

Den 7 Febr. »berättade magn. rect. att den kongl. commission har för godt ansett att, eftersom ingen räntemästare nu för tiden är» — Daniel Schwartz hade, som redan nämdt är, blifvit afsatt, mindre för någon oredlighets skull än för det han

»aldrig passade på räntorna» eller förskaffade proff. deras lön i rättan tid — »inspectores ærarii skola hafva omsorg pådrifva fogdarne att inskaffa medel till ærarium, till dess någon viss quæstor kan constitueras.»

Den 4 Mars »besvärade sig bokföraren Junghaus öfver det att kyrkodörren är igenstängd, och han således hafver svårt alltid att försälja sina böcker, som han likväl åstundade.» Här bekräftas det otroliga factum att academiens boklåda äfven varit inrymd i domkyrkan, och att der således ordentligen drifvits handel och köpenskap inom dess helgade murar.

Den 25 April »proponerade rect. magn., att alldenstund med cons. sker den oordning att somlige komma sent och somlige sällan tillstädes, och man derutaf förnimmer att rectoris och consistorii auctoritet icke allenast förminskas, utan ock många elaka consequentier emergera, att en och annan sig endels undraga vill vid de saker som af importance äro, dels ock alldeles excusera sig ej intresserade vara, alltså vill rector hafva vener. consist. ombudit, det han nödgas efter denna dag följa constitutiones strictissime uti denna punkt, och låta dem vederbörligen straffas som indicto tempore antingen ej strax tillstädes komma eller ock alldeles absentera.» (Längre fram beslutades att »secretarius skulle hålla 3 columner: 1 öfver absentes, 2 öfver sero venientes, 3 öfver præmature abientes»). »Straffet skall dem verkligen uti nästa partition afdragas. De andre, som ej partitionerna angå, vill man väl hitta medel på constitutionerna att parera. Hafver consist. något häremot att inkasta? R:o. Af allom begärades att constt. må i detta fall blifva maintenerade.»

Den 4 Maj »upplästes H. K. M:ts allernådigste

förordning om stallstaten här vid academien med de saker som dertill allernådigst förunnte äro.» Hvaruti dessa saker bestått, upplyser ej prot., men väl att den kommande »beridaren skulle hafva af hvar scholar 4 R:dr i månaden.»

Den 13 Maj »inkallades klockaren Jöran Stigson och tillfrågades, hvilka studenter hos honom druckit öl och tobak förliden lögerdag. Han bekände att hos honom varit Gadd, Wessman och Agrell, men hade inga novitios med sig, utan de hade poffertar (sic), och när de 2 eller 3 gånger skjutit ute på gården, förmante han dem dermed att afstå. Kl. 9 gingo de ifrån honom.» De skjutande dömdes att plikta 6 daler s:mt hvardera, och »poffertarne cederades rectori», äfvensom studenterna förmanades till en »sedigare vandel» hädanefter.

I Maj månad hafva 2:ne nya proff., nemligen A. Stobæus och H. Bagger, en son till gamle »mäster Oluff», blifvit utnämde, den förre till extraordinarius poëseos, den sednare till ordinarius philosophiæ prof., och deras fullmakter i cons. uppläste. Den sednare gaf vid samma tillfälle »en honorable discretion till bibliotheket», men tjenstgjorde aldrig som professor, utan tog kort derefter afsked, för att hörsamma den kallelse till stiftsprost och kyrkoherde vid Vårfrukyrkan i Köpenhamn, hvarifrån han året derpå uppsteg på Siællands biskopsstol.

Den 20 Maj »inkom borgaren Matts handskemager med inlägg mot bokbindaren Hans Dittmars, beklagandes sig vara af honom inquieterad och toucherad till sin och sinas ära, item hans piga vara sparkad och slagen när hon skickades till honom med consistorii dom.» Saken förliktes och bokbindaren ålades att »uppsätta ett lagligt och gilt täppe

dem emellan samt betala handskemakaren ½ R:dr i omkostnad.»

Den 27 Maj »refererade rector en qvinsperson vara belägrad af en husman i Kyrkheddinge på academiens gods, frågandes huru han härmed skulle förfara? R:o. Karlen och konan skola skickas till välborne Hr Landshöfdingen, begärandes han ville tukta och taga dem i förvar, till dess saken blifver tingförd.»

Den 30 Maj »inkallades studenten Olaus Montanus och berättade att förliden söndag var hele Skånska nationen hos Sören Wilhelmsson och drucko convent. Novitii voro der så månge som äro i staden. Nekade sig hafva illa tracterat någon novitium, ej heller gjorde någon annan det. Ej heller hade han stått på torget och druckit, men i dörren hade han likväl stått.» Detta var väl ett s. k. depositionskalas. Till rectorskalaset, som skulle hållas den 16 Juni, beslutades att blifvande rector, prof. Elfvedalius, »skulle anticipera på sin lön 60 daler s:mt.» Det var nemligen föreskrifvet att tillträdande rector skulle »bestå en liten måltid och hålla ett måttligt *collats* vid omskiftelsen.»

Den 13 Juni »var en studiosus nobilis, M:r Silfverhjelm, inciterad för consist. derföre att han farit klockaren i håret, och när denne slagit honom omkull under sig, hade han rest sig i stor vrede, gått ut på klockarens gård och tagit till sin drängs värja och dermed gjort öfvervåld i stugan, hvilket han väl bekände, men mente att värjan var bruten och utan spets som hon tillförene varit hade.» Saken blef uppskjuten »till näste rectoratus».

Den 15 Juni »inkom stadsvaktmästaren Asmund och beklagade sig vara, en afton för kort tid sedan då de ropade 10, slagen af studenten Hybert de

Besk vid Johan skräddares gård, hvilket kommit sig deraf att, då studenten sagt: kyss mig &c., svarade vaktmästaren: kyss sjelf. Då kom Hybert ut på gatan och slog honom såsom en orm, och slog två ben sönder i hans sida och tog hans bardizan. Hybert refererade sig hafva frågat vakten hvad klockan var, men då de gåfvo honom skamliga svar, gick han ut och slog Asmund några örfilar, item att sedan om aftonen kom Asmund tillika med den andra vakten och slog honom på Lundegårds plats. Exciperade Asmund sig intet varit med och slagit honom, det han icke kunnat göra, när han var så slagen; item refererade att Hybert slagit honom med sin värja blått öga och desslikes slagit honom öfver näsan. Ingemar hackelseskärare var med och såg när han tog bardizanen från honom.» Saken blef förlikt och *De Besk* skulle betala Asmund 2 R:dr i förlikning.

S. d. »resolverades att i fall magn. rect. icke skulle vara af de krafter att han kunde sjelf förrätta mutationem rectoratus, ville Hr prorector vara förtänkt nomine magn. rectoris declarera novum rectorem magnif.»

När Danskarne föllo in i landet, begaf Holm sig till Upsala, der han redan år 1676 blef theol. professor honorarius och kyrkoherde i Hagby och Ramsta, men efter prof. Brunneri död utnämdes han till ordin. theol. prof. med Danmarks pastorat till præbende. Han dog 1688 den 30 Juni.

Curator Christian Foss beskrifver honom sålunda: »Mag. P. *Holm*, en vacker man och academien tjenlig så väl publice som privatim. Dessutom en from, ärlig och rättrådig man in consistorio så väl som i all sin umgängelse. Njuter 600 daler och lär nu bekomma pastoratet Stäfvie och Lackalänga, som D:r

Berendt tillförene haft hafver, tills bättre kan falla honom till tanquam theol. extraordinario.»

Han har præsiderat för mer än 20 disputt. i Lund, men som de fleste äro gradualprof, hafva de icke varit författade af honom, utan af respondenterna, hvilket är så mycket påtagligare som præses sjelf merändels bifogat afhandlingarne gratulationsversar, än på grekiska, än på latin, deruti han prisar författarnes ofantliga lärdom och stora snille, äfven der ingendera egenskapen genom disputt. blifvit ådagalagd. Versarne äro correcta men utan poesi, såsom läsaren torde finna af följande exempel, hvarken det sämsta eller bästa i samlingen. Det är till S. *Bursèlius*, författaren af en »philologico-philosophisk tractat de Sermone», han skrifver sålunda:

Optimus est homini linguæ thesaurus et ingens
  Gratia sermonis, magnaque dos superum.
Sed sermone nihil jam tritius; attamen illum
  Declarare labor raraque materies.
Quod dum conaris, docto molimine tantam
  Causam dum aggrederis, gratulor atque precor.
Ille tuis studiis benedicat et adsit is ipse,
  Qui dedit humanos, non sine mente, sonos.

Af titlarne på dessa disputationer kan man någorlunda sluta till deras halt, och då de på sitt sätt äro ett uttryck af den tidens academiska cultur, må några bland dem här till sitt hufvudsakliga innehåll omnämnas. Den första, af den 15 Sept. 1669, pro gradu utgifven af J. L. Coagius, pastor Helsingburgensis, de primævo & autentica charactere litterarum vet. Test.» börjar på följande sätt: Likasom åtskilliga, merändels sorgliga, händelser tillstöta mikrokosmen, d. ä. menniskan, när hon framskrider i ålder, såsom t. ex. att synen försvagas, döfhet inträder, händer och fötter darra och alla kroppens ledamöter

försvagas, så är äfven makrokosmen, d. ä. verlden, ju längre den står, brister och vansklighet underkastad. Det förra tillskrifve vi den gudomliga försynens anordning, det sednare dels menniskornas ondska, Matth. 24, v. 12, 1 Joh. 2, v. 18, dels djefvulens list och vrede, Upp. B. 12, v. 12. Och hvem är det väl obekant hvilka sorgespel Anabaptisternas, Weigelianernas och andra vilddjurs raseri, dels i vår tid, dels i fädernas, hafva uppväckt? I synnerhet hafva de öfvat sin illfundighet på den hel. skrift, hvars trovärdighet satan så gerna velat undergräfva, och således än antastat dess autentika anseende, än dess fullkomlighet, än dess klarhet. Än vilja de åt bokstafven, än åt andan af biblen. Originaltextens punkter och accenter hafva de gifvit ett alldeles menskligt ursprung och förmenat att de ej härleda sig från de helige författarne sjelfve, hvilka dock såsom Guds andes amanuenser fått hvarje iota sig inspireradt. Att visa detta partis förmätenhet och huru orätt de hafva i sina gissningar och påståenden, skall vara ämnet för denna afhandling» o. s. v.

En annan disput. »de scriptura seu scriptione,» likaledes pro gradu utgifven i Jan. 1670 af Ol. Bidenius, fac. theol. & philos. notarius ac legionis W. Both. pastor ordinarius,» är en mäkta enfaldig framställning af skrifkonstens uppfinning, hjelpmedel och fullkomnande, så i äldre som nyare tider, öfver hvilket arbete præses gratulerar författaren-respondenten i högtidliga hexametrar och pentametrar.

En tredje »de existentia Dei contra atheos», äfvenledes pro gradu philos. ventilerad af Sven Tjernstéen, pastor i Bunkeflod och Hyllie, den 27 Jan. eller dagen före magisterpromotionen 1670, börjar med en ganska tröttsam betraktelse öfver begreppet

Atheus och dess indelning i theoretisk och praktisk med flere species deraf, dem förf. alla grundligen, men slafviskt, efter medeltids-scholastikens method, vederlägger, under fromma förhisningar öfver Italien och Gallien, såsom atheisternas egentliga stamorter. I Fransmännens hufvudstad blott skall år 1623 hafva varit ett samfund af icke mindre än 50,000 atheister med valspråket: själ och kropp förgås tillika i döden» &c.

Två gånger gift, först 1676, sist 1679, hade Holm 2 söner vid sin död, om hvilka ingenting är bekant.

Erik Elfvedalius.

Född i Juli månad år 1634 i Elfvedalen af Carlstads stift, der hans fader, Jonas Laurentii, var kyrkoherde. Hans moder var Catharina Caméen, en syster till superintendent Sven Caméen. Vid 8 års ålder skickades han till Carlstads latinskola och blef år 1653 student i Upsala, der han 1660 responderade pro exercitio för en disput. »de veritate religionis christianæ» och 1663 pro gradu »de ἐνδαιμονια practica» under mathem. prof. P. Fontelii præsidium. Först var han informator åt en ung baron Ribbing, sedan åt superintendenten Brunnii i Götheborg yngre son och slutligen åt grefve Gustaf Adolph De la Gardie, son till rikscanzleren Magn. Gabr. De la Gardie. I sällskap med den sistnämde reste han ett par år utrikes, under hvilken tid han den 8 Dec. 1666 erhöll fullmakt att vara historiar. & phil. pract. prof. vid Carol. acad. i Lund. Denna tjenst tillträdde han ej förrän på hösten 1668, då hans namn, ungefär vid samma tid som Sam. Pufendorfs, börjar synas i

protocollerna. Åt den sistnämde »cederade han både ethicam och politicam», såsom egentligen dennes profession tillhörige, och emedan Pufendorf det i cons. begärt, fast han derom måste göra flere påminnelser, ty Elfvedalius var icke den, som så lätt gaf med sig. Biskop Vinstrup har han hållit strängt efter för dennes maktfullkomlighet att ordinera prester, som ej genomgått sitt biennium vid acad. eller præsterat föreskrifven examen i theol. och philos. faculteterne. Då biskopen den 20 Sept. 1669 begärde consistorii »attestatum» bland annat deröfver, huruvida han var »så ogudelig och öfvergifven menniska, hos hvilken hvarken Guds eller kungens respect plats finner»? svarade Elfvedalius: »Om det förstås att intet observera kongl. respect, att limitera studenternas examina, och de kongl. commissarier determinera att kongl. påbud angående examina studiosorum skola förstås om alla studiosis indifferenter, kan jag denna quæstion uti sednare membro icke negera. Men eljest om någon biskopens ogudelighet vet jag intet.»

År 1671 fick Elfvedalius transport till eloquentiæ prof. efter Cassius, som då »gick in vid krigscommissariaten». Historien behöll han dock till 1673, då han lemnade den åt Wandalin. Af flere prott. mellan 1672—76 synes att Elfvedalius under den tiden förestått acad. bibliotheket. Rector var han under sednare hälften af år 1674. Af den första månadens prott. handla de fleste om »academiens estat och räkningar», med hvilka sednares infordrande de kongl. commissarier voro lika stränga, som consist. efterlåtet att dem insända. Ständiga besvär och förebråelser vankas derföre både af Clas Rålamb och af Joh. Gyllenstjerna, hvilken sednare nu tyckes mera hafva åtagit sig commissions-angelägenheter, än under förra året, då Rålamb mera ensam handlagt dem.

En mängd noter vexlades nu den kongl. commissionen och consistorium emellan om räntor, intrader, acad. bönder, præbenden, qvarnar m. fl. acad. tillhörigheter.

Den 19 Juli »upplästes borgaren Lucæ Rummers citation på Hrr grefvar Leyonhufvuders hofmästare A. Lunderstéen (densamme som blef ethices prof. i Lund 1683), hvaruti Rummer fordrar Lunderstéen att bemöta sig in cons. i dag att svara sig för sidvördnad och hans fönsters utslående, som nyligen skedt är och följt på Lunderstéens hotande. — — — D:r Schwartz refererade att strax efter att sådant tumult varit uppe i Hrr grefvarnes kamrar, ungefär $\frac{1}{4}$ timma derefter, gick han der upp och fann då Hrr grefvarne på sin säng, varandes de helt små och omyndige, så att de ingen del i bullret kunnat hafva.»

»Sedan inkallades studiosus Jakob Fogelius och hans vederpart stud. Otto Frich, som hade honom öfverfallit med hugg och örfilar och dragen värja på kyrkogården, och när han gick af prof. Stobæi lection. Frich tillstod att han slagit Fogelio någre örfilar, nekar ock icke att han hade sin värja dragen och slog honom med den. Nekade sig intet gått på prof. Stobæi lection i den intension att han ville öfverfalla Fogelium, sade sig ofta varit under hans lection tillförene. Men säger att Fogelius slagit honom tillförene hos klockaren. R:o. Efter Otto Frich har med hugg och örfilar och blottad värja öfverfallit Jakob Fogelium på ett privilegieradt rum, nemligen vid utgåendet af en professoris lection, så pröfvar cons. skäligt att han pliktar för 2 örfilar, dem han på det rum utgifvit, som hvar bör vara säker uti trygghet och alldeles olämpad (sic), med 3 R:dr böter, hvarmed cons. vill honom för denna gång hafva

lindrat i regard af hans unga år och med åtvarning att han hädanefter afstår med sådane och slika händelser, ehuruväl cons. hade skäl att skärpa straffet denna gången. Och vare värjan förfallen efter constitutiones.»

Den 22 Juli »upplästes Vitus Habereggers, acad. typographi, inlägg, hvaruti han klagar öfver biskopens boktryckare Schröder, att han tager alla accidentier från honom, tryckandes almanachor och annat sådant, tvertemot hans privilegium. R:o. Denna sak uppskjutes till nästa consist.; emellertid förbjudes Schröder att distrahera sina exemplar.»

S. d. föll consistorii preliminärdom i Pufendorf-Beckmanska målet. Alla consistoriales utom Schwartz och Weiser, funno »Judex novitatum &c. vara ett pasqvill, hvars öfverbeviste författare, D:r Beckman, borde icke mindre än någon annan studiosus, enligt constitt. cap. 23 § 28 cum infamia noteras och proscriberas, herställa prof. Pufendorf alla bevisliga kostnader, göra honom offentlig afbön, plikta 60 d:r och smädeskriften, efter K. M:ts nåd. placat af den 21 April 1665, offentligen af bödeln» — prof. Holm skrifver i sitt votum *böfvelen* — »uppbrännas.» På rectors begäran hade alla afgifvit sina vota skriftligen och hvar och en med synnerlig omsorg lefvererat sitt specimen jurisprudentiæ. Rummet tillåter ej att intaga något enda in extenso.

Den 25 Juli resolverade consist. öfver V. Habereggers ofvannämde besvär »att ännu en gång begära af H. Ä. H. Hr biskopen att han ville afstraffa sin boktryckare för det han griper acad. boktryckare i sitt privilegium, begärandes jemväl att han måtte inlefverera alla exemplar af de almanachor som han tryckt på innevarande år 1674. Hvar han icke blifver behörigen afstraffad, nödgas man gifva H.

H. E. Hr riksamiralen och acad. canzleren sådant tillkänna.»

S. d. föll consistorii slutdom öfver D:r Beckman, i öfverensstämmelse med hvad den 22 nästföregående blifvit af pluraliteten voteradt. Äfven beslutades »att domen med hela processen måtte öfverskickas till H. H. E.»

Den 4 Aug. »upplästes K. M:ts allernåd. fullmakt för Hr prof. Holm att blifva prof. theol. ordinarius, och derjemte behålla sin professionem linguarum. Och hålles intet för nöden att hålla härvid någon solennitet vid professionens nya anträde.»

Den 29 Aug. »upplästes H. H. E. riksamiralens bref till borgmästare och råd sub signo volante, reprimerandes dem för ingrepp i academiens jurisdiction.»

Den 5 Sept. »inkallades acad. betjente, mäster Olof glasmästare, och förehölls honom att staden besvärat sig öfver honom att han håller uppenbar ölkrog. Svarade sig det icke hafva gjort, men att förgången vinter gingo några novitier hos honom till disk, då de ock en gång eller annan drucko der och gjorde sig lustige; deraf förmenar han det spargement vara utkommit. Sedan inkallades Esbjörn muremästares hustru och berättade sig aldrig hafva brukat någon handel hvarken med öl, tobak, ljus, bröd eller något annat. Derpå inkom acad. snickaren, mäster Joh. Giörling, och berättade sig vara pantad af *staden* för byskatt, berättade sig här bott nästan från inaugurationen, och byggde här först orgelverket, sedan gaf han sig under acad., och har aldrig sorterat under staden, men strax i begynnelsen blef han anmodad att gifva skatt och sedan alla år krafd på skatt, och borgmästaren har aldrig varit honom god,

utan alltid stått honom emot, men aldrig är han blifven pantad förrän i år, då de tagit från honom 3 tennfat och 1 messingspott. Nekade sig drifva någon synnerlig näring.»

Den 30 Sept. »upplästes stud. Lars Bödkers supplication att blifva quæstor academiæ. R:o. Cons. vill recommendera hans person hos H. H. E. riks-amiralen.»

Den 3 Oct. »förekom Hr Gilius Ehrenberg och M:sr Achtschilling, klagandes öfver m:r Påfvenfelt, som kommit en afton till honom och sagt: ästu bättre än en skurk, hundsfott, idiot och horunge, så kom härned, då Ehrenberg retorguerade de orden och sade att han det måtte sjelf vara. Hr Påfvenfelt nekade icke att han blottat sin värja och sagt sig vilja hafva revange för det Ehrenberg kastat sten på honom, men säger sig icke veta att han kallat honom horunge, utan om sådant skett, har det skett i ifrighet» o. s. v. Under ransakningen upplystes att de tvistande verkligen duellerat på värja, och att de »hållits med den actionen till dess prof. Papke kom och skiljde dem åt, sägande: om vi hafve en rättfärdig konung, skolen J blifva straffade. R:o. Efter cons. fann någon skuld vara på begge sidor, så rådde det begge parterna till god och honorabel förlikning, som ock parterna inför cons. förklarade hvarandra för goda och ärliga karlar, afslåendes alla oqvädinsord och allt missförstånd som emellan dem förelupit hade, så att ingen skymf eller vanära någon part skall följa, och vilja äfven hädanefter ega ett godt förtroende och vänskap med hvarandra, som ock allt eftertal hädanefter skall upphöra och alldeles afskaffadt vara; och efter parterna funnos genereuse å begge sidor, tillgaf rector dem deras värjor, som efter constt. voro förfallne till honom.»

Den 21 Nov., då rectorsval skulle hållas för följande halfår, erkändes af alla att prof. Buscovius borde komma i åtanka »så framt icke någon ung herre och illustris persona skulle vilja taga det emot, för åtskilligt han kunde befordra academien till.» *Rect. magn.* yttrade till slut: »Såsom jag befinner välborne Hr Sven Ribbing till Grensholm vara af en illustri familia, till den ålder kommen och framsteg i sina studier, såsom ock draga en god affection till acad. och derhos nu uti 3 runda år varit här och visat ett exemplariskt lefverne på academien, tyckes mig icke vara orådeligt att man offererar honom rectoratet.» Hvarefter proff. Nordeman och Spole afsändes att göra den unge mannen »denna offert, för hvilken han ock betackade ven. cons., önskandes sig kunna vara cons. till behag och ville det antaga.» Buscovius utvaldes till prorector för samma tid.

Den 24 Nov. »upplästes K. M:ts allernåd. bref och befallning till Hr procancell. af den 12, angående att det måtte blifva iakttaget, som befallt är, att alla böcker, som skola utgå i trycket, skola censureras vid canzliet, item 2 exemplar af hvar tryckt bok uppskickas måtte.»

Den 28 Nov. »notificeras H. M:ts approbation öfver den dom, som cons. fällt mellan Hr prof. Pufendorf och D:r Beckman. Item att denne njuter ännu 2 månaders tid till att deprecera hos prof. Pufendorf, hvar ock icke, må consistorii dom vinna sin exsecution.»

Den 12 Dec. »upplästes H. H. E. Hr riksamiralens bref och confirmation på välb. Hr Sven Ribbings rectorat. Mutatio rectoratus skall ske nästkommande Thorsdag. Ven. cons. resolverade enhälligt att magistratus oppidanus fuller inviteras uti pro-

grammate till processen. Men att invitera dem med spirorna eller till convivium, finner cons. sig intet befogadt af constitt.» Anledningen till detta beslut var säkert den att, som läsaren erinrar sig, borgmästare och råd egenmäktigt ingripit på acad. jurisdictionens område. Otvifvelaktigt har magistraten känt sig »inquieterad och toucherad» deraf att pedellerna J. Harbou och P. Dunæus nu kommit »utan spiror» att invitera till den acad. högtidligheten.

Elfvedalius har presiderat för 7 disputt., af hvilka den första, ventilerad i Mars 1669, är af historiskt innehåll, men utan historisk kritik och för öfrigt utan all märkvärdighet. Den är egentligen blott en afskrift af hvad Livius berättar om *Dictator Romanus*, disputationens titel. Måhända är den författad af resp. Andr. Anander.

Den andra afhandlingen är af den 19 Maj 1669 och kallas »Ethica disputatio de virtute heroica». Haquinus *Spegel* är auctor & respondens. Såsom det första arbetet af denne märkvärdige författare förtjenar det att något betraktas. Vi stadne vid den vackra begynnelsen, der det heter: »Genom födelsen äro vi alla lika, och den ena menniskan som den andra; genom dygden allena inträder åtskilnad menniskor emellan. Bort med den prometheiska materien: deraf bildas hvarken det ädla hjertat eller det lumpna. Det är anden som gör menniskan och dygden som gör anden: till dennes förträfflighet bidrager lika litet kroppens skönhet som bördens glans. Väl är minnet af fädernas ära en slags lysande fackla, hvarigenom vår hog kan tändas till ädla handlingar, och väl är yttre fägring någon gång en sporre till inre fullkomning; men i allmänhet gäller den regeln, att menniskan sjelf och genom eget fritt arbete skall förvärfva sitt värde, hvilket är oberoende af allt

annat än af viljans rigtning. Tidigt måste denna bestämmas: i sjelfva vaggan visade Hercules hvad han skulle blifva som man. Men hvem tillräknar en Commodus Aurelii ära, när han som en vanbörding förnekade sin faders dygder? I Capua trifves ingen Hannibal som i Carthago är Hamilcars son. Af omensklig äregirighet är den beherrskad, som anser en dygdig sträfvan sig ovärdig, derföre att han öfverträffar andra genom ärfda företräden. Af denna orsak stinker ännu i dag i Romerska stoftet en Neros minne» o. s. v.

De följande 3 disputt. äro af blandadt historiskt och politiskt innehåll, författade pro gradu philos. af bröderne Baggerus, mäster O. Baggers 3 söner, som alla blefvo promoverade till magistrar Caroli-dagen 1670. Titlarne på denna trias äro: 1 »de modis imperium adeundi legitimis»; 2 »de ostracismo cum petalismo comparato», en afhandling på 9 ark med gratulationsversar af præses, af proff. Holm, Wandalinus och Weiserus, samt af flere prestmän och candidater; 3 »de justitia», med d:o af physices prof. Casp. Weiserus, hvilka äro lika anspråksfulla som misslyckade.

De 2 sista afhandlingarne, för hvilka Elfvedalius presiderat, äro också gradualdisputationer, författade af respondenterne Nic. Hambræus, pastor Coroniensis, (dissertatio politica exhibens selectiores aliquot circa religionem quæstiones) och Magnus Tengnér, pastor in Varnhem (de usu philosophiæ in theologia), båda mäkta enfaldiga. D:r Foss yttrar sig om Elfvedalius: »Han är sin profession vuxen, och aflade i förstone goda prof. Blef sedan sjuk och låg länge inne, då han blef satt tillbaka. Bedröfvad deröfver, vill han gerna lemna academien och söker pastorat.»

Elfvedalius dog i Lund år 1677 den 8 Febr. Gift sedan 1663 med *Brigitta Kolthoff*, dotter af borgmästaren i Carlstad Henrik Kolthoff. Barn: *Christina*, född den 24 Juli 1672, och *Catharina* den 31 Jan. 1675.

Joachim Buscovius.

Född den 15 Juli 1642 i Rupin i Brandenburg. Om hans föräldrar vet man ingenting, ej heller hvar han erhållit undervisning i sin ungdom. v. Döbeln uppgifver blott att han studerat vid flere Tyska academier och blifvit »proclamerad J. U. licentiat» i Rostock. Vid 25 års ålder blef han »consistorii-fiscal» i Svenska Pomern och mot slutet af år 1667 utnämdes han till »protonotarius» vid Lunds universitet, hvarmed han äfven förenade — dock med flere mellanskof, såsom ofvanföre i Hyltenii lefnadsteckning visadt är — acad. secreteraretjensten. Att föra cons. protocoll, dertill var han i sjelfva verket mindre beqväm, redan genom sin tunga och svårlästa handstil, som på sina ställen trotsar det ärligaste tålamod, men ännu mera derigenom att han icke var Svenska språket mäktig. Med få undantag har han derföre fört alla sina protocoller på Tyska, och när han någon gång skolat uttrycka sig på Svenskt tungomål, har han tillskapat det så vidunderligt och fullt af germanismer och danismer, att man deri svårligen igenkänner vårt språk. T. ex. i prot. för den 4 Mars 1668, der Buscovius börjat på följande sätt: »Opless en brif som prof. Hyltenius bikom ifrån Ubsala, hvar han på några puncter angåndhe våra privilegiers dilucidation bikom en information — — — Tå och opless seel. Hr Joh. Schytz fundationsbrif

på El. profession jämpte kong G. Adolfs kongl. brif, hvarifrån man kundhe see professorum privilegia.» Redan tidigt synes cons. varit betänkt på att få sin protonotarius transporterad från protocollet. Den 20 April 1668 heter det med Buscovii egen handstil: »Hvadh Hr Licentiat Buscovii recommendation till historiarum professionen vidkommer, so är consistorii sluut, at man til secreterer Hoghusen skrifva skal och sig kunnig göra om den profession inthet är ännu besat, och om så är skal han bidja at han dermedh ville upphålla, til dess vij för en beqväm persohn kunde medh een underdånige recommendation hos K. Maj:t inkomma.» Den 13 Juni s. å.: »Hr Licentiat Buscovius hafver begiert at vidh denne tijden, som mutatio rectoratus skeer, icke (sic) skulle 2 proff. öfvervara at revidere protocollet. Concl. Differeras til een behagelig tidh, doch so at intet uthschlutes. Hr Licentiaten anhölt och om permission att förresa offver til Pomern diebus canicularibus. Concl. Tilstädies där han een skaffer i sit ställe, och hvem som hälst vill».

Den 7 Nov. s. å. Prof. *Hahn:* »Ähuruväl Paulin hafr varit några gånger fram före och finner att han intet achtar på consistorii förmaninger, lijckväl effter relegation är en extremität och ungdoms fähler kunna vara hos Paulin och ingen olycke ännu skeet är, man doch lijckväl kan hoppas bättring, ty synes honom rådeligh att man lägger på honom en anseenligre summa pengar till straf medh den förmaning, om han kommer noch een gång framb, skal han blifve relegiret.» Prof. *Holm:* »Om man skulle alle circumstantier consideriren, so wäre vähl billigt at Paulin bleffve relegiret, dock tyckes honom at vara för den gångh försvarlig at Paulin blifver per octodiuum incarceriret och dee andre effter proportion.»

Enligt Ståhls »Biographiska underrättelser om Lunds professorer» skall Buscovius hafva blifvit utnämd till græcæ linguæ prof. i Lund den 3 Oct. 1668, men i cons. prott. synes hans namn som assessor derstädes ej förrän den 20 Jan. 1669. Ännu den 24 Febr. s. å. har han likväl fört prot., hvarefter prof. Nordeman fungerat som secreterare till den 31 derpåföljande Mars, då Olaus Silnecker (eller som han der sjelf skrifver sig: Olaus Silnæus), »literas Regias secreteriatus academici exhibuit & juramentum præstitit.»

Huru J. U. Licentiaten skött græcæ linguæ professionen, är icke bekant, ej heller har han lemnat något annat lärdomsprof än en enda disputation »de novi Test:i stilo» af år 1668, förmodligen såsom specimen för professionen, hvilken är alltför obetydlig och trivial att uppehålla sig vid. Säkert var det honom angenämt när han i början af år 1671 förordnades till juris Rom. prof. extraordinarius. För öfrigt har han ej på något sätt utmärkt sig, men en händelse i hans lif måste här omtalas. Vi meddele ur ett rectorsembetets bref till acad. canzleren af den 3 Dec. 1668 följande:

»Såsom E. H. E. icke kan okunnigt vara, hurusåsom en ung dräng, Claas Fyrbol benämnd, barnfödder i Örebro och här tillförene i tjenst hos acad. räntemästare Hr Daniel Schwartz, hafver i förliden sommar mot prof. Buscovium en skälmskelig och morderlig gerning bedrifvit, i det han om aftonen efter måltid, när prof. Buscovius tänkte gå hem till sitt hus, genom stillatigandes i mörkret på kyrkogården strax hos procancellarii hus anfaller och sticker honom i lifvet intill ryggen med en smal stuckat, strax vid naflen mot venstra sidan, så att man i förstone ringa eller intet hopp hade om hans

lif, och prof. Buscovius ännu sig i alla elaka väder högeligen besvärad finner, allenast för en ringa ting, att nemligen prof. Buscovius öfver sin onyttiga mun hos hans husbonde Hr Quæstor sig besvärat hade; och såsom han den tiden rymde undan och nu sedermera är igenkommen sjelfkräfvandes, hafve vi saken sålunda examinerat som uti bifogade actis underdånigt finnes insinueradt, hvarpå vi efter Sveriges lag och vårt enfaldiga förstånd saken afdömt, såsom slutet ödmjukligen utvisar, i det öfriga samma sak i allerstörsta underdånighet H. K. M:t vår allernådigste konung och E. H. E. hemställom, hvad som vidare härutinnan skall gjordt blifva, och såsom intet tillhåller att bemälte misstädare må fly landet, underdånigst likväl bedjom vi att en sådan förvågen menniska måste hädan komma, alldenstund det vore befruktandes att han bedrefve någon större skada, som säges om honom att han dertill tillförene skulle hafva låtit sig förmärka. I det öfriga förblifvom vi &c.

Bernhard Oelreich. — *Martinus Nordeman.*
Nicolaus Beckman, J. U. D:r. — Math. prof. ordin.
p. t. acad. Carol. rector. — Loco secretarii.

Från Buscovius sjelf är ock ett bref till canzleren, deruti han dels lemnar en omständlig berättelse öfver detta lönmördare-attentat, dels besvärar sig deröfver att den »ärelösa fogeln, liderliga själen, lösa gesällen och arge spetsbofven» från sin flykt återvändt till Lund, »förmodligen i någon elak intention, så att han, Buscovius, ingen timma vore säker om sitt lif, hvarmed det dessutom ännu stod ganska illa till efter såret, som stundligen gjorde sig påmint genom grymma dödssmärtor.» Han önskade derföre att H. H. E. ville genast låta incarcerera våldsverkaren.

Af ransakningen i detta mål inför cons. den 29 Nov. 1668 må följande intagas: »5. Sannt var, att när prof. Buscovius ville gå till måltids hos procancellarien, hade inqvisitus honom med sådane ord angripit: hvad honom angick att fråga sig om den och den saken, alldenstund han intet var i hans bröd? och att han gjort detta med stor importunitet, fastän herr professoren bad honom tiga stilla. Sannt var det att han mer och mer brukade mun, då hans herre på prof. Buscovii begäran slog honom och att inqvisitus satte sig i sinnet att derföre hämnas på prof. Buscovius, hvadan han lurat på honom när han skulle gå hem, och så snart han fick honom att se, lopp han emot honom stillatigandes, att midt på lifvet med all makt honom genomstinga, men hade dock haft i sinnet att endast vilja skada honom i låret, nekar för öfrigt att hafva gömt sig i någon ek på kyrkogården» o. s. v. Hvad straff som följt på detta dåd, upplyses ej.

I det första cons. som hölls under Buscovii rectorat »fann han det mycket angeläget vara att acad. hade en quæstorem, hvarföre af cons. nu borde nämnas någon viss person, som sedan kunde recommenderas hos canzleren.» De fleste rösterna föllo på extraord. poëseos prof. *And. Stobæus*, som också någon tid förestod tjensten.

Den 20 Jan. 1675 »upplästes K. M:ts allernåd. bref och fullmakt för prof. *Papke* att vara theol. prof. extraordin., dock ingen lön derföre bekomma, utan vara benöjd med den lön han har för ordinarie sua professione.» Item upplästes D:r Beckmans bref till cons. af Fulda den 2 Jan. 1675, angående hans sak med prof. Pufendorf.»

Den 27 Febr. »företogs åter den sak mellan Rummer och Lundersteen (se pag. 383), och begärar

magn. rector att hvar ville nu gifva häruti sitt betänkande och votum. Hr prof. *Baggero* är saken icke kunnig, derföre kan han ock ej deruti sententiera. *Holm* kan ej heller säga sin mening förrän han läst acta genom. *Pufendorf* kan icke annat se än Lunderstéen bör sig purgera med ed att han hvarken sjelf eller genom instigation och underhandlande har slagit fönsterna ut.» Med Pufendorf förenade sig de fleste hvad fönsterinslagningen angick. »De inbördes piquanterier som parterna sig emellan brukat hafva, blifva af särdeles consideration upphäfne. Och till desto bättre innehållande af all vidrighet och hädanefter oenighet blifver dem emellan satt ett vite af 20 R:dr, som på den kommer som hädanefter den andre offenderar eller offendera låter.»

S. d. Förekom till ransakning en egen vexation, den några novitier varit underkastade. Sedan de efter depositionen bestått äldre nationsbröder »en collats hos Cort Lange, tvungos de af desse att draga dem flere gator utföre i en vagn, som de tagit hos Hr Hans Mårtensson. Stundom åkte Gadden, stundom Mollenius och stundom en förfäktare (?). De drogo prof. Pufendorfs gård förbi, vidare åt St. Mårtens gata, sedan åt torget och till samma ställe, der vagnen stod. Sedan måste de följa Gadden och flere seniores hem till deras hus. Gripselius beklagade sig nu hafva varit 3 nätter å rad på lag och fått hugg af Gadden och Vindrufvan mest, men sednaste natten fick han intet hugg. Borelius bekände sig hafva följt med de andre novitiis sedan kl. 11, men icke slagit något fönster in. Hade fått flere örfilar af sina landsmän, och framför allt af Vindrufva en, den han ännu kände. Attander beklagade sig vara slagen af Gadd, Cervinerna m. fl., ja att der vore nästan ingen, som ej gifvit honom något slag.

Krum berättar detsamma som de andre, och att Vindrufva kastat sin hatt på Hr Hanses fönster. Slagen af Vindrufva, Gadden, Hallengren, Trifolio och Cervinerna några örfilar. Elking förmäler att han var fuller med när vagnen togs, men gick sedan ifrån dem. Vindrufva hade då haft en liten commandervärja. Gadd och Vindrufva inkallade, tillstodo sig hafva åkit på vagnen och gifvit novitiis några örfilar. Jakob Cervinus likaså, tilläggande att *han* sådant fick, när *han* var novitius. Rect. magn. begärade således att hvar och en prof. ville gifva sitt betänkande. Prof. *Baggerus* håller sig vid constitt. Prof. *Holm:* efter Gadden flere gånger varit framme och ännu uti sin arghet continuerar, måste han relegeras. Prof. *Pufendorf:* Gadd relegabitur in perpetuum & quidem die crastino. Vindrufva plectetur carcere in mensem.» *Hyltenius* afvek denna gång från Pufendorf och fick de fleste rösterna med sig om följande dom: »Gadden skall för sina åtskillige fauter och helsosamma förmaningars utslående relegeras på ett års tid publice. Vindrufva plikte med 14 dagars fängzle och böte 10 daler s:mt. Cervinerna böte hvardera 10 daler s:mt för novitiorum vexation. Vindrufva måste ock cedera sin värja. Och förbjudas härmed allvarligen, att de intet understå sig att illa handtera novitios, så kärt dem är att undvika ett hårdare straff. Item resolverades att i morgon skall intimeras och förmanas att studenterna hålla sig från grassationer och novitiorum vexationer, in summa från alla excesser.»

Den 10 Mars 1675 »proponerade rect. magn. att *Torpadius* (vice consist. notarien) har låtit förstå att han efter sin patrons ordres tänker resa härifrån vid påsk och sålunda begärar blifva excuserad, när han efter årets förlopp qvitterar sin vicariat. R:o.

Cons. vill skrifva Hr secret. Silnecker till, låtandes honom detta förstå och inhemta häröfver hans betänkande.»

»Item resolverades att på Hr prof. Wandalins begäran blifver hans käresta efterlåtet stolerum (i kyrkan) hos Hr D:r Schwartz' käresta, och Hr prof. Weiseri käresta behåller sitt förriga rum.»

Den 13 Mars refererades att studiosi hafva slagit jernen sönder på acad. carcere. Ransakningen, som är ganska kostlig att läsa, utvisade att der skett stort öfvervåld med yxor och andra vapen på dörrar och fönster, förmodligen i afsigt att hafva de fångne studenterna ut. Det var då prof. Schwartz ej ville tillåta desse aflägga ed och vittna huru dervid tillgått, emedan det vore emot den christliga kärlek, en hvar vore skyldig sig sjelf, att förråda sig genom egen bekännelse, för hvilken mening han yttrade sig nog varmt. Detta gaf prof. Pufendorf anledning att säga: »om en professor sig utlägger i en sådan sak cum passione, bör man honom i den sak hafva utur cons., och om det intet sker, vill jag intet sitta in consistorio.»

Den 25 Mars resolverades, med anledning af acad. boktryckarens ytterligare klagomål öfver biskopens typographus, att skrifva till canzleren och klaga på procanzleren biskop Vinstrup-Himmelstjerna, som lofvat förbjuda sådant ofog, men hvilket »löfte ej kommit till någon effect.»

Den 14 April klagades på biskopen af »Hr Mårtens son i Brågerup», som biskopen velat förhindra att deponera på den grund att han ej gått i någon skola, utan varit hemma af sin fader informerad. Häröfver hörde rect. sina colleger, hvilka alla, med undantag af Weiserus, gåfvo ynglingen »rätt att admitteras till examen hos Decanum philo-

sophiæ, och der han finnes duchtig, admitteras han till deposition oaktadt bispens inkast.»

Samma dag »inlade procuratorn Nils Springer sin skriftliga fullmakt att agera på skräddaren Christer Jakobssons vägnar mot organisten Alexander Lefverantz, angående deras hustrurs slagsmål i kyrkan den 6 sistförgångne April. Skräddarens hustro Dorothea inkom och uppviste sin halsduk och hufva, som voro sönderrifna, berättade ock att hon hade vist sig för proff. Hyltenium och Nordeman, som henne då samma dag sågo, och var ett litet hål i hennes panna, som Alexanders hustru slagit henne i kyrkan med en nyckel, som hon hade bunden vid sitt armkläde. Berättandes Springer, att det är kommet af den passage som förliden 3:dje pingestdag förlopp, nemligen att skräddarens hustru Dorothea måste för Alexanders hustrus skull vika utur sin stol och gå in till Hans Mårtenssons hustru» &c. De hade kallat hvarandra »möllaretäfva och lappetaska» m. fl. grofva skällsord som nu reproducerades i cons.

S. d. »upplästes acad. secret. Silneckers begäran om förlängd permission till sina sakers vidare utförande i Stockholm, hvilken beviljades sedan prof. Elfvedalius förklarat sig redebogen att för honom under tiden vicariera.»

Den 21 April »upplästes Hr procancellarii förbud till decanum fac. phil. att Hr Mårtens son i Brågerup intet må antagas in numerum studiosorum, tvertemot consistorii beslut. Begärar nu magn. rector att de gode herrar proff., som honom examinerat hafva, ville gifva sin relation huru de hafva befunnit honom in examine. Prorector refererade att han hafver öfvervarit deponendorum examini då 3 examinerades från Lund, 2 från Helsingborg och 3 från Malmö och denne Hr Mårtens son, och att densamme

var ibland de bäste, att han först sitt scriptum sine vitiis representerade, och medan de andre förfärdigade sina scripta, författade han hela scriptum i ett disticho. Sedan uti Lutheri catechismo majori gjort berömliga prof, 3:tio explicerade en fabel af Phædro temligen väl och af Novo Test. en versicel (sic), som decanus honom föresatte, sine vitiis öfversatte på latin; hade ock gjort uti rhetoricis god profect. Hrr proff. Spole, Elfvedalius och Papke berättade äfven detsamma, som samma examen öfvervarit hade.» Slutet blef att consist. stadnade vid sitt förra beslut.

Den 22 Maj hölls rectorsval för kommande halfår, då antingen Weiserus eller Vandalin bordt komma i fråga, men den sednare ursäktade sig med sin »allom kända svaghet» och många göromål, eller som han sade: sitt kalls besvärlighet, hvilken excuse antogs. Mot den förre anförde prof. *Pufendorf*, att han redan som rector *scholæ* var »incompatible» att blifva rector *academiæ*. »För öfrigt, om man sine offenso måtte sanningen säga, ville hans conduite ej rätt anstå honom, hvarföre han, salva tamen reputatione Dni Weiseri, röstade på prof. Papken.» *Hyltenius* ansåg äfven Weiserus olämplig, efter rector borde vara »en person om hvars conduite, kunskap i academiens affärer och desinteresserade gemöth man kunde försäkrad vara.» *Spole* ansåg Weiserus otjenlig »både som rector scholæ och pastor på bygden, der han ingen capellan håller. Hafver dessutom hvarken vid sin introduction eller sedan visat kongl. confirmation på ordinariam professionem.» *Rect. magn.* — för att en gång intaga ett votum af denne illustrissimo, Sven Ribbing — yttrade: »Jag håller prof. Wandalins ursäkter giltiga för hans allegerade skäl, emedan man ock väl vet hans opasslighet. Är i det öfriga af samma mening som prof. Pufendorf,

nemligen att det icke skulle väl anstå academien att den, som är rector scholæ, skulle ock vara rector academiæ, ser ock icke huru acad. med hans conduite vid denna tiden kan vara benöjder; dock om han ville qvittera rectoratum scholæ och härefter comportera sig såsom en rätt consistoriali kan anstå, så tycker han att han härnäst kan komma i consideration.» Conclus. ex pluralitate votorum: Prof. Papke eligeras rector, hvilken excuserade sig för voto, bedjandes man ville conferera på den som acad. kan bäst anstå.»

När kriget med Danmark afbröt det academiska lifvet i Lund, gick Buscovius som flere af dess proff. in vid arméen, och slogs tappert med både »snapphanare och andre fiendehopar», som honom stundom hårdt ansatte och pröfvade hans mod i striden. Blesserades i slaget vid Lund den 4 Dec. »nära det locum corporis, der Claas Fyrbol honom med stukaten sargat hade anno 1668.» Gick derefter in vid »commissariatet» och förordnades den 25 Jan. 1677 till general-auditör vid Svenska arméen, och enligt fullmakt af den 14 Aug. s. å. särskilt vid Skånska general-gouvernementet. Den 18 derpåföljde Dec. utnämdes han till häradshöfding i Oxie, Skytts och Vemmenhögs häraders domsaga i Skåne. År 1681 blef han adlad, troligen mera för sina militäriska än vetenskapliga förtjenster, och tog sig det välljudande namnet *Ehrenbusch.* Skall hafva varit gift med en Ankarstråle, som gick bort före honom. Han dog barnlös den 1 Maj 1699 på sin egendom Ryssgård i Ljunitz härad, Malmöhus län. Curatorn D:r Foss yttrar om honom följande: »J. Buscovius är ett vackert ingenium och till allehanda värf skicklig, samt in consist. pacatus & facilis. Eljest agerar han en god advocat.»

Christian Papke.

Född i Greifswald den 22 Dec. 1634. Fadren, *Herman Papken*, var svärdsfejare eller vapensmed, och modren hette *Maria Koten*, en qvinna som genom de vackraste egenskaper, snygg- och renlighet i all sin umgängelse, gaf dementie åt det fädernenamn hon bar. Redan tidigt röjde pilten ovanliga snillegåfvor och höll prydliga tal så hemma i föräldrahuset, som ute bland kamraterna i Greifswalds lärdomsskola, hvarifrån han vid femton års ålder förflyttades till en undervisningsanstalt i Anklam, der åt hans anlag lofvades mera ändamålsenlig utveckling. Snart lemnade han likväl detta institut och kom till Stettin, hvars gymnasium han en liten tid frequenterade med den framgång, att det intogs i hans afgångsbetyg, att han »utöfver all föreställning flitigt och noggrant annammat alla de kunskapsämnen der kunde honom erbjudas, utan att likväl dervid förlora balansen.» »Ab ipsis Camænis hic alumnus enutritus, a Gratiis prorsus edoctus, cultui Musarum plane sese dicavit» heter det om honom då han drog från gymnasium till academien i Rostock, der han ock snart ådrog sig synnerlig uppmärksamhet genom flit och talenter, men blef illa afbruten i sina studier genom en svår sjukdom, för hvars skull han måste lemna universitetet på en längre tid och återvända hem till föräldrarne, som ej väntade annat än att döden skulle rycka honom ifrån dem. Lyckligtvis bröt sjukdomen sig till det bättre, men tillfrisknandet gick ytterst långsamt. Efter återvunnen helsa hade han år 1657 ämnat begifva sig till Wittenberg att studera theologi, men måste derifrån afstå för då varande krigsoroligheters skull. Emellertid åtog han sig att in-

formera den mägtige v. Moltzaus båda äldsta söner, hvarmed han fortfor till år 1662, då han af prof. Lagus blef promoverad till phil. doctor och artium liberal. magister i Greifswald. Sedermera skall han der hafva egnat flere år åt studerandes enskilta undervisning och utgifvit åtskilliga disputationer, hvarigenom han befästat sitt anseende för både philosophisk och theologisk lärdom. Året efter Lunds universitets inauguration anlände han, jag vet icke af hvad anledning, dit, och gjorde der mycket uppseende förmedelst sin dialektik och vältalighet, enär han tid efter annan uppträdde som extra opponens mot academiska afhandlingar, än af theologiskt, än af philosophiskt innehåll. Detta gjorde att han i början af år 1670 utnämdes till adjunct i theologien på förslag af faculteten, och särskilt förordad af procanzleren D:r Oelreich, i hvars hus han bodde och till hvars bibliothek och »disk» han hade dagligt tillträde. Såsom adjunct i theol. faculteten presiderade han för 15 disputationer, bland hvilka de af honom sjelf författade alla äro mycket grundliga och gedigna, vittnande om författarens vidsträckta beläsenhet och säkra kritiska blick. Särdeles utmärker sig en, »de mysterio της παλιγγενεσιας s. regenerationis», genom en lefvande och djup uppfattning af ämnet, mycket afvikande från den tidens vanligen alltför torra, andelösa och stelt orthodoxa theologi. I den Lutherska dogmatiken synes han varit väl bevandrad och med uppritig öfvertygelse hemmastadd. Symbolicismens trånga begränsningar hafva ej bundit hans fria, forskande och sjelfständiga tanke. I sin polemik mot papismen å ena sidan och mot sociniansk pelagianism å den andra, sparar han ej på hvarjehanda sidohugg åt tidens exclusiva dogmatister. Af något sådant hugg torde zeloten Josua Schwartz känt sig träffad, och

som han i de dagarne var den afgörande magten inom theol. faculteten, började denna vexera Papken — så kallade han sig då ännu, i likhet med fadrens sätt att skrifva sitt namn — genom åtskilliga »anfäktningar, eftertal och beskymfningar inför studiosos theologiæ, såsom vore han ej plene orthodoxus, utan en syncretista och arminian.» Afsigten var att göra hans theologiska föreläsningar, hvilka haft ett stort tillopp, misstänkta, men detta slog så till vida fel, att hans »auditorium fastmera med hvarje termin tillvexte och förökade sig, professoribus till icke liten vrede och förgrymmelse», såsom det heter i ett bref af Oelreich till acad. canzleren. Trött af Josua Schwartz' och Hans Hjorts machinationer, vände Papke sig till philosophiska faculteten, der i början af 1672 log. & metaphysices professionen blifvit ledig efter Nils Wolff, som »sedan han tagit sig hustru, öfvergaf philosophiam och endast aktade på det godz han genom sitt gifte, men icke utan vidlyftig rättegångsprocess, skulle taga i besittning.» Den lediga tjensten fick 2:ne friare, af hvilka den ene, Hans Bagger, redan var extraord. phil. professor, och således stod platsen närmast. Men som han »i sina sollicitationer var alltför inquietus et anxius och alltför mycket scrupulerade» — läsaren erinre sig Pufendorfs ord om honom i prot. för den 31 Jan. 1672: Mus miser est antro qui tantum clauditur uno — »men den andre (Papke) modeste relinquerade saken dispositioni superiorum, nemligen alto silentio och med patience förväntande hvad ven. cons. derom skulle votera,» beslutades att »de båda skulle lefverera hvar sitt specimen cathedræ». Ett sådant prof ville Bagger ej underkasta sig, men Papke utgaf då, sine respondente, en tractat *de persona*, som vann Pufendorfs och följaktligen hela consistorii synnerliga bifall. Den är

ock i sanning väl skrifven, och förmodligen det första försök, som blifvit vågadt i Sverige att från Cartesianska philosophiens principer härleda personlighetsbegreppet. Åt detta vindicerar förf. en vigt och betydelse, som i det vedertagna aristoteliska systemet ej kunde erkännas, och hvarom den af Papke väckta frågan måste hafva klingat alltför paradox i alla deras öron, som voro vane att åt Jaget blott inrymma en formel och secundär function i sjelfmedvetandets actus. Då Papke nu satte tänkandet främst i denna handling och åt subjectet sökte reclamera dess högsta transscendentala rätt, var det klart att han skulle få till motståndare icke blott alla råa empirister, utan ock alla doctrinära scholastiker. Afhandlingen vållade således buller i deras läger, och prof. Weiserus skall hafva mot Papke uppträdt, såsom philos. facultetens decanus, med en häftig opposition i peripatetisk rustning. Vapnen voro dock förrostade, och den segervande Papke afslog anfallet med erkänd öfverlägsenhet. Men sedan professorn blifvit slagen, uppstod en annan kämpe från samma skola, nemligen en magister *Castanæus,* som »pro confirmanda antiquorum illustriumque virorum opinione», såsom det heter i förordet, utgaf en polemisk diatrib, »disputatio logica, Clarissimo in Carolina Scanorum philosopho, Christiano Papken, *de persona* disputanti opposita», hvaruti förf. gifver sig sken af lärd, och icke utan en viss talent söker rädda äran åt sina gamla mästare: Crellius, L. Valla, Goslavius, Durandus, G. Vasquez, Saurius, Schubartus, Noldius, Cornelius Martini m. fl. numera knappast till namnet kände philosophanter. »Hæc sunt — heter det till slut i denna »disputatio tribarbara» — quæ antiquæ veritati & meritis illustrium philosophorum debui, edoctus novitatem videri quidem plausibilem, sed raro esse utilem». Någon synnerlig

verkan tyckes likväl bemälte mag. Castanæus med detta lärda försök ej hafva åstadkommit, åtminstone icke på acad. ungdomen, hos hvilken Papkes anseende steg så högt, att af alla hans samtida i Lund ingen utom den oförliknelige Pufendorf haft så stort auditorium som han. Acad. curatorn D:r Foss yttrar om honom: »Papke är ett förträffligt acad. ingenium med stor capacitet, som nu i 3 år gjort synnerligt god frukt med privatis collegiis in philosophia & theologia och in publicis disputationibus meriterat stor berömmelse. Är ock valde laboriosus, pius, orthodoxus, prudens, sincerus & qui secum habitat, de alienis minus curiosus. Håller å mina vägnar collegium physicum i mitt hus om e. m. och ett theologicum om f. m. för sig sjelf med den frequens af ungdomen, som ingen prof. hafver in tota academia. Dessutom efter han allaredan är adjunctus theologiæ och i den faculteten fast intet publice göres, utom hvad prof. Schwartz förrättar, må Papke med extraord. professione theologica afläggas och med den lön staten honom nu derför kan tåla att deputera.» Conceptam jamdudum de se opinionem, skrifver And. Stobæus i sitt programm till den oratio panegyrica, som hölls öfver honom när han aflidit — non modo implevit sed longe superavit.» Papke hade nemligen redan som theol. adjunct haft förordnande att under medicinæ prof. Christian Foss' tjenstledighet föreläsa physik, och dervid haft tillfälle att gifva philos. studiosis en försmak af den lefvande och ljusa metaphysik, han nu som prof. i philosophien föredrog, och som så betydligt skiljde sig från det toma spegelfäkteri, en Casper Weiserus och Nils Wolff före honom på de philosophiska lärostolarne representerat. Emellertid synes det som Papkes transport från theol. faculteten der vållat en lucka, som ej kunnat fyllas,

ty redan den 12 Dec. 1674 erhöll han förordnande att såsom extraord. theol. prof. föreläsa inom denna facultet, med bibehållande likväl af sin plats inom den philosophiska. Det är förmodligen af denna anledning, hans disputationer från denna tid äro af omvexlande theologiskt och philosophiskt innehåll. Märkligt är att han såsom föreläsande tillhört tre faculteter, ja till och med fyra, ty under Pufendorfs ena Stockholmsresa hade han verkligen förordnande att bestrida dennes profession, hvilken med ena foten stod inom den juridiska faculteten och med den andra i den philosophiska.

Senare hälften af år 1675 var Papke academiens rector. I det första consist. han höll, den 19 Juni 1675, »upplästes Kongl. M:ts allernådigste resolution utöfver de punkter, hvilka på dess academiæ Carolinæ vägnar underdånigst äro insinuerade och andragne blifne, daterad Stockholm den 4 Juni 1675.» Den första punkten handlade om en högvälboren canonicus, salig riksmarschalken grefve Gabr. Oxenstjernas capitelgods, som academien reclamerat från dess arfvingar, och hvilket K. M:t tilldömt acad., med undantag af »Alnerups, numera Alnarps, sätesgård och de derunder af ålder hörande egne och proprie godz som blifvit landshöfding Leijonsköld anslagne uppå hans aflöning. Det öfriga som befinnes icke kunna dragas under bemälte concession, måtte acad. lemnas att tillträda och derutinnan njuta både den åt acad. gifna nådiga donation, jemväl ock K. M:ts sedermera i Malmö gifna speciale resolution till godo.» Den andra punkten, angående hofrådet Taubenfelts vicariat, som acad. likaledes pretenderade, hade H. M:t afslagit, »af vissa skäl föranlåten att lemna besagde vicariat åt Taubenfelts son uti hans lifstid, men efter hans död skulle det vara acad.

hemfallet.» 5:te punkten lydde så: »Kongl. M:t vill också acad. med sakfälls och friköps åtnjutande vid förundte privilegier och constitutioner hafva maintenerad.» 8:de punkten: »Kongl. M:t vill också låta afgå dess nådiga ordres att acad. bönder icke öfver kongl. förordningar med skjuts och gästning skola blifva besvärade.» 9:de punkten: »Så låter ock K. M:t uti nådig consideration hos sig komma f. d. räntemästaren Daniel Schwartz' befunna oskyldighet och håller fördenskull rättvist och billigt att han sådan sin oskyldighet till godo njuter och, det till följe, till Quæstoraten vid academien ändteligen och utan förhållande restituerad blifver.» Derjemte följde ett canzlersbref som ålade consist. att, med afseende på quæstors restitution, noga se derpå att han till academiens säkerhet presterade nöjaktig caution. Detta gaf patribus tillfälle att plåga mannen med många omständigheter, då han enligt ordres skulle skaffa löftesmän. Man igenkänner nogsamt den gamla vänskapen för Schwartz, alltsedan han tillåtit sig anmärka mot consistorii fördelning af de 500 daler, K. M:t gifvit till bibliotheket.

Den 26 Juli 1675 upplästes följande bref från canzleren:

»Utaf ven. consistorii bref den 12 huius har jag förstått, att man gerna ville veta, om någon af dess corpore skulle förskickas till förestående riksdag och kröning. Som det nu fuller är sant att academierna på riksdagarne hvarken något säte eller röst härtills brukat hafva (?), så lärer det ock utan tvifvel vara onödigt att man till den ändan förorsakar någon omkostnad och affärdar någon utskickader; men om likväl ven. cons. pröfvar academiens tarf eljest det någorlunda fordra, hölle jag då icke orådeligt att här någon funnes vid samma tid af dess

medel, som academiens particuliere nytta observerade, emedan jag sjelf till äfventyrs vid desse conjuncturer ej tillstädes vara kan. Eljest skickar jag härhos hvad bokföraren Adam Junghaus mig föredragit hafver, och man lär fuller derunder bäst kunna afse huruvida han icke af någon prejudicerad varder, ehuruväl monopolierne pläga vara skadelige, men om det rummet till boklåda som han begär (i stället för det rum i domkyrkan, som han hittills haft) framdeles att åtnjuta, har jag recommenderat honom till kongl. commissionen.» Cons. pröfvade enhälligt academiens tarf det fordra att skicka en deputerad till riksdagen; »dock hvad tid han der behöfves, står till vidare betänkande och tidernas förändring.» I afseende på medel till den deputerade beslöts »att man i bästa måtton skrifver till Hr landshöfdingen, det vi måste behålla herredagspengarne af våra bönder, och att kronofogdarne derom få befallning. 3:o Proponerade rector att ven. cons. ville nämna ett visst subjectum, som consist. pröfvar tjenligast och nyttigast vara. Prof. *Schwartz* förmenar att en ex fac. theol. förreser, hvilken en kan adjungerad varda af dem som eljest hafva förlof och i sinne att resa. *Sack* förmente att man eligerar en af dem, som eljest vore sinnade att förresa, medlen dermed att spara.» Några röstade på Elfvedalius, andra på Holm och Buscovius. *Vandalin* »mente att såsom Hr biskopen är till riksdagen förrest, man för bekostningens skull beder honom att han i consistorio regni vill agera partes facultatis theologicæ. *Hyltenius* sade sig sin mening vilja skriftligen ingifva och begärde uppskof. Frågan tyckes hafva förfallit, ty i protocollerna finnes sedan ingenting derom. Troligen har acad. ej haft någon deputerad vid den riksdagen.

Den 15 Sept. s. å. upplästes följande bref från canzleren:

»Jag står nu på resande fot uti den expedition, som H. K. M:t mig nådigst anbefallt hafver. Men bland andra marga affairer likväl intet förgätit i dag synnerligen att recommendera academiens conservation och angelägenheter till Hr riksrådet Gripenhjelm; hvaruppå, såsom jag gör mig helt och hållet försäkrad att han sig i all görlig måtto favorable och fordersam bevisandes varder, så ville nu ven. cons. härefteråt i min frånvaro uti academiens nödvändige värf och ärender både hålla sig till välbemälte Hr riksrådets högförnuftige inrådande och förmögliga (sic) assistence.» Deruppå resolverades att med nästa post aflåta ett tacksägelsebref till canzlern för »denna nådiga disposition». Item ett bref till H. E. Hr Gripenhjelm, uti hvilket acad. sig ödmjukligen uti hans patrocinium recommenderar och i synnerhet förfrågar, om acad. nu vid kröningen skulle söka confirmation på sina privilegier, constitutioner och donationer.

S. d. resolverades ock att ett bref skall afgå till consist. Upsaliense, uti hvilket man begär noga information om domkyrkan, huru nemligen i Upsala practiseras, om acad. hafver något med kyrkans administration att göra, item om lägerställen» &c.

Den 25 Sept. »upplästes fogden Lor. Hellmans inlaga, uti hvilken han berättar om böndernas släta vilkor, befarandes att de ej kunna betala professoribus deras lön med pengar, frågandes om proff. ville taga boskap i betalning? R:o. Proff. vilja mottaga boskap med detta vilkor att de sjelfva accordera med bönderna: dock måste Hellman tillse att de, som kunna betala med pengar, måtte dertill ändtligen hållas.»

Den 27 Sept. »refererade rect. magn. sig hafva varit förorsakad att convocera consist. för det som

nyligen är passeradt mellan proff. Schwartz och Pufendorf, hvilket allom väl bekant är, uti hvilket de förra controversier synes vilja uppväckas, hvilket K. M:t hafver allernådigst behagat strängeligen förbjuda att man deri mera röra skall. Begärte alltså att D:ni consistoriales ville säga sina meningar, hvad oss härutinnan till görandes är, att vi icke något försumme, som oss borde göra, och att vi använde vår största flit att denna oreda icke vidare nu må komma.

Prof. *Holm* förmenar att magn. rector nogsamt consistorio här uppå lägger och förbjuder att de hvarken skriftligen eller ock muntligen uti prælectionibus hvarannan personaliter omröra, till dess vidare ordres ifrån hofvet komma, och hvar de deremot göra, vill cons. med denna åtvarning offentligen betyga, att det hafver gjort sitt embete dem att förmana och de alltså taga på sitt eget försvar (ansvar) hvad consequentier deraf följa. Emellertid vore ock christeligt att utaf hvar facultet en utvaldes, som tillsamman deruppå arbetade, huruledes de kunna blifva vänner och alltså denna stridigheten upphäfvas.

Hyltenius: Såsom han gerna hade önskat denna vidlyftigheten förr hade varit förekommen och sin oskuld deruti vill i ljuset gifva, om derpå i sin tid och rum fordradt blifver, så håller han i det öfriga rådsamt att man efter prof. Holms betänkande deri procederar, läggandes dock dertill att begge parterna förbjudas icke allenast i prælectionibus, utan ock disputationibus, concionibus, collegiis, privatim eller publice, skriftligen eller muntligen, antingen personaliter eller i något desse controversier angående, hvarannan anröra och att alla exemplar, så vidt möjligt är, in archivum academiæ inhemtas, önskandes af hjertat lycka till den förlikning, som allaredo omtalt är, på det academien en så stor olägenhet och be-

klaglig consequence, som häraf allaredo fluten är och vidare synes vilja flyta, måtte dermed en gång någorlunda kunna dämpas».

Med Hyltenius förenade sig de öfrige, *Nordeman* likväl med det tillägg att saken borde »insinueras hos H. E. Hr Gripenhjelm», och *Spole*, att boktryckaren skulle strängeligen förbjudas att icke emottaga något, som ej vore censureradt af vederbörande, »och det vid högsta straff.»

Den 23 Oct. »proponerade magn. rect. och förfrågade, emedan man förnimmer att H. M:t snart kommer till denna orten, hvad anstalt man göra skulle att emottaga H. M:t här vid academien? om icke några orationer då skulle här hållas? R:o. Såsom man tviflar på att H. M:t lärer behaga att höra mycket och länge talas, alltså bereder man sig endast på en oration att beneventera H. M:t med, när vi möta H. M:t utanför staden, hvilket rect. magn. bereder sig uppå».

Den 22 Nov., då rectorsval skulle hållas, hade prof. Weiserus gjort en inlaga, deri han ordentligen begärde att nu komma i åtanka, efter han förra gången blifvit excluderad. Patres drogo sig äfven nu för denna illa noterade collega, och *Pufendorf* sade rent ut att det vore »mot academiens heder att kalla ett sådant subjectum». Weiserus företedde då ett recommendationsbref af curatorn, landshöfding Duréel, med anledning hvaraf man resolverade att »devolvera» frågan till canzlerens afgörande. Derpå vankades följande svar: »Jag har fått ven. consistorii bref af den 23 passato med extract af de vota, som äro fallne både vid sista och denna election af en ny rectore, och jag ser deraf huruvida en del af consistorii membris, på Hr landshöfding Duréels recommendation, dock likväl att deras förrige

votorum raisoner faste bestå, intet vilja vara prof. Weiserum emot, som det ambierar och sednast för sina visse skäl blef förbigången, och huruvida somlige igen tycka att man icke bör gå ifrån det slut, som collegialiter sednast blef både författadt och approberadt, och fördenskull deröfver min ändteliga mening inhemta velat. Så på det nu icke någon confusion och irring i detta mål vid sådan beskaffenhet må yppas och förorsakas, så skattar och håller jag det för rådeligt, att man härutinnan så väl som i all annan måtto egentligen följer den ordning och det reglemente, som constitutionerna uttryckligen förmå och föreskrifva.»

Den 10 Dec., när detta svar ankommit, »förfrågade rector magn. om denna resolution tilldelade prof. Weisero rectorat eller icke? Hvaruppå Weiserus begärde, förrän han tog afträde, 1 att prof. Baggerus såsom competitor också skulle afträda, 2 att få copie af det bref som sist bortgick de electione novi rectoris». *Bagger* och *Schwartz* sade sig ej förstå H. H. E:s verkliga mening med denna skrifvelse. *Holm* »suspenderade sitt judicium, efter H. H. E. sjelf ej behagat uttryckligen determinera den person, som rectoraten nu skall devolveras uppå.» *Pufendorf* fann skrifvelsen tydligen utesluta Weiserum, och blef derföre vid sitt förra votum. Med honom förenade sig pluraliteten, och blef således prof. Baggerus, »ehuruväl af åren något gammal och till helsans krafter skröplig, till magnificus utsedd och erkohren.»

Sedermera gaf rector tillkänna att han önskade mutatio rectoris skulle ske »näste lögerdag, der prof. Baggerus då vore redo den hederspost att emottaga. Slutligen betackade magn. rector samtlige consistorialibus för det trogna bistånd de honom hafva ertedt

uti sitt rectorat, begärandes allt måtte väl uttydas. Soli Deo gloria!»

Följande året, det sorgliga 1676, blef prof. Papke nödsakad att lemna Lund och taga sin tillflykt till Malmö, der han på sjelfva citadellet skall hafva hållit föreläsningar »i en stor sal» för några philos. & theol. studiosi, som ej kunde öfvergifva den älskade läraren. I det längsta hade han dock hållit ut på sin plats i Lund, der han ännu den 24 Maj 1676 försvarat sin sista philosophiska disputation »de sede animæ humanæ», för hvilken han presiderat och som är af honom sjelf författad. Den ådagalägger samma lärdom och originalitet, som Papkes öfriga arbeten, och ingenting förråder att den tillkommit under så oroliga förhållanden, som i den tiden annars störde all academisk verksamhet i Lund. Det är en lugn och grundlig kritik af Platos, Senecas, Plotini, Aristotelis, Augustini, Origenis, Alberti Magni, Kesleri, Cartesii och Scaligers theorier om menniskosjälens förhållande till kroppen. Sin egen åsigt i frågan uttalar han thetiskt i följande ord: »Anima, quamdiu est in corpore, non certæ cuidam parti est affixa, sed totum corpus peragrata, singulis partibus unita easdemque non efficienter modo sed et præsenter animans & informans, adeoque *tota est in toto*, tota in qualibet corporis parte. Anima enim est totum quoddam essentiale, integrale & potestativum, quod omnes suas potentias omnesque suas facultates complectendo, omnia sua quasi secum portat.» Denna åsigt har Papke med åtskilliga inductionsbevis sökt demonstrera, och det på ett klart och tankedigert språk, mycket olika den tidens tunga philosophiska latin.

Prof. Papkes sednare lefnadsöden höra ej till denna afdelning af Lunds academies historia. Det

må endast nämnas att han qvarstadnade i Malmö tills freden med Danmark var sluten, och att han 1681 erhöll konungens fullmakt att vara primarius theol. professor vid Carolinska universitetet och derjemte pastor germanicus vid domkyrkan, der han skall hafva träget predikat, helst innan det förfallna läroverket åter blef upprättadt, hvarefter hans många göromål vid academien, mera än han önskade det, drogo honom från församlingens tjenst, hvilken, ehuru sent han deri inträdde, skall hafva intresserat honom vida utöfver hvad man kunnat vänta af en så gammal vetenskapsman. Som primarius theol. professor fortsatte han sitt disputerande flitigt. Bland de 12 afhandlingar man har utaf honom från denna period, hafva 2:ne haft den särskilta bestämmelsen att ventileras af sacri ministerii candidater, som i biskopens och theologiska facultetens närvaro skulle ömsom opponera och respondera under Papkes præsidium. Lottkastning på stället afgjorde, hvilka partes hvar och en af de unge männen skulle öfvertaga, och berättas det att vid båda tillfällena ett stort antal täflande anmält sig att deltaga i dessa öfningar, som förehades för öppna dörrar »in auditorio Carolino novo», men sedan förflyttades till klosterkyrkan, der prestämnena en längre tid haft sina praktiska exercitier, och der de funno sig »mindre perturberade af andre auditoribus». Sista gången, han uppträdde i kathedren som professor, var den 24 Nov. 1688, då han presiderade för en afhandling »de peccato originali». Få dagar derefter, eller den 13 Dec. s. å. blef han, på alldeles enhällig kallelse af Lunds stifts presterskap, af konungen utnämd till biskop och procanzler, hvilket embete han med allmänt erkänd skicklighet och rättvisa i något mer än 5 år förvaltade. Under tiden presiderade han för tvenne prestmötes-

disputationer, hvilka nogsamt bevisa att han ej lagt den theologiska vetenskapen å sido. Vid 1693 års jubelfest blef han theol. doctor i Upsala, öfvervar samma år på konungens befallning drottning Ulrika Eleonoras jordfästning i Stockholm, hvarifrån återkommen, han under en visitationsresa i de öfre trakterna af sitt stift dog hos prosten och kyrkoherden O. Aulin i Åhus den 9 Maj 1694.

Han var gift sedan 1675 med *Cecilia Torslow*, dotter af förste stadscomministern i Lund och kyrkoherden i St. Råby och Bjellerup Johan Torslow, och hade med henne följande barn: 1 *Johanna Maria*, född 1676, gift med directeur Dankwardt 1691, död 1721; 2 *Johan Herman*, född 1680, död som student 1698; 3 *Carl*, född 1681, död som biskop och procanzler i Lund 1740; 4 och 5, *Knut* och *Elsa*, döde i barndomen.

Sedan läsaren nu gjort närmare bekantskap med Lunds academies första rectorer, och derunder följt läroverkets historia till den tidpunkt, der vi för denna gång föresatt oss att stadna, återstår att i korthet skildra de öfrige af Lunds förste proff., hvilka höra till denna period, men ej hunnit blifva academiens rectorer. Dessa voro följande: 1 Wichmand, 2 Cassius, 3 Weiserus, 4 Wandalinus, 5 Wolff och 6 Foss. Af protocollerna känne vi dem något, med undantag af den förstnämde, hvars academiska bana var så kort, att han i dess häfder ej kunnat göra sitt namn märkvärdigt. »D:r *Wichmands rock* eller professorskjortel» har nästan blifvit märkvärdigare än mannen sjelf, om hvilken ingenting mera är bekant, än att han var född i Odensee, der hans fader, Barthold Wichmand, var magistratsperson, den 30 Maj 1610,

blef student i Köpenhamn 1634 och vistades derefter vid flere utrikes universiteter, såsom Paris, Amsterdam och Leyden, på hvilken sistnämde ort han efter en utgifven disputation *de morbo regio* (?) blef promoverad till medic. doctor år 1642. Sedan han derefter någon tid practiserat först som amiralitetsläkare i Amsterdam och sedan som stadsphysicus i Köpenhamn, kom han till Skåne, blef capitularis i Lund och hade i denna egenskap 21 »canikebönder» under sig. Han skall äfven hafva varit med på en Dansk expedition till Spanien, och derefter blifvit »archiater classis Danicæ». I slutet af 1667 erhöll han fullmagt att vara medic. theoret. professor vid Carolinska academien, hvars invigning han öfvervar, men kort derefter lemnade detta jordiska. Han dog den 2 Mars 1668 hos »Hr Knud Thott (efter en annan uppgift hos Hr Sten Brahe) på Næs,» en sätesgård i Skåne, der han var på sjukbesök.

Om *Christian Cassius* äro ock notiserna få. Hvarken hans födelseår eller föräldrar äro bekante. I Holstein skall han först hafva sett dagsljuset, och varit s. k. commissions-secreterare, tills han mot slutet af år 1668 utnämdes till eloquentiæ & poeseos professor i Lund, der han endast gjort sig bekant genom en oratio gratulatoria in adventum illustt. dominorum Johannis Gyllenstjerna et Claudii Rålamb, Regni suecici senatorum, rerum per Scaniam constituendarum gratia», tryckt 1670 och genom ett programm, hvarmedelst han såsom philos. facultetens decanus inbjuder till afhörande af ett tal, som studeranden af Vestgötha nation, Johan Vindrufva, skulle hålla till academiskt firande af julhögtiden. Programmet är alldeles färglöst och trivialt, fast icke utan en viss rhetorisk ledighet och väldigt hopande af synonyma och antitheser. I consist. har han varit

utan sjelfständighet och alltid förenat sig om någon annans utlåtande. »*Idem dicit Cassius*»: heter det gerna, när turen kommit till honom. Har han någon gång tagit till orda, har det nästan alltid skett på latin. Ett undantag är det, när han i prot. för den 24 Sept. 1669 »begärade lof att läsa hemma i sitt hus, medan orenaste hösten påstår, både för den långa väg han hafver i mörkret att gå om aftnarne, såsom ock att han icke är så frisk, att han länge kan stå i kölden (månne kathedrarne i den tiden icke voro med stolar försedde?) R:o. Prof. Cassius kan njuta det till en tid, dock måste det ingalunda traheras af andra in exemplum.» Såsom prof af Cassii skrifsätt och uppfattning af den konst, hvari han var professor, tjena här nedan införde lyckönskningsversar*) till Magn. *Tengnér*, som resp. år 1670 pro gradu under prof. Elfvedalius »de usu philos. in theologia».

---

*) Reverendo ac Clarissimo
Viro
Dn. Magno Tengnér,
antehac celsissimo Regni Sueciæ cancellario, a concionibus & confess. Sacris, nunc vero pastori i Varnhem.

Fallor an immensos studii miserata labores,
  Gaudia pro curis sancta Minerva dabit?
Fallor, an aonios auges, Tengnere, triumphos,
  Docta quod ingenio panditur aula tuo?
Scilicet hunc stabilem servat Dea nostra tenorem,
  Nescit cultores deseruisse suos.
Ergo leves elegi Tengnerum plaudite nostrum
  Holmia quem primum junxit amore mihi.
Numine nos, fateor, gavisi semper eodem;
  Pendeat ex isto spes utriusque precor.
Illius ante aras tutelaresque penates
  Victima Cassiadæ carmina sæpe fuit.

År 1670 hade han den oturen att blifva af den kongl. commissionen »reducerad», mindre för något tjenstefel än emedan det ansågs »öfverflödigt att hafva 2:ne professores in eloquentia», — Nils *Wolff*, informator åt canzlerens son grefve Carl, var nemligen extraordinarius i samma sak — och »poesien näppeligen behöfde af någon professore särskilt vara drifven och representerad.» I stället hugnades Cassius med general-auditörs-fullmagt och en god lön vid »commissariatet». Längre fram gick han i Dansk tjenst och antogs 1684 till informator åt d. v. kronprinsen, sedermera kon. Fredrik IV, och blef omsider canzli- och justitieråd samt landsdomare i N. Jutland. Dog på sin gård Tomerup i Ribers stift år 1699.

Casparus Weiserus.

Om denne äfventyrares härkomst och födelseår vet man ingenting, ej heller hvar han fått sin första bildning. I Köpenhamn har han disputerat först år

---

Nunc cedunt grandes, Heroica prælia, versus
  Dum procul a solito cogor abesse Jove.
Erigit ast animum vates, innoxia lauris
  Pectore quæ casto vescitur usque sacris.
Mox hilarem suprema dabunt mihi fata recursum
  Et repetam modulos qui tacuere meos.
Interea Tegnere, tuus quos fervor honores,
  Quos animi probitas commeruere, cape.
Cottidie crescant divinæ Palladis artes,
  Sæpius ut pariles det Carolina viros.
Ipsa sibi sic verus erit post funera Phoenix,
  Lumina sic mundo non peritura dabit.

Testandi affectus erga
scripsit
Christianus Cassius.
Eloqu. ac Poes. prof. ordin.

1648 »de mundo» (ett temligen vidtomfattande ämne), och dessutom 2:ne gånger, innan han 1653 speciminerade för philosophiska graden under prof. Bartholinus »de philologiæ studio theologis, juris consultis, medicis, philosophis & oratoribus utili & necessario.» Två år derefter blef han rector scholæ i Christianstad, hvarifrån han år 1660 transporterades till enahanda befattning i Lund, der han äfven erhöll »ett canonicat om 21 bönder». Med vilkor att han skulle bibehålla beggedera, och för att så mycket förr tillegna academien dessa capitelgods, utnämde regeringen honom i början af år 1669 till physices prof. vid Carol. academien, en tjenst, hvartill han efter allt utseende varit ganska obeqväm. Huru han uppfattat sin vetenskap, kan man sluta af följande till canzleren insända utdrag af hans disputations-collegier, hållna i November och December månader år 1670:

Disputatio XIX, habita in collegio prof. Weiseri 19 Nov. 1670.

Qu:o. 1. An tres sint hominis partes essentiales, quarum prima corpus, secunda anima, tertia spiritus sit? Negatur.

2. An in homine præter animum rationalem etiam detur anima sensitiva nec non vegetativa? Negatur.

3. Anne omnes animæ rationales ejusdem sint perfectionis? Affirmatur.

4. Anne anima rationalis sit spiritus? Affirmatur.

5. Anne anima rationalis sit tota in toto corpore & tota in qualibet corporis parte? Affirmatur.

6. Anne facultates ab anima differant realiter? Affirmatur.

7. Anne facultates animæ humanæ differant a se invicem? Affirmatur.

Disputatio XX, habita 26 Nov.

1. Anne ossa vivant & nutriantur? Affirmatur.
2. Anne quædam ossa sentiant? Affirmatur.
3. An plures costas foeminæ habeant quam viri, vel viri quam foeminæ? Negatur.
4. Anne os Hyoïdes sit os peculiare? Affirmatur.
5. Anne prima coctio fiat in ventriculo & intestinis; secunda in hepate & venis, tertia in singulis membris & extremitatibus? Affirmatur.
6. Anne nervorum origo sit in cerebro? Affirmatur.
7. Anne sanguinis circulatio recte statui possit? Affirmatur.
8. Anne sinus seu cavitates in cerebro sint quatuor, qui & ventriculi dicuntur? Affirmatur.

Disputatio XXI, habenda 3 Dec.

1. An mundus definiri possit, definitione stricte sumta? Negatur.
2. An ex hac mundi descriptione, qua describitur compages ordinata, ex omnibus corporibus naturalibus coagmentata, a Deo & propter Deum atque hominum utilitatem facta; possint omnes mundi causæ, tam materialis & formalis, quam efficiens & finalis dici? Affirmatur.
3. An mundus habeat spiritum quendam communem aut animam? Negatur.
4. An mundus senescat viresque naturæ languescant? Negatur.
5. Anne mundus sit magnitudine finitus? Affirm.
6. An mundus sit æternus? Negatur.
7. Anne probabilius sit, mundum tempore verno conditum esse quam æstivo? Affirmatur.
8. Anne mundus sit perfectus? Affirmatur.

Som physices prof. har han presiderat för en disput. »de causis corporis naturalis per accidens», som alltigenom är af samma kaliber som collegierna.

Det var derföre ingen förlust för läroverket, när Weiserus »reducerades» af den kongl. commissionen år 1670. Deröfver besvärar han sig dock sjelf högeligen i ett bref till canzleren af den 31 Juli s. å., hvari det heter: »Eftersåsom jag hörer att professio physices, hvilken jag en lång tid hafver förvaltat, skall reduceras, beder jag underdånigst, att jag med en annan profession kunde blifva conserverad, dersom någon blifver vacant, eftersåsom jag 1:o i acad. Carolinæ inauguratione, så vidt mig möjligt vara kunde, morgon och afton, både med musikens direction så ock med åtskilliga carminibus gratulatoriis hafver tjent academien, icke utan stor omkostning; 2:o hållit ett poeticum collegium gratis strax derefter, intill dess jag fick min vocation till professionem physicès ordinarium, hvilket collegium öfver 20 studiosi frequenterade; 3:o från samma tid intill nu hafver både publice således förestått min beställning, att jag icke hafver försummat en timma, som ganska consist. kan veta att attestera, och emellertid absolverat totam physicam, så ock privatim detsamma proponerat i åtskilliga disputationibus, att usus desto bättre kunde demonstreras och det med sådan methodo, att jag i hvarje disputation hafver proponerat 4 nudas quæstiones. Derefter, när disputationen är hållen, tillhålles en hvar respondens, hvilken jag tager alternatim af Suecis och Scanis (desse betraktades alltjemt såsom 2:ne olika folkslag), sjelf att conscribera samma disputation eller amplificera proponerade quæstiones, eftersom han hafver hört af mig i sjelfva disputationen att solvera proposita argumenta. Och skickar jag E. H. E. 2 exemplaria deraf till ett vittnesbörd derom, hvilka jag dock skall locupletera, om Gud vill att de omsider komma i trycken, såsom jag hafver i sinne; om annars det således behagar E.

H. E. när den ganska physica blifver utdisputerad, hvilket jag förmener skola ske strax efter nästkommande Michaelis. 12 disputationer äro allaredan hållne. Det alltsammans hafver jag ock ännu gjort gratis och dessutom uppvaktat min beställning i skolan, så att ingen billigen kan klaga på mig, ty jag hafver varit i skolans tjenst öfver 20 års tid, hvarföre det kommer mig desto lättare före och kan den ännu ett år eller två lätteligen administrera tillika med professionen. Detta skrifver jag icke att jag vill jactera mig af min flit, men att E. H. E., som alltid hafver haft behag uti ungdomens goda information, må deraf blifva bevekt icke allenast att conservera mig, utan ock att lägga till min beställning sådant ett salarium med hvilket jag kan subsistera, eftersom jag hafver dubbelt omak och hafver satt mig i stor vidlyftighet för academiens skull, både emedan jag hafver logerat och hållit till bords månge ändock af proff., och icke ännu är derföre blifven betalt, ty de hafva icke haft mycket sjelfve att betala med, hvarföre jag haft patience med dem, och icke destomindre hafver måst låna några hundra daler, hvilka jag ännu förräntar, på det jag må hålla min disk uppe, så ock emedan jag hafver låtit uppbygga logementer till studiosos, så att omkring 24 personer kunna logera i mitt hus. Dessutom är det en ringa ting jag hafver för skoletjensten, hur högt än många uppskatta den. All min inkomst både af min socken och mina bönder, och de 12 pund korn jag hafver pro mensa, kan icke upplöpa till 200 tunnor korn. Nu vet E. H. E. hvad det kan förslå för en man som skall svara till sitt hederliga namn och rykte, synnerligen när kornet gäller litet. Extraordinarie inkomst hafver jag icke årligen öfver 30 daler s:mt, ty jag får intet af discantspengarne för

brudvigslar, men detta accidens är tillagdt cantori här i skolen. Om jultiden kan jag få 6 daler på mitt chor. Lik äro här icke många, hvilket jag dock gläder mig af, eftersom ingen kan hafva godt af de döde; så att der är ingen rector scholæ i ganska Skåne eller annars, som hafver så ringa extraordinarie som jag. Ty de alla participera den halfva del af discantspengarne, utan rector scholæ här på stället, förty rect. scholæ hafver här i förriga tider varit membrum capituli och derutöfver haft det som kunde svara till samma extraordin. lön, hvilket mig så väl som några af mina företrädare är denegeradt. Sed quo jure nescio. Jag vill härmed sluta och hafva E. H. E. med E. H. E:s grefvinna och höggrefliga barn uti den allrahögstes beskärm till själ och lif troligen befalld» &c.

Af den 28 Nov. 1670 har man ett bref af Weiserus till canzleren, deri han begär att blifva promoverad till log. & metaph. professor efter C. Hahn. Han inleder sin begäran sålunda: »Ut honestum est ambire sacerdotium, ita honestum quoque est ambire professionem, nam de similibus idem est judicium. Jag skall med Jesu hjelp så förhålla mig i samma profession som jag hitintill har comporterat mig i den jag nu förvaltar. Efter löfte hafver jag nu den ganska physicam disputando absolverat, hvilket jag omrörer icke att dermed jactera min flit i att exercera ungdomen, utan att E. H. E. deraf må så mycket mera instigeras till deras, som exerceras, och min egen befordran.» Talar så om sin klena lön vid skolan, hvilken »somliga dock göra till triplo eller quadruplo majus», samt om sin lilla kyrkosocken, »hvaruti icke äro 30 decimantes och ändå de fleste ½ och ¼ gårdar, af hvilka capellanen hafver mera än jag» o. s. v. Det var Fjälie prebendepastorat.

I början af år 1671 blef Weiserus utnämd till poëseos professor efter Cassius, general-auditören. Öfvergången från physik till poesi är så mycket egnare, som Weiserus enligt D:r Foss hade »hvarken ingenium eller judicium och var nihil minus quam poëta.» Emellertid har han, förmodligen för att visa sin poetiska förmåga, skrifvit ett par större latinska qväden: »Laurea Apollinis & Musarum Londinensium» samt »Musarum tripudium in Caroli XI coronationem», fulla af smicker och konstiga ljudfall, ordlekar och alliterationer, men utan poetisk talent. Så är det ock beskaffadt med den mängd »carmina gratulatoria», man efter honom har i behåll, såsom vidfogade den tidens disputationer. Ett sådant carmen må här reproduceras, nemligen det han dedicerat till Johannes Baggerus Jun., längre fram biskop på Seland, då denne disputerade pro gradu philosophico, de Ostracismo:

Clarissimo & pereximio Juveni-Viro
Dno Johanni Baggero Jun.

Raræ virtutis, ingenii et eruditionis laude conspicuo,
Discipulo olim suo dilectissimo, affini honoratissimo,
Supremam in philosophia lauream merito ambienti.

Virtutis sidus splendescit, surgite quæso
Quos Amaryllis habet:
Linquite delicias teneræque cupidinis arva
Spernite, Phoebus adest
Eous, vetulas extendens lumine rimas,
Surgite, surgite Io!
Surgite, Pieridum chorus intrat limina vestra,
Conglomerate pedes,
Dulce canens statim repetensque sonabilis Echo
Dulcia vota, salit.
Londenses Musæ, multum salvete, movete
Pectora grata, rata:

Nos huc Pierides Musæ properavimus, imus
Promeritæ, o meritæ,
Ad vestrosque lares, doctumque cacumen, acumen
Ingenii, Genii
Venimus, & quoniam jam nobis otia, Dia
Cognita sunt, ita sunt
Vestra hæc, quæ Caroli Regis fundamina amœna
Magnanimis animis
Constituere, pio gratamur pectore et, ore et,
Non pavidis, avidis
Laudum: Baggero dignas quoque promere vere,
Suppeditare, dare
Pergimus. ille etenim sceptri documenta cruenta
Persequitur, sequitur,
Rite exponendo, quo Regni gloria Dia
Comprimitur, premitur,
Argivum adque bovem relegando verba superba,
Ne noceant, o eant!
Ergo thymum spirat generosæ mentis olentis
Ut generosa rosa!

Hoc benevoli animi & gratulationis
monumentum extare voluit
M. Casparus Weiserus.

Hvad synes den benägne läsaren om representanten af academiens officiela poesi? Skulle man icke snarare vilja anse detta carmen såsom ett tirocinium af någon ung student än såsom en fullmogen frukt af sjelfva professorns studier i »den glada vetenskapen»?

Genom sin politik har Weiserus vunnit en ännu olyckligare märkvärdighet. Då Danska konungen Christian V förde sina till en början segrande vapen mot Sverige och nalkades Lund, blef han i Aug. år 1676 af Weiserus emottagen med ett både på Latin och Danska författadt hyllningsqväde. Författaren

önskar deri inkräktaren lycka till hans eröfring, kallar honom spes jacentis terræ och har bland andra följande uttryck:

Perge Triumphator reliquas submittere terras!
Sic redit ad Dominum, quod fuit ante, suum,

hvilken sednare stroph, oaktadt på Danska öfversatt med: »Saa kommer Eiermanden igen till sit», i synnerhet väckte förargelse, emedan man tog suum för genitivus pluralis, och ansåg förf. dymedelst »hafva förliknat de Svenske vid en svinahjord». För detta högförräderi instämdes han för den kongl. general-commissionen i Malmö, som dömde honom till döden, men hvilket straff på hans hustrus förbön af kon. Carl XI förvandlades till landsflykt, sedan förf. genom en offentlig förklaring återkallat och betygat sin ånger öfver den brottsliga skriften, som af bödeln blef bränd på torget i Malmö i medlet af December 1677. Ofvannämde afbön finnes i den samling af »Handlingar, hörande till kongl. Carolinska academiens historia», som D:r Wieselgren förärat Lunds bibliothek, och må här in extenso intagas:

»Jag undertecknad Casp. Weiserus, f. d. prof. poeseos vid acad. i Lund, rector scholæ dersammastädes samt pastor i Fjälie, bekänner härmed offentligen för hela verlden, allom i gemen och en hvar i synnerhet, så närvarande som frånvarande, så födde som ofödde, att jag mer af lättfärdig ostadighet rörd än af någon skälig orsak dertill drifven, hafver uti förlidne år 1676 den 16 Aug. helt obetänksamt några carmina på latin och danska tungomålen af mig sjelf sammanskrifne af trycket låtit utgå, och dermed icke allenast visat den särdeles förnöjelse och glädje, som jag öfver Sveriges rikes och dess undersåters betryck och undergång samma tid hade fattat, utan ock den ringa vördnad och helt förkolnade

kärlek jag mot min allernådigste konung och herre draga månde, alldeles upptäckt och tillkännagifvit, i det jag med samma förargelige skrift 1 gratulerar och lyckönskar konungen i Danmark och dess vapen, som han dock mot ingen annan hade fört än mot min allernådigste konung och rätte herre, Sveriges krona och dess underliggande provinser; 2 måste jag bekänna mig uti samma skrift tillägga och beskylla K. M:t likasåsom landet under dess regemente hade således varit under ok och i betryck opprimeradt, att undersåterna fördenskull haft orsak att sucka och sätta sitt hopp till konungen af Danmark, såsom deras förmente frälsare, och öfver dess vapens lyckliga fortgång sig hjertligen fröjda och sjunga glädjesånger; 3 kan jag ock intet beneka att jag samma min gratulationsskrift slutar med den önskan och andrifvande förmaning till konungen af Danmark, att han ville fortsätta och bemägtiga sig resten af landsens fästningar, på det han således såsom rätte egaren måtte komma till sitt igen, indigiterandes dermed, likasåsom K. M:t af Sverige, min allernåd. konung, dessa länder intet justo titulo possederade och besutte, hvarigenom med mycket mera som bemälte min förargeliga skrift medförer, såsom jag mera än nogsamt mig här blottat och icke allenast tillkännagifvit den förkolnade kärlek och onda hjertelag, jag emot H. K. M:t, Sveriges krona och den Svenska nation dragit hafver, utan ock min trohetsed, som jag min allernåd. konung och herre här svurit, alldeles ställt uti förgätenhet och utur ögonen, visandes således mig vara en trolös man och grof menedare; alltså kan jag ock intet utan offentligen härmed bekänna mig för sådant ofvanberörde brott och helt skandalösa förseelse väl hafva förtjent att undergå det straff, som den höga commissorialrätten här i Malmö mig rättvisligen ådömt

och känt skyldig att lida och undergå, nemligen ofvanberörde min skrift som ett förargeligt pasqvill af bödeln blifva uppbränd och jag sjelf halshuggen, men alldenstund det hafver behagat H. K. M:t af synnerlig clemence och nåd, i anseende till min hustrus trägna anhållan och förbön, utan min förtjenst samma straff efter föregående offentlig revocation af oftaberörde min skrift med evigt förvisande af Sveriges rike och de derunder liggande provincier att förlindra och således mitt lif mig nådgunstigst att skänka; ty har jag härom så mycket mer orsak, sådan K. M:ts mot mig ertedda höga nåd med all underdånig devotion, vördnad och tacksamhet att erkänna och ihogkomma, som jag ock härmed samma min otidiga skrift såsom ett skandalöst och helt förargeligt pasqvill revocerar, annulerar och offentligen återkallar, som ock alla och enhvar af Sveriges rikes innebyggare och trogne undersåtare, hvilka jag dermed på det högsta læderat och förtörnat hafver, respective och allerödmjukligast vill hafva ombedit att de detta mitt stora förseende och brott för Christi skull mig vilja förlåta och tillgifva, förobligerandes jag mig i kraft af detta att aldrig efter denna dag med skrifter, ord eller gerningar något företaga eller företaga låta, stämpla eller stämpla låta, som H. K. M:t, Sveriges krona eller någon dess undersåte, af hvad namn eller vilkor de då helst vara kunna, kan lända till skada, prejudice, förklenelse eller eftertal i någon måtto, utan ock i fall jag med slikt blifver träffad och angripen, då att vara underkastad det högsta straff som öfver mig upptänkas kan och af hela verlden för den argaste skälm och lättfärdigaste menedare blifva hållen och ansedd, som till mera visso jag detta med min högsta salighetsed och egen hands

underskrifvande bekräftar och stadfästar.» Malmö den 8 Dec. 1677.

Casparus Weiserus.

Efter allt detta begaf han sig till Danmark och fick der fullmagt att vara theol. lector i Christiania, der han i denna egenskap dog 1686. Curator D:r Foss yttrar om hans charakter följande: »Eljest är han flitig och laboriosus nog, men kan ingen frukt skaffa hvarken vid skolan eller academien, der stundom sådane actioner förefalla, som äro acad. och honom sjelf till stor despect. Önskligt vore derföre att K. M:t ville förunna honom Ferlöf och Ströö och i hans ställe betro skolan conrectori Joh. Baggero Jun., som är en flitig och qvick ung man, och lärer med år och tid blifva en god och nyttig academicus. Men ännu hafver han blott confusam scientiam» o. s. v. Weiserus skall hafva varit gift med en dotter till prof. Rhumand i Köpenhamn.

Ifvarus Wandalinus.

Om denne man vet historien ej mycket att förtälja. Han föddes år 1625. Fadren var Jens Ifversen Wandalin, kyrkoherde i Magstrup och Jægerup vid Haderslev. År 1652 skall han blifvit conrector vid Odense skola, 1653 phil. magister i Köpenhamn och 1655 eller 56 eloqu. lector och prof. vid Lunds gymnasium. Såsom innehafvare af ett stort canonicat (27 honom underlagde bönder uppräknas i en gammal handling från 1668, förvarad å Lunds acad. räntekammare) blef han fästad vid Carol. acad. först den 14 Mars 1668 såsom extraordin. histor. prof. och sedan den 19 Jan. 1669 såsom ordinarius i samma vetenskap. Blott en acad.

disputation har under hans præsidium utkommit, men den är författad icke af præses, utan af respondenten Casp. Pauli Heilius, som var rector scholæ i Halmstad. Icke heller finnes något annat arbete af honom, hvaraf man skulle kunna bedöma hans skicklighet som professor. Af den kongl. commissionen reducerades han år 1670—71, på samma gång som detta öde drabbade Cassius, Buscovius, Beckman och Weiserus, men blef genom kongl. nåd restituerad. D:r Foss skrifver om honom under den tid han var afsatt och lefde på sina capitelgods: »Mag. Ifvarus Wandalinus begär åter professionem historiarum, som han en gång varit kallad till, på det han icke skall lefva in obscuro, men göra sig så väl som andra meriterad, för sina många barns skull, till framtida befordran. Vill gerna qvittera sitt geistliga gods, som vid senaste estat blef academien anslaget, tillika med Uppåkra och Flackarps pastorat, som han ännu njuter, om honom blott lika med de andre 600 daler förunnas. Han är eljest ingen incapable man och kan i det fall sin plats maintenera såväl som en annan. Men han är mycket glorieux och piquant, efter han är kommen af förnämt folk, och förtryter det honom att han, som var öfver Knut Hahn in gymnasio och äldst på stället, blef vid academiens inauguration satt under alla proff. Eljest hafver han icke de dona att han in civili conversatione kan anstå hvar man. Icke destomindre är han en rättälskande man, som icke faverar någon orätt, när han placide & humaniter tracteras.»

De enda minnen oss återstå af prof. Wandalins penna äro s. k. carmina gratulatoria, af hvilka ett må anföras, nemligen det han skrifvit Johanni Baggero d. ä. till ära, då denne år 1669 under prof. Elfve-

dalius disput. pro gradu de modis imperium adeundi legitimis, så lydande:

Gryphica Baggerum Cadmæa luce beavit:
  Aonidum sacris imbuit Upsalia.
Quis non miretur? creat hunc Carolina magistrum.
  Formarunt ergo trina Lycæa virum,
Martia non placuit nostro, nec Delphica laurus,
  Regia sed placuit quam Carolina dabit.
Hanc Baggere! tibi et summos gratamur honores,
  Quos meruit virtus assiduusque labor.

Gratulandi causa
Ifvarus Wandalinus.
Histor. prof. ordin.

Ett enda bref af Wandalinus till canzleren är qvar i Stenbockska manuscriptsamlingen af denna lydelse: »Såsom jag, E. H. E:s underdånigste client, hafver E. H. E. på det underdånigste att tacka för min fortune och välfärd, alltså är det min skyldighet det med all underdånighet att erkänna; och såsom det refereras att med första skulle ankomma från Stockholm en ny acad. stat, då beder jag underdånigst att jag vid min profession och ringa geistlige gods nådigst måtte blifva conserverad, som vet mig icke i någon måtto det att hafva förbrutit, utan användt all möjlig flit till ungdomens undervisning och academiens honneur, som jag det för Gud och alla rättdömande menniskor aktar att försvara. Menar ock med tiden, om Gud vill, ett scriptum eller flere att elaborera och edera, om eljest mina ringa medel vilja tillsträcka, hvilka vid sista reduction här vid academien anno 1671 blefvo enerverade och nästan exhaurerade. Då till någon recompense och refusion derföre att få och bekomma, hände mig en stor nåd, om mig måtte tillåtas att uppbära de 200 daler s:mt, som i närvarande år vacerande blifva och tillförene

varit salarium åt mag. Hans Bagger, som nu är sockneherde i Köpenhamn. Dessutom såsom mig fattige man icke ringa skada är tillfogad vid jordrefningen på mitt geistlige gods, som derigenom är förringadt och dagligen genom många utgifter betungas, så att jag icke när kan nå det qvantum som är de andra proff. på stat anslaget, och icke med hustru och barn kan subsistera. Beder och supplicerar jag fördenskull ganska ödmjukligen att det i nåder måtte behaga E. H. E. att vara mig fattige man behjelplig att ett prebendehemman, som antingen nu är ledigt eller med tiden kan blifva ledigt, likasom andre proff. mig måtte assigneras. Hvilken stora nåd och indulgentze jag i högsta måtto vill berömma och tacksamligen erkänna, befallandes E. H. E. samt med den högborna familia» &c.

Om Wandalins sednare lefnadsöden är ingenting vidare bekant än att han efter 1676 uppehållit sig i sitt pastorat Uppåkra, der han aflidit år 1693. Han var gift 1683 med Anna Jystdotter Ludvish. Barnen äro obekanta.

Nicolaus Wolff.

Född den 12 Oct. 1641 i Sala, der fadren var borgmästare och hette liksom sonen. Vid 10 års ålder »deponerade han oxhorn, åsneöron och svintänder» vid Upsala academi, der han en längre tid och mycket flitigt begagnade proff. Loccenii, Schefferi och Figrelii föreläsningar. Den sistnämde upptog honom i sitt hus, gaf honom privat undervisning i åtskilliga stycken och skaffade honom condition såsom informator åt tvenne rika ädlingar, Nils och Salomon Gyllenadler, i hvilkas sällskap han efter erhållen

philos. magistergrad och väl vitsordadt specimen cathedræ anträdde en utrikes resa år 1662. Särdeles bevandrad i flere lefvande språk, profiterade han mycket af sin vistelse nära 3 år i Tyskland, Holland, Frankrike, Italien och England, vetande att öfverallt sätta sig i beröring både med lärdomsidkare, hofmän och diplomater. Efter återkomsten till fäderneslandet 1665 blef han af sin fordne lärare, prof. Figrelius, dåmera statssecreteraren Gripenhjelm, antagen till lärare åt dennes 2:ne äldste söner Nils och Johan, af hvilka den förre likväl mindre fick begagna Wolffs undervisning, emedan han måste dagligen uppvakta som »studerpage», d. ä. strykpojke åt den unge sjelfsvåldige konungen, som studerade, eller rättare icke studerade under Gripenhjelm. Emellertid blef mag. Wolff i dennes hus, som i den tiden var mycket frequenteradt, bekant med åtskilliga personer af la haute volée. Riksrådet Sten Bjelke blef så intagen af hans »urbanitet och sätt att comportera sig med fremmande», att han tog honom med sig som legationssecreterare på sin beskickning år 1666 till Danmark, Sachsen och flere af Tysklands hof. På denna resa invigd i politikens hemligheter, återkom han med fulländad verldsbildning och ådrog sig den uppmärksamheten af riksamiralen G. O. Stenbock, att denne anförtrodde honom ledningen af sin son, Carl Otto, i sällskap med hvilken han år 1668 kom till academien i Lund, der han s. å. den 3 Oct. blef extraordin. historiæ & eloquentiæ professor, och den 17 Febr. 1671 log. & metaphys. ordinarius, hvilka beställningar han förenade med »unga grefvens» information, så länge denne lefde, eller till i början af Juni år 1672, då Wolff tog afsked från acad. för att kunna egna tid och omtanka åt sina husliga

angelägenheter, som genom gifte med en rik enka tarfvade mycken tillsyn, helst en arfsfråga uppstått, hvaraf hela hans välfärd berodde, och som han »med all flit måste bevaka».

Af Wolffs verksamhet som professor i Lund återstå inga spår. I consistorii förhandlingar har han ej tagit någon verksam del och af honom är ingenting från trycket utgifvet. 3:ne bref till G. O. Stenbock äro det enda man af hans vistande här eger i behåll. De handla mest om »unga grefven» och hans framsteg. Uti det ena heter det: »Ed. Höggr. Exc. kan ej underlåta härmed underdånigst att notificera, att såsom E. H. E:s herr son, högvälborne grefve Carl Otto Stenbock, uti sina studier och exercitier dagligen med flit fortfar och märkligt tilltager samt ingen ringa alacritet, lust och ifver uti det som honom monstreradt och visadt varder, görligen se och förspörja låter och så väl af esprit som probité och bonne application à la morale goda och notable marques från sig gifver; det efter min underdånigste pligt och skyldighet jag ock intet försummar eller underlåter allt på bästa sätt att mesnagera samt jemte en egen och facile method in studiis betjena mig af dess goda inclinations och naturels i så måtto, att E. H. E. ingen tvifvel må draga det ju, näst Guds hjelp, högbemälte unga grefve framdeles lärer blifva sitt k. fädernesland till märklig nytta och styrka och E. H. E. samt hela det höggrefliga huset till glädje, heder och prydnad» o. s. v.

Sedan han blifvit utnämd till prof. extraord., skref han den 9 Nov. 1668: »Som Hr procancellarien D:r Bernhard nu vid sin lyckliga hemkomst mig hafver behagat berätta den höga gunst och nådiga ynnest E. H. E. mot mig, sin ringa tjenare,

hafver nådigst låtit påskina och märkligen förspörja, i det E. H. E. till eloqu. professionem extraordin. mig ovärdig höggunstigast recommenderat och förhulpit; ty betackar för sådan synnerlig och särdeles nåd E. H. E. jag allerödmjukligast och underdånigst beder E. H. E. täcktes sig nådigst förvissad göra det sådan min befattning icke skall blifva ofruktsam, besynnerligen alltid lända till högvälborne gref Carl O. Stenbocks studiers framsteg och förkofring, såsom den enkannerlig but och afsigt, jag härmed hafver haft och med största möjligaste flit utan återvändo hafvandes varder. Befallandes i underdånighet» o. s. v.

Sedan Wolff vunnit rättegången om sin hustrus arfvegods, lärer han hafva köpt Markie säteri i Vemmenhögs härad af Malmöhus län, der han likväl blott ett par år satt i ro och hushållade, ty när Danskarne föllo in i Skåne 1676 måste han lemna sin egendom i sticket och rädda sin person till Malmö, der General-gouverneuren och fältmarschalken Fab. v. Fersen tog hans insigter och rådighet i anspråk vid ordnandet af åtskilliga provinciela angelägenheter. Under sitt vistande på citadellet i Malmö uppgjorde han det förslag till Danska lagens och rättegångsväsendets förändring till conformitet med Svenska förhållanden, som sedermera, efter krigets slut, af Carl XI antogs och som ännu till en del lärer vara gällande inom de eröfrade provinserna. Efter en sådan 7-årig digression från den academiska banan, återvände han år 1679 till sitt philosophiska studium, i det han den 13 Sept. d. å. erhöll konungens fullmagt att vara moralium professor vid universitetet i Upsala, der han 10 år derefter blef utnämd till acad. bibliothecarie. På denna ort presiderade han för icke mindre än 30 disputationer af blandadt philosophiskt, juridiskt och politiskt innehåll. År 1689

upphöjdes han i adeligt stånd, men lät ej introducera sig på riddarhuset förrän 1693, under № 1184, och med det antagna namnet *Stjernberg*. Året derpå, den 6 Nov., dog han i Upsala, men hans lik nedfördes till hans egendom i Skåne, der han ligger begrafven i Anderslöfs kyrka. På den der uppförda grafvården finnes följande inscription: »Kongl. M:ts, vår allernådigste Konungs trotjenare och välförordnad prof. och bibliothecarius i Upsala, Edle och välborne Hr Wolff Stjernberg, född i Sala stad den 12 Oct. 1641, och i Herranom afsomnad den 6 Nov. 1694 i Upsala.»

Han var gift med enkan efter provincial-medicus i Skåne, D:r H. G. Haster, och hade i detta äktenskap inga barn, men adopterade under sitt adeliga namn sin hustrus dotter af förra giftet, som kort derpå ingick äktenskap med en lieutenant, Carl Aronsson Mörner.

Christian Foss,

son af canonicus capituli Lundensis, provincial-medicus i Skåne D:r Nicolaus Foss och dess hustru Karna Mattsdotter, föddes den 12 Oct. 1626 i Lund, der han tillsammans med sin yngre broder Matthias, sedermera biskop i Aalborgs stift och känd som författare till åtskilliga tryckta arbeten, genomgick skola och gymnasium, hvarifrån bröderna år 1644 gemensamt dimitterades till universitetet i Köpenhamn, dit föräldrarne äfven flyttade med anledning af Svenskarnes infall i Skåne, och bodde någon tid i D:r H. Svanings hus. Redan 1647 skall vår Christian Foss hafva blifvit phil. magister och ett par år derefter medic. doctor. Återkommen till Lund kring medlet af 1650-talet, erhöll han der

ett betydligt canonicat, och praktiserade som läkare med mycken credit både i staden och på landet. Redan 1667 var det i fråga att han skulle blifvit medic. professor vid den nyss stiftade Carol. academien, för hvars ekonomiska angelägenheter han högeligen intresserade sig och med råd och dåd understödde sin svåger, D:r B. Oelreich, när denne var sysselsatt med universitetets organisation. Orsaken hvarföre han ej antog den erbjudna platsen var den, att han ej ville »cedera rangen» åt prof. Rostius såsom primarius medic. prof. »Si primus esse nequeo, secundus esse nolo», yttrade han till curator Duréel, som sökte öfvertala honom. Duréel visade honom då att han »hade mägta litet att pocka på, efter hans gods med all rätta sorterade under academien, och att han possederade dem pro officio och intet pro persona. Pretenderade han derföre behålla dem, skulle han vara K. M:ts tjenare och officiant, men officiumet kommer af K. M:t och der ville då vår K. M:ts och icke konungens af Danmark fullmagt till; ty stode det visst till K. M:t att behålla eller cassera en sådan tjenare» o. s. v. Allt detta hjelpte dock ej för den gången, men längre fram förmådde honom hans svåger, D:r Berendt, att mottaga fullmagt såsom medic. prof. honorarius, hvilken utfärdades den 20 Febr. 1669. Två år derefter lärer han blifvit utnämd till ordinarius, ty i consist. prot. för den 31 Jan. 1671 heter det att »D:r Foss nu skulle installeras till professor.» Sedan har han ock, fast icke synnerligen träget, deltagit i consist. sessioner, tills han året derpå blef curator academiæ efter Christopher Walckendorff, som tagit afsked. Den 24 Jan. 1672 uppvaktades han med consistorii gratulation såsom curator. Från denna tid har han åtagit sig academiens hushållning med ifver. Till inrättningen

af ett communitet erbjöd han sig, som ofvan visadt är, att med egna medel bidraga. Till »rid- och fäktskola var han ock erbödig» att skänka en summa penningar. Flere fattiga studenter underhöll han vid academien på sin bekostnad, och har således varit en frikostig och välgörande man, fastän »i sitt comportement undertiden något fastuös och insolent», såsom Duréel skrifver i ett bref till canzleren. »Han förer en mägta hög ton, är angelägen att sitta främst i kyrkan, tager i processerna gerna högra handen af sjelfva bispen och pretenderar på sin rang äfven som les ministres étrangers à la cour de France. Professores äro öfverbödige att bevisa honom all höflighet, endast han komme icke så importune fram, att de honom ej kunna ställa tillfreds.» Läsaren torde erinra sig huru man en gång i consist. beklagat sig deröfver att han till barndop och andra högtidliga tillfällen i sitt ställe skickade sin son, en skolepilt, som då tog rangen före professores.

År 1672 den 23 Maj utnämdes Foss till assessor i Götha hofrätt, men flyttade ej förrän året derpå till Jönköping. Sin gård i Lund skänkte han till academien, öfverlemnande åt dess styrelse att använda den »efter detta verks tarfvor, dock helst till ett communitet.» Gården skall hafva varit belägen »mellan apotheket och D:r Berendts». Troligen har den blifvit förstörd under Danska kriget, då academien led så stora förluster. Vid den tiden, eller år 1677, öfvergaf assessor Foss Sverige och flyttade till sitt fordna fädernesland, der han hade en mängd slägtförhållanden, som voro honom kära. Genast efter sin ankomst dit antogs han till lifmedicus hos Kon. Christian V, och blef följande året assessor i Höieste Ret. Dog i Köpenhamn den 1 Dec. 1680. Som prof. i Lund har han ej af trycket utgifvit något

arbete, men i Köpenhamn utkom 1659 en tractat af honom in 4:to under denna titel: »Judicium de morbo Cornificii Ulfeld». Hans judicium och stilistiska förmåga äro läsaren tillräckligt bekanta genom de i detta arbete så ofta åberopade små biographiska uppsatser, dem han såsom curator acad. insändt till canzleren, och i hvilka han så lifligt skildrat sina samtida bland Lunds professorer. För öfrigt finnes af honom ingenting i den Stenbockska manuscriptsamlingen.

Christian Foss var 2:ne gånger gift, 1:o med Elsa Scavenia, dotter af biskopen öfver Selands stift, D:r Lauridz Scavenius, och enka efter professorn vid Köpenhamns universitet, mag. Jörgen From; 2:o med Sophia Kaare, dotter af borgmästaren i Helsingborg Jens Kaare. Han efterlemnade blott en son *Jens*, extraordin. med. professor i Köpenhamn, hvilken ärfde hans betydliga förmögenhet.

Som det hört till planen för denna historia att deri upptaga endast ordinarie professorers lefvernesbeskrifning och derunder synchronistiskt följa sjelfva läroverkets öden och utvecklingsgång, men utvecklingen plötsligen och alldeles afbrytes genom den fiendtliga invasionen i Skåne 1676, låta vi tills vidare arbetet stadna här, tilläggande blott hvad i det academiska väsendet tilldragit sig mot slutet af denna period. Här erbjuder sig ingen ny personlighet åt vår bekantskap, utan gamle »mäster Oluff» synes nu åter i spetsen för den lärda republiken, hvars lif liksom aftynar ju närmare katastrophen nalkas. De professorer voro blott få, som med lugn frimodighet och utan att låta sig störas af de »rykten om örlig», hvilka föregingo krigets utbrott, fortsatte sin academiska verksamhet. Somliga synas hafva varit nog

förskräckte redan i förtid och mera betänkte på att sätta sig sjelfva i säkerhet än att bevaka det allmänna bästa. Vi få emellertid se att vederbörande togo dem på hvarjehanda sätt i anspråk, så att de ingalunda blefvo lottlösa i contributionerna till landets försvar. De störste vetenskapsmännen visade sig som de bäste patrioterna när det gällde. Pufendorf, Spole, Rostius och Papke icke blott »profiterade», under det fienden var i antågande; de voro ock färdige att erbjuda sin tjenst åt »General-gouverneuren» och åt »Fältmarschalken», kring hvilka de församlades i Malmö, icke så mycket för att söka skydd mot fienden, som för att med råd och dåd komma det allmänna till hjelp. Hyltenius, Wolff och Buscovius m. fl. visade äfven att de voro Svenskt sinnade. Academien förnekade sig således ej vid detta tillfälle såsom en fosterländsk institution, utom i några få individer, t. ex. Josua Schwartz och Casp. Weiserus. Besynnerligt är att i anteckningarne från dessa dagar ingenting är nämdt om den studerande ungdomens deltagande i striden. Det är dock till att förmoda, det »juventus Carolina» ej undandragit sig det hårdt ansatta fäderneslandets försvar. Mången både »nobilis och ignobilis» academisk medborgare hade ju ofta i oträngda mål dragit värjan och visat prof af en slags manhaftighet. Helt säkert har derföre nu mången liber studiosus, efter Pufendorfs råd, »tills vidare slagit böckerna igen» och följt sina behjertade lärare i striden mot en gemensam fiende. De Danskt sinnade ha deremot otvifvelaktigt följt *sina* hjertans anvisning och slutit sig till Danska hären. Emellertid blefvo nu många eljest fördolda tankar och anslag uppenbara, ty den under askan glimmande elden bröt ut i ljus låga, och det så ofta framträdda hatet mellan »de Skånske studenter och de Svenske» kunde

gifva sig luft på ett annat fält än ölstugans eller fäktareskolans.

Sorgligt var dock det afbrott i universitetets lif och rörelse, som kriget vållade. Nationerna hade knappt börjat att på de gemensamma studiernas fredliga väg närma sig hvarandra, förrän krigstrumpeten skallade och det gamla förvillade nationalhatet fick nya krafter. Det fordrade lång tid, innan »gemöterna» åter blefvo försonade och Carl X Gustafs vackra dröm om en »Academia Carolina conciliatrix» kunde bli en verklighet. Ty värr föll hans idé i hårda händer, efter fredsslutet 1679, då man genom uniformismens tvångsåtgärder ville framkalla hvad endast tiden, culturen och ett vaknande skandinaviskt medvetande mägtade åstadkomma. Så falla ofta stora framtidsidéer i fuskarehänder, och det blinda nitet förderfvar, för en lång tid, hvad den sekulariske mannen tänkt och utkastat såsom frö till en lyckligare samhällsutveckling. En särskilt olycka för Lunds universitet var det att det vid denna tidpunkt skulle förlora Samuel Pufendorf. Illa var det ock att Bernhard Oelreich icke mera fanns på platsen. Hade de varit med vid academiens restauration, eller hade Christian Papke gällt mer än Canutus Hahn, eller om Andreas Rydelius och Kilian Stobæus kommit i spetsen för affärerna blott 20 år förrän de i Lund uppträdde såsom tvenne skapande genier, skulle väl det academiska väsendet gestaltat sig annorlunda, gestaltat sig i frihet, organiskt och lugnt framåtskridande, der det nu intvingades i tunga former och en trångbröstad mechanism ofta var nära att förqväfva allt äkta universitetslif. Men vi vilje ej här anticipera på hvad som tillhör vår Carolinas *andra* historiska period. I stället vilje vi ur consistorii prott. under Baggers sednare rectorat, första hälften

af år 1676, meddela följande: »Den 21 Jan. upplästes Landshöfdingens bref, deruti han begär att D:ni proff. ville med stallrum och logementer behjelpa till att accommodera K. M:ts lifgarde, som inom 2 dagar lär vara här i Lunden, välförståendes om dem, som husrum hafva. R:o. Det skall svaras Hr Landshöfdingen och begäras att acad. må för samma inqvartering befrias, och det af efterföljande skäl: 1 att vi må njuta samma privilegium, som presterskapet här i Skåne nyligen vid riksdagen vunnit hafver uti den 9:de punkt, nemligen att vara fri från inqvartering; 2 så mycket man vet, pläga proff. för sådant vara frie; 3 minste parten hafva husrum till öfvers, och skulle alltså detta intet stort förslå, men dock gifva ett stort namn (sic) till andra universiteter nu för tiden och efterkommanderna; 4 vi lefve af vår lön, och hafve ingen borgerlig näring; af lönen lärer ock nu mycket brista för denna besvärliga tiden; och kunne vi af denna inqvartering ingen profit draga, som eljest borgarena kan tillfalla; 5 vi ej heller äre obligerade borgerskapet, som ingen synnerlig benägenhet mot acad. förspörja låter; 6 man skall alltid betrakta hvad nöden kan fordra, och i slike fall sig icke undandraga, men den synes dock genom Guds nåd ännu icke så stor vara, att man härtill skall komma; 7 våre studier blefve derigenom hindrade.»

Den 5 Febr. antogs af consist. en ny depositor, Joh. Jacobi Markman, i Runstens ställe, som »var bortrest, och ovisst om han kommer tillbaka». Runsten hade efterträdt Malmenius, som var academiens förste depositor.

Den 16 Febr. berättade magn. rect. att länsbokhållaren å Landshöfdingens vägnar talt med honom om inqvarteringen, »att de ville beqväma sig

vid denne tiden att emottaga kongens dravanter». Den 28 Febr. hade »sjelfve öfverstelieutenanten tillitat rector om inqvartering, och hos secretarium acad. hade capitain-lieutenant Hammarsköld och lieutenant Gyllenklow varit med qvartermästaren i samma ärende.» Pufendorf tillstyrkte längre fram att man skulle »i anseende till tidens trångmål upplåta sina hus och tills vidare slå böckerna igen, hellre än att drabanterna skulle lida nöd såsom husville, der de dock äro till landets värn och beskydd hit försände.»

Den 16 Mars ankom till consist. en skrifvelse från »H. H. E. Hr General-commendeuren Fersen, förmälande, hurusåsom H. K. M:t ärnar låta på denna orten komma en considerable macht till landets defension emot det infall vår fiende från Danmark tänker här göra, hvarföre ock ständerna här å orten sammankomma och tillse hvad då till dess försorg och landets bästa erfordras kan; ty begärar H. E. att någon af consistorii academici medel må utses som fullmägtig, hvilken der å orten comparera må. R:o. Consist. vill att proff. Nordeman och Schwartz förresa som fullmägtige å consistorii vägnar der ut till samma landtdag den 20 huius.» Eget att valet skulle falla på den redan då tvetydige Schwartz.

Den 8 April fick cons. genom landshöfdingen del af »K. M:ts öppna bref till Hr fältmarschalk Fersen, att K. M:t förser sig till samtlige detta hertigdömes betjenter af christligt och civilt stånd, att de till K. M:ts tjenst upprätta ett regemente soldater, hvilket ock till deras egen så väl som landets defension så mycket bättre sig skicka kan; hvarföre ock 8 proff. vid academien dertill föreslagne äro à 32 soldater att göra (sic); förmodar att cons. tager sig detta till observantz och låter derpå följa sitt skriftliga svar.» Saken uppsköts tills plenius consist. sam-

manträdde, hvilket skedde den 12 April, då D:r *Schwartz* först yttrade: »Jag håller före, man måste sig excusera med de argument, som både biblen (!) och lagen, våre privilegier och vår egen oförmögenhet suppeditera. Och der så skulle vara att någon vore förtänkt att drifva någon handel eller göra stor profit, så må den angifvas, att ej hela consist. derföre må umgälla». Prof. *Pufendorf* med samtlige de öfrige proff. »håller för godt att ett bref projecteras af alla de argumenta, som man vill sig häruti betjena med. Detsamma bref skickas sedan om till alla proff., och då sätter hvar och en derhos hvad han befinner nödigt dervid att allegera, hvilket sedan kan renskrifvas». Den 22 April »erinrade rect. magn. om det bref, som till Landshöfdingen om knektehållningen skrifvas skall, hvarvid blef resolveradt, att härom skall skrifvas till H. H. E. och dervid remonstreras academiens oförmögenhet, såsom ock huru proff. detta innevarande år icke mer än 11 daler hvardera bekommit i lön, och begäres fördenskull att H. H. E. ville detta föredraga för H. K. M:t, som att academien derifrån befrias må.» Hvad verkan detta bref åstadkommit, är obekant, men knappt är det troligt att academiens professorer sluppit alldeles från den föreslagna tributen till landets försvar.

Den 20 Maj »inkom candidatus & depositor Runsten och begärade att mainteneras vid depositionstjensten och att de medel, som äro fallne i hans frånvaro, måtte honom restitueras af monsieur Markman, som tjensten förvaltat, efter han säger sig bortrest med rectoris magn. vetenskap och vilje samt någre flere consistorialium, och satt en annan i sitt ställe, nemligen And. Helleman. Cons. beslutade att, eftersom m:r Markman var lagligen vocerad att

sustinera vices depositoris i hans absentia, borde de dela halfparten (sic) med hvarandra.»

S. d. »förmanade rector ven. consist. att vara betänkt på en annan rector, emedan tiden nu vore inne att hålla ett sådant val.» Ordningen stod till Pufendorf, men han »excuserade sig dermed att K. M:t anbefallt honom att förfärdiga ett vidlyftigt scriptum publicum, att dermed vederlägga de mångfaldiga pasqviller som mot honom i Tyskland utkommit, hvarföre han icke kunde länka sine tankar ad curas rectoris. Hvarpå *Hyltenius* och samtlige proff. började öfvertala honom att ej undandraga sig ett »så hedersamt och important verk». *Spole* föreslog att adjungera honom en prorector, »om han för annan svårhet, som honom pålagd är att förrätta, icke tillika kan förestå rectoraten.» Prof. *Weiserus* förenade sig väl med de öfrige, men ville dock »att canzlers-secreterarens bref till honom, sista gång han gicks förbi, måtte uppläsas, icke i den mening att han begärde rectoratum, utan att hans ovänner måtte erfara, att H. H. E. icke alltid ville privera honom från den beställning, men försäkrat att, om Gud sparade lifvet till ordningen komme igen, skulle han i sitt rätta rum ingalunda blifva förbigången.» *Rector magn.*: »Jag kan icke inbilla mig det vara Hr prof. Pufendorfs allvar härföre sig att excusera och undandraga academien sin stora hjelp och bistånd, förmodandes derföre att han det efter constt. acad. antager, hvartill honom önskas lycka, nåd och salighet. Eljest hafver jag på det högsta nu att betacka dem af consist., som mig uti mitt höga och besvärliga embete assisterat, och skall jag alltid finnas till ven. consistorii tjenst, så länge Gud spar mig helsa och helbregda.» *Pufendorf* tackade consist. för förtroendet och hedern, de honom bevisat, men åberopade cap. 4

§ 4 i constt., der det heter: justæ & æquæ causæ quemlibet excusabunt, och förmente att hans redan uppgifne hinder vore laga förfall, »hvarföre han omöjligen kunde resolvera sig nu att antaga detta embete. En annan gång, när ordningen kommer till den faculteten, vill han det gerna antaga. Mente för öfrigt att rectoratus borde devolveras på den näste i faculteten, prof. Hyltenius.» Denne ville icke gerna taga emot, emedan det »ob rationes domesticas intet litet honom gravera skulle. Mellan Michaelsmessa och jul, då det mesta förefaller att göra, vore han ej så sui juris, att han ju nödvändigt måste en tid i regard af sin timliga frid och välfärd sig absentera, hvarföre det ej skulle vara e re academiæ, att han skulle denna gång rectoraten antaga.» Det hjelpte dock ej, utan Hyltenius måste foga sig, och »consist. concluderade att Hyltenius blifver rector, och derom skrifves till H. H. E. nu med posten, allegerandes de rationes, som prof. Pufendorf för sig till sin ursäkt har förebragt, och huru han intet förvägrar sig åter en annan gång rectoratum att antaga.» Den 20 Juni skedde »rectorsomskiftningen, hvarföre Hyltenius begärde att anticipera något på sin lön till omkostningarne dervid. Detta kunde cons. ej consentera i anseende till tidernas besvärlighet. Item lofvade prof. *Buscovius* sig vilja antaga (sic) det bref, som till K. M:t afgår supplicando om knektefriheten, och bortresa dermed om morgon.»

Såsom den sista skrifvelsen af canzleren, grefve Stenbock, må här intagas hans svar på ofvannämde consistorii bref om rectorsvalet, så lydande:

»Huruledes ven. consist. efter constt. har varit betänkt på en ny rectoris election, och huru man härutinnan är stannad på Hr prof. Hyltenii person, efter Hr prof. Pufendorf, som ordningen äfven träffade,

sig med skälige hinder excuserat hafver, sådant har jag af ven. consistorii sednaste nogsamt förnummit. Som nu samma beslut både ordentligt och enhälligt föranlätet och författadt är, så vill jag det härmed å embetes vägnar icke allenast fullkomligt approberat, utan ock en lycklig success dertill troligen önskat hafva, som den der ock stadigt förblifver ven. consistorii tjenst- och beredvänlige *G. O. Stenbock.*

Stockholm den 3 Junii 1676.

Hvad som tilldrog sig efter Baggers rectorat och till Danska invasionen, är i Hyltenii lefnadsteckning redan beskrifvet. Det var endast 14 dagars tid, academien hade att samla sina redbarheter och göra sig färdig till uppbrott från Lund. Med slutet af Juni månad har all academisk verksamhet der upphört och således, för att nyttja And. Stobæi ord i hans ofvan anförda »korta och sannfärdiga underrättelse om de medels natur och beskaffenhet, uppå hvilka kongl. Carol. acad. i Lund grundad och funderad är, såsom ock om dess dels lycka, dels vedervärdighet intill dessa tider» — »ett sorgligt afbrott gjordt med detta herrliga verk, om hvilket man billigen gjort sig den tanken, att academia Gothorum Carolina skulle med tiden komma till den perfection, att den med de berömligaste academier i Europa väl skulle kunna æmulera. Men såsom den ock strax i de första åren fann sina missgynnare, särdeles bland dem, som hade gjort sig förslag på ett och annat canonicat, om capitlet blifvit vid magt, så begynte den ock att lida någon anstöt i sjelfva fundamentet, emedan några försökte att draga de säkra medlen derifrån och sätta den på helt svaga och ovissa fötter, men man såg uppenbarligen, att de, som stodo efter academiæ lif, fingo sedan sjelfve ganska kort lifstid. Ändtligen inföll det svåra och blodiga kriget,

som begyntes i Tyska provinsen anno 1675, men här i Skåne anno 1676, då fienden uti Junii månad här i landet inföll och kom intet ut förrän freden blef sluten, som skedde här i Lund sistlidne uti Dec. 1679. Och såsom så väl docentes som discentes emellertid voro förskingrade, några af professoribus vid academien i Upsala, några vid kongl. hofvet employerade, några uppehöllo sig i fästningen i Malmö, några vid kongl. arméen, landet och deribland capitelgodsen till största delen voro ruinerade, kunde academien omöjligen på ett par års tid komma till rätta igen, utan förordnade högstsal. H. K. M:t annis 1680 och 1681 några vissa gratialer, hvarutaf de öfverblefne professores någorlunda subsistera kunde, så att de sina lectioner åter begynna kunde. Blef alltså 1682 den 17 Junii och de följande dagar restaurationsfesten celebrerad, och den första nya stat efter kriget samma år gjord på 8 ordinarie professorer, en secreterare, en språkmästare, 2:ne exercitiimästare, utom beridaren, famulo och vakten.»

Slut på första delen.

3 2044 050 640

